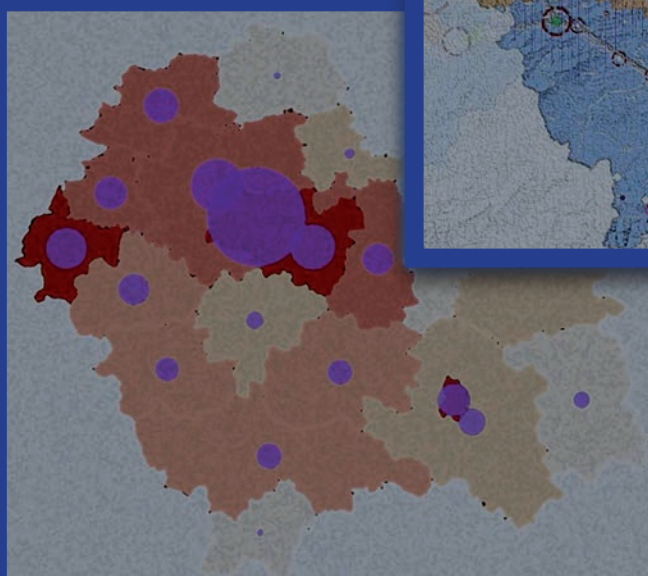

RAPORT

O STANIE ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO I SYTUACJI
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ
WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

2018

DEPARTAMENT POLITYKI REGIONALNEJ
URZĄD MARSZAŁKOWSKI
WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Załącznik do Uchwały Nr 1481/18 Zarządu
Województwa Małopolskiego
z dnia 21 sierpnia 2018 r.

RAPORT O STANIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

2018

Kraków, 2018 r.

OPRACOWANIE

Departament Polityki Regionalnej
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
ul. Racławicka 56
31-517 Kraków

DYREKTOR

Joanna Urbanowicz

GENERALNY PROJEKTANT PLANU WOJEWÓDZTWA/KIEROWNIK ZESPOŁU – nadzór merytoryczny:

arch. Janusz Sepioł

ZESPÓŁ AUTORSKI

Magdalena Jaśkiewicz, Sławomir Piróg, Joanna Pstrucha, Iwona Gara, Paweł Godzina, Miłosz Zankowski

OPRACOWANIA KARTOGRAFICZNE I ELEKTRONICZNE PRZETWARZANIE DANYCH

Paweł Godzina, Sławomir Piróg, Joanna Pstrucha

PROJEKT OKŁADKI

Paweł Godzina

*W opracowaniu wykorzystano ponadto materiały Departamentu Polityki Regionalnej,
Małopolskiego Obserwatorium Rozwoju Regionalnego oraz innych departamentów UMWM
zaangażowanych w prace nad raportem.*

ISBN 978-83-65325-55-6

Projekt, opracowanie graficzne, skład, łamanie, druk i oprawa:

Grafpol Agnieszka Blicharz-Krupińska
ul. Czarnieckiego 1, 53-650 Wrocław, tel. +48 507 096 545
www.argrapol.pl

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	5
1.1. PODSTAWA I CEL OPRACOWANIA	5
1.2. METODYKA	5
1.3. OCENA TRENDÓW ROZWOJOWYCH	6
2. OSADNICTWO	8
2.1. SYSTEM OSADNICZY	8
2.2. KRAKOWSKI OBSZAR METROPOLITALNY	8
2.3. ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH	13
2.4. ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH	15
2.5. KRAJOBRAZ A SUBURBANIZACJA	16
2.6. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	22
2.7. OBSZARY FUNKCJONALNE	24
3. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	28
3.1. ZASOBY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	28
3.2. OCHRONA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	34
3.3. STAN ŚRODOWISKA	39
3.4. ZAGROŻENIA POWODZIOWE	52
3.5. ZAGROŻENIE ORAZ OCHRONA PRZED SUSZĄ	54
3.6. ZAGROŻENIA OSUWISKOWE	55
4. KULTURA	56
4.1. INSTYTUCJE KULTURY	56
4.2. OBIEKTY ZABYTEKOWE	58
4.3. OBSZARY I ZESPOŁY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO ORAZ OŚRODKI KULTUROWE	60
4.4. INWESTYCJE W DZIEDZINIE KULTURY	63
5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	64
5.1. INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA	64
5.2. NIEKONWENCJONALNE ŹRÓDŁA ENERGII	65
5.3. SYSTEM GAZOWNICZY	65
5.4. TELEKOMUNIKACJA I TELEINFORMATYKA	66
5.5. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA	67
6. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT	70
6.1. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT DROGOWY	70
6.2. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT KOLEJOWY	75
6.3. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT LOTNICZY	76
6.4. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT WODNY	77
6.5. TRASY ROWEROWE	77

7. TERENY ZAMKNIĘTE	80
8. LUDNOŚĆ	82
8.1. STRUKTURA LUDNOŚCI	85
8.2. GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	87
8.3. NAPŁYW LUDNOŚCI Z ZAGRANICY	87
9. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	89
9.1. SZKOLNICTWO WYŻSZE	89
9.2. OBIEKTY PRZEDSZKOLNE I ŻŁOBKI	90
9.3. OCHRONA ZDROWIA	92
9.4. OPIEKA SPOŁECZNA	93
9.5. SPORT I KULTURA FIZYCZNA	95
10. GOSPODARKA	96
10.1. PRODUKT KRAJOWY BRUTTO	96
10.2. POTENCJAŁ SAMORZĄDÓW LOKALNYCH	100
10.3. STREFY AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ	104
10.4. PODMIOTY GOSPODARCZE	106
10.5. RYNEK PRACY	109
10.6. ROLNICTWO	
<i>(na podstawie M. Stanny, Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, 2013)</i>	<i>114</i>
10.7. PRZEMYSŁ	124
10.8. BUDOWNICTWO I GOSPODARKA MIESZKANIOWA	125
10.9. TURYSTYKA	131
11. JAKOŚĆ ŻYCIA	144
11.1. STANDARDY MIESZKANIOWE	144
11.2. TERENY ZIELENI	148
11.3. SYNTETYCZNY WSKAŹNIK JAKOŚCI ŻYCIA	151
12. PRACE NAD ZMIANĄ PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO	157
13. INWESTYCJE ZREALIZOWANE W MAŁOPOLSCE W LATACH 2013-2017	160
14. OCENA REALIZACJI PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO (UCHWALONEGO W 2003 ROKU)	166
15. PODSUMOWANIE	172
15.1. ZMIANY W PRZESTRZENI MAŁOPOLSKI	172
15.2. REKOMENDACJE	174
16. BIBLIOGRAFIA	175
17. SPISY	176
17.1. SPIS RYCIN	176
17.2. SPIS TABEL	179

1. WPROWADZENIE

1.1. PODSTAWA I CEL OPRACOWANIA

Obowiązek sporządzania raportu o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa wynika z zapisów art. 45 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2017 poz. 1073, 1566). Zarząd Województwa jest zobowiązany, by co najmniej raz w czasie kadencji sejmiku dokonać przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym, opracować raport o stanie zagospodarowania przestrzennego oraz sporządzić ocenę realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zakres raportu obejmuje zagadnienia wskazywane do określenia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa, wymienione w art. 39 ust. 3:

1. podstawowe elementy sieci osadniczej województwa i ich powiązań komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych, w tym kierunki powiązań transgranicznych;
2. system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
3. rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym;
4. granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz, w zależności od potrzeb, granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym;
5. obszary szczególnego zagrożenia powodzią;
6. granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych;
7. obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin i udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla.

Celem opracowania jest identyfikacja aktualnego stanu zagospodarowania przestrzennego oraz kierunków i tempa zmian, jakie zachodzą na obszarze województwa i odniesienie ich do polityki rozwoju zapisanej w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego województwa. Wyniki prowadzonych analiz mogą stanowić przesłanki do formułowania ustaleń zmiany planu.

1.2. METODYKA

Raport obejmuje analizę i ocenę zmian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa w okresie od roku 2013 do 2016 i w zakresie metodycznym stanowi on kontynuację poprzedniego raportu, sporządzonego w roku 2014.

Dokument odnosi się do obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przyjętego Uchwałą Nr XLVII/732/18 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały nr XV/174/03 z dnia 22 grudnia 2003 r. (Dz.Urz. Woj. Mał. 2018.3215 – ogłoszony 18.04.2018).

Aktualny raport zawiera niezbędne odniesienia do treści przyjętych po roku 2014 dokumentów, które odgrywały ważną rolę w konstruowaniu zapisów kolejnego planu zagospodarowania przestrzennego województwa: Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) przyjętej przez Radę Ministrów w marcu 2012 r., która zgodnie z wymogami ustawowymi zawiera ustalenia i zalecenia dla przygotowywania planów zagospodarowania przestrzennego województw, oraz Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020, przyjętej przez Sejmik Województwa Małopolskiego w 2011 r.

W dokonywanym przeglądzie uwzględniono również materiały, które zostały przygotowane w ramach trwających prac nad sporządzaniem zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, w tym opracowanie ekofizjograficzne, diagnozę uwarunkowań wynikających z cech i stanu środowiska przyrodniczego dla rozwoju przestrzennego Województwa Małopolskiego, diagnozę w zakresie osadnictwa, procesów demograficznych, środowiska kulturowego, krajobrazu, a także infrastruktury technicznej i komunikacji.

Raport opiera się w znacznej mierze na danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego, w tym z Banku Danych Lokalnych, a także na materiałach i publikacjach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, wśród których istotną rolę odgrywają roczne raporty Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju. Wykorzystane zostały również informacje pozyskane od instytucji, przedsiębiorstw oraz jednostek samorządu terytorialnego.

Ze względu na dostępność danych statystycznych, okresem, który obejmują dane GUS dostępne w momencie przystąpienia do sporządzania raportu, jest okres 2013 – 2016, a wyjątkowo połowa roku 2017.

1.3. OCENA TRENDÓW ROZWOJOWYCH

Opisu wybranych trendów dokonano w pięciu obszarach, kluczowych dla przyszłego kształtu zagospodarowania przestrzennego:

1. rolnictwo/tereny otwarte,
2. obszary zurbanizowane,
3. środowisko,
4. krajobraz,
5. transport i infrastruktura techniczna.

Każdemu z trendów przypisano ocenę: pozytywną, negatywną lub neutralną (zrównoważoną), występującą wtedy, gdy dany trend wywołuje w pewnym aspekcie skutki pozytywne, a w innych negatywne. Próbowano także określić dynamikę trendów w skali: trend intensywny, trend powolny, trend występujący śladowo oraz zaproponowano pożądaną reakcję. Trendy można bowiem z różną mocą wzmacniać, można im przeciwdziałać lub po prostu tolerować.

W obszarze rolnictwa i terenów otwartych do kluczowych trendów należą: zmniejszanie się powierzchni użytków rolnych, przekształcenia gruntów rolnych w sady, uprawy warzywne, użytki zielone czy winnice oraz karłowacenie małych gospodarstw rolnych i wzrost gospodarstw dużych.

W zakresie obszarów zurbanizowanych zaobserwowano: wzrost dominacji strefy metropolitalnej, zjawisko „kurczenia się” miast oraz utraty ich atrakcyjności, rewitalizację śródmieść, terenów zdegradowanych i poprzemysłowych oraz stagnację socjalnego i społecznego budownictwa mieszkaniowego.

W zakresie środowiska zdiagnozowano: przeznaczenie nowych terenów pod zabudowę, niewielki wzrost lesistości, poprawę jakości wód powierzchniowych, pogorszenie stanu środowiska, porządkowanie gospodarki odpadami oraz zwiększenie retencji.

W zakresie krajobrazu zaobserwowano dalsze procesy rozpraszania zabudowy (poza zasięgiem uzbrojenia terenu), degradację krajobrazu sztyldami i reklamami. Poprawiła się natomiast jakość architektury oraz ochrona i konserwacja zabytkowych zespołów.

W obszarze transportu i infrastruktury technicznej zaobserwowano rozwój sieci dróg lokalnych, rozwój sieci gazowniczej, rozwój energetyki odnawialnej i prosumenckiej. Nastąpił dalszy rozwój kolei regionalnych, w tym aglomeracyjnej. Natomiast niekorzystnym zjawiskiem są utrzymujące się dysproporcje w rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej.

Tab. 1 Główne trendy rozwojowe

TREND	OCENA	DYNAMIKA TRENDU	POSTULOWANA REAKCJA
I OBSZAR: ROLNICTWO/TERENY OTWARTE			
1. ZMNIEJSZANIE SIĘ POWIERZCHNI UŻYTKÓW ROLNYCH (WYPADANIE Z PRODUKCJI)	ZRÓWNOWAŻONA	INTENSYWNA	TOLERANCJA
2. PRZEKSZTAŁCENIA GRUNTÓW ROLNYCH W SADY, UPRAWY WARZYWNE, UŻYTKI ZIELONE, WINNICE ETC.	POZYTYWNA	POWOLNA	SILNE WSPIERANIE
3. WZROST DUŻYCH GOSPODARSTW RODZINNYCH	ZRÓWNOWAŻONA	ŚLADOWA	WSPIERANIE
II OBSZARY ZURBANIZOWANE			
1. WZROST DOMINACJI STREFY (STREF) METROPOLITALNEJ	ZRÓWNOWAŻONA	INTENSYWNA	TOLERANCJA
2. „KURCZENIE SIĘ” MIAST, UTRATA ATRAKCYJNOŚCI	NEGATYWNA	POWOLNA	PRZECIWDZIAŁANIE
3. REWITALIZACJE ŚRÓDMIEŚĆ, TERENÓW ZDEGRADOWANYCH, POPRZEMYSŁOWYCH ETC.	POZYTYWNA	ŚLADOWA	SILNE WSPIERANIE
4. ROZWÓJ SOCJALNEGO I SPOŁECZNEGO BUDOWNICTWA MIESZKANIOWEGO	POZYTYWNA	ŚLADOWA	WSPIERANIE
III OBSZAR: ŚRODOWISKO			
1. PRZEZNACZANIE NOWYCH TERENÓW POD ZABUDOWĘ	NEGATYWNA	INTENSYWNA	PRZECIWDZIAŁANIE
2. WZROST LESISTOŚCI	POZYTYWNA	POWOLNA	WSPIERANIE
3. POPRAWA JAKOŚCI WÓD POWIERZCHNIOWYCH	POZYTYWNA	POWOLNA	SILNE WSPIERANIE
4. POGARSZANIE SIĘ STANU POWIETRZA	NEGATYWNA	INTENSYWNA	SILNE PRZECIWDZIAŁANIE
5. PORZĄDKOWANIE GOSPODARKI ODPADAMI/ RECYKLING ETC.	POZYTYWNA	INTENSYWNA	SILNE WSPIERANIE
6. ZWIĘKSZENIE RETENCJI	POZYTYWNA	ŚLADOWA	WSPIERANIE
IV OBSZAR: KRAJOBRAZ			
1. ROZPRASZANIE ZABUDOWY (BUDOWA POZA ZASIĘGIEM UZBROJENIA SIECIOWEGO)	NEGATYWNA	INTENSYWNA	PRZECIWDZIAŁANIE
2. DEGRADACJA KRAJOBRAZU REKLAMAMI, SZYLDAMI ETC.	NEGATYWNA	INTENSYWNA	SILNE PRZECIWDZIAŁANIE
3. POPRAWA JAKOŚCI ARCHITEKTURY	POZYTYWNA	POWOLNA	WSPIERANIE (PROMOCJA)
4. OCHRONA I KONSERWACJA ZESPOŁÓW ZABYTKOWYCH (PARKÓW ETC.)	POZYTYWNA	POWOLNA	WSPIERANIE
V OBSZAR: TRANSPORT I INFRASTRUKTURA TECHNICZNA			
1. ROZWÓJ SIECI LOKALNYCH DRÓG	NEUTRALNA	INTENSYWNA	TOLERANCJA
2. DYSPROPORCJE W ROZWOJU SIECI WODOCIĄGOWEJ I KANALIZACYJNEJ	NEGATYWNA	INTENSYWNA	PRZECIWDZIAŁANIE
3. ROZWÓJ SIECI GAZOWNICZEJ	POZYTYWNA	ŚLADOWA	TOLERANCJA
4. ROZWÓJ ENERGETYKI ODNAWIALNEJ I PROSUMENCKIEJ	POZYTYWNA	POWOLNA	SILNE WSPIERANIE
5. ROZWÓJ KOLEI REGIONALNYCH, W TYM AGLOMERACYJNEJ	POZYTYWNA	POWOLNA	SILNE WSPIERANIE

Źródło: Opracowanie własne UMWM

2. OSADNICTWO

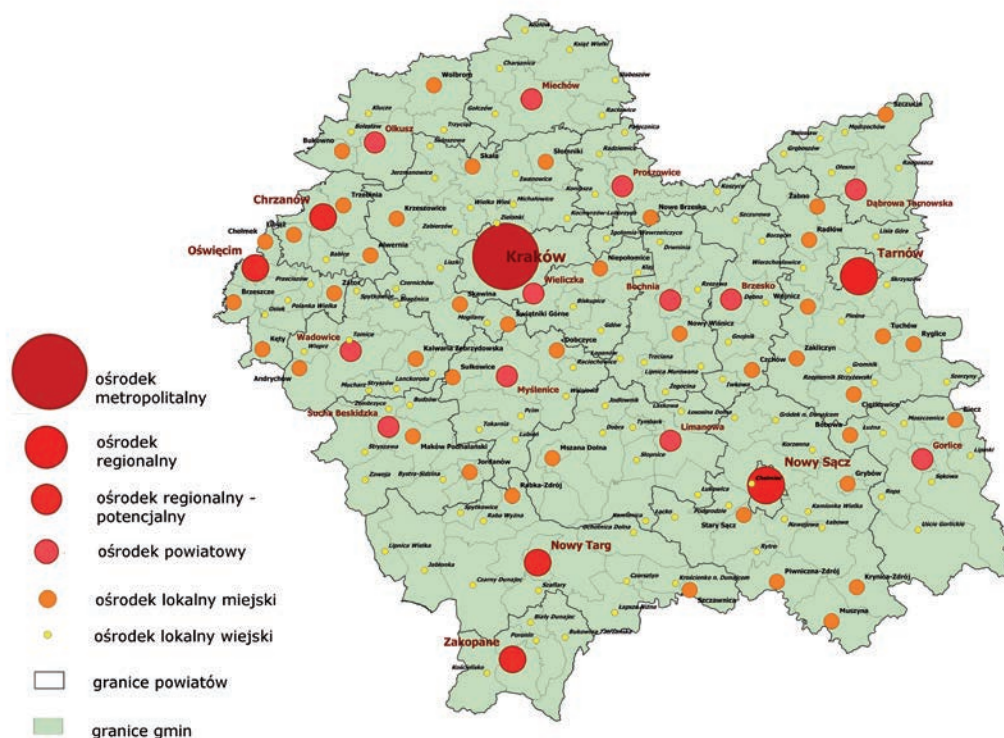
2.1. SYSTEM OSADNICZY

Strukturę osiedleńczą województwa tworzą:

- ośrodek metropolitalny: Kraków, liczący ponad 765,3 tys. mieszkańców,
- dwa miasta średniej wielkości: Tarnów (111,5 tys.), Nowy Sącz (83,3 tys.),
- grupa 15 miast będących stolicami powiatów, liczących od 6 tys. (Proszowice) do 39,4 tys. (Oświęcim) mieszkańców,
- grupa 43 miast małych, liczących od 1,7 tys. (Nowe Brzesko) do 24,2 tys. (Skawina) mieszkańców,
- grupa 112 wsi będących stolicami gmin, liczących średnio ok. 9,7 tys. mieszkańców,
- pozostałe wsie (2518), w tym duże liczące do 6,7 tys. mieszkańców (np. Jawiszowice, gm. Brzeszcze).

Szczególnym zjawiskiem przestrzennym są wsie położone na obrzeżach Krakowa, a także pozostałych większych miast, które przyjmują formę suburbiów i są miejscem najbardziej dynamicznego ruchu budowlanego oraz znacznych migracji. Dlatego zasadne jest stwierdzenie, że głównym węzłem osadniczym Małopolski jest nie tyle miasto Kraków, co krakowski zespół miejski liczący ponad 1 mln mieszkańców. Także wokół Tarnowa i Nowego Sącza występuje silny wzrost demograficzny otaczających je gmin. Natomiast niekorzystne jest zjawisko ubytku ludności w Tarnowie, drugim co do wielkości ośrodku miejskim.

Ryc. 1 Struktura osadnicza Małopolski

Źródło: Opracowanie własne UMWM

2.2. KRAKOWSKI OBSZAR METROPOLITALNY

Konkurencyjną pozycję w przestrzeni Małopolski buduje metropolia krakowska. Regiony z ośrodkiem metropolitalnym – jak się powszechnie uważa – mają większe szanse rozwojowe. Dlatego ważne jest, jaką pozycję zajmuje Kraków w układzie międzynarodowym i jakie problemy przestrzenne generują bądź hamują jego rozwój.

Kraków pod względem liczby mieszkańców jest 24. miastem Unii Europejskiej, w tym 8. miastem nie-stołecznym. Aby ocenić jego potencjał i rangę, trzeba przywołać klasyfikację europejskich metropolii, jaką przeprowadziła Europejska Sieć Obserwatoriów Polityki Przestrzennej ESPON. Zarysowana tam hierarchia obejmuje:

- „globalne węzły” – dwa miasta
- europejskie motory – 17 miast
- silne MEGA's (Metropolitan European Growth Areas): 8 miast
- potencjalne MEGA's – 26 miast (wśród nich Warszawa)
- słabe MEGA's – 23 miasta.

Kraków znajduje się w tej ostatniej grupie, co oznacza, że znajduje się poza pierwszą pięćdziesiątką ważnych miast Unii Europejskiej. Biorąc pod uwagę pozycję międzynarodowego Portu Lotniczego w Krakowie, daje mu to również miejsce pomiędzy 70. a 80.

Klasyfikacja ta wskazuje na istotne słabości metropolitalnej pozycji Krakowa, pozycji wyraźnie odbiegającej od jego potencjału demograficznego. Nie ulega wątpliwości, że przyczyną takiego stanu rzeczy są w znacznej części poważne problemy przestrzenne aglomeracji, takie jak:

- brak dostępności autostradowej na osi północ – południe (czyli brak połączenia z potencjalnymi MEGA's – Warszawą, Bratysławą i europejskim „motorem” – Wiedniem);
- brak połączeń kolejowych wysokich prędkości,
- brak pełnej obwodnicy miasta,
- występowanie wielkich, zdegradowanych terenów poprzemysłowych (strefa Huty),
- alarmujący stan powietrza,
- niewydolny system transportowy, zwłaszcza w relacjach miasta z najbliższym otoczeniem,
- chaotyczna nowa zabudowa mieszkaniowa o niskich standardach urbanistycznych.

Nie ulega wątpliwości, że możliwy awans Krakowa w klasyfikacji europejskich metropolii, poza czynnikami związanymi z nauką i biznesem, wymaga także rozwiązania bodaj części jego problemów przestrzennych.

Jednym z kluczowych przedsięwzięć ukierunkowujących działania inwestycyjne w obszarze aglomeracji miejskiej Krakowa jest utworzenie 24 czerwca 2014 r. Stowarzyszenia Metropolia Krakowska, w której skład weszło 15 gmin – Kraków oraz okalające je 14 gmin podmiejskich: Biskupice, Czernichów, Igołomia-Wawrzeńczyce, Kocmyrów-Luborzyca, Liszki, Michałowice, Mogilany, Niepołomice, Skawina, Świątniki Górne, Wieliczka, Wielka Wieś, Zabierzów i Zielonki.

Stowarzyszenie to pełni rolę Związku Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT) w Krakowskim Obszarze Funkcjonalnym.

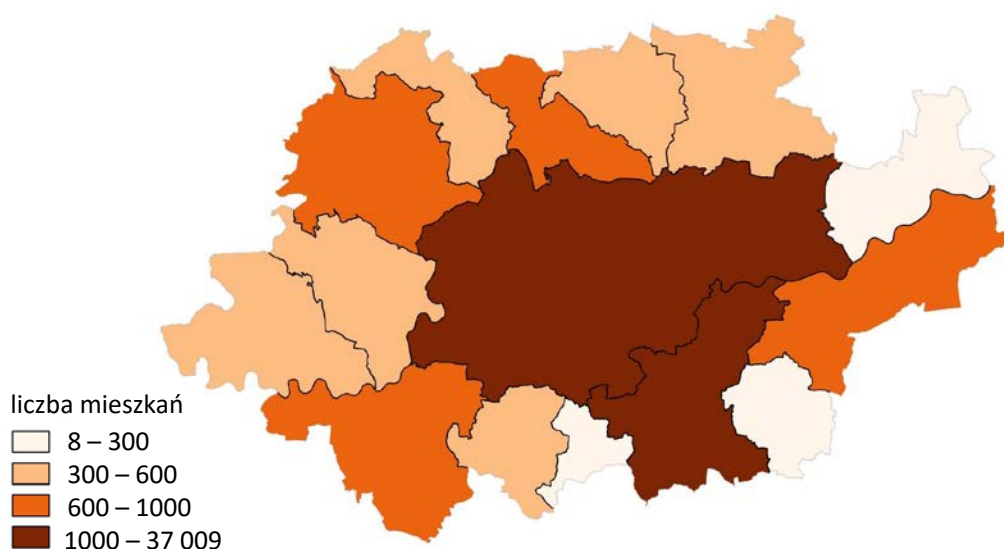
Głównymi celami są:

- zacieśnianie współpracy na rzecz rozwiązywania wspólnych problemów i wykorzystania potencjałów tych 15 samorządów, z poszanowaniem ich indywidualnej specyfiki i odrębności;
 - reprezentowanie i obrona wspólnych interesów jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład Krakowskiego Obszaru Funkcjonalnego w realizacji zadań wykonywanych przez Związek ZIT;
- Stowarzyszenie Metropolia Krakowska realizuje zadania własne poprzez:
- reprezentowanie interesów gmin członkowskich (wyrażanie wspólnych stanowisk, opinii i wnioskowanie oraz organizowanie i prowadzenie prac) w sprawach realizacji zadań,
 - nadzór nad wdrażaniem projektów dofinansowanych z funduszy europejskich w ramach ZIT,
 - wspieranie (również) eksperckie podejmowanych przez gminy członkowskie działań, mających na celu pozyskanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć rozwojowych i wspólną realizację projektów,
 - wspólne planowanie i inicjowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju ekonomicznego, społecznego i kulturalnego członków stowarzyszenia.

19 sierpnia 2015 r. przyjęto Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Krakowskiego Obszaru Funkcjonalnego, którą zaktualizowano ostatnio 12 stycznia 2017 r.

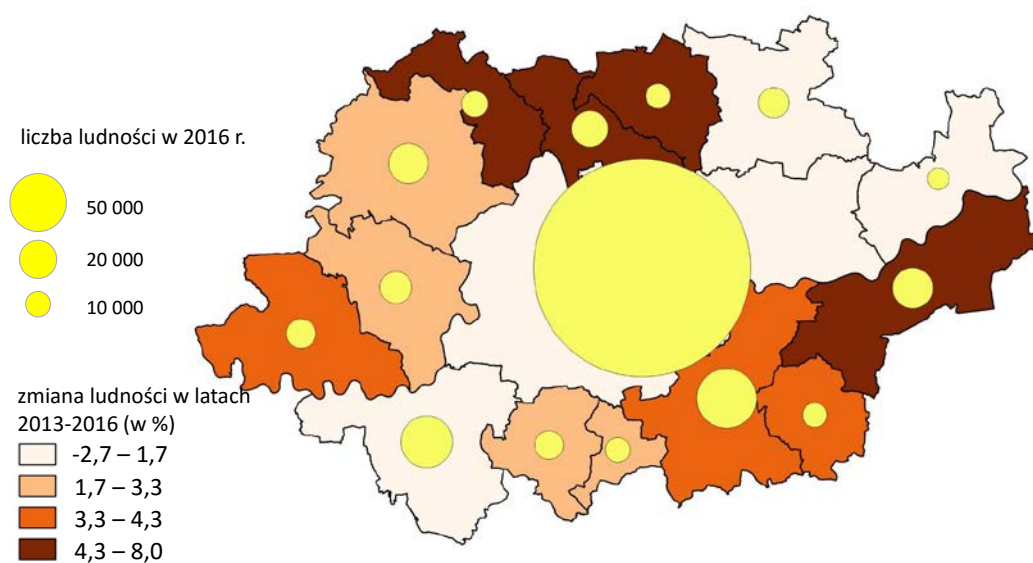
W niniejszym dokumencie Raportu przyjęto jako wstępną koncepcję obszaru metropolitalnego Krakowa, którą tworzą gminy stanowiące Stowarzyszenie Metropolia Krakowska. Delimitacja ta wymagać może pewnych korekt (z włączeniem innych okolicznych gmin) po głębszych analizach przestrzennych i społeczno-ekonomicznych. Postulat wyraźniejszego zarysowania problematyki obszaru metropolitalnego znalazł odzwierciedlenie w zmianie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.

Ryc. 2 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2012-2016

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS BDL

Ryc. 3 Dynamika zmian ludności w latach 2012-2016

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS BDL

Największą dynamiką przyrostu nowych mieszkań w latach 2012-2016 wykazywał Kraków i gmina Wieliczka, w mniejszym stopniu gminy Zielonki, Zabierzów, Niepołomice i Skawina. Natomiast najmniejszy przyrost nowych mieszkań nastąpił w gminie Igołomia, Świątniki Górne i Biskupice (Ryc. 2). Z kolei dynamika wzrostu ludności wykazuje największe wartości w gminach: Niepołomice, Zielonki, Michałowice i Wielka Wieś (Ryc. 3). Są to obszary o intensywnej suburbanizacji, a w sytuacji Niepołomic dużą rolę odgrywa zapewne Specjalna Strefa Ekonomiczna i rozwój gospodarczy z nią związany. Ubytek ludności bądź stagnacja ma miejsce przede wszystkim w gminach Igołomia-Wawrzeńczyce, Kocmyrzów-Luborzyca, Skawina, a także Kraków, aczkolwiek notuje się tutaj niewielki przyrost ludności.

Jednym z elementów świadczących o metropolitalności miasta jest powierzchnia biurowa. Jeśli chodzi o rynek nieruchomości w stolicy Małopolski, to w przeciągu 5 lat wzrosła powierzchnia biurowa z 515 000 m² w 2012 r. do 916 000 m² w 2016 r. Spośród największych miast regionalnych Polski (za wyjątkiem Warszawy) Kraków posiada największy areał powierzchni biurowej, przoduje w nowej podaży oraz posiada jedną z najmniejszych powierzchni pustostanów (Tab. 2).

Tab. 2 Podstawowe dane dotyczące powierzchni biurowej w większych miastach regionalnych

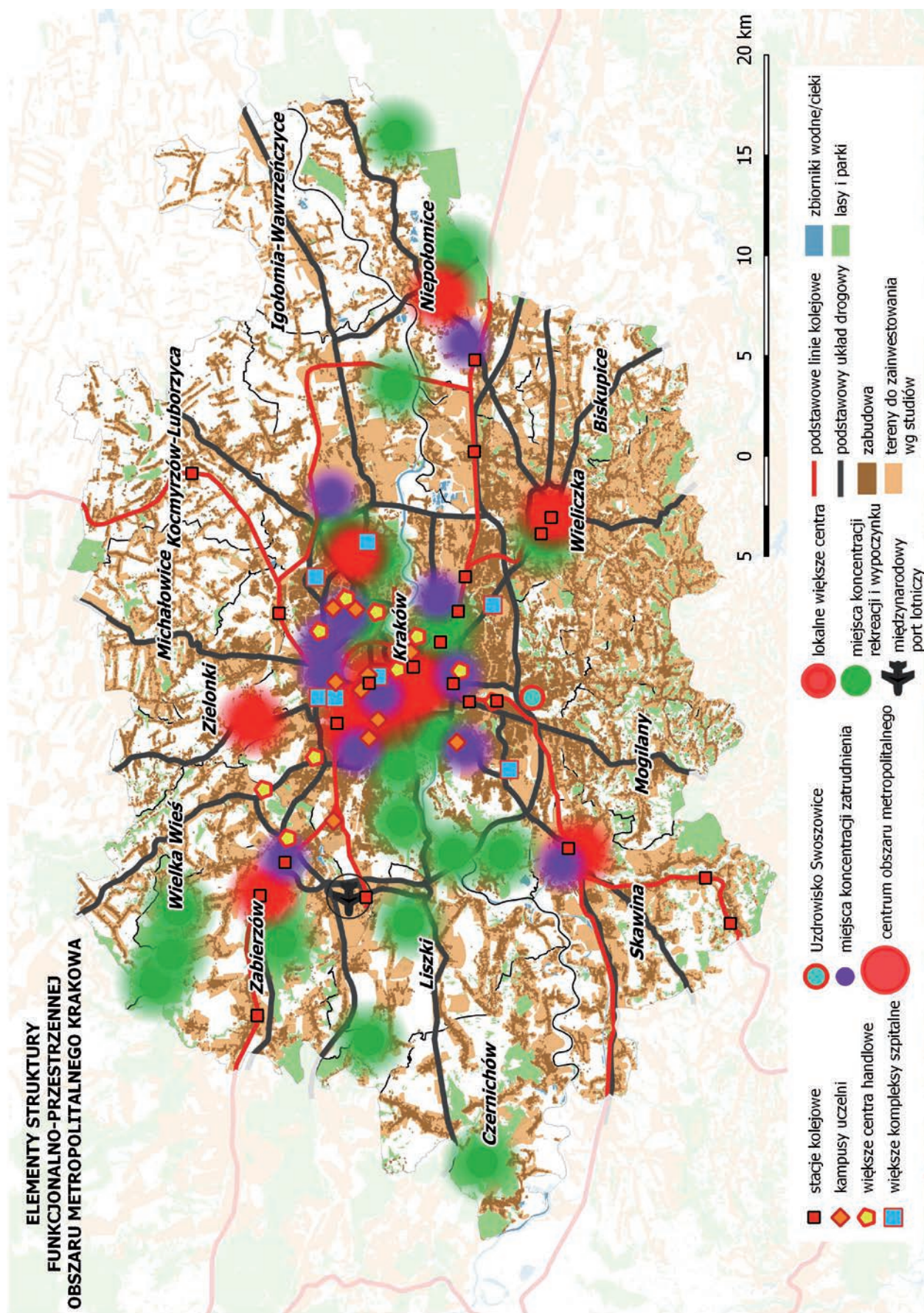
Miasto	Zasoby pow. biurowej (w m ²)	Stopa pustostanów	Nowa podaż (w m ²) – 2016 r.	Najwyższe czynsze wywoławcze (w Euro/m ² /miesiąc)
Kraków	916 000	7,20%	149 000	14,5
Wrocław	848 000	12,50%	142 000	14
Trójmiasto	634 000	11,10%	57 000	14
Katowice	443 000	14,00%	52 000	13,5
Poznań	428 000	13,60%	41 000	14
Łódź	360 000	6,20%	36 000	13
Szczecin	156 000	14,70%	7 000	13
Lublin	140 000	10,90%	7 000	10

Źródło: Raport Knigh Frank

Obszar metropolitalny Krakowa to rejon licznych inwestycji, zarówno infrastrukturalnych, takich jak budowa odcinka trasy S7 od autostrady A4 do ul. Igołomskiej, budowa odcinka autostradowego łączącego autostradę A4 od Modlniczki do drogi krajowej nr 94 (Kraków – Olkusz), a także budowa wiaduktu tramwajowego nad torami kolejowymi łączącego ul. Lipską z ulicą Wielicką, co znacznie poprawiło dojazd z południowych dzielnic Krakowa do centrum miasta. Otwarto trzy parkingi typu „parkuj i jedź” (Park & Ride) zlokalizowane przy pętlach tramwajowych – Czerwone Maki, Kurdwanów, bądź w ich niedalekim sąsiedztwie – przy ul. Balickiej.

Ukończono budowę i otwarto dwa obiekty, ważne dla wypełnienia metropolitalnej funkcji Krakowa – Centrum Kongresowe ICE przy Rondzie Grunwaldzkim oraz halę widowiskowo-sportową Tauron Arena.

Ryc. 4 Elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru metropolitalnego Krakowa

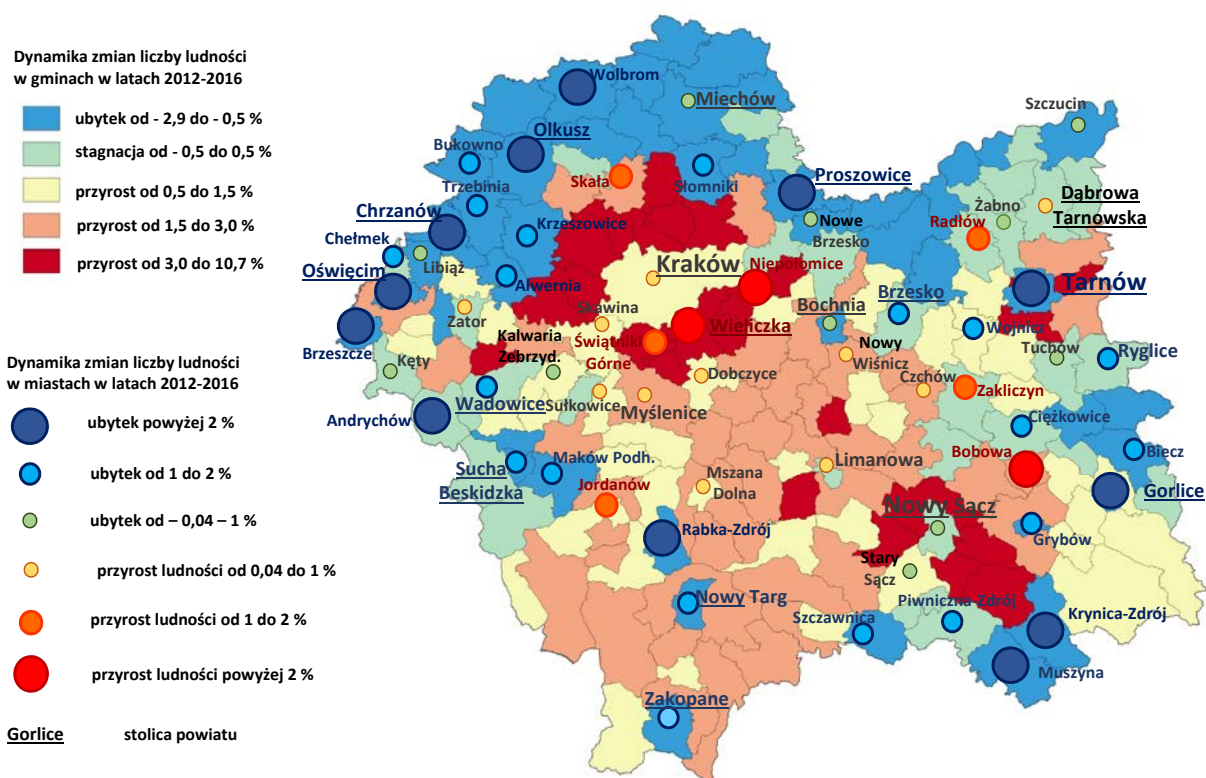

2.3. ROZWÓJ OBSZARÓW MIEJSKICH

Na tle generalnie dobrej demograficznie sytuacji Małopolski niepokojące zmiany zachodzą w małych i średnich miastach. Część z nich jest już dotknięta ubytkiem mieszkańców, natomiast wszystkie odnotowują bardzo wyraźnie starzenie się ich populacji (szybsze niż średnia dla regionu), co oznacza, że przy kontynuacji trendu za 10-15 lat praktycznie wszystkie miasta odnotują spadek liczby mieszkańców. Najszybciej starzeje się populacja Andrychowa, Bochni, Brzeska, Chełmka, Chrzanowa, Gorlic, Kęt, Miechowa, Nowego Targu, Olkusza, Proszowic i Tarnowa.

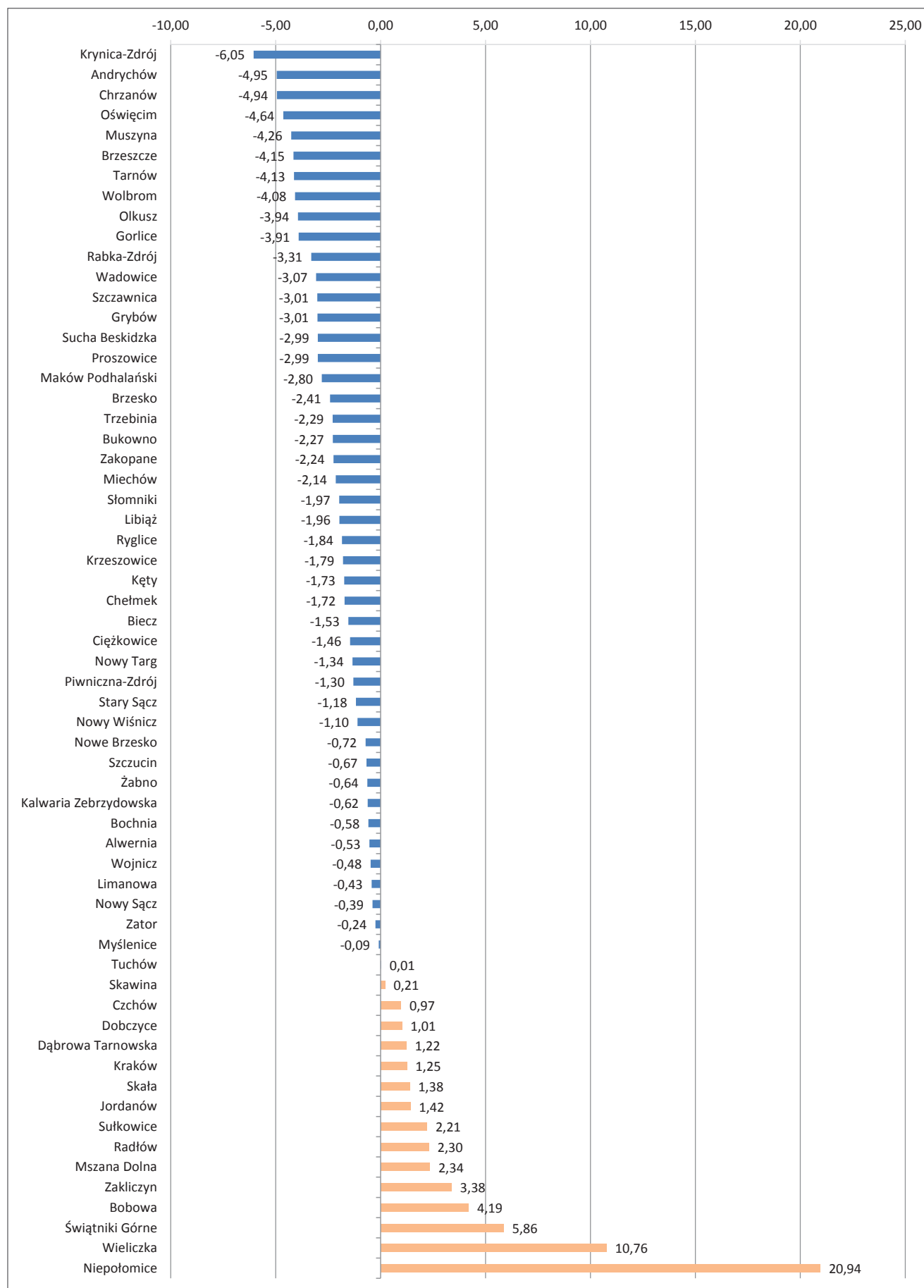
Zjawisko spadku liczby mieszkańców czyli „kurczenia się” miast, ma wielorakie przyczyny i niełatwo im zaradzić. Skutki są jednak bardzo negatywne, gdyż zmniejsza się baza podatkowa, będąca podstawą utrzymania tej samej lub bardzo podobnej infrastruktury technicznej i społecznej. Grozi to wręcz bankructwem niektórych miast. W najgorszej sytuacji znajdują się takie miasta, jak: Olkusz, Tarnów, Krynica-Zdrój, Grybów, które w latach 2012-2016 utraciły ponad 2% swojej ludności. „Kurczeniem się” zagrożone są miasta w Małopolsce Zachodniej oraz m. in. Proszowice, Gorlice i Piwniczna.

Ryc. 5 Zmiany ludności miast w latach 2012-2016

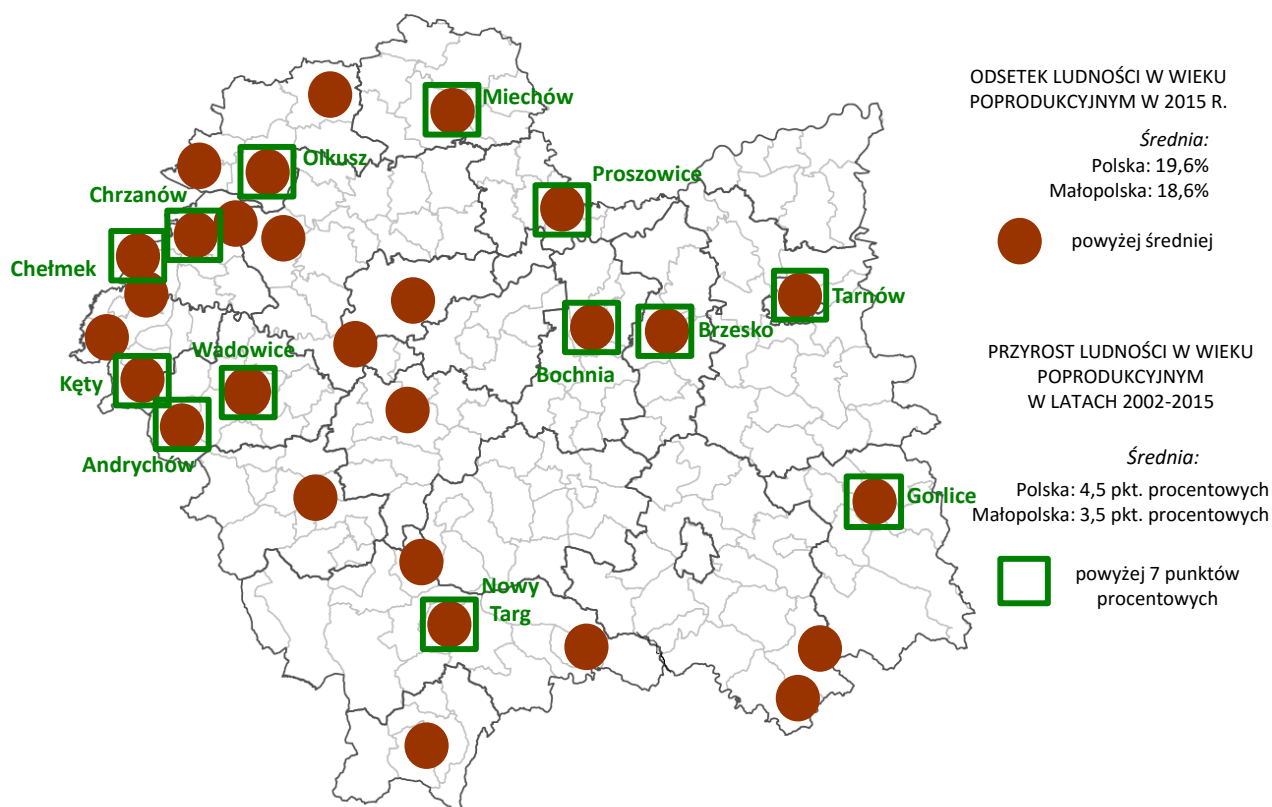
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych

Ryc. 6 Dynamika zmian liczby ludności miast w latach 2011-2017

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

Ryc. 7 Starzejące się miasta

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Z kolei wyraźnym rozwojem ludnościowym charakteryzują się Niepołomice i Wieliczka – miasta znajdujące się w obszarze aglomeracji krakowskiej oraz Bobowa, w których to nastąpił przyrost ludności o 2% w latach 2012-2016.

Niemniej jednak na stosunkowo niewysoki wskaźnik urbanizacji nie należy patrzeć przez pryzmat słabego rozwoju. Znaczna część terenów formalnie wiejskich wokół Krakowa i większych miasta Małopolski podlega przekształceniom w kierunku strefy podmiejskiej, w której ludność nie zajmuje się już działalnością rolniczą, podstawowe miejsce pracy mając zazwyczaj w mieście. Należy zastanowić się nad innym podejściem do wyznaczania wskaźnika urbanizacji, który uwzględniałby także ludność zamieszkującą strefy podmiejskie, a zwłaszcza tzw. obszary metropolitalne.

2.4. ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Głębokie zmiany zachodzą w strukturze osiedleńczej poza obszarami miejskimi. Wyróżniają się tu trzy typy zagospodarowania przestrzennego. Pierwszą grupę tworzą wsie, które można nazwać „tradycyjnymi”, gdyż znaczna część ich populacji związana jest silnie z rolnictwem, a zabudowa mieszkaniowa niesiedliskowa, tj. pozbawiona zaplecza gospodarczego stanowi mniejszość.

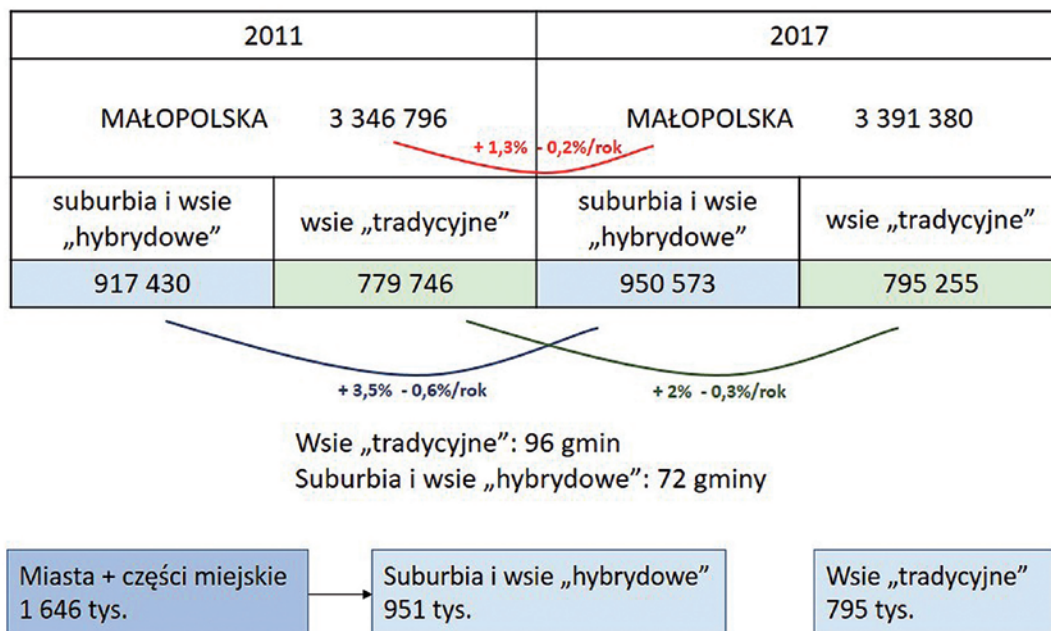
Typ drugi to suburbia, czyli tereny położone bezpośrednio przy granicy wielkiego miasta, gdzie funkcja rolnicza znajduje się w zaniku, a charakterystyczną formę zabudowy stanowią zespoły domów jednorodzinnych, nierzadko realizowane w formie zorganizowanych, jednolitych architektonicznie enklaw zabudowy. Na terenach suburbiów dojazdy do pracy i do szkół mają charakter masowy. Przyszłością tych terenów jest powolna ewolucja w kierunku przestrzeni typowo miejskiej.

Trzeci typ to przestrzeń „hybrydowa” – mające pewne cechy obszarów wiejskich, ale wyraźnie wyższą gęstość zabudowy i dominację budynków jednorodzinnych, wznoszonych przez osoby niezwiązane albo związane pośrednio czy marginalnie z produkcją rolniczą. Najczęściej występują w bezpośrednim otocze-

niu powiatowych ośrodków miejskich. Część z tych terenów ewoluuje w kierunku suburbiów, ale większość zaczyna tworzyć całkowicie oryginalną i bardzo ekstensywną formę zagospodarowania przestrzennego.

Obszary suburbiów i hybrydowe to najbardziej dynamicznie demograficznie terytoria Małopolski. Ich ludność w ostatnich latach zwiększała się trzykrotnie szybciej niż ludność wsi tradycyjnych.

Ryc. 8 Ruch ludności na terenach wiejskich

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Podsumowując, można powiedzieć, że ludność Małopolski rozmieszczona jest mniej więcej po równo pomiędzy metropolią, obszary miejskie, suburbia i obszary hybrydowe oraz obszary wiejskie. Każda z tych kategorii ma ok. 800 tys. mieszkańców. Cały przyrost ludności Małopolski, wynikający zarówno z ruchu naturalnego, jak i z migracji (zewnętrznej i z małych miast Małopolski) jest konsumowany przez suburbia i obszary hybrydowe. Należy założyć, że ten proces będzie kontynuowany.

2.5. KRAJOBRAZ A SUBURBANIZACJA

Zgodnie z powszechnie akceptowaną definicją krajobraz rozumiany jest jako postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowane w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka. Nie dziwi zatem, że intensywne procesy cywilizacyjne i urbanistyczne, jakie zachodziły w Małopolsce w ciągu ostatnich kilkunastu lat, znalazły swoje wyraźne odbicie w krajobrazie regionu. Krajobraz jest bowiem swoistym zapisem, pozwalającym odczytać istotę przemian gospodarczych czy społecznych, pozwala dostrzec zmiany wzorców kulturowych czy wręcz systemu wartości. Nie należy go jednak traktować tylko jako zwierciadło – gdyż krajobraz można przecież świadomie kształtować i to zarówno w dużych skalach urbanistycznych, jak i w kameralnej skali planowania lokalnego, formowania zabudowy miejskiej czy wiejskiej.

Do najbardziej charakterystycznych przemian krajobrazu miast małopolskich należy zaliczyć następujące procesy:

- Zdecydowane ograniczenie – w wielu przypadkach wręcz zahamowanie, przyrostu zabudowy wielorodzinnej, szczególnie o charakterze blokowym. W zasadzie poza Krakowem, Tarnowem i Nowym Sączem nie rozwija się deweloperskie budownictwo mieszkań na sprzedaż. Cały przyrost substancji mieszkaniowej dokonuje się w formach zabudowy jednorodzinnej lub ewentualnie małych domów mieszkalnych. Starsze budynki wielorodzinne poddawane są renowacjom (głównie termorenowacji),

której estetycznym skutkiem jest tzw. „pastelozą” – nowe, mocno kolorowe, choć szybko blaknące elewacje.

- Zapoczątkowanie procesów rewitalizacji miast, zwłaszcza ich śródmieść. Zrealizowano wiele projektów odnowy rynków lub innych placów miejskich. Szereg realizacji reprezentuje wysokie wartości architektoniczne – i to zarówno w miastach większych (Gorlice, Chrzanów, Nowy Targ), jak i w niewielkich ośrodkach (Niepołomice, Stary Sącz).
- Pojawiły się nowe typy funkcjonalno–architektoniczne – przede wszystkim obiektów handlowych (galerie, hipermarkety, dyskonty), które jednocześnie zmieniły model handlu, wypierając go z ulic śródmieść i przyczyniając się do likwidacji małych sklepów i targowisk. Wielkoprzestrzenne obiekty handlowe pojawiły się także na terenach wiejskich.
- Miasta zostały otoczone przez strefy rozległych, choć na ogół chaotycznie zagospodarowanych, terenów usługowych – głównie składów materiałów budowlanych, stacji benzynowych, komisów używanych samochodów, dyskontów z dużymi parkingami i podobnych obiektów – wytworzył się wręcz nowy typ krajobrazu podmiejskiego.
- Praktycznie we wszystkich miastach pojawiły się nowe, reprezentacyjne obiekty sportowe, takie jak pływalnie (parki wodne) i hale sportowe.

Paradoks obecnej fazy rozwoju miast małopolskich polega na tym, że wciąż znajdują się one na etapie rozrostu przestrzennego i zajmowania nowych powierzchni, pomimo że demograficznie przeżywają regres bądź zastój. Dopiero rozpoczynają się procesy „recyklingu” przestrzeni, nowego wykorzystania terenów poprzemysłowych czy innych zdegradowanych. Zjawisko to występuje już silnie w Krakowie, natomiast dokumenty planistyczne większości miast w dalszym ciągu zakładają ekspansję terytorialną, zupełnie oderwaną od uzasadnionych funkcjonalnie potrzeb.

Najważniejsze i najgroźniejsze procesy zmian w krajobrazie Małopolski związane są z suburbanizacją i rozlewaniem się miast. Zjawisko to może przebiegać w procesie zaplanowanym i kontrolowanym lub żywiołowo. Konsekwencją suburbanizacji niekontrolowanej jest powstawanie obszarów o zagospodarowaniu nieciągłym i niezorganizowanym, z sukcesywnym anektowaniem coraz to nowych terenów pod zabudowę jednorodzinną, czasem także wielorodzinną. Następuje przekształcanie struktur poprzez rozwój obszarów o nadmiernie zintensyfikowanej, ale przypadkowej, zabudowie lub wręcz przeciwnie – rozpraszanie osadnictwa i brak zrównoważonego rozwoju. Proces takiej suburbanizacji opiera się głównie na podziale terenów rolnych na działki inwestycyjne i uzyskiwaniu pozwoleń na budowę drogą decyzji o warunkach zabudowy opartych na zasadach „dobrego sąsiedztwa” (w sytuacji, gdy nie istnieje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego). Zjawisko to ma charakter spontaniczny, składający się z dużej liczby małych przedsięwzięć, głównie w rejonach podmiejskich dużych aglomeracji, w wyniku czego miasto centralne zostaje otoczone pierścieniową zabudową jednorodzinną, sporadycznie wielorodzinną oraz usługową. Przekształcanie terenów rolnych w budowlane drogą uchwalania planów miejscowych z przeznaczeniem gruntów rolnych pod zabudowę lub wydawania decyzji o warunkach zabudowy stało się łatwym środkiem na generowanie kapitału zarówno przez prywatnych właścicieli gruntów rolnych, jak i gminy¹. Modelem przestrzennym staje się tzw. „urbanizacja łanowa” – na wąskiej, przekształconej z rolnej, działce powstaje rząd kilku lub kilkunastu domów. Tworzą się kolejne enklawy słabo połączone w wymiarze społecznym czy przestrzennym z otoczeniem, w którym się znajdują. Kolejne tereny rolne tracą swą funkcjonalność i stają się nieużytkami oczekującymi na przekwalifikowanie na tereny budowlane. Następuje obniżenie standardów przestrzeni zamieszkania – brakuje żłobków, przedszkoli, parków czy instytucji kultury, rozrywki.

Suburbanizacja niesie za sobą zagrożenia także dla ośrodków miejskich. Problemem związanym z odpływem ludności jest osłabienie roli miast jako ośrodków wraz ze spowolnieniem procesów inwestycyjnych. Prowadzi to do degradacji całego miasta, które traci w ten sposób swój kapitał przestrzenny. Niekontrolowana suburbanizacja niesie za sobą wiele kosztów, w tym podwyższonych obciążeń związanych z budową i utrzymaniem rozległych sieci infrastruktury technicznej oraz komunikacyjnej. Suburbanizacja potęguje problemy transportowe. Następuje zwiększenie generowania kosztów transportu związanego z dojazdami

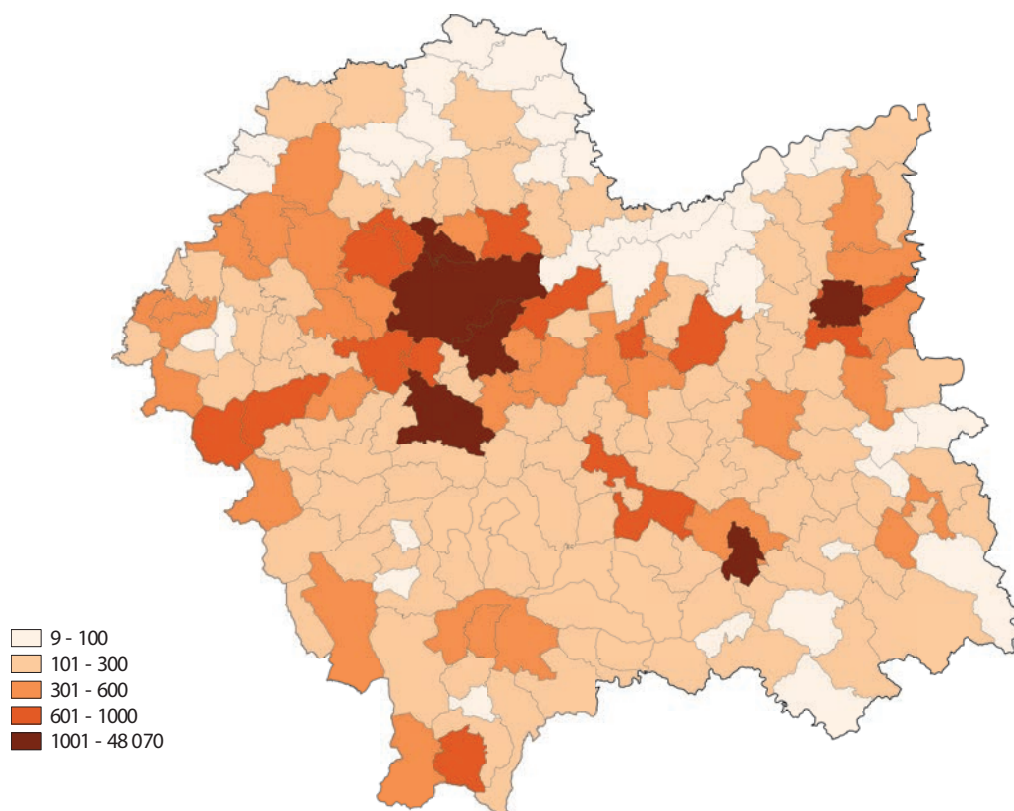
¹ Zbigniew Paszkowski, *Raport Przestrzeń życia Polaków*,

do pracy, szkół, przedszkoli czy ośrodków zdrowia. Wzmożony ruch kołowy niesie z kolei za sobą negatywne skutki środowiskowe – zanieczyszczenie powietrza i hałas. Występują także szkody dla środowiska związane z presją na obszary cenne przyrodniczo oraz rozlewaniem się zabudowy w terenach posiadających walory krajobrazowe (np. w rejonie cennych przyrodniczo parków krajobrazowych leżących w bezpośrednim sąsiedztwie Krakowa).

Innym negatywnym skutkiem suburbanizacji jest wpływ na zachowania społeczne. W wyniku spędzania dużej ilości czasu na dojazdy do pracy, do szkoły czy na zrobienie zakupów w centrach handlowych zaobserwować można trudności w nawiązywaniu więzi społecznych w sąsiedztwie miejsca zamieszkania, a często nawet ich zanik. Brak wytworzonych lokalnych ośrodków usługowych, preferujących ruch pieszy oraz atrakcyjnych przestrzeni publicznych czy skwerów utrudnia czy wręcz uniemożliwia nawiązywanie jakichkolwiek interakcji. W amerykańskiej literaturze przedmiotu można spotkać nawet stwierdzenie, że rozległe suburbia to dzielnice nudy. Proces ten odnosi się w zasadzie także do tzw. kontrolowanej suburbanizacji, pomimo tego, iż wprowadza ona porządek przestrzenny (jak to miało miejsce w Stanach Zjednoczonych, w których wielkie miasta charakteryzują się ogromnymi strefami zabudowy jednorodzinnej, aczkolwiek ukształtowanej w sposób uporządkowany).

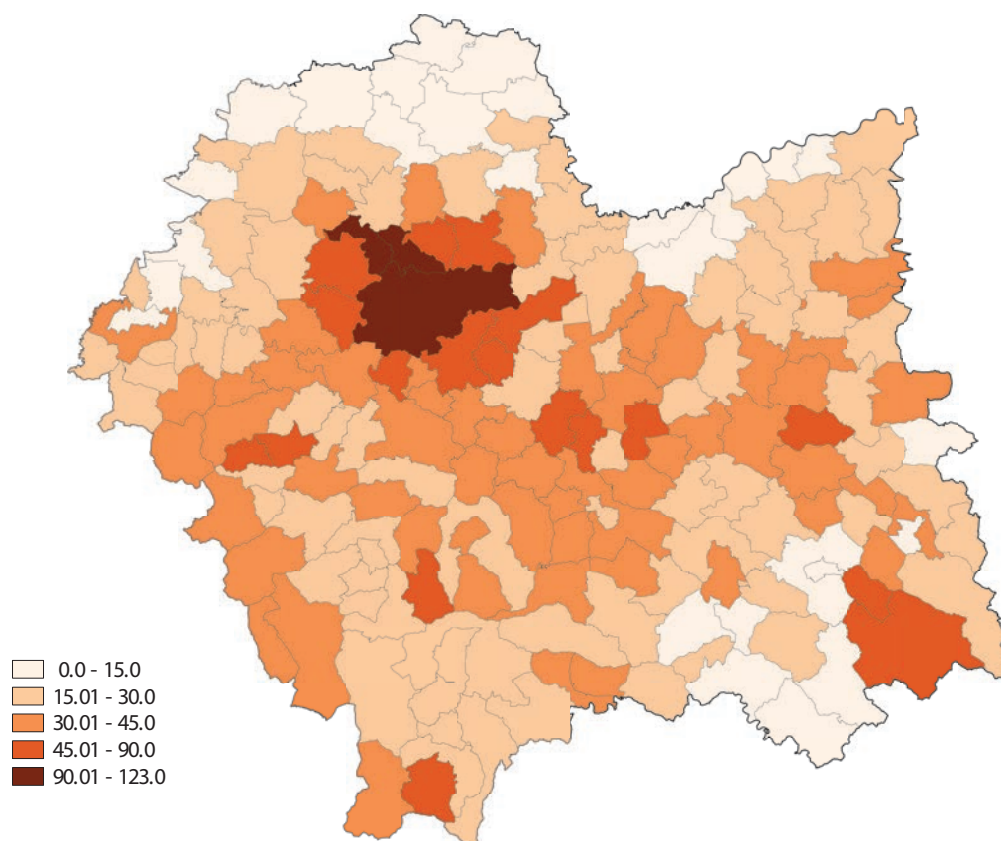
Na obszarze województwa małopolskiego proces migracji mieszkańców z miasta do strefy podmiejskiej dotyczy w największym stopniu Krakowa. W gminach przylegających do stolicy regionu jest notowany wysoki wskaźnik salda migracji. W gminach: Zielonki, Michałowice, Wielka Wieś, Kocmyrów-Luborzyca, Zabierzów, Mogilany, Świątniki Górne, Wieliczka, Biskupice, Niepołomice, saldo migracji jest stale silnie dodatnie (>10‰), przy znacznie niższej jego wartości w mieście centralnym (1‰). Różnica wartości salda migracji pomiędzy miastem centralnym i gminami położonymi w jego otoczeniu jest również widoczna w przypadku Tarnowa i Nowego Sącza. W miastach tych występuje ujemne saldo migracji (odpowiednio -5‰ i -3,5‰), natomiast w gminach położonych wokół notowane jest saldo migracji na poziomie dodatnim: od 0,7‰ do 5,3‰ wokół Tarnowa i od 0,2‰ do 6,7‰ wokół Nowego Sącza.

Ryc. 9 Liczba mieszkań oddanych do użytku w latach 2012-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Ryc. 10 Wskaźnik liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 10 tys. mieszk. w 2016 r.

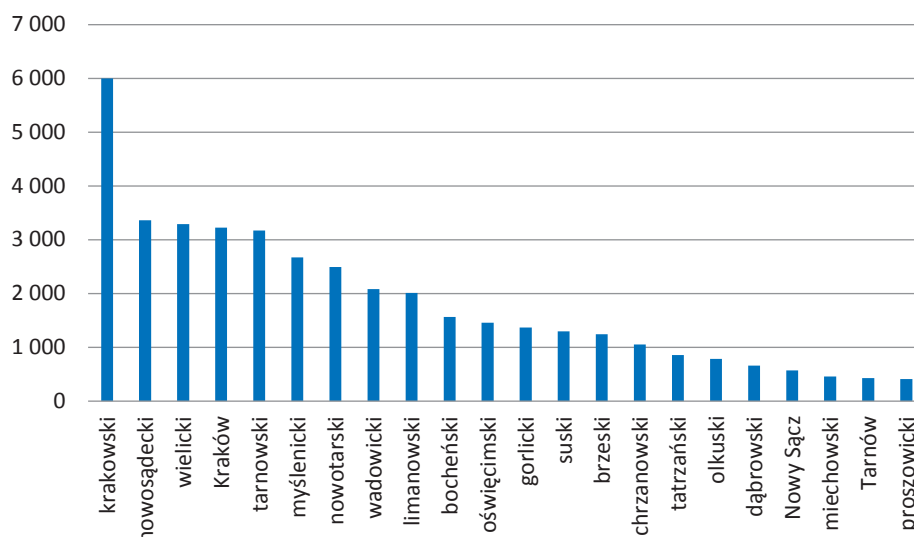

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

O postępującej suburbanizacji świadczy także m.in. liczba nowo oddanych mieszkań do użytkowania i wskaźnik liczby nowych mieszkań w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców. Jest najwyższy w gminach przylegających do Krakowa: Zielonki, Michałowice, Wielka Wieś, Mogilany. Bardzo wyraźny jest również niski wskaźnik liczby nowych budynków w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców dla największych miast województwa: Tarnowa, a także dla Nowego Targu, Oświęcimia, Chrzanowa, Trzebini, Olkusza, Zakopanego. Dane te obrazują dynamiczny rozwój stref podmiejskich i osłabianie ośrodków miejskich. Najwięcej pozwoleń na budowę w latach 2013-2017 wydano w powiecie krakowskim (6001). Na dalszych miejscach plasują się powiaty nowosądecki (3360 pozwoleń) i wielicki (3291 pozwoleń). W Krakowie oraz w powiecie tarnowskim także wydano w każdym ponad 3 tysiące pozwoleń. Najniższa aktywność budowlana widoczna jest w powiatach: proszowickim (411), w Tarnowie (424) i w powiecie miechowskim (456).

Procesy suburbanizacji najsilniej przejawiają się w strefie podmiejskiej Krakowa, a w dalszej kolejności w strefach podmiejskich Tarnowa, Nowego Sącza i Oświęcimia. Proces ten dotyczy także stref mniejszych ośrodków miejskich, takich jak Bochnia czy Nowy Targ.

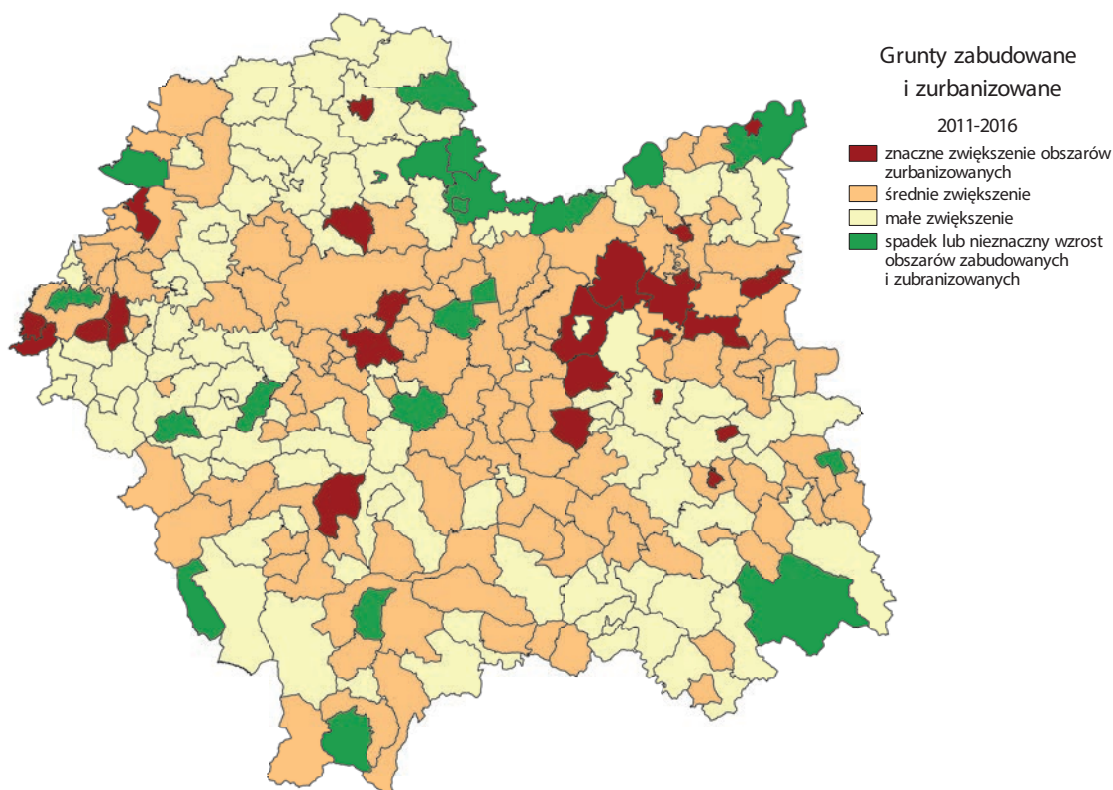
Ryc. 11 Liczba pozwoleń na budowę wydanych w latach 2013-2017 w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W latach 2011-2016 w zdecydowanej większości gmin Małopolski nastąpił przyrost nowych terenów inwestycyjnych, przy czym znaczne zwiększenie ich powierzchni nastąpiło w gminach okolic Krakowa, Brzeska, Tarnowa i Oświęcimia (Ryc. 12).

Ryc. 12 Zmiany obszarów gruntów zabudowanych i zurbanizowanych

Źródło: Opracowanie własne

Wieś na terenie całego kraju, a w Małopolsce może nawet jeszcze wyraźniej, przeżywa okres dynamicznego rozwoju i wzrostu zasobności mieszkańców. Materialny dystans względem miast wyraźnie się zmniejsza, zaciera, a w wielu wypadkach obszary wiejskie górują dynamiką rozwoju i jakością życia nad obszarami

zurbanizowanymi. Wraz ze zwiększaniem liczby ludności zamieszkującej tereny wiejskie następuje intensyfikacja inwestowania. Na przekształcanie struktury przestrzennej obszarów wiejskich wpływa również odchodzenie od rolnictwa, które przestało odgrywać wiodącą rolę w gospodarce regionu i rozwoju obszarów wiejskich. Obserwuje się zjawiska wpływające na poprawę standardu życia, powstają nowe okazałe domy często na rozległych i solidnie ogrodzonych posesjach, gruntownie remontowane są stare, a ich urządzenie często przewyższa standardy miejskie. Poprawiło się leżące w gestii samorządów wyposażenie wsi w infrastrukturę techniczną i społeczną.

Z jednej strony należy postrzegać to jako szansę rozwojową, z drugiej zaś strony następują zjawiska stanowiące zagrożenie dla środowiska i kształtu przestrzeni, której ważną składową jest czerpanie z tradycyjnego gospodarowania na wsi oraz zrównoważone jej wykorzystanie. Następuje zacieranie uporządkowanych ruralistycznych układów przestrzennych, a zabudowa ujawnia dysonanse wynikające ze statusu społecznego i materialnego mieszkańców. Część posesji lokowana na obrzeżach miejscowości lub w otwartym krajobrazie jest chaotyczna i niespójna. Często łączy się funkcję mieszkalną z produkcją rolną lub z różnego rodzaju działalnością gospodarczą. W całym ruchu budowlanym na terenach wiejskich budownictwo gospodarcze dla celów produkcji rolnej odgrywa zupełnie marginalną rolę. Wrażenie ładu na obszarach wiejskich mocno zakłócają niepasujące do zabudowy ciężkie ogrodzenia (np. wykonane z prefabrykatów betonowych) czy zagęszczenie słupów i płatanina napowietrznych przewodów (w ostatnim czasie masowo zastępuje się cieńsze przewody spletem izolowanych kabli, w efekcie upodabniając wieś do placu budowy). Dla równowagi należy odnotować pozytywne zjawisko rosnącej dbałości o ogrody przydomowe, a nawet tereny publiczne bezpośrednio przylegające do posesji.

Nieład i brak poszanowania dla dziedzictwa materialnego wsi zauważyć można także w obrębie starych rdzeni miejscowości: lekceważenie uwarunkowań otoczenia, odcięcie się od miejscowego i regionalnego kanonu architektury, zacieranie się w budownictwie różnicy między formą wiejską a miejską. Tradycyjna wiejska zagroda ulega dekompozycji, narasta proces zanikania wyłączonych z użytku obiektów gospodarskich. Na nieład przestrzenny narażone są miejscowości, w których lokalne walory lub zasoby pozwalają na znaczącą maksymalizację korzyści finansowych. Obiekty są dowolnie przebudowywane i rozbudowywane, by mogły pełnić nieprzewidziane pierwotnie funkcje oraz przyciągnąć uwagę potencjalnych klientów wszelkimi środkami wizualnego przekazu. Szczególne nasilenie tych zjawisk występuje w górskich turystycznych miejscowościach wczasowych oraz w otoczeniu miast i przy drogach publicznych o dużym natężeniu ruchu. Bardzo często enklawy takiej zabudowy pojawiają się w „szczerym polu”: wielkie zajazdy, budowane z drewnianych bali, w „uniregionalnej” formie propagują mylne wyobrażenie o wiejskości terenu.

Dużym zagrożeniem dla ładu przestrzennego jest rozprzestrzenianie się zabudowy rozproszonej. Plany miejscowe na terenach wiejskich zamiast wzmacniać ład przestrzenny, stały się narzędziami do tworzenia olbrzymich rezerw terenowych pod inwestycje. W sytuacji braku planów miejscowych za pomocą decyzji o warunkach zabudowy można we wsi, a częściej poza nią, zbudować niemal dowolny obiekt kolidujący z otoczeniem w sensie przestrzennym, architektonicznym i funkcjonalnym. Taki problem występuje w okolicy większych miast, szczególnie w okolicy Krakowa, a także w rejonie Pogórzy. Natomiast w północnej części województwa, mimo niskiego pokrycia planami miejscowymi, utrzymują się czytelne zwarte wiejskie układy przestrzenne, co może być związane m.in. z postępującym ubytkiem ludności na tych terenach.

W ostatnich latach zagrożona jest także zieleń na obszarach wiejskich, np. zadrzewienia śródpolne, zieleń na cmentarzach. Często pod pretekstem zapewnienia bezpieczeństwa ludności, komunikacji, prowadzenia inwestycji dokonuje się nieadekwatnej do potrzeb likwidacji drzew (zagajników, zadrzewień śródpolnych, łąkowych i nadrzecznych). Znikają miedze i rozdrobnione pola, a wraz z nimi pasy drzew i krzewów, owocowe aleje śródpolne, oczka wodne.

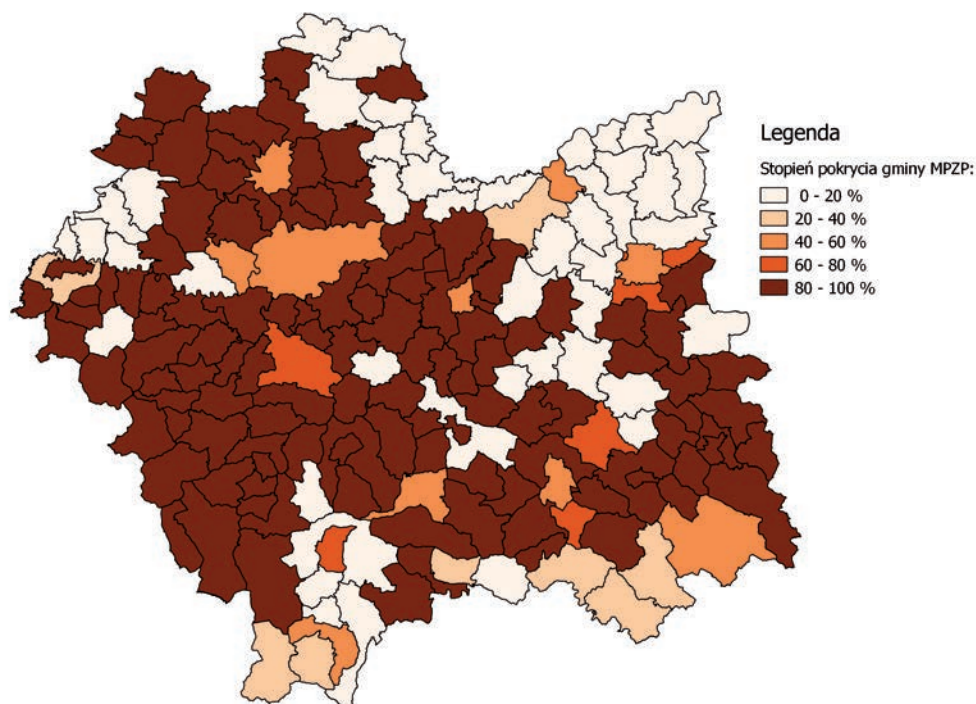
Agresywnym czynnikiem degradacji przestrzeni regionu jest zaśmiecenie krajobrazu wielokolorowymi, mniejszymi i wielkoformatowymi, wykonanymi z niskiej jakości materiałów, często porzuconymi lub nieodnawianymi konstrukcjami reklamowymi, stojącymi wzdłuż miejsc wzmożonego ruchu turystycznego, także na budynkach, dachach budynków i masowo na ogrodzeniach. Ekspansja zabudowy przydrożnej, niekończące się ekrany akustyczne przy drogach ekspresowych, autostradach i obwodnicach, wszechobecne

reklamy wielkoformatowe i wszelakie szyldy, lokowane rozmyślnie na gruntach prywatnych poza pasem drogowym, ale w miejscach maksymalnej ekspozycji krajobrazowej (np. na zakrętach), skutecznie odcięły użytkowników szlaków komunikacyjnych od możliwości obserwacji krajobrazu. Reklamy takie przestają spełniać swoją rolę, tworząc chaos informacji dla odbiorcy i znacząco obniżając wartość estetyczną obszaru. Natłok reklam w miejscowościach turystycznych prowadzi do dezinformacji i zmniejszenia atrakcyjności tych miejsc, co w konsekwencji skutkuje wyborem innych miejsc wypoczynku. Do rangi symbolu w skali kraju urosło zniszczenie reklamami krajobrazu wzdłuż drogi z Krakowa do Zakopanego. W niektórych przypadkach mogą także stanowić bezpośrednie zagrożenie – szczególnie konstrukcje reklamowe ruchome bądź w technologii podświetlenia (LED i in.), np. wywołane nagłą zmianą przedstawianego elementu czy oślepieniem kierowcy, a zawsze przyspieszają jego zmęczenie. Polska należy do niewielu krajów w Europie nie tylko zezwalających, ale w ogóle do tej pory nieregulujących sytuowania reklam wzdłuż dróg publicznych (poza pasem drogowym).

2.6. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

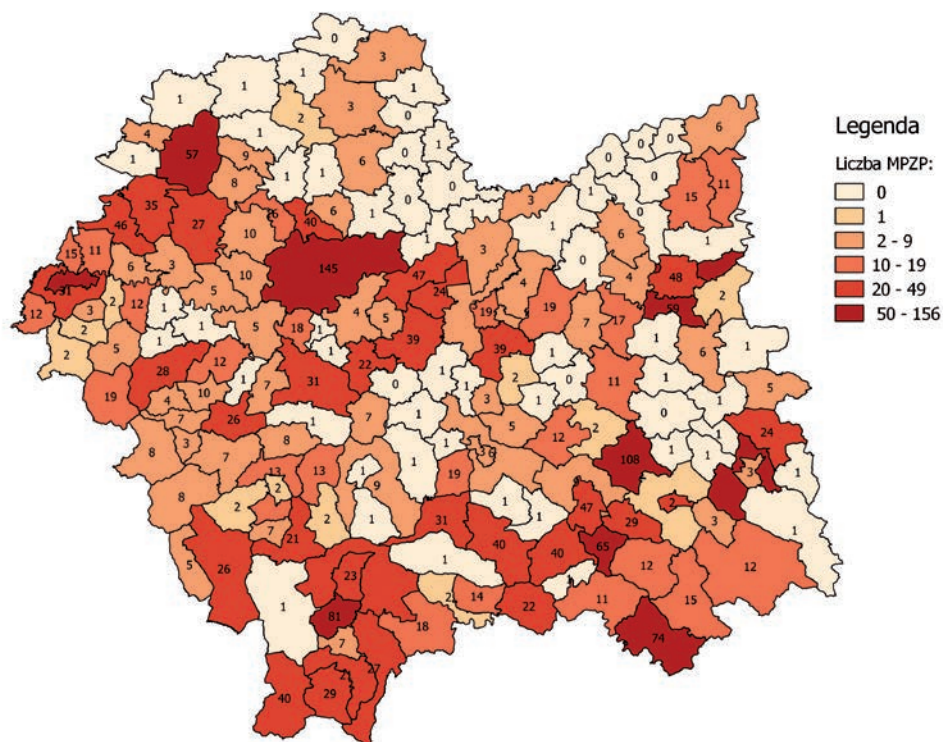
Znaczna część małopolskich gmin ma ponad 80% powierzchni pokryte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Najniższy procent powierzchni gmin pokrytych obowiązującymi planami miejscowymi występuje w północno-wschodniej i północnej części województwa małopolskiego, gdzie jest też najmniejsza presja inwestycyjna. Z drugiej strony sytuacja, w której istnieje plan miejscowy, nie zapewnia bynajmniej właściwego kształtowania przestrzeni, a tym samym niekoniecznie musi przyczyniać się do zachowania ładu przestrzennego i planowania w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Potwierdza to, iż plan miejscowy nie jest skutecznym instrumentem prowadzenia polityki przestrzennej, jednak tym bardziej nie jest nim decyzja o warunkach zabudowy. W Małopolsce istnieją gminy wiejskie, w których liczba planów wynosi ponad 100. Rodzi to kuriozalną fragmentację przestrzeni. W przypadku dużego miasta tak duża liczba planów jest w pełni zrozumiała, ponieważ złożoność struktury funkcjonalno-przestrzennej miasta oraz zachodzące procesy inwestycyjne i problemy przestrzenne warunkują obejmowanie różnych obszarów miasta ustaleniami planistycznymi.

Ryc.13 Udział procentowy pokrycia obowiązującymi planami miejscowymi w gminach Małopolski w 2016 r.

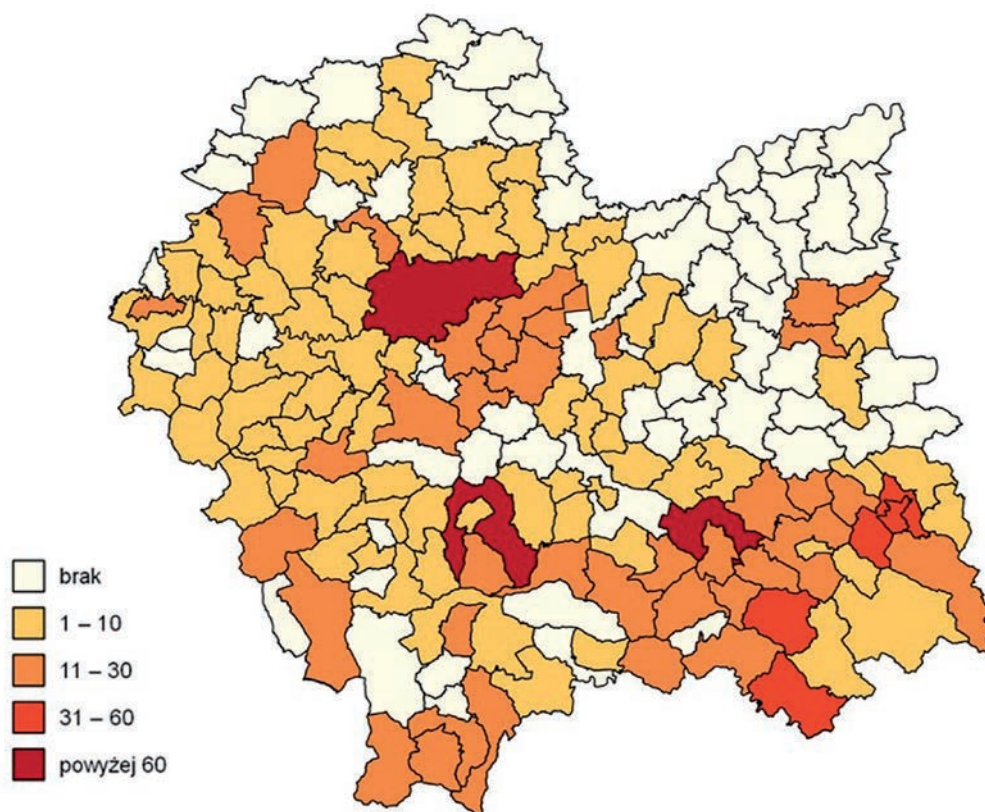
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Ryc. 14 Liczba obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Ryc. 15 Liczba nowych i zmienionych planów miejscowych w latach 2013-2017

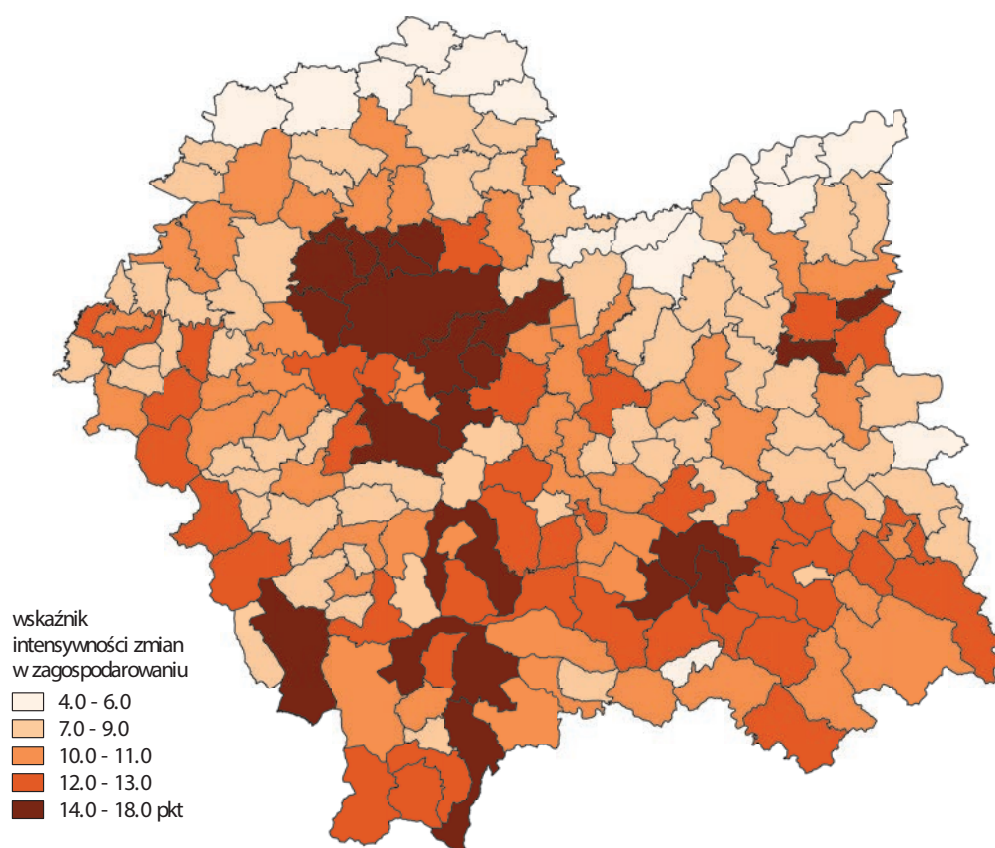
Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie informacji z Dz. Urz. Woj. Małopolskiego

W celu oszacowania intensywności przemian w zagospodarowaniu przestrzennym województwa małopolskiego skonstruowano syntetyczny wskaźnik, do którego konstrukcji wykorzystano następujące parametry:

- liczbę mieszkań oddanych do użytkowania,
- wydatki inwestycyjne na mieszkańca,
- liczbę nowych planów lub zmian planów,
- zmiany demograficzne.

Na poniższej rycinie zaprezentowano intensywność zmian w zagospodarowaniu przestrzennym. Największe wartości, powyżej 14 pkt. zaobserwowano w strefie aglomeracyjnej Krakowa, a także w mniejszym stopniu Nowego Sącza, Tarnowa oraz gmin wiejskich wokół Mszany Dolnej, Nowego Targu. Intensywne zmiany zachodziły także w obszarze od Gorlic przez Nowy Sącz po Mszanę Dolną oraz miejscami na Podhalu i w południowo-zachodniej Małopolsce. Najmniejszą intensywność zmian zaobserwować można w północnych gminach Małopolski.

Ryc. 16 Syntetyczny wskaźnik intensywności zmian w zagospodarowaniu przestrzennym 2013-2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL, informacji z Dz. Urz. Woj. Małopolskiego

2.7. OBSZARY FUNKCJONALNE

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU (KPZK)

W koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju zaproponowano bardzo rozbudowany system podziału przestrzeni Polski na obszary funkcjonalne. Ich typologia dalece wykracza poza „obszary metropolitalne” i „obszary problemowe”, o których jest mowa w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zostały one wydzielone według czterech grup cech:

- osadniczych

- potencjału rozwojowego
- rodzaju i możliwości wystąpienia konfliktów przestrzennych
- możliwości użycia instrumentów właściwych polityce regionalnej.

Przy ich pomocy zarysowano system pięciu typów obszarów funkcjonalnych, w ramach których definio-
wano podobszary.

GRUPA I. MIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE PODZIELONE SĄ NA OBSZARY:

1. ośrodków wojewódzkich – w tym metropolitalnych
2. ośrodków regionalnych
3. ośrodków subregionalnych > 50 tys. mieszkańców
4. ośrodków lokalnych.

GRUPA II. WIEJSKIE OBSZARY FUNKCJONALNE DZIELI SIĘ NA OBSZARY:

1. uczestniczące w procesach rozwojowych
2. wymagające wsparcia procesów rozwojowych.

GRUPA III. OBSZARY FUNKCJONALNE SZCZEGÓLNYCH ZJAWISK W SKALI MAKROREGIONALNEJ.

WYRÓŻNIA SIĘ W NICH:

1. górskie
2. ochrony gleb dla celów produkcji rolnej
3. tereny zamknięte
4. tereny narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy.

GRUPA IV. OBSZARY KSZTAŁTOWANIA POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO. WYRÓŻNIA SIĘ W NIEJ

OBSZARY:

1. cenne przyrodniczo
2. ochrony krajobrazów kulturowych
3. ochrony i kształtowania zasobów wodnych
4. strategicznych złóż kopalni.

GRUPA V. OBSZARY FUNKCJONALNE WYMAGAJĄCE ROZWOJU NOWYCH FUNKCJI PRZY UŻYCIU INSTRUMENTÓW WŁAŚCIWYCH POLITYCE REGIONALNEJ. WŚRÓD NICH WYRÓŻNIONO OBSZARY:

1. o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych
2. miasta i inne obszary tracące dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
3. o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe
4. przygraniczne
5. o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich.

Typologia obszarów funkcjonalnych według KPZK koncentruje się na obszarach ponadregionalnych, traktując odniesienie się do nich w planach województw jako element obligatoryjny. Podkreśla się nato-
miast, że obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym mają charakter fakultatywny i ich bliższe okre-
ślenie oraz delimitacja należą do zakresu merytorycznego PZPW. Na terenie Małopolski ponadregionalne
obszary funkcjonalne to:

- obszar ośrodka metropolitalnego
- obszar górski
- obszar przygraniczny.

Ujęcie według metodologii KPZK oprócz wielu zalet ma też istotne słabości. Należą do nich: heteroge-
niczność kryteriów, nierozłączność sieci podziałów, bardzo duża ich gęstość, czasem bardziej właściwa dla
planowania miejscowego niż regionalnego.

Obszarem o najlepszej dynamice rozwoju jest miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego –
Krakowa. Nieco słabszy rozwój prezentują regionalne ośrodki – Tarnów i Nowy Sącz wraz z ich strefami pod-
miejskimi. Jednakże należy mieć na uwadze, iż obszary metropolitalne miast wojewódzkich charakteryzują
się z zasady dobrymi wskaźnikami rozwoju, co związane jest bardziej z ich i tak wysoką pozycją w strukturze
funkcjonalno-przestrzennej i alokacją kapitału.

STRATEGIA NA RZECZ ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU

W Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jednym z zasadniczych aspektów polityki rozwoju jest rozwój zrównoważony terytorialnie. W strategii dokonano diagnozy stanu zagospodarowania przestrzennego kraju, podkreślając ważność policentrycznej struktury osadniczej Polski. Wśród kluczowych wyzwań rozwojowych wymieniono m. in. :

- aktywizację zasobów i potencjałów miast średnich (w tym byłych ośrodków wojewódzkich), tracących funkcje społeczno-gospodarcze,
- pełniejsze wykorzystanie potencjału rozwojowego aglomeracji,
- aktywizację obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.

W związku z powyższym przyjęto następujące cele rozwojowe:

- zrównoważony rozwój kraju wykorzystujący indywidualne potencjały endogeniczne poszczególnych terytoriów,
- wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych w oparciu o specjalizacje gospodarcze i nowe nisze rynkowe w ramach współpracy w zakresie krajowych i regionalnych inteligentnych specjalizacji,
- podniesienie skuteczności i jakości wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie na wszystkich szczeblach zarządzania.

MIASTA ŚREDNIE TRACĄCE FUNKCJE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

Według Strategii w Małopolsce miastami średnimi wymagającymi wsparcia w rozwoju są: Tarnów, Nowy Sącz, Gorlice, Nowy Targ, Zakopane i Chrzanów.

Główne cele polityki rozwoju miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze to:

- wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, w szczególności o charakterze innowacyjnym,
- zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców,
- poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój i łatwiejszy dostęp do usług publicznych oraz
- rozwiązanie kwestii środowiskowych, w tym rozwój transportu niskoemisyjnego,
- poprawa jakości zarządzania rozwojem i zdolności samorządów do partnerstwa, dialogu oraz współpracy.

OBSZARY ZAGROŻONE TRWAŁĄ MARGINALIZACJĄ

Obszarami wskazanymi w Strategii jako obszary problemowe są trzy grupy gmin, które zaklasyfikowano jako obszary koncentracji problemów:

- Społecznych – to: Ciężkowice, Koszyce;
- Ekonomicznych – to: Mszana Dolna – gmina wiejska, Dobra, Kamienna, Ochotnica Dolna, Czorsztyn, Łącko, Łukowica, Podegrodzie, Rytro, Łabowa, Kamionka Wielka, Korzenna, Grybów – gmina wiejska, Łużna, Lipinki, Szerzyny, Czarny Dunajec, Szaflary, Biały Dunajec;
- Społeczno-ekonomicznych – to: Niedźwiedź, Gręboszów, Bolesław (pow. dąbrowski), Radgoszcz.

W nawiązaniu do zdiagnozowanych obszarów problemowych wyznaczono w Małopolsce dwa **obszary zagrożone trwałą marginalizacją** – jeden w północno-wschodniej części województwa, a drugi w południowej i południowo-wschodniej Małopolsce.

Głównymi celami polityki w stosunku do obszarów zagrożonych marginalizacją są:

- pobudzanie rozwoju i zwiększanie możliwości inwestycyjnych,
- mobilizowanie aktywności zawodowej i społecznej ich mieszkańców,
- poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych,
- bardziej efektywne wykorzystanie instrumentów wsparcia.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO – 2003

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego, przyjętym w 2003 r., wskazane zostały następujące wielkoprzestrzenne obszary funkcjonalne:

- Obszar restrukturyzacji i aktywizacji działalności gospodarczej i ekonomicznej Małopolski Zachodniej,
- Obszar aktywizacji i promocji produktu turystycznego Małopolski Południowej,
- Obszar restrukturyzacji i przekształceń oraz wspierania rozwoju rolnictwa Małopolski Północnej.

Dla wymienionych obszarów funkcjonalnych określone zostały w planie działania służące rozwiązywaniu istniejących (i zapobieganiu) potencjalnych konfliktów oraz aktywizacji społeczności lokalnych. Były one mniej lub bardziej hierarchicznie skonkretyzowane w kolejnych strategiach rozwoju regionu i regionalnych programach operacyjnych.

3. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

3.1. ZASOBY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Złoża kopalin

Zasoby złóż kopalin województwa małopolskiego obejmują następujące grupy:

- surowce energetyczne: węgiel kamienny, ropa naftowa, gaz ziemny;
- surowce chemiczne: sól kamienna, solanki jodowo-bromowe;
- rudy metali nieżelaznych, rud cynku i ołowiu;
- surowce skalne: kamienie drogowe i budowlane, piaskowce, wapienie i margle przemysłu wapienniczego, dolomity, porfiry, melafiry, tufy, kruszywa naturalne, surowce ilaste ceramiki budowlanej, piaski podsadzkowe, piaski formierskie, wapienie dla przemysłu wapienniczego, surowce skałeniowe, surowce do prac inżynierskich;
- torfy;
- wody lecznicze, mineralne i termalne.

Tab. 3 Złoża kopalin objętych własnością górnictw w województwie małopolskim

kopalina	2012		2015	
	liczba złóż	zasoby udokument.	liczba złóż	zasoby udokument.
gaz ziemny	34/25	5 148,41 mln m ³	37/24	5 028,06 mln m ³
ropa naftowa	12/7	111,02 tys. t	12/7	315,35 tys. t
węgiel kamienny	17/5	9 938 751 tys. t	13/2	9 050 467 tys. t
metan z pokładów węgla	2/1	3 943,43 mln m ³	1/1	3 494,9 mln m ³
sole kamienne	3/0	2 270 883 tys. t	1/0	2 083 tys. t
rudy cynku i ołowiu	12/3	38 080 tys. t	10/3	29 835 tys. t
wody lecznicze	b.d.	b.d.	31/22	294,45 m ³ /h
i termalne			11/6	1 566,2 m ³ /h

*) złoża udokumentowane/eksploatowane

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2011 Nr 163 poz. 981 z późn. zm.) występujące na terenie województwa małopolskiego złoża węgla kamiennego z metanem, jako kopalina towarzysząca, ropa naftowa, gaz ziemny, złoża rud metali, soli kamiennej, a także złoża wód leczniczych, wód termalnych i solanek są objęte własnością górnictw i należą do zasobów strategicznych kraju. Pozostałe złoża są objęte prawem własności nieruchomości gruntowej.

Tab. 4 Złoża kopalin objęte prawem nieruchomości gruntowej w województwie małopolskim

kopalina	2012		2015	
	liczba złóż	zasoby udokumentowane	liczba złóż	zasoby udokumentowane
piaski podsadzkowe	10/4	1 051 241 tys. m ³	10/4	1 044 073 tys.m ³
formierskie	2/1	17 920 tys. t	2/1	17 025,94 tys. t
kwarcowe	2/1	11 462 tys. t	1/1	8 400,95 tys. m ³
kruszywo naturalne (piaski i żwiry)	367/108	1 858 619 tys. t	394/115	1 845 925 tys. t
dolomity	8/1	243 739 tys. t	10/6	275 096 tys. t
wapienie (kd)	25/8	451 854 tys. t	23/3	631 189 tys. t
piaskowce (kd)	73/31	579 053 tys. t	74/34	621 025 tys. t
skały magmowe (kd):				
porfiry	3/1	127 191 tys. t	3/1	188 460 tys. t
melałfiry	2/1	2719 tys. t	2/0	2 719 tys. t
diabazy	b.d.	b.d.	1/1	2 704 tys. t
tufy	1/0	18 270 tys. t	1/0	18 270 tys. t
surowce ilaste ceramiki budowlanej	76/7	125 257 tys. t	72/2	115 985 tys. m ³
torfy	2/1	356,7 tys. m ³	2/1	315 tys. m ³

*) złoża udokumentowane/eksploatowane

kd – kamienie drogowe

Jak widać w powyższej tabeli, w Małopolsce zwiększa się liczba udokumentowanych i eksploatowanych złóż. Wprawdzie w grupie złóż energetycznych zmalały zasoby gazu ziemnego i w mniejszym stopniu węgla kamiennego, ale wzrosły udokumentowane zasoby ropy naftowej.

Maleją zasoby udokumentowane i eksploatacja złóż rud cynku i ołowiu. Potencjalne zakończenie eksploatacji tych złóż może istotnie wpłynąć na podstawy rozwoju gospodarczego rejonu Olkusza, a także wywołać zagrożenie dla jakości wód podziemnych stanowiących podstawę zaopatrzenia w wodę tego obszaru.

Dużą rolę odgrywają w Małopolsce zasoby i eksploatacja kruszyw. Szacuje się, że zasoby bilansowe piasków i żwirów są wystarczające dla okresu 20 lat, zaś zasoby przemysłowe 10 lat.

Wskaźnik wystarczalności zasobów bilansowych kamieni łamanych i kamienia budowlanego (piaskowiec, diabaz, dolomit, wapień, porfir, melałfir, tuf) szacowany jest na 66 lat, a zasobów przemysłowych na 26 lat².

Położenie złóż w obszarach cennych przyrodniczo, w tym objętych ochroną prawną, przyczynia się do powstawania konfliktów między celami ochrony przyrody a celami gospodarczymi. W województwie małopolskim znaczna część złóż kruszyw zlokalizowana jest na przyrodniczych obszarach chronionych. Utrudnieniem w rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy ochroną przyrody a eksploatacją jest utrzymujący się brak planów zadań ochronnych oraz planów ochrony Obszarów NATURA 2000, a także planów ochrony parków krajobrazowych.

Wody

Wody podziemne

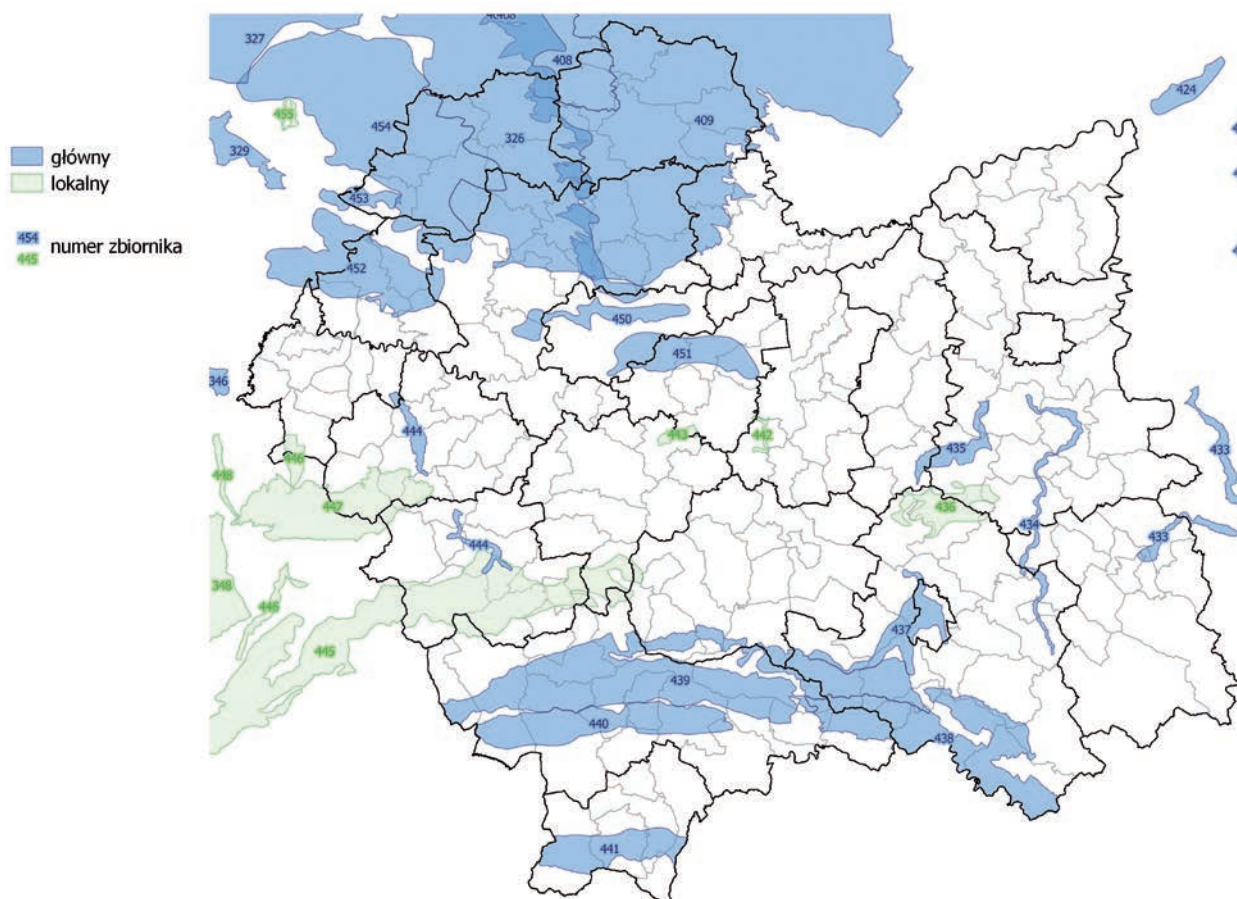
Województwo małopolskie charakteryzuje się w skali kraju niskimi zasobami wód podziemnych. Według udokumentowanych geologicznie danych wielkość zasobów eksploatacyjnych zwykłych wód podziemnych na terenie województwa małopolskiego wynosi 648 mln m³.

W granicach województwa znajduje się łącznie 19 udokumentowanych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych oraz 6 Lokalnych Zbiorników Wód Podziemnych. Mimo wahań poziomu wód i wydajności źródeł oraz tendencji do obniżania się poziomu wód gruntowych, stan wód na większości obszaru województwa

² *Kruszywa naturalne w Małopolsce i Podkarpaciu*, D. Łochańska, Ł. Machniak, *Nowoczesne Budownictwo Inżynieryjne* 2011.

utrzymuje się powyżej stanu niskiego ostrzegawczego (SNO), a stan rezerw zasobów – w strefie zmian bezpiecznych dla gospodarki wodnej i ochrony ekosystemów zależnych od wód. Największe zasoby dyspozycyjne posiadają zbiorniki w części północno-zachodniej województwa, stosunkowo niewielkie – podgórskich dolin rzecznych oraz warstw fliszowych Karpat. Niekorzystne warunki infiltracji i retencyjności zlewni powodują, że odnawialność zasobów jest stosunkowo niska, a nierównomierne rozmieszczenie przestrzenne zbiorników wód podziemnych powoduje deficyty w części wschodniej i północno-wschodniej województwa.

Ryc. 17 Główne zbiorniki wód podziemnych w województwie małopolskim

Źródło: <http://m.bazagis.pgi.gov.pl/cbdg/#/mai>

Wody powierzchniowe

Obszar województwa małopolskiego w przeważającej części leży w dorzeczu górnej Wisły. Tylko niewielkie obszary należą do zlewni Środkowej i Małej Wisły oraz do zlewni rzeki Czarnej Orawy w dorzeczu Dunaju, dopływu Morza Czarnego. System hydrograficzny Małopolski stanowią:

- rzeki i potoki Karpat, które charakteryzują się wysokimi zasobami, lecz jednocześnie dużą nierównomiernością przepływów. Największymi różnicami odpływów, (w latach 2009 – 2010 przeszło czterokrotnymi) wyróżnia się zlewnia Raby, mniejszymi zlewnia Dunajca. Zasoby wodne rzek karpaccich charakteryzują częste zmiany stanów wody nawet w ciągu dnia, znaczny potencjał powodziowy oraz znaczne procesy erozyjne koryt, brzegów i dna rzecznego;
- rzeki Wyżyny Małopolskiej (lewobrzeżne dopływy Wisły), które charakteryzują przeciętne zasoby wodne, silne wezbrania wiosenne i małe nasilenie procesów erozji koryt;
- rzeki Kotlin Podkarpackich, które mają charakter pośredni, a dominującą rolę odgrywają w tej grupie dolne odcinki dużych rzek karpaccich.

Na stan zasobów wodnych województwa wpływa również pojemność użytkowa zbiorników retencyjnych.

Jako obszary o najwyższym stopniu zagrożenia deficytem wody, wynikającym z niskiego potencjału wód powierzchniowych, wskazywane są gminy: Niedźwiedź, Raba Wyżna, Rabka Zdrój oraz miasto i gmina Jordanów³.

Zasoby wód powierzchniowych województwa zaspokajają potrzeby komunalne i przemysłowe. Największe znaczenie dla zaopatrzenia w wodę pitną mają zlewnie: Raby (największy rezerwuuar wody to Dobczyce), Dunajca, Rudawy, Dłubni i Skawy. Wisła jest głównym źródłem zaopatrzenia w wodę przemysłu i produkcji.

Wraz ze zmianami gospodarczymi zmienia się wielkość i struktura zużycia wód. W ostatnim dziesięcioleciu zużycie zmalało od 475,8 hm³ w roku 2013 do 469,7hm³ w roku 2014, co należy uznać za pozytywną tendencję. Największe spadki zużycia dotyczą przemysłu (314,7 hm³ w roku 2013 i 296,4 hm³ w roku 2015). Nieco mniejszy spadek notuje rolnictwo, a eksploatacja sieci wodociągowej przy tendencji spadkowej ostatnich 5 lat utrzymuje się na poziomie ok. 150 hm³.

Wody mineralne i termalne

Wody mineralne Małopolski, uznawane za lecznicze, stanowią 1/3 złóż kraju. Występują w południowej części województwa, a koncentracja eksploatowanych ujęć wód leczniczych występuje w przygranicznym obszarze województwa, w subregionie sądeckim. Są podstawą powstania i rozwoju miejscowości uzdrowiskowych: Krynicy, Muszyny, Piwnicznej, Rabki-Zdrój, Szczawnicy, a także Wapiennego, koło Sękowej, Wysowej koło Ujścia Gorlickiego oraz Swoszowic.

Inne miejscowości posiadające zasoby wód leczniczych i pretendujące do statusu uzdrowisk to: Głębokie, Łomnica, Andrzejówka, Jastrzębik, Leluchów, Milik, Powroźnik, Szczawa, Szczawnik, Tylicz, Złockie, Zubrzyk, Krościenko, Krzeszowice, Poręba Wielka, Wierchomla Wielka.

Wody termalne występują w rejonie niecki podhalańskiej oraz w Rabce-Zdroju i Porębie Wielkiej w obrębie Karpat Zewnętrznych. Wykorzystywane są w ciepłownictwie i rozwijającej się dynamicznie na ich bazie rekreacji.

Narodowa gospodarka wodami zмага się z problemami, które w Małopolsce przejawiają się w:

- braku pełnej realizacji inwestycji zwiększających retencję oraz w braku instrumentów skutecznych prawnych ochrony naturalnej retencji obszarów na poziomie regionalnym i lokalnym,
- braku pełnego udokumentowania głównych zbiorników wód podziemnych i wyznaczenia obszarów ochronnych GZWP wraz z zasadami tej ochrony,
- wysokim odsetku wód wymagających wysokosprawnego uzdatniania fizycznego i chemicznego, co jest wynikiem niewystarczającej skuteczności instrumentów ochrony wód.

Poważnym problemem są niedobory systemów wodociągowo-kanalizacyjnych, szczególnie mocno występujące w obszarach o zabudowie rozproszonej, w terenach o urozmaiconej rzeźbie. Skutkuje to odprowadzaniem znaczącej ilości ścieków komunalnych i przemysłowych nieoczyszczonych. Problem pogłębiają zanieczyszczenie obszarowe, w tym pochodzące z rolnictwa.

Gleby

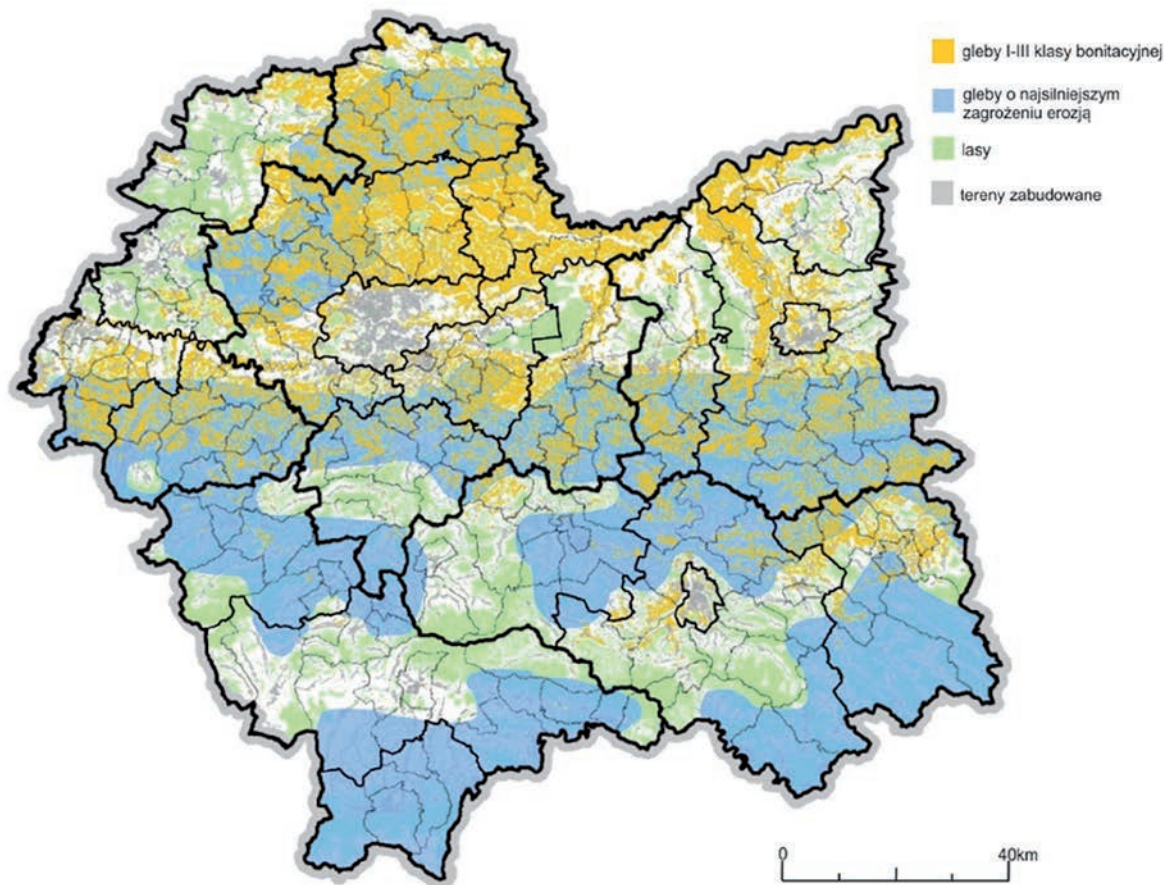
Gleby województwa małopolskiego są bardzo zróżnicowane, od najwyższych klas bonitacyjnych I–III skupiających się w północnej części województwa (czarnoziemy na Wyżynie Miechowskiej i Płaskowyżu Proszowickim oraz gleby brunatne na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej) do ubogich gleb górskich. Udział gleb dobrych i bardzo dobrych w województwie przekracza 60% i jest jednym z najwyższych w kraju. Najkorzystniejsze warunki do produkcji rolniczej występują na północy Małopolski oraz w pasie Pogórza, głównie w dolinach rzecznych.

W latach 2013-2016 w trybie administracyjnym wyłączono z użytkowania rolnego i leśnego ogółem ok. 1064 ha, w tym gruntów rolnych 954 ha, a gruntów leśnych 110 ha. W większości były to wyłączenia na

³ Wskazania do projektu zmiany PZPWM w zakresie gospodarowania wodami, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z zagrożenia powodziowego i deficytu wody, 2011. Politechnika Krakowska. Instytut Inżynierii i Gospodarki Wodnej, Wydział Inżynierii Środowiska, zespół autorski: E. Nachlik, A. Bojarski, K. Baran-Gurgul, K. Szuba, A. Wolak.

cele mieszkaniowe (633 ha) przy stosunkowo niewielkiej ilości gruntów wyłączanych na cele przemysłowe (85 ha). Przeważały wyłączenia gruntów z glebami klas I-III. Nie są to duże ilości, ale problemem jest realne wypadanie gruntów z użytkowania rolniczego (zwłaszcza wyższych klas), które nie jest ujęte w statystyce administracyjnej.

Ryc. 18 Gleby wysokich klas bonitacyjnych i gleby zagrożone erozją wodną w województwie małopolskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Opracowania ekofizjograficznego podstawowego do planu zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego oraz KPZK 2030

Lasy

Lasy województwa małopolskiego mają szczególne znaczenie nie tylko jako zasób gospodarczy, ale również z uwagi na ochronne funkcje ich znacznej części. Pomimo górskiego charakteru środowiska lesistość województwa pozostaje niższa niż średnia krajowa (29,2%).

W strukturze własnościowej 56,9% stanowią lasy publiczne, a prywatne 43% ogółu powierzchni lasów (przy średniej krajowej 19%). W ciągu ostatnich dziesięciu lat udział lasów prywatnych wzrósł o 2%.

W strukturze gatunkowej lasów dominują drzewostany iglaste (63,4% powierzchni lasów), a w nich największy udział mają drzewostany jodłowe (ponad 26,7%). W lasach liściastych (36,6%) dominującym gatunkiem jest buk, którego udział wynosi 17,2% (Wielkoobszarowa Inwentaryzacja Stanu Lasów. Wyniki za okres 2012-2016, 2017, Lasy Państwowe).

W strukturze wiekowej drzewostanów występują duże różnice między grupą lasów stanowiących własność Państwa i lasów prywatnych. Udział klas wieku powyżej 80 lat w lasach państwowych wynosi 31,5%, natomiast w lasach prywatnych tylko 20,7% (Wielkoobszarowa Inwentaryzacja Stanu Lasów. Wyniki za okres 2012-2016, 2017, Lasy Państwowe).

Analiza danych wskazuje, że w województwie małopolskim pogłębia się trend systematycznego wzrostu ilości pozyskiwanego drewna, głównie drzew liściastych. W roku 2014 Małopolska pod tym względem była na drugim miejscu w kraju (wskaźnik pozyskiwania drewna na 100 ha lasów 150,1 m³), po województwie pomorskim (170 m³) i przy średniej krajowej 82,7 m³.

Tab. 5 Powierzchnia lasów w Małopolsce

Dane:	2013	2014	2015	2016	2013-2016
Powierzchnia lasów ogółem, w tym:	434,8 tys. ha	435,2 tys. ha	435,4 tys. ha	435,4 tys. ha	ok. 600 ha
lasy publiczne	245,5 tys. ha	245,5 tys. ha	245,4 tys. ha	245,3 tys. ha	ok. -200 ha
lasy prywatne	189,3 tys. ha	189,7 tys. ha	190,0 tys. ha	190,1 tys. ha	ok. 800 ha
lesistość	28,6%	28,7%	28,7%	28,7%	0,1%
lesistość max (powiat)	48,4% tatrzański	48,3% (suski, tatrzański)	48,3% (suski, tatrzański)	48,3% tatrzański	
lesistość min (powiat)	1,55 % proszowicki	1,6% proszowicki	1,6% proszowicki	1,6% proszowicki	
pow. lasu na mieszkańca [w ha/1 mieszk.]*	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13
zalesienia ogółem [ha]	44,60	88,73	20,48	19,15	172,960 ha
w tym w lasach prywatnych [ha]	26,52	88,73	13,15	15,65	144,05 ha

*) średnia krajowa 0,24 ha/mieszk.

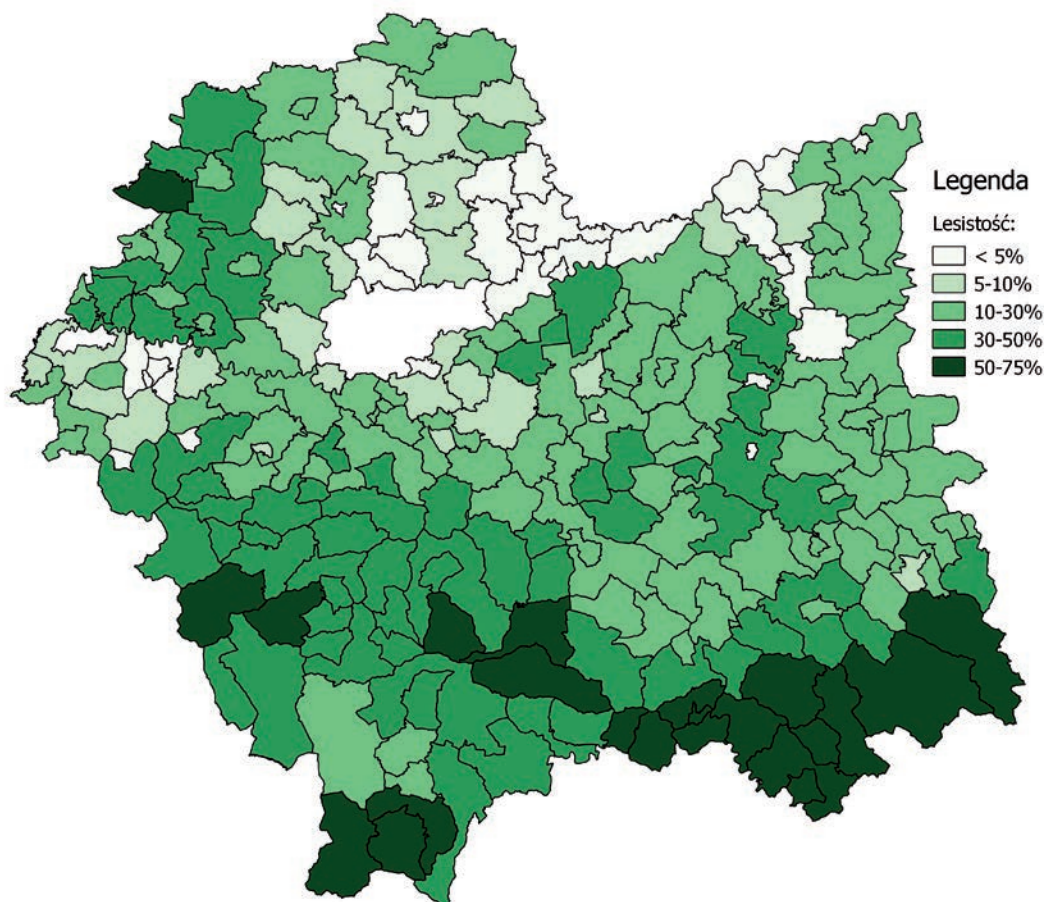
Źródło: Opracowanie własne UMWM

W latach 2013-2016 przybyło ogółem ok. 600 ha powierzchni leśnej, przy czym nastąpił przyrost w lasach prywatnych o ok. 800 ha, a ubytek w lasach publicznych – o ok. 200 ha. Wskaźnik powierzchni leśnej na mieszkańca kształtował się na poziomie 0,13 ha (130 m²/1 mieszkańca), co stanowi nieco ponad połowę wartości średniego wskaźnika dla całej Polski. Największą lesistość niezmiennie ma powiat tatrzański, a także suski, najmniejszą – proszowicki (Tab. 5).

Lasy pełnią ważne funkcje w środowisku, dlatego część z nich uzyskała status lasów ochronnych, stanowiąc 46,6 % pow. lasów ogółem w Małopolsce (GUS, Leśnictwo 2016). W zarządzie Lasów Państwowych największą powierzchnię zajmują lasy wodochronne (ok. 88,7 tys. ha w 2015 r.), które szczególnie liczne są w Beskidzie Sądeckim i Niskim, w kompleksie Lasów Radłowskich i w Puszczy Niepołomickiej. Lasy glebochronne (39,9 tys. ha) występują głównie na Pogórzu, a także w północnej części województwa. Znaczna część lasów położonych w sąsiedztwie Krakowa została uznana za lasy ochronne wokół miast. Duże znaczenie mają też lasy ochronne uzdrowisk.

Szczególnym elementem przyrodniczych zasobów leśnych są lasy stanowiące ekosystemy rzadkie i ginące oraz uznane za zagrożone w skali Europy. Zostały one wyróżnione w lasach stanowiących własność Skarbu Państwa. Skupione są głównie w południowo-wschodniej części województwa, w Popradzkim Parku Krajobrazowym, Południowomałopolskim Obszarze Chronionego Krajobrazu i w Beskidzie Niskim. Ponadto stosunkowo duże powierzchnie tej grupy ekosystemów obejmują lasy w Beskidzie Wyspowym, a także północną część Puszczy Niepołomickiej i torfowisko – Bór na Czerwonem. Ekosystemy te w formie rozproszonej występują też na terenie całego województwa. W kontekście ochronnej roli lasów oraz specyfiki zasobów leśnych, obszary Beskidu Wyspowego i Beskidu Niskiego wymagają wzmocnienia form ochrony przyrody.

Ryc. 19 Lesistość w gminach województwa małopolskiego w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

3.2. OCHRONA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Wysokie wartości środowiska przyrodniczego województwa odzwierciedlone są w wysokim udziale obszarów prawnie chronionych. Ochroną objęte jest ok. 53% powierzchni Małopolski, wobec 32% średnio w kraju. Wartości te nie obejmują terenów objętych ochroną jako obszary NATURA 2000 (obszary mające znaczenie dla Wspólnoty – Site of Community Importance – SCI).

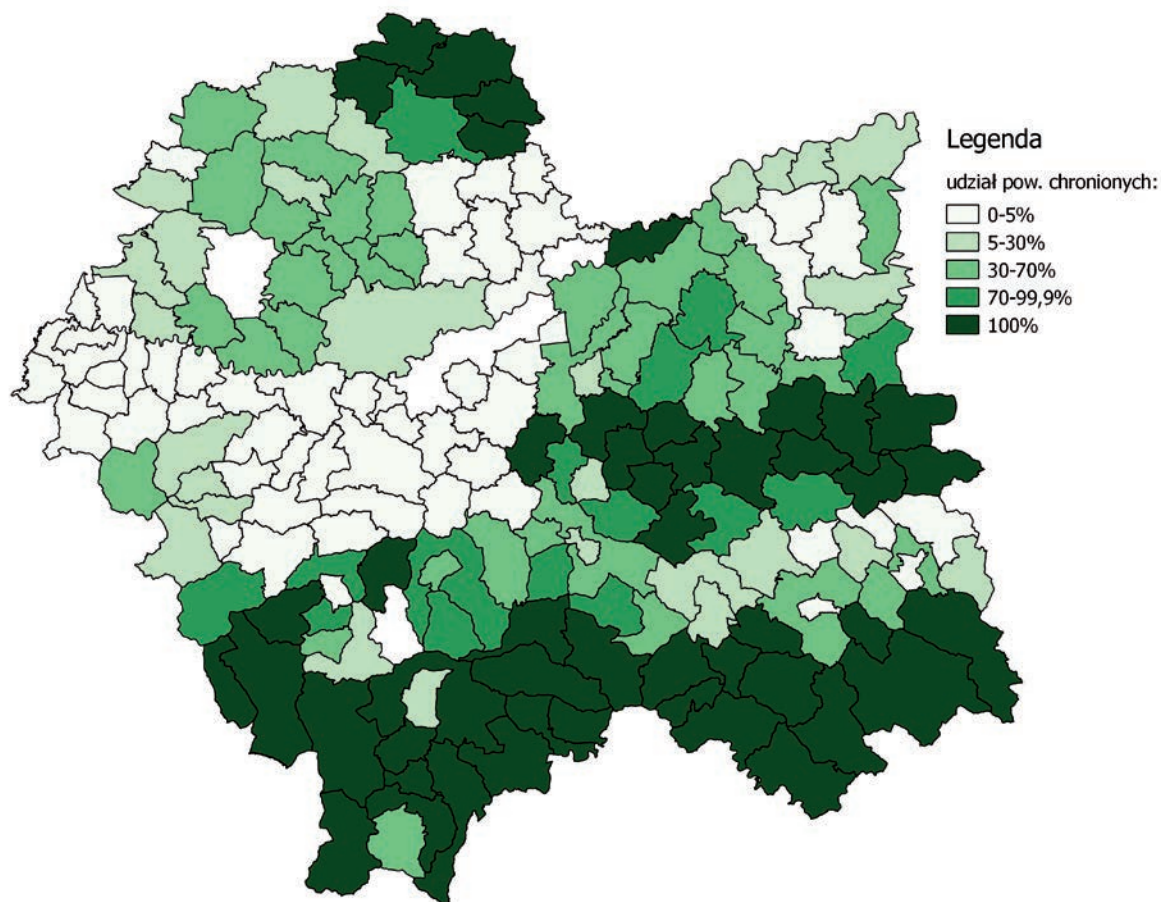
Tab. 6 Powierzchnia obszarów chronionych w województwie małopolskim

wyszczególnienie	2013	2014	2015	2016
udział obszarów prawnie chronionych w pow. województwa	52,1%	52,1%	53,0%	53,0%
powierzchnia obszarów prawnie chronionych [w ha], w tym:	790 766,43	790 794,92	804 605,48	804 436,65
Parki Narodowe	38 036,52	38 037,03	38 037,97	38 041,41
Parki Krajobrazowe	178 224,70	178 224,70	178 224,70	178 224,70
Rezerваты	3 363,66	3 363,66	3 362,99	3 362,99
Obszary Chronionego Krajobrazu	573 080,00	573 080,00	573 080,00	572 900,45
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	162,96	162,96	13 978,96	13 978,96
Pomniki przyrody	2 209	2 197	2 190	2 214
Stanowiska dokumentacyjne [ilość]	80	80	80	80
Użytki ekologiczne [ilość]	39	42	43	43

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS i RDOŚ w Krakowie

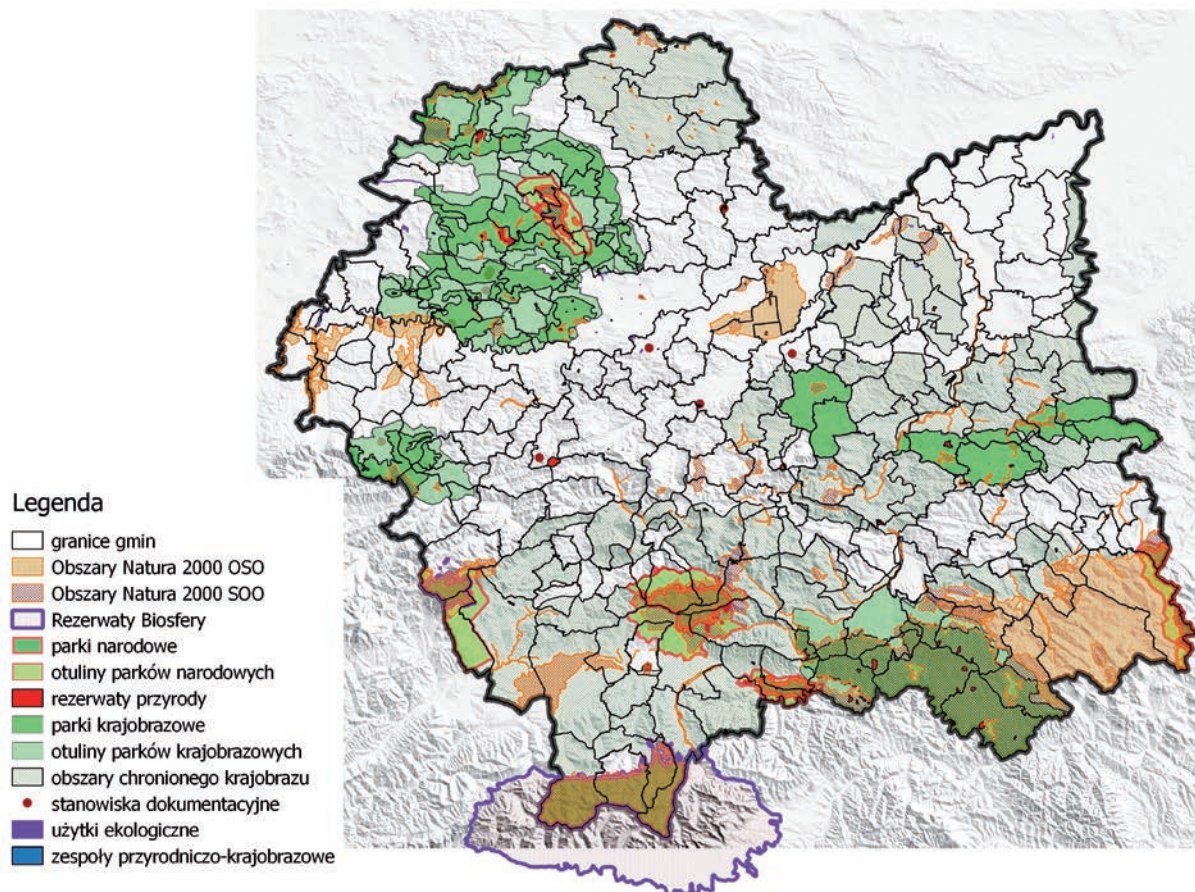
Najwyższy udział obszarów chronionych posiada powiat tatrzański (92% powierzchni), najniższy – powiaty wielicki i oświęcimski.

Ryc. 20 Udział powierzchni objętej ochroną w powierzchni gmin województwa małopolskiego w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz danych RDOŚ Kraków

Ryc. 21 Położenie przyrodniczych obszarów i obiektów chronionych w województwie małopolskim

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Niestety fakt objęcia terenu ochroną ma charakter czysto formalny. Zwłaszcza tereny Obszarów Chronionego Krajobrazu (OChK), a w znacznej mierze także tereny parków krajobrazowych to obszary o swoistej fikcji ochrony. Obecnie naprawdę skuteczną ochronę wielkoobszarową zapewniają parki narodowe oraz obszary Natura 2000.

Parki narodowe

W województwie małopolskim położonych jest 6 parków narodowych o łącznej powierzchni 38 082,25 ha. Stanowi to ok. 2,5% powierzchni województwa.

Tab. 7 Powierzchnia parków narodowych w Małopolsce

Park Narodowy	Powierzchnia parku (ha)	Gminy
Babiogórski	3 395,3	Jabłonka, Lipnica Wielka, Zawoja
Gorczański	7 029	Kamienica, Mszana Dolna, Niedźwiedź, Nowy Targ, Ochotnica Dolna
Magurski	2 003,7	Lipinki, Sękowa, Dębowiec, Krempna, Nowy Żmigród, Osiek Jasielski, Dukla
Ojcowski	2 145,7	Skała, Jerzmanowice-Przeginia, Wielka Wieś, Sułozowa
Pieniński	2 371,8	Łapsze Niżne, Czorsztyn, Krościenko n. Dunajcem, Szczawnica
Tatrzański	21 197,4	Bukowina Tatrzańska, Kościelisko, Poronin, Zakopane
Razem	38 142,9	

Źródło: Ochrona środowiska 2016, GUS

W ostatnim dwudziestolecu nastąpiła stagnacja, a nawet zmniejszanie się powierzchni terenów objętych systemem ochrony wielkoobszarowej. Zwiększała się natomiast ochrona rezerwatowa i ochrona w formie stanowisk dokumentacyjnych. Oznacza to wzrost znaczenia reliktywnej ochrony zasobów przyrodniczych nad przestrzenną ochroną zasobów przyrodniczo-krajobrazowych. Zjawisko to związane jest z faktem znaczącej iluzoryczności ochrony, jaką gwarantują „strefy chronionego krajobrazu” i „parki krajobrazowe”. Ich formuły prawne zostały zmienione, instrumentarium osłabione i realny wpływ na formy zagospodarowania przestrzennego, w tym nowej zabudowy, jest nikły. Dziś służą bardziej celom edukacyjnym i celom promocji turystycznej niż realnej ochronie krajobrazu i przyrody. Sytuację ma szansę zmienić wprowadzenie w życie przepisów ustawy „o wzmocnieniu niektórych narzędzi ochrony krajobrazu”.

Dla żadnego z parków narodowych położonych na terenie województwa małopolskiego nie został ustanowiony plan ochrony. Prace nad planami zostały rozpoczęte w stosunku do wszystkich parków narodowych i znajdują się w różnych fazach. Najbardziej zaawansowane są w przypadku Pienińskiego Parku Narodowego, dla którego opracowany jest projekt Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ustanowienia planu ochrony Pienińskiego Parku Narodowego.

Rezerваты przyrody

Na terenie województwa małopolskiego znajduje się 85 rezerwatów przyrody, które zajmują 3364 ha, co stanowi 0,1% powierzchni województwa. Największymi rezerwatami są: rezerwat krajobrazowy – Dolina Racławki (473,92 ha) w gminie Krzeszowice i rezerwat leśny Las (Gościbia 286,46 ha) w gminie Sułkowice. Przeważają rezerваты o niewielkiej powierzchni.

Otuliny zostały wyznaczone wokół rezerwatów: Bór na Czerwonem, Dolina Potoku Rudno, Żebracze, Bembieńskie, Cieszyńska oraz podziemna i nadziemna otulina rezerwatu Groty Kryształowe.

Parki krajobrazowe

Na terenie województwa małopolskiego znajduje się 11 parków krajobrazowych, które zajmują ok. 178 470,3 ha (co stanowi 17,4% powierzchni województwa).

Wokół wszystkich parków krajobrazowych, poza Ciężkowicko-Rożnowskim i Wiśnicko-Lipnickim, zostały ustanowione otuliny.

Kolejne liczne zmiany przepisów prawa sprawiły, że ta forma ochrony stała się niewystarczająca, szczególnie dla ochrony i kształtowania krajobrazu. Były też istotną przyczyną sytuacji, w której do niedawna dla żadnego z parków krajobrazowych województwa nie został ustanowiony plan ochrony.

Tab. 8 Powierzchnia parków krajobrazowych w Małopolsce

Park krajobrazowy	Powierzchnia (ha)	Gmina
Bielańsko-Tyniecki PK	6 415,5	Kraków, Liszki, Czernichów
Ciężkowicko-Rożnowski PK	17 633,9	Gromnik, Rzepiennik Strzyżewski, Zakliczyn, Czchów
Dłubniański PK	10 959,6	Zielonki, Michałowice, Iwanowice, Skała, Gołcza, Trzyciąż
PK Beskidu Małego	9 230	Mucharz, Wadowice, Andrychów, Stryszawa, Zembrzyce
PK Dolinki Krakowskie	20 686,1	Bukowno, Jerzmanowice-Przebinia, Kraków, Krzeszowice, Michałowice, Olkusz, Trzebinia, Wielka Wieś, Zabierzów, Zielonki
PK Orlich Gniazd	12842,2	Klucze, Olkusz, Trzyciąż, Wolbrom, pozostała część położona w woj. śląskim
PK Pasma Brzanki	12 527,3	Gromnik, Ryglice, Rzepiennik Strzyżewski, Tuchów
Popradzki PK	54 392,7	Krościenko, Krynica, Łabowa, Łącko, Muszyna, Nawojowa, Ochotnica Dolna, Piwniczna, Rytro, Stary Sącz, Szczawnica
Rudniański PK	5 813,9	Czernichów, Alwernia, Krzeszowice

Park krajobrazowy	Powierzchnia (ha)	Gmina
Tenczyński PK	13 658,1	Alwernia, Babice, Chrzanów, Kraków, Krzeszowice, Liszki, Trzebinia, Wielka Wieś, Zabierzów
Wiśnicko-Lipnicki PK	14311,0	Lipnica Murowana, Nowy Wiśnicz
Razem	178 470,3	

Źródło: Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego, www.zpkwm.pl, RDOŚ Kraków

W 2017 r. uchwalono plany ochrony dla dwóch parków krajobrazowych – Dłubniańskiego i Tenczyńskiego. Obecnie w trakcie realizacji są projekty planów dla 6 Parków Krajobrazowych, tj.: PK Beskidu Małego, Popradzkiego PK, Wiśnicko-Lipnickiego PK oraz Rudniańskiego PK, PK Pasma Brzanki oraz Ciężkowicko-Różnowskiego PK. Ponadto w bieżącym roku rozpoczęto prace nad sporządzeniem projektów planów ochrony dla kolejnych 3 Parków Krajobrazowych, tj.: Parku Krajobrazowego Dolinki Krakowskie, Bielańsko-Tynieckiego Parku Krajobrazowego oraz Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd.

Obszary chronionego krajobrazu

Na terenie województwa małopolskiego znajduje się 10 obszarów chronionego krajobrazu, które zajmują ok. 573 080 ha, co stanowi 37,7% powierzchni województwa. Największym tego typu obszarem jest Południowomałopolski OChK zajmujący nieco ponad 364 tys. ha. Najmniejszym jest z kolei OChK Doliny Wisły o powierzchni ok. 3 tys. ha.

Tab.9 Obszary chronionego krajobrazu w województwie małopolskim

Obszar chronionego krajobrazu	Powierzchnia obszaru (ha)	Gminy
Bratucicki OChK	16 988	Bochnia, Borzęcin, Brzesko, Rzezawa, Szczurowa
Jastrzębsko-Żdżarski OChK	8 995	Lisia Góra, Radgoszcz, Skrzyszów, Tarnów
Koszycki OChK	6 606	Koszyce
OChK Doliny Wisły	3 029	Bolesław, Gręboszów, Mędrzechów, Szczucin, Szczurowa, Wietrzychowice
OChK Pogórza Ciężkowickiego	50 991	Tuchów, Brzostek, Ciężkowice, Czchów, Gromnik, Jodłowa, Pilzno, Pleśna, Ryglice, Rzepiennik Strzyżewski, Skrzyszów, Szerzyny, Tarnów, Tuchów, Wojnicz, Zakliczyn
OChK Wschodniego Pogórza Wiśnickiego	29 964	Bochnia, Brzesko, Czchów, Dębno, Gnojnik, Iwkowa, Wojnicz, Zakliczyn
OChK Wyżyny Miechowskiej	57 078	Książ Wielki, Kozłów, Charsznica, Raławice, Słaboszów, Miechów
OChK Zachodniego Pogórza Wiśnickiego	14 242	Łapanów, Trzcianna, Żegocina, Bochnia, miasto Bochnia
Południowomałopolski OChK	364 176	Jordanów, Bystra-Sidzina, Lubień, Niedźwiedź, Mszana Dolna, Limanowa, Laskowa, Dobra, Tymbark, Słupnice, Kamienica, Nowy Targ, Raba Wyżna, Rabka, Lipnica Wielka, Jabłonka, Spytkowice, Szczawnica, Czarny Dunajec, Szaflary, Łapsze Niżne, Czorsztyn, Ochotnica Dolna, Krościenko n. D, Biały Dunajec, Bukowina Tatrzańska, Poronin, Kościelisko, Łososina Dolna, Chełmiec, Podegrodzie, Stary Sącz, Gródek n. D, Korzenna, Kamionka Wielka, Krynica, Nawojowa, Łabowa, Łukowica, Piwniczna, Łącko, Grybów, Łużna, Gorlice, Ropa, Uście Gorlickie, Sękowa
Radłowsko-Wierzchosławicki OChK	20 991	Borzęcin, Radłów, Szczurowa, Wierzchosławice, Wietrzychowice, Wojnicz
Razem	573 080	

Źródło: Opracowanie UMWM na podstawie danych RDOŚ w Krakowie

Inne formy ochrony przyrody

- 2214 pomników przyrody (drzewa okazałych rozmiarów, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie). W latach 2013-2015 przybyło 58 pomników przyrody, czyli ich liczba wzrosła o ok. 2%, z czego najwięcej w Krakowie (34) oraz powiecie oświęcimskim (11);
- 80 stanowisk dokumentacyjnych (w tym 67 zlokalizowanych jest w podziemnych wyrobiskach Kopalni Soli Wieliczka i Kopalni Soli Bochnia. Pozostałe stanowią odsłonięcia geologiczne i pozostałości po kamieniołomach);
- 45 użytków ekologicznych – 1173,8 ha (chronią stanowiska gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną gatunkową oraz różnorodne siedliska przyrodnicze, w tym siedliska podmokłe i torfowiska, doliny rzek, ekosystemy leśne, łąki, młaki, wyrobiska poeksploatacyjne, pozostałości śródlądowych piasków wydmowych Pustyni Błędowskiej). W latach 2013-2017 przybyły 3 obiekty chronione tej kategorii;
- 6 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych o łącznej powierzchni 14 028,25 ha (chronią fragmenty naturalnego krajobrazu i siedliska cennych gatunków). W latach 2013-2015 przybyło 2 zespoły o łącznej powierzchni 13 816 ha.

W latach 2013-2017 nie powstał żaden nowy park krajobrazowy ani rezerwat przyrody.

Powiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną jest wyrazem polityki ukierunkowanej na wzmacnianie ochrony przyrody. Równocześnie jednak brak planów ochrony parków narodowych, parków krajobrazowych, obszarów NATURA 2000 oraz programów zadań ochronnych tych obszarów nie daje realnych możliwości skutecznej realizacji tej polityki i instrumentów pozwalających na minimalizację konfliktów pomiędzy ochroną i wykorzystaniem zasobów. Mimo atrakcyjności terenów cennych przyrodniczo i krajobrazowo zwiększa się ich stopień zainwestowania, często w chaotycznych formach, a przypadkowość lokalizacji obiektów budowlanych stwarza bariery w ciągach korytarzy ekologicznych.

Obszary NATURA 2000

Na obszarze województwa małopolskiego znajduje się 11 obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz 88 specjalnych obszarów ochrony siedlisk.

Łączna powierzchnia obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków, po weryfikacji wynosi 133 614,5 ha. Natomiast powierzchnia Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk wynosi 152 967,46 ha.

Obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 w województwie małopolskim oraz specjalne obszary ochrony siedlisk NATURA 2000 w województwie małopolskim zostały szczegółowo opisane w dokumentacji Planu.

3.3. STAN ŚRODOWISKA

Zanieczyszczenie powietrza

Polska jest krajem o największym zanieczyszczeniu powietrza w całej Unii Europejskiej. Korzystne, choć powolne trendy ostatnich lat nie zmieniają faktu, że Małopolska znajduje się w ścisłej czołówce najbardziej zanieczyszczonych regionów Europy, tworząc wraz ze Śląskiem europejski biegun zanieczyszczeń powietrza.

Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) dopuszczalny dla zdrowia średnioroczny poziom zanieczyszczenia pyłem zawieszonym PM₁₀ wynosi 20 mikrogramów na m³, w Polsce wskaźnik ten wynosi 40 µg/m³. Wg raportu WHO opracowanego na podstawie badań zanieczyszczenia pyłem zawieszonym PM₁₀⁴, przeprowadzonych w 1100 miastach w 91 krajach (w Polsce – 65 miast), Kraków ze średnią stężenia 64 µg/m³ zajmuje 15 miejsce w Europie. Lokuje to Kraków pomiędzy miastami Turcji i byłej Jugosławii (70-80 µg/m³) a miastami Bułgarii (ok. 50 µg/m³). W skali wszystkich badanych miast stolica Małopolski jest na 159 miejscu, po miastach m.in. Iranu, Indii, Pakistanu czy Chin.

⁴ Czyli pyłu zawieszonego w powietrzu o wielkości poniżej 10 mikrogramów na metr sześcienny.

Z raportu WHO wynika też, że Kraków jest najbardziej zanieczyszczonym miastem w Polsce, wyprzedzając miasta typowo przemysłowe: Rybnik – 54 $\mu\text{g}/\text{m}^3$; Zabrze – 45 $\mu\text{g}/\text{m}^3$; Katowice – 42 $\mu\text{g}/\text{m}^3$; Gliwice, Dąbrowa Górnicza – 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Drugie małopolskie miasto o najwyższym zanieczyszczeniu pyłem PM10 to Nowy Sącz 51 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Podobnie niekorzystny dla naszego regionu jest wynik dotyczący badania zanieczyszczeń pyłem PM2.5⁵, przedstawiający pomiary jakości powietrza z ponad 3 tys. miast w 103 krajach. Wśród 10 najgorszych pod tym względem miejsc w Europie aż 6 znajduje się w Polsce. Listę najbardziej zanieczyszczonych miast w Europie otwiera Żywiec. Kraków jest „dopiero” jedenasty z zanieczyszczeniem na poziomie 370% dopuszczalnej normy (37 $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Zanieczyszczenia rakotwórczym benzo[a]pirenem (bezpieczny dla zdrowia poziom: 1,0 ng/m^3) są w Krakowie przekraczane nawet dziesięciokrotnie. Średnioroczne stężenia na poziomie (oscylujące między 6 a 9,5 ng/m^3) są wielokrotnie wyższe niż w innych dużych miastach Europy (w Londynie – 0,08 ng/m^3 ; w Paryżu – 0,3 ng/m^3 ; Rzymie – 0,4 ng/m^3). Małopolska jest też województwem o najwyższym zanieczyszczeniu benzo[a]pirenem w Polsce. Wśród najsilniej skażonych 15 polskich miast aż 7 to miasta naszego województwa: Nowy Targ – 15 ng/m^3 ; Sucha Beskidzka – 11 ng/m^3 ; Proszowice, Nowy Sącz – 10,0 ng/m^3 ; Zakopane, Miechów – 9 ng/m^3 ; Rabka-Zdrój – 8,1 ng/m^3 .

Rozpatrując problem wysokich poziomów zanieczyszczeń powietrza, trzeba mieć na uwadze warunki naturalne Małopolski, które pogarszają skutki oddziaływania czynników antropogenicznych na jakość powietrza. Najważniejsze z nich to:

- specyficzne ukształtowanie terenu Małopolski – duża rozpiętość wysokości terenu, od ok. 130 do 2 499 m n.p.m. Ponad 30% powierzchni województwa to tereny górskie położone powyżej 500 m n.p.m., a jedynie 9% to tereny nizinne. Rzeźba terenu szczególnie wpływa na warunki przewietrzania obszaru, gdyż takie zróżnicowanie wysokości utrudnia swobodny przepływ mas powietrza, zwłaszcza w kotlinkach i dolinach górskich;
- mała (średnio) prędkość wiatrów, co dodatkowo pogarsza możliwości przewietrzania, szczególnie terenów zurbanizowanych (przykładowo liczba dni bezwietrznych w roku 2011 wyniosła w Krakowie 80 dni, w Tarnowie 165 dni, a w Nowym Sączu – 207 dni);
- zmienne warunki klimatyczne różnych obszarów województwa, poczynając od bieguna ciepła znajdującego się w Tarnowie poprzez ostre warunki klimatyczne panujące w obszarze wysokich masywów górskich;
- oddziaływanie krakowskiej miejskiej wyspy ciepła (podwyższenie średniej temperatury rocznej o 1,2°C), gdzie często występujące w Krakowie inwersje temperatury powietrza powodują, że zanieczyszczenia emitowane blisko powierzchni ziemi (np. przez samochody czy piece węglowe) nie są odprowadzane poza miasto w naturalny sposób, tworząc nad miastem warstwę smogu. Sytuację coraz wyraźniej pogarsza napływ zanieczyszczeń z zachodniej Małopolski oraz oddziaływanie Śląska;
- zjawisko inwersji temperatury powodujące kumulowanie się zanieczyszczeń w dolnej warstwie przyziemnej i podwyższenie stężeń zanieczyszczeń, występujące przede wszystkim w okresie jesienno-zimowym;

Emisja zanieczyszczeń

Od wielu lat główne źródła wpływające na wielkość emisji powierzchniowej to ogrzewanie indywidualne, oczyszczalnie ścieków, hałdy oraz wysypiska, emitujące SO_2 , NO_x , CO, węglowodory oraz pyły. Sukcesywnie prowadzone działania na rzecz ograniczenia zanieczyszczeń pochodzenia komunalnego (modernizacja pieców, stosowanie paliw gazowych oraz pozostałych alternatywnych źródeł energii) mają jeszcze zbyt małą skalę, aby w sposób istotny wpłynąć na poprawę obecnego stanu powietrza.

⁵ Pyły o średnicy 2,5 mikrometra.

Za emisje ze źródeł punktowych odpowiadają przede wszystkim zakłady przemysłowe. Według danych WIOŚ do największych w województwie emitentów należą: Arcelor Mittal, Elektrociepłownia Kraków S.A., Elektrownia Skawina S.A., Elektrownia Siersza w Trzebini, Zakłady Azotowe w Tarnowie-Mościcach, Synthos Dwory w Oświęcimiu.

Niezmiennie za najwyższą w województwie emisję pyłów odpowiadają: Kraków i Tarnów oraz powiaty krakowski, olkuski i chrzanowski, które emitują łącznie 79% wszystkich pyłów pochodzących ze źródeł punktowych.

Skala zanieczyszczeń

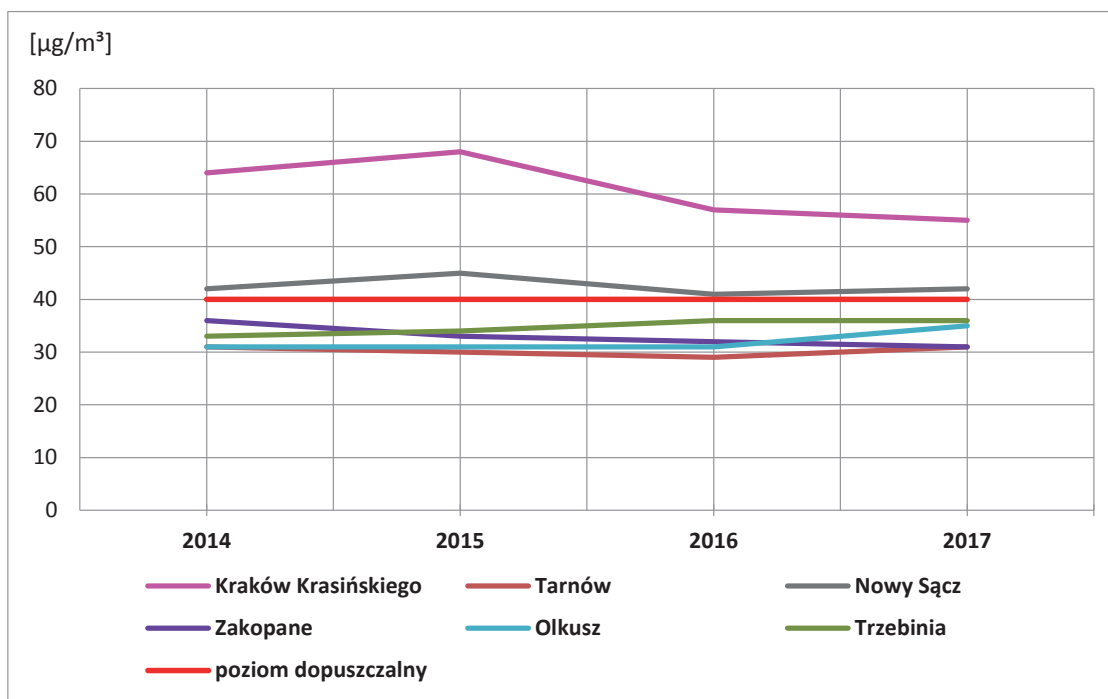
Na podstawie badań stężenia zanieczyszczeń powietrza prowadzonych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Krakowie oraz danych z monitoringu, prowadzonego przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, w latach 2013-2016:

- emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie małopolskim uległa nieznacznemu obniżeniu z ponad 3,5 tys. Mg/rok do nieco ponad 2,0 tys. Mg/rok;
- mniejszą dynamiką cechuje się spadek zanieczyszczenia pyłami pochodzącymi ze spalania paliw. W latach 2013-2016 wartość zanieczyszczeń pyłowych ze spalania paliw spadła z ok. 2,2 tys. Mg/rok do ok. 1,0 tys. Mg/rok.
- zanieczyszczenia gazowe (bez uwzględnienia CO₂ oraz metanu) uległy nieznacznemu obniżeniu z ok. 110 tys. Mg/rok do ok. 70 tys. Mg/rok;
- emisja dwutlenku węgla, uznawanego za najważniejszy z gazów cieplarnianych odpowiadających za zmiany klimatu, utrzymywała się na podobnym poziomie;
- średnie roczne stężenie SO₂ spadło;
- średnie roczne stężenie NO₂ wykazywało niewielką tendencję malejącą;
- średnie roczne stężenia benzenu wykazywały tendencję spadkową;
- średnie roczne stężenia pyłu zawieszonego PM10 w Krakowie i Zakopanem wykazywały tendencję malejącą, natomiast na stacjach pomiarowych w Trzebini i Olkuszu wykazywały nieznaczną tendencję rosnącą.

Dobowe stężenia zanieczyszczeń powietrza pyłem zawieszonym PM10 przekraczają wartość dopuszczalną (0 µg/m³) powyżej 35 dni w roku we wszystkich stanowiskach na terenie województwa, za wyjątkiem Gorlic i Piwnicznej (Raport o stanie środowiska w 2016 r., WIOŚ Kraków, 2017). W latach 2012-2016 najwyższe stężenia notowane są niezmiennie w Krakowie, na stacjach przy Al. Krasińskiego oraz przy ul. Bulwarowej, oraz w Skawinie i w Nowym Śączu.

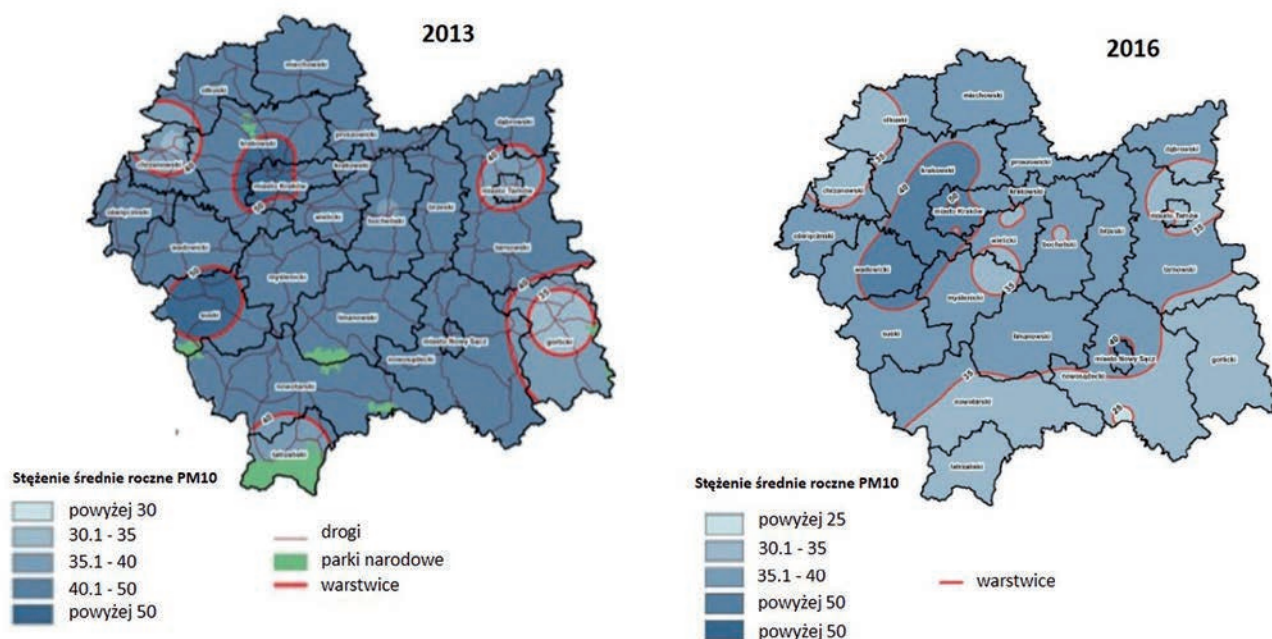
W latach 2014-2017 średnioroczny poziom zanieczyszczenia pyłem zawieszonym PM10 w większości stacji utrzymywał się na podobnym poziomie, od 30 do 50 µg/m³, natomiast zaobserwowano spadek średniorocznego stężenia pyłu PM10 na stacji przy al. Krasińskiego w Krakowie z 68 µg/m³ do 55 µg/m³ (Ryc. 22).

Ryc. 22 Poziom zanieczyszczeń powietrza pyłem PM10

Źródło: Opracowanie własne UMWM

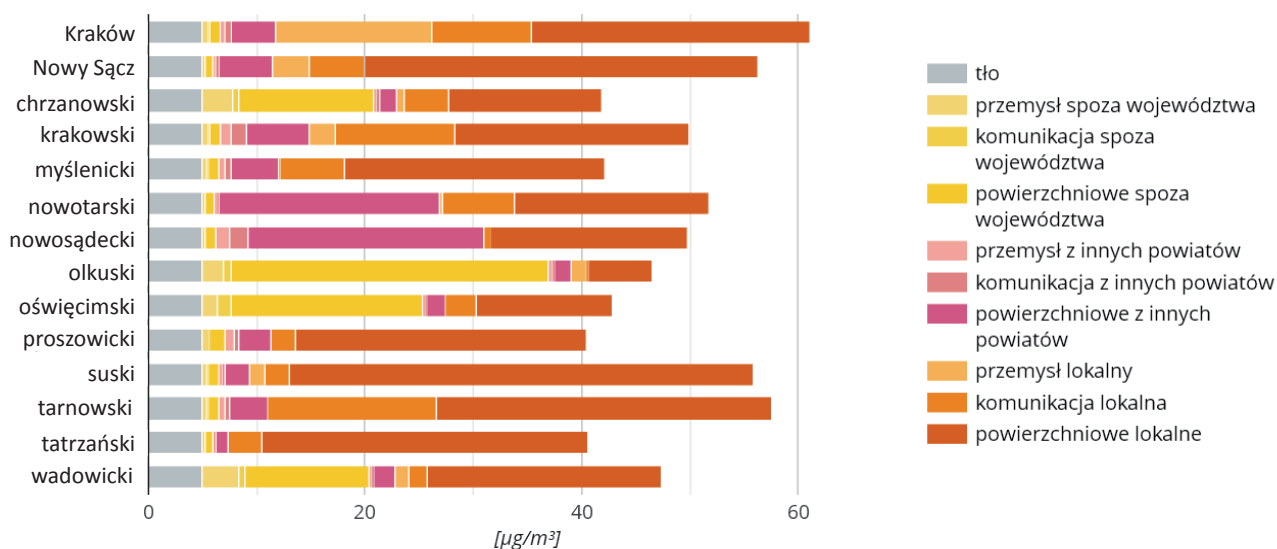
Ryc. 23 Rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM10 – średnie stężenia roczne

Źródło: Ocena jakości powietrza 2010; Ocena jakości powietrza 2015; (WIOŚ)

W ciągu ostatnich pięciu lat zmienia się też rozkład przestrzenny zanieczyszczeń, ponieważ wyraźnie zwiększa się wpływ zanieczyszczeń pochodzących z aglomeracji górnośląskiej, oddziałując w znaczący sposób na jakość powietrza w zachodniej części województwa.

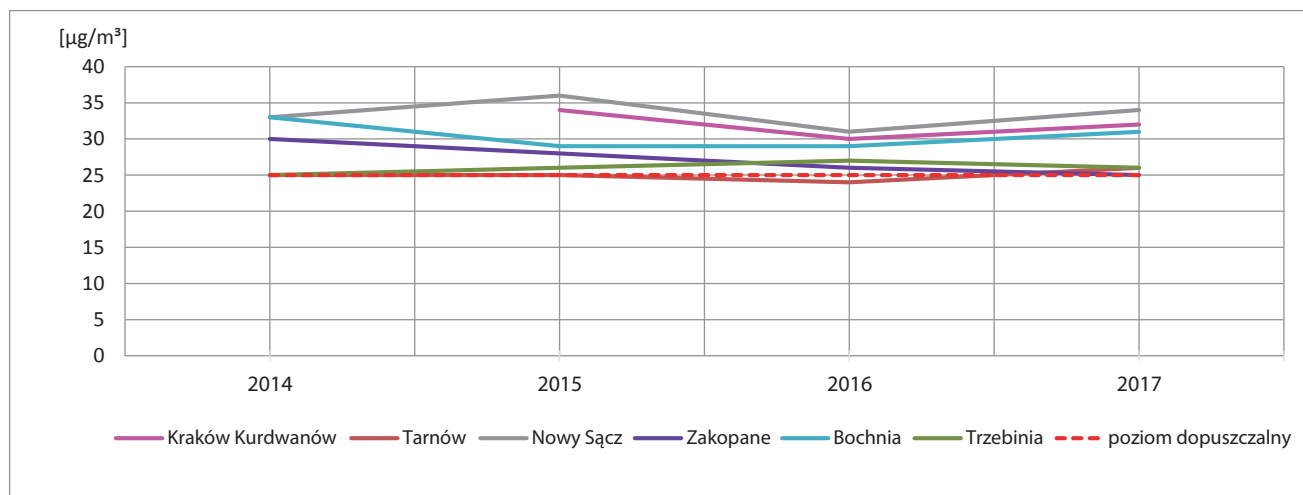
Ryc. 24 Wpływ źródeł emisji na stężenia pyłu PM10 na obszarach przekroczeń poziomu średniorocznego

Źródło: Opracowanie własne UMWM

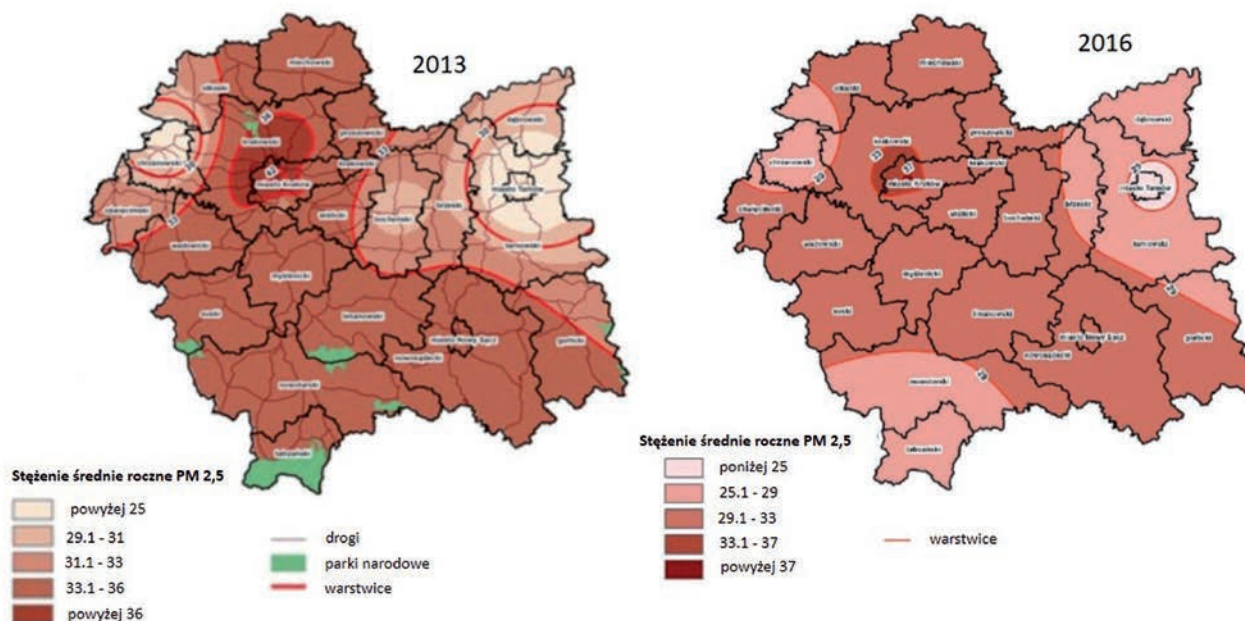
Średnie roczne stężenie pyłu zawieszonego PM2,5 nadal przekracza wartość dopuszczalną i poziom docelowy ($25 \mu\text{g}/\text{m}^3$) we wszystkich stanowiskach pomiarowych, choć w 2014 r. w większości stanowisk wystąpił spadek jego stężenia. W Tarnowie i w Trzebini nawet nie przekroczył wartości docelowej.

Ryc. 25 Średnioroczny poziom zanieczyszczenia pyłem PM2,5 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Źródło: Opracowanie własne UMWM

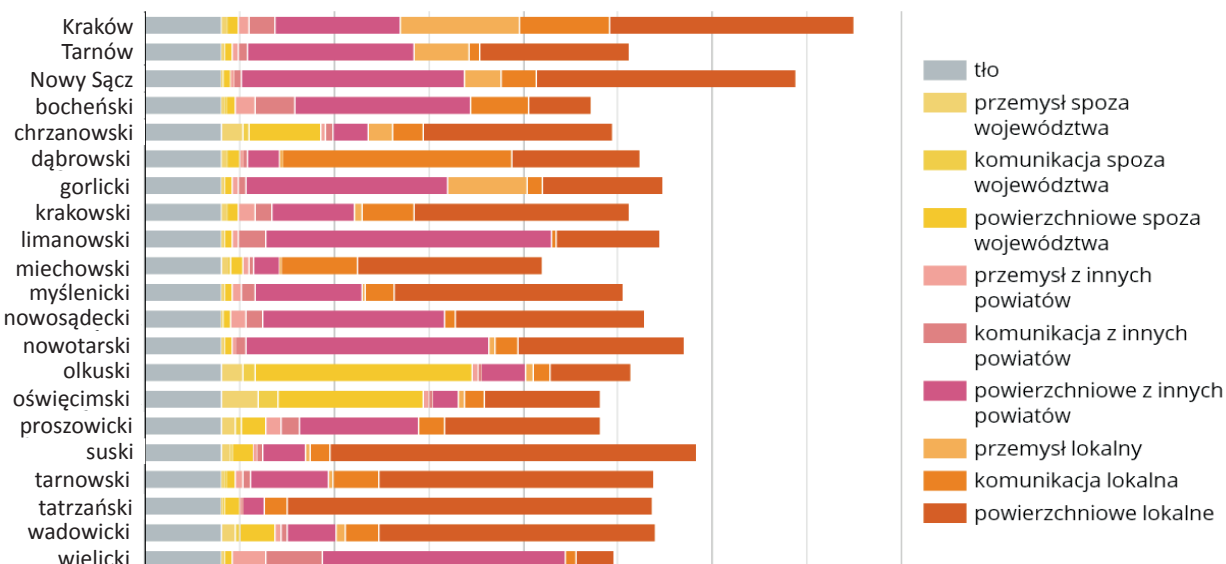
Ryc. 26 Rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM_{2,5}

Źródło: Ocena jakości powietrza 2014; Ocena jakości powietrza 2017; WIOŚ

Na poziom zanieczyszczeń powietrza zachodniej Małopolski pyłem PM_{2,5} wyraźnie wpływa emisja z aglomeracji górnośląskiej.

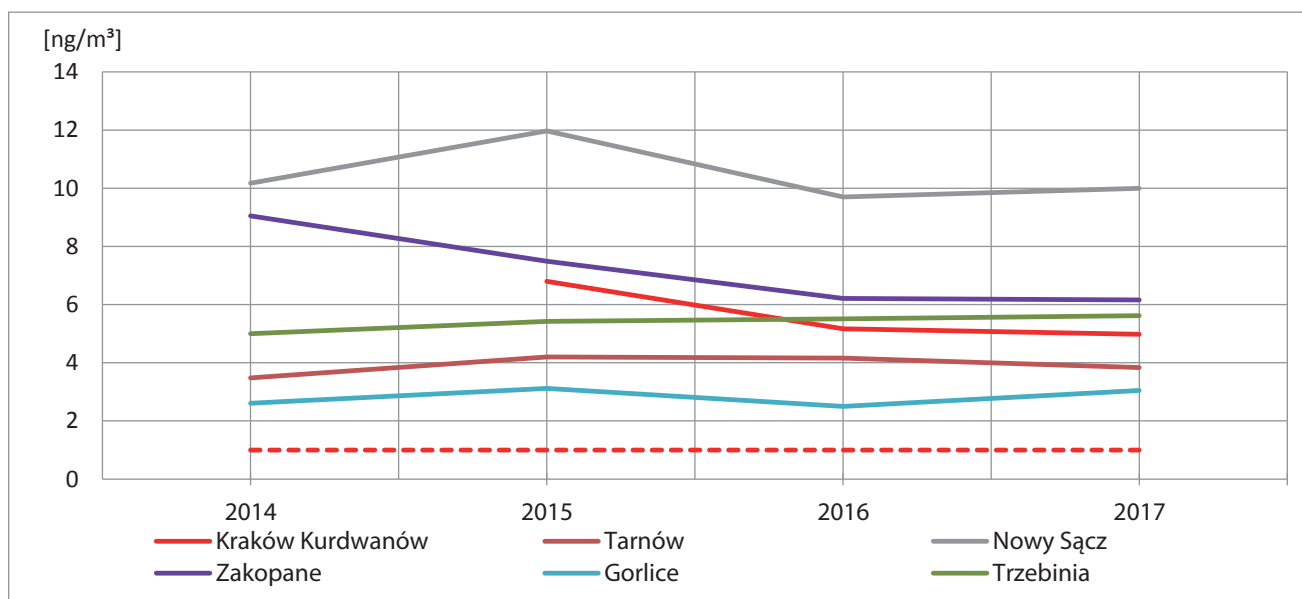
Ryc. 27 Wpływ źródeł emisji na stężenia pyłu PM_{2,5} na obszarach przekroczeń poziomu średniorocznego

Źródło: Opracowanie własne UMWM

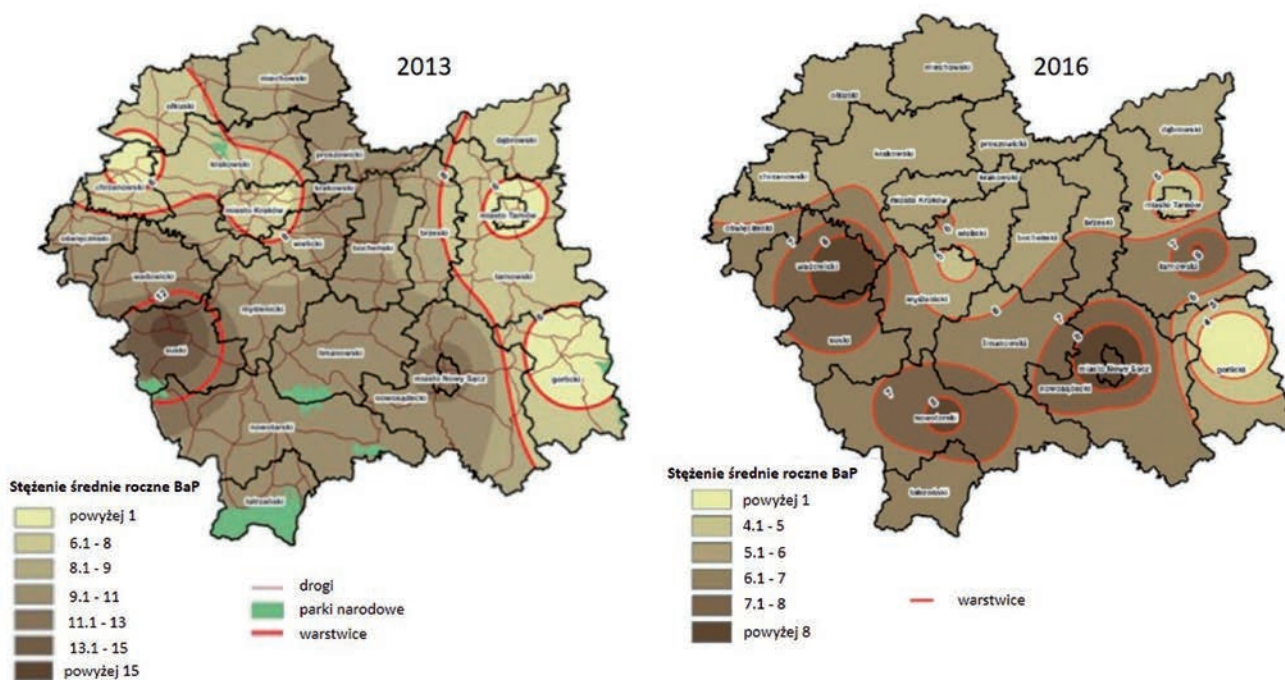
Pomimo obserwowanego spadku zanieczyszczenia powietrza benzo(a)pirenem nadal docelowy poziom 1 ng/m³ jest w Małopolsce przekroczony wielokrotnie. Przekroczenia stężeń średniorocznych notowane są we wszystkich 182 gminach województwa. Największe średnie roczne stężenia benzo(a)pirenem w 2016 r. występowały w rejonie Nowego Sącza, Nowego Targu oraz Suchej Beskidzkiej i Wadowic (Ryc. 29).

Ryc. 28 Poziom zanieczyszczeń benzo(a)pirenem B(a)P [ng/m³]

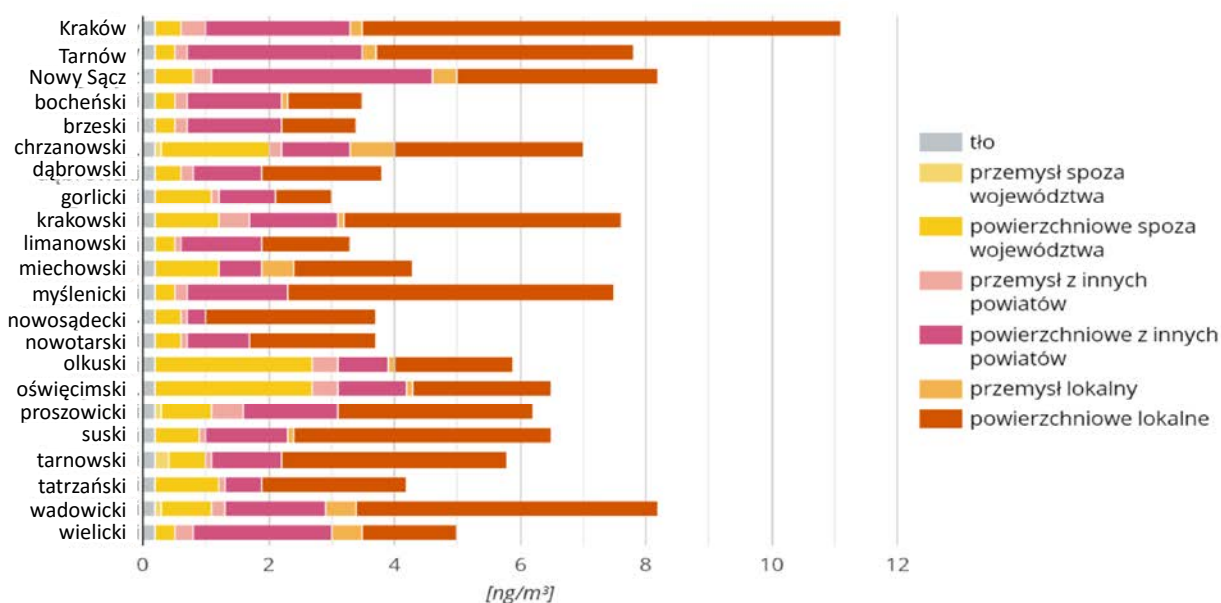
Źródło: Opracowanie własne UMWM

Ryc. 29 Rozkład stężeń benzo(a)pirenu w pyłe PM₁₀ – stężenia średnie roczne

Źródło: Ocena jakości powietrza 2010; Ocena jakości powietrza 2015; WIOŚ

Ryc. 30 Wpływ źródeł emisji na stężenia benzo(a)pirenu na obszarach przekroczeń poziomu średniorocznego

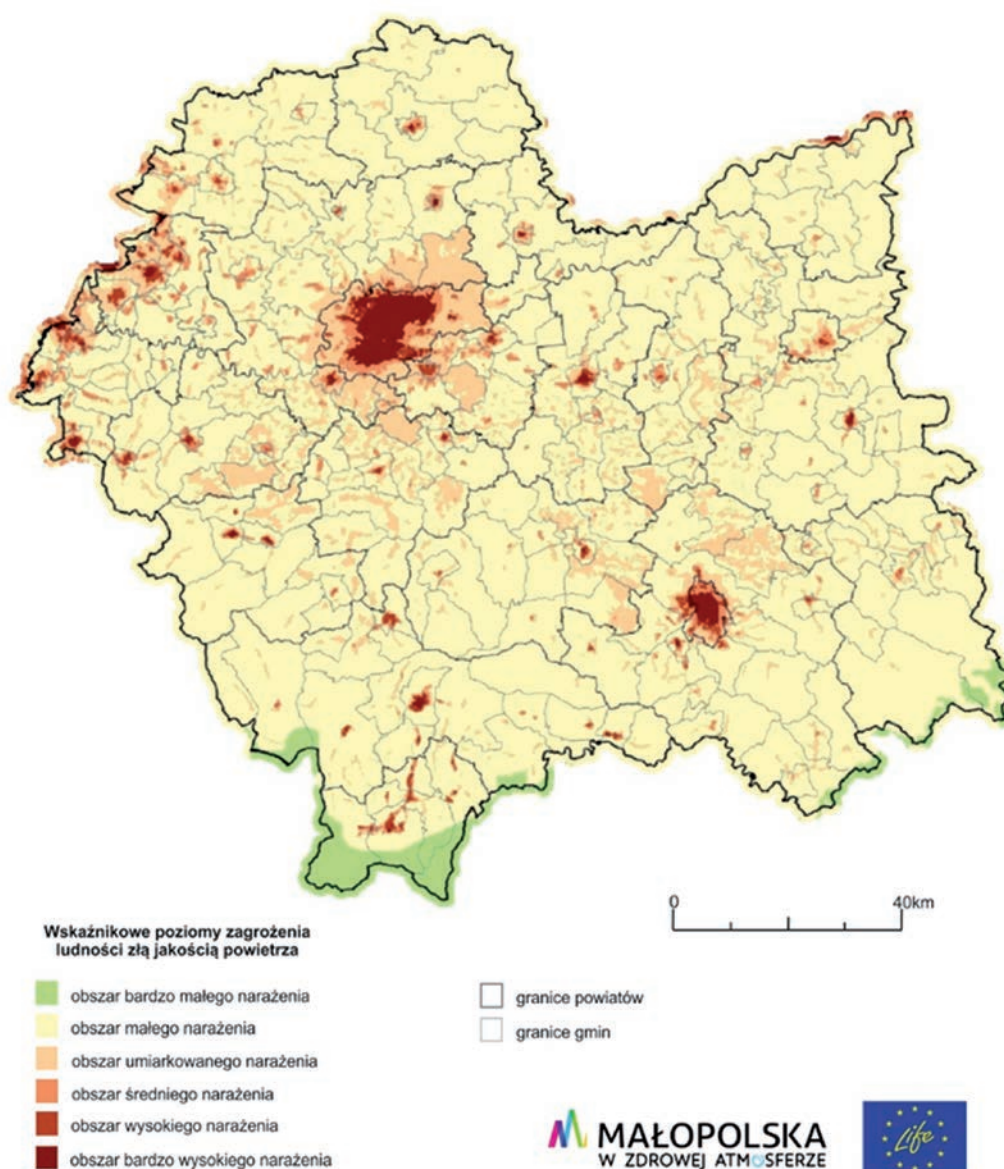

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Obszarami o podwyższonych stężeniach średniorocznych dwutlenku azotu NO_2 w Krakowie są tereny położone wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, szczególnie w centrum miasta i wzdłuż autostrady A4. Najwyższe stężenia dwutlenku azotu wyznaczono w obrębie autostrady A4, zwłaszcza na węzłach komunikacyjnych, oraz w obrębie ulic Zakopiańskiej, Nowohuckiej, Powstańców Wielkopolskich, al. Powstańców Śląskich, Konopnickiej, al. Krasińskiego, al. Mickiewicza, al. Słowackiego, al. 29 Listopada, al. Gen. Bora-Komorowskiego, Opolskiej, Jasnogórskiej, Conrada, ul. Igołomskiej, al. Pokoju, Bieńczyckiej. Wysokie stężenia dwutlenku azotu wystąpiły również na obszarze Nowohuckiego Obszaru Gospodarczego.

Poniżej poziomu dopuszczalnego występują stężenia ołowiu i pozostałych metali ciężkich: arsenu, kadmu i niklu, zawartych w pyłe PM_{10} . Nie notuje się też przekroczeń dopuszczalnych parametrów dla benzeny, tlenku węgla i ozonu.

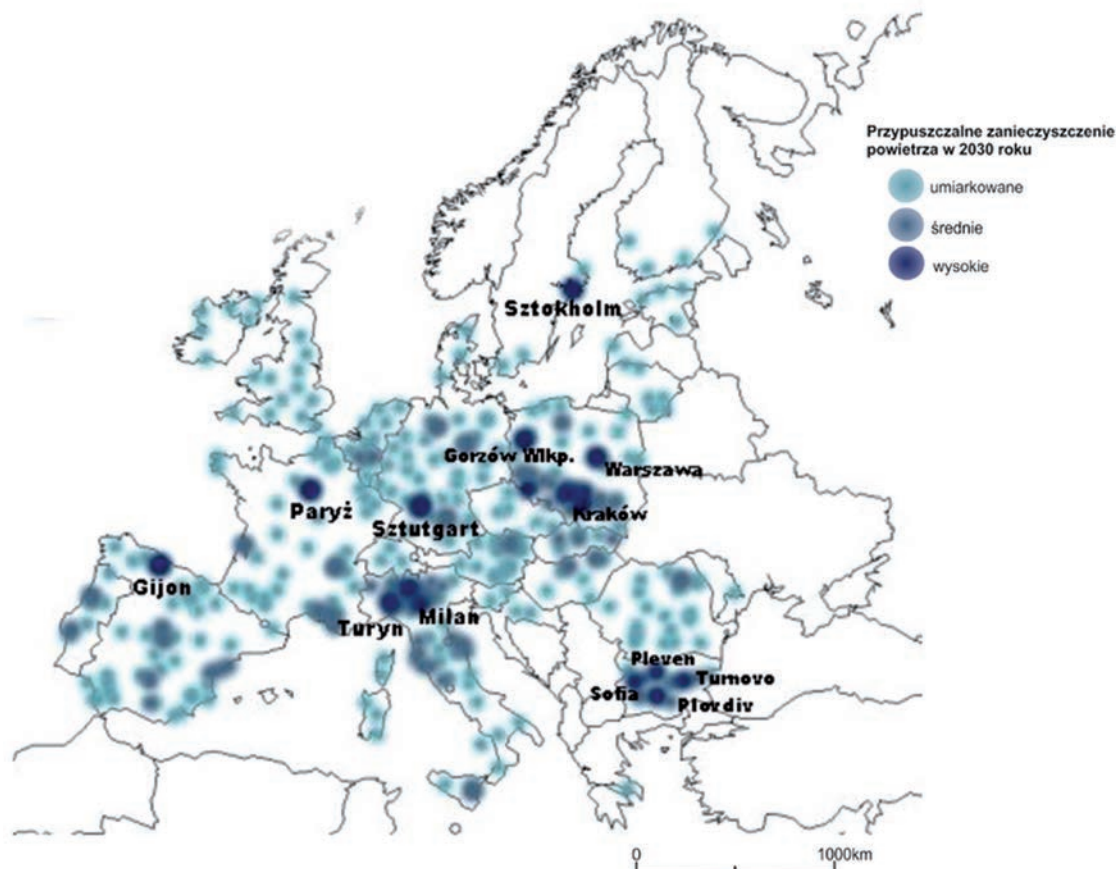
Ryc. 31 Wskaźnik średniego narażenia ludności na stężenia szkodliwych substancji (pyłu, PM10, PM2,5, benzo(a)pirenu, dwutlenku siarki) w województwie małopolskim w 2015 r.

Źródło: Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego

Z prognoz Europejskiej Agencji Środowiska (EEA) wynika, że w 2030 r. Polska wciąż będzie jednym z najbardziej zanieczyszczonych krajów UE, jeśli nie zaczniemy aktywnie przeciwdziałać temu problemowi. Statystyki EEA pokazują potencjalny poziom zanieczyszczenia powietrza w 2030 r., przy założeniu, że nie zostaną podjęte żadne działania, by ograniczyć emisję szkodliwych gazów i pyłów. Jeśli tak się stanie, to w 2030 r. powietrzem najgorszej jakości będą oddychali mieszkańcy na obszarze aglomeracji śląskiej i Krakowa.

Ryc. 32 Prognoza ostrzegawcza

Źródło: Raport Europejskiej Agencji Środowiska (EEA); 2015

W województwie małopolskim realizowana jest polityka poprawy stanu powietrza oparta o Program ochrony powietrza dla województwa małopolskiego „Małopolska 2023 – w zdrowej atmosferze”, przyjęty uchwałą Nr XLII/662/13 Sejmiku Województwa Małopolskiego w dniu 30 września 2013 r. Podjęte przez samorząd działania, przy wzrastającej roli energii odnawialnej, przynoszą niewielkie efekty, ale osiągnięcie czystego powietrza w Małopolsce spowalnia – obok przyczyn obiektywnych – utrzymujący się wysoki poziom emisji zanieczyszczeń (szczególnie niska emisja) oraz niski priorytet kierowania publicznych środków na poprawę jakości powietrza województwa. Rozwiązanie narastającego problemu – o skali już daleko wykraczającej poza poziom regionalny – nie jest możliwe bez radykalnego ustalenia priorytetów oraz odpowiednich instrumentów prawnych i finansowych – w tym decyzji na poziomie krajowym.

Zanieczyszczenie wód podziemnych i powierzchniowych

Jakość wód podziemnych określana jest dla jednolitych części wód podziemnych (JCWPd). Dobry stan wód podziemnych oznacza taki stan osiągnięty przez JCWPd, w którym zarówno stan ilościowy, jak i jakościowy określany jest jako co najmniej dobry.

Z wydzielonych w województwie małopolskim 22 JCWPd, 18 jest aktualnie objętych monitoringiem, z którego wynika, że słaby stan ilościowy utrzymuje się w 5 z nich, w obszarach powiatów: olkuskiego, chrzanowskiego, oświęcimskiego i krakowskiego. Obszary te znajdują się w zasięgu regionalnych lejów depresji kopalń węgla kamiennego, rud cynku i ołowiu, piasku, co wiąże się z odwadnianiem terenów przez drenaż górniczy oraz dodatkowo znacznym poborem wód do zaopatrzenia ludności.

Ocena stanu chemicznego wód w roku 2016 daje następujące wyniki:

- wody bardzo dobrej jakości – klasy I stanowiły 13,8% (6,6% w 2014 r.),
- wody dobrej jakości – klasy II – 36,3% (31,1% w 2014 r.),

- wody zadowalającej jakości – klasy III – 35,0% (39,3% w 2014 r.),
- wody niezadowalającej jakości – klasy IV – 12,5% (16,4% w 2014 r.),
- wody złej jakości – klasy V – 2,5% (6,6% w 2014 r.) (Raport o stanie środowiska w województwie małopolskim w 2016 r., WIOŚ Kraków, 2017),

co oznacza, że: – dobry stan chemiczny posiada 85,1% badanych wód. Najwyższą I klasę wód stwierdzono w punktach monitoringu w gminach Nowy Targ, Zawoja i Zakopane, a najgorszą V klasę – w gminach Kocmyrzów Luborzyca, Charsznica, Nowy Targ, Oświęcim, Niepołomice. Wzrosła tym samym ilość wód w dobrym stanie chemicznym.

Ocena jakości wód podziemnych przeznaczonych do spożycia przez ludzi wykazuje, że przekroczenia wymagań jakości dotyczą 47,5% badanych punktów. Największe zanieczyszczenia antropogeniczne występują w powiatach: krakowskim, miechowskim, nowotarskim na terenach położonych w zlewni Czarnej Orawy oraz proszowickim, oświęcimskim i wielickim. W pozostałych powiatach, w których wody nie spełniają wymagań dla wód do spożycia, główną przyczyną takiego stanu są zanieczyszczenia geogeniczne, które winny być usunięte w procesie uzdatniania.

Na jakość wód powierzchniowych bezpośredni wpływ ma:

- odprowadzanie ścieków komunalnych i przemysłowych o różnym stopniu oczyszczenia i nieoczyszczonych,
- zanieczyszczenia obszarowe,
- stan gospodarki ściekami,
- malejące zużycie nawozów w rolnictwie.

Jakość wód powierzchniowych objęta jest monitoringiem w jednolitych częściach wód (jcwp), a wyniki ocen przedstawiają poniższe dane:

Tab. 10 Stan ekologiczny jcwp

klasa	stan	2010*) %	2012 %	2014 %
klasa I	bardzo dobry	5,4	3,4	4,4
klasa II	dobry	19,6	47,5	44,3
klasa III	umiarkowany	50,0	22,0	29,2
klasa IV	słaby	25,0	22,0	15,9
klasa V	zły	0	5,1	6,2

*) Rok 2010 był pierwszym rokiem realizacji pełnego 6-letniego cyklu monitoringowego. Spośród 308 jcwp, wydzielonych w województwie małopolskim, w 2010 roku WIOŚ monitorował jakość 64 jcw (21% ogółu)

Tab. 11 Stan chemiczny jcwp

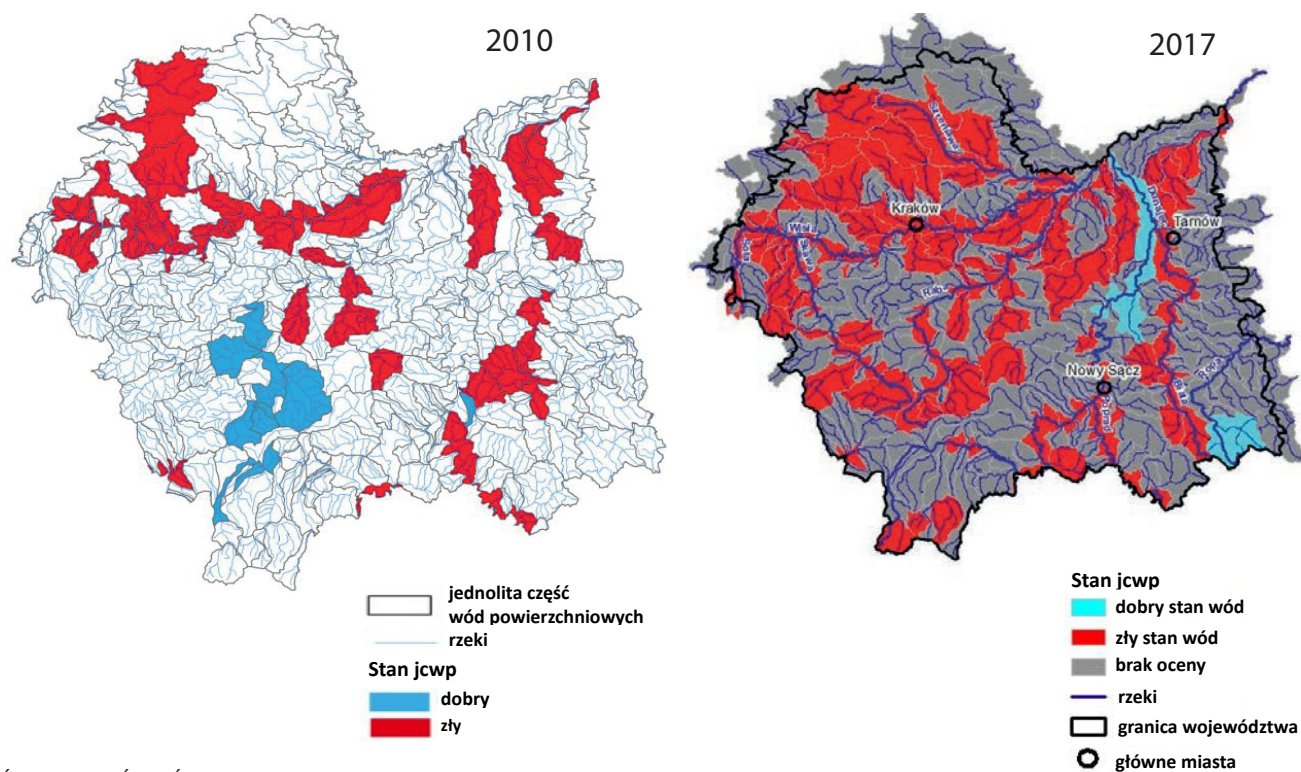
stan	2010 %	2012 %	2014 %
dobry	60	92,1	92,5
poniżej dobrego	40	7,0	7,5

Ocenę stanu jednolitych części wód powierzchniowych określa wypadkowa wyników klasyfikacji stanu/potencjału ekologicznego i wyników klasyfikacji stanu chemicznego jcwp. Z aktualnych (2014 r.) badań wynika, że mamy do czynienia z trendem powolnej poprawy jakości wód, ale niepokojące jest pojawienie się po roku 2010 wód o bardzo złej jakości i wzrost ich ilości w ostatnich latach.

Tab.12 Stan wypadkowy jcwp

Stan	2010*) %	2012 %	2014 %
dobry	16,3	36,5	29,1
zły	83,7	63,5	70,9

Ryc. 33 Klasyfikacja stanu jednolitych części wód powierzchniowych w województwie małopolskim

Źródło: WIOŚ/PMŚ

Z oceny wód przeznaczonych do spożycia (2014 r.) wynika, że kategorię A1 osiągnęły tylko wody Bystrej (ujmowane dla Zakopanego); dla 46% punktów określono kategorię A2 (wody wymagające typowego uzdatniania fizycznego i chemicznego). Wysoki jest procent (46%) wód, gdzie stwierdzono kategorię A3, oznaczającą konieczność wysokosprawnego uzdatniania fizycznego i chemicznego, generującą dodatkowe koszty. Poza kategorią A3 wystąpiły wody w 2 punktach.

Aktualne oceny jakości wód wykazują, że w ostatnich trzech latach stan wód uległ wyraźnemu pogorszeniu, po okresie znaczącej poprawy w latach 2010-2012.

Stan i potencjał ekologiczny ponad 51% wód nie spełnia kryteriów stanu dobrego, wzrasta ilość wód w złym stanie i spada w stanie bardzo dobrym, przy stabilnym poziomie umiarkowanej jakości. Równocześnie stan chemiczny wód w stosunku do roku 2010 uległ istotnej poprawie i jest dziś zadawalający, bo około 93% jcwp spełnia obowiązujące normy środowiskowe.

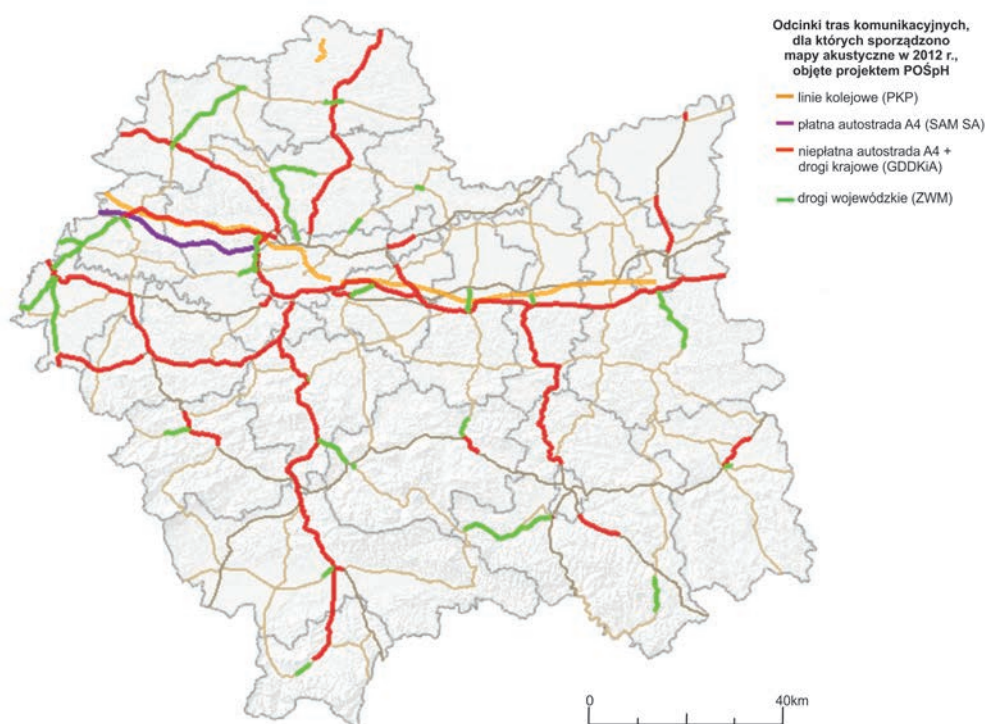
Przyczyną takiego stanu i nieosiągnięcia zakładanych celów środowiskowych jest głównie presja związana z eutrofizacją komunalną w poszczególnych zlewniach rzek oraz zasolenie Wisły. Sytuację pogarsza niski procent ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków komunalnych (59,6% dla województwa w 2013 roku przy średniej krajowej 70,3%). Jedną z przyczyn tego stanu rzeczy jest wyjątkowa skala rozproszenia zabudowy w Małopolsce. Koszty budowy infrastruktury w zabudowie rozproszonej, na zróżnicowanym wysokościowo terenie, poza układami zwartej zabudowy wsi i miast, są bardzo wysokie, dlatego budowa systemów kanalizacyjnych w tych obszarach jest z punktu widzenia ekonomicznego nieopłacalna. Na terenach nieskanalizowanych brakuje ponadto dostatecznego gminnego nadzoru nad gospodarką wodno-ściekową. Budowanie świadomości społecznej w tym względzie wymaga jeszcze wielu działań promocyjnych i wspierania dobrych praktyk.

Obciążenie hałasem

Klimat akustyczny w województwie małopolskim kształtowany jest w głównej mierze przez trasy komunikacyjne, linie kolejowe, lotniska i zakłady przemysłowe. Z przeprowadzonych analiz wynika, że najbardziej uciążliwy jest hałas drogowy, generowany przez pojazdy samochodowe, który ma charakter ciągły i obejmuje swoim zasięgiem coraz większy obszar.

Programem ochrony środowiska przed hałasem „Małopolska 2033 – z hałasem nie po drodze”, przyjętym przez samorząd województwa, objętych zostało 79,2 km autostrady, 212,75 km dróg wojewódzkich, 511,2 km dróg krajowych oraz 134,23 km linii kolejowych.

Ryc. 34 Trasy komunikacyjne objęte projektem POŚpH

Źródło: <http://miip.geomalopolska.pl/imap>

W ramach prowadzonych badań zagrożeń hałasem drogowym stwierdzono, że na ponadnormatywny hałas może być narażonych ok. 164,7 tys. mieszkańców, w tym 2,45 tys. osób na poziom hałasu o najwyższych wartościach. Najdłuższymi odcinkami dróg wywołującymi najwyższą skalę narażenia mieszkańców na hałas charakteryzują się: drogi krajowe nr 4, 94, 79, 75, 7 oraz drogi wojewódzkie nr 968, 794, 948, 774, 933.

Pomiary hałasu lotniczego wszystkich lądujących samolotów przeprowadzone w roku 2012 w bliskim sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej, w terenie położonym w odległości ok. 3,2 km od lotniska, stwierdziły równoważny poziom dźwięku w porze nocnej (LAeq) przekraczający poziom 50 dB.

Istotnym problemem pozostaje lokalna, chociaż dość powszechna uciążliwość hałasowa związana z działalnością gospodarczą, w tym zarówno wytwórczą, jak i usługową. Do obiektów generujących hałas przemysłowy należą głównie: zakłady przemysłu drzewnego, często lokalizowane w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej, zakłady przemysłu chemicznego, rolno-spożywczego, meblarskiego, zakłady obróbki metali, zakłady budowlane oraz usługowe. Uciążliwość zakładów usługowych związana jest głównie z ciężkim transportem i rozładunkiem towarów, a także działaniem urządzeń wentylacyjnych i chłodniczych.

Tab. 13 Powierzchnia obszaru przekroczeń i liczba mieszkańców narażonych na ponadnormatywny hałas

Poziom hałasu [dB]	Powierzchnia obszaru [km ²]	Liczba mieszkańców [tys.]
Poziom dźwięku całodobowego LDWN		
64-68	8,27	89,25
68-75	10,43	80,53
>75	1,90	2,45
SUMA	20,6	172,23
Poziom dźwięku w porze nocnej LN		
59-65	14,40	132,18
65-70	3,53	17,29
>70	0,83	0,46
SUMA	18,76	149,93

3.4. ZAGROŻENIA POWODZIOWE

Województwo małopolskie cechuje się wysokim stopniem zagrożenia powodzią wynikającym z warunków naturalnych, jakie skutkują występowaniem deszczy rozlewnych i nawałnych, stosunkowo niską retencją powierzchniową i gruntową oraz szybkim spływem wód.

Obszar górnej Wisły cechuje się też dużą zmiennością przepływów w poszczególnych latach, a stopień zagrożenia powodzią województwa małopolskiego jest zróżnicowany przestrzennie. Największe zagrożenie na terenie województwa małopolskiego stwarzają zlewnie Soły i Dunajca, a także Raby, Skawy, Skawinki i Uszwicy. Do powiatów najbardziej zagrożonych należą nowosądecki, limanowski, suski oraz brzeski. Wysoki stopień zagrożenia występuje również w powiatach krakowskim, tarnowskim, gorlickim i nowotarskim.

Infrastrukturę przeciwpowodziową stanowią zbiorniki retencyjne, wały przeciwpowodziowe oraz umocnienia dna i brzegów cieków. Ocena stanu technicznego wskazuje, że 93% (950 km) wałów w województwie małopolskim znajduje się w stanie zagrożenia i mogącym zagrażać bezpieczeństwu.

Zbiorniki retencyjne funkcjonujące w Małopolsce to: Dobczyce na Rabie, Rożnów na Dunajcu, Czchów na Dunajcu, Czorsztyn na Dunajcu, Sromowce Wyżne na Dunajcu, Klimkówka na Ropie, Świnna Poręba na Skawie, Biezanów na Serafie oraz Skrzyszów na potoku Korzeń. Oddziaływanie mają również położone w województwie śląskim zbiorniki: Goczałkowice na Małej Wiśle, Tresna na Sole, Porąbka na Sole i Czaniec na Sole.

Tab. 14 Zbiorniki przeciwpowodziowe w Małopolsce

Nazwa zbiornika	pow. w ha	pojemność w mln m ³				
		maks.	użytkowa		powodziowa	
			lato	zima	lato	zima
Czorsztyn	1 223	231,9	132,8	132,8	63,3	63,3
Dobczyce	1 100	141,74	85,31	91,14	33,84	28,04
Klimkówka	291	42,53	30,34	32,36	10,0	8,0
Rożnów	1 530	155,77	39,20÷69,17	119,17	50,0-80,0	0
Świnna Poręba	1 050	160,84	85,74	85,74	60,06	60,06
Zesławice	46	0,73	0,42	0,42	0,31	0,31
Skrzyszów	22,8	0,759	0,469	0,469	0,206	0,206
Biezanów	6,58	0,13	-	-	0,13	0,13

Źródło: Plan Zarządzania Ryzykiem; Małopolski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Krakowie

Dla ochrony przeciwpowodziowej kluczowa jest naturalna i sztuczna retencja. Oprócz tzw. dużej retencji, czyli dużych wielozadaniowych zbiorników wodnych, istotną rolę odgrywają małe zbiorniki wód, których w regionie wodnym Górnej Wisły znajduje się kilkaset (różnego rodzaju i przeznaczenia). Najbardziej powszechne jest retencjonowanie wody dla zaopatrzenia ludności, przemysłu, rolnictwa, ochrony przeciwpowodziowej. Stawy rybne, zwłaszcza duże kompleksy (Zator), znacząco poprawiają lokalny bilans wodny. Niejednokrotnie poprzez stawy następują przerzuty wody pomiędzy zlewniami, wiele stawów zasilanych jest wodą w systemie paciorkowym (kolejno). Ważnym czynnikiem jest sezonowość – napełnianie stawów w okresie wiosennym, spuszczenie wody jesienią. Coraz więcej powstaje również zbiorników wodnych w wyniku eksploatacji kruszyw. Odpowiednio rekultywowane mogą wspomagać retencjonowanie wody, ale również pełnić ważne funkcje w ochronie przyrody, krajobrazu i rozwoju nieagresywnej rekreacji.

Naturalne formy małej i mikroretencji to oczka wodne, tereny podmokłe, mokradła, torfowiska itp. Największe wartości retencyjne posiadają obszary zalesione o najlepiej zachowanej naturalnej szacie przyrodniczej. W Małopolsce to: Beskid Sądecki, Beskid Mały, Beskid Niski, Tatry. Najniższy wskaźnik retencyjności posiada obszar wyżyn, o typowo rolniczym charakterze, pozbawiony w dużej mierze roślinności naturalnej, dolina Górnej Wisły i dolne partie jej dopływów oraz rejon Krakowa. Dla utrzymania i zwiększenia retencyjności zlewni konieczne jest zachowanie naturalnych obszarów wodno-błotnych. Najcenniejsze pod tym względem są torfowiska wysokie w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej (największe w Karpatach i unikalne w Europie) oraz liczne, choć niewielkie torfowiska Tatr i Beskidu Niskiego.

Ryc. 35 Fragment mapy zagrożenia powodziowego

Źródło: KZGW; Informatyczny System Osłony Kraju przed nadzwyczajnymi zagrożeniami ISOK: <http://mapy.isok.gov.pl>

Zgodnie z obowiązującym prawem, dla poszczególnych zlewni wyznaczone zostały obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi (w oparciu o wcześniej opracowane wstępne oceny ryzyka powodziowego). Mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego zostały publicznie udostępnione w 2015 roku oraz przekazane przez Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej organom administracji wska-

zanym w ustawie Prawo wodne i są formalnym dokumentem do wykorzystania w planowaniu przestrzennym na poziomie regionalnym i lokalnym. Stanowią ponadto podstawę sporządzenia planów zarządzania ryzykiem powodziowym, które to opracowania będą ostatnim etapem wdrażania Dyrektywy Powodziowej (plany są w końcowych etapach procedur).

Niezależnie od ustalonego w przyszłych planach zarządzania ryzykiem powodziowym zakresu inwestycji i przedsięwzięć, konieczne jest wsparcie tych działań kompleksowym podejściem do zwiększania retencji zlewni, m.in. przez identyfikację i ochronę naturalnych obszarów polderowych oraz mających naturalne predyspozycje do gromadzenia zasobów wodnych w różnych obszarach zlewni. Skuteczność obniżania poziomu zagrożenia powodzią jest możliwe tylko przy integracji wielu kategorii działań (również nieinwestycyjnych) oraz stworzenie odpowiednich instrumentów prawnych i finansowych, które umożliwią obniżanie zagrożeń powodziowych na wszystkich szczeblach zarządzania, odpowiednio do ustalonych kompetencji i zapewnionych środków publicznych.

Małopolski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych oraz Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Krakowie opracowały Analizy Programów Inwestycyjnych (API) dla poszczególnych rzek i potoków zlewni górnej Wisły w ramach „Programu Ochrony przed Powodzią w dorzeczu Górnej Wisły” zwanego dalej „Programem”. Dokonano analizy aktualnego stanu ochrony przeciwpowodziowej i jej skuteczności z pokazaniem stref zalewowych dla wody $Q=1\%$ (raz na 100 lat) i $Q=0,2\%$ (raz na 500 lat), jak również wykonano analizy hydrauliczne służące wyłonieniu optymalnego zbioru przedsięwzięć służących ochronie przeciwpowodziowej. Przedmiotowe opracowania miały za zadanie wskazanie działań technicznych niezbędnych do realizacji w celu ograniczenia skutków powodzi. Opracowane API potwierdzają znaczący wpływ przedmiotowych inwestycji na ograniczenie zagrożenia powodziowego.

Analizie poddane zostały następujące zlewnie rzek i potoków:

- opracowane na zlecenie Małopolskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych w Krakowie: Rudawy, Sidzinki, Wilgi, Serafy, Podłężanki, Potoku Kościelnickiego, Dłubni, Prądnika, Nidzicy, Uswicy, Żabnicy, Breń, Skawinki, Szreniawy, Potoku Królewskiego, Drwinki
- Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Krakowie: Soły, Skawy, Raby, Dunajca, Wisłoki.

3.5. ZAGROŻENIE ORAZ OCHRONA PRZED SUSZĄ

Zgodnie z wykonanym dla potrzeb PZPW opracowaniem Politechniki Krakowskiej pt. „Wskazania do projektu zmiany PZPWM w zakresie gospodarowania wodami ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z zagrożenia powodziowego i deficytu wody”, występujący w województwie małopolskim reżim niedoborów w wodę na ogół nie posiada znamion suszy – w takim rozumieniu jak w innych regionach. Jednakże takie cechy środowiska województwa, jak duża nierównomierność przepływów wód oraz nierównomierność obszarowa zasilania wód powierzchniowych wodami podziemnymi powodują często dotkliwe niedobory wód, występujące w wielu gminach, głównie w okresie jesienno-zimowym.

Opierając się na wspomnianym opracowaniu, można stwierdzić, że najwyższe zagrożenie deficytem ilościowym i jakościowym wód podziemnych występuje w północno-zachodniej części województwa (w gminach: Wolbrom, Klucze, Olkusz, Bukowno, Chrzanów, Trzebinia, Babice, Alwernia, Oświęcim, Kęty, Wadowice, Czernichów, Liszki, Zabierzów, Wielka Wieś, Skąła, Trzyciąż), a także w gminach: Kłaj i Niepołomice. Najwyższe zagrożenie deficytem ilościowym wód podziemnych występuje też w gminach powiatów miechowskiego i proszowickiego, myślenickiego, tarnowskiego, gorlickiego i nowosądeckiego. Najwyższy stopień zagrożenia potencjału wód powierzchniowych stwierdzono w gminach Niedźwiedź, Raba Wyżna i Rabka-Zdrój, oraz Jordanów (miasto i gmina).

Gminami, w których pokrywają się zagrożenia deficytem wód podziemnych i powierzchniowych, są Drwina, Szczurowa, Rzezawa, Kłaj oraz Jabłonka i Lipnica Wielka.

Według danych Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, pochodzących z inwentaryzacji gospodarstw dotkniętych suszą, największa ilość gospodarstw zagrożonych występuje w powiatach nowosądeckim, brzeskim i limanowskim.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami Ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo Wodne, ochronę przed suszą prowadzi się zgodnie z planami przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy oraz planami przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej sporządził plany przeciwdziałania skutkom suszy oraz analizy zjawiska suszy w regionie wodnym Górnej Wisły oraz Czarnej Orawy.

3.6. ZAGROŻENIA OSUWISKOWE

Budowa geologiczna polskich Karpat (młode góry fałdowe zbudowane z warstwowanych skał fliszowych, na przemian wodonośnych i wodoszczelnych) i charakter ich rzeźby sprawiają, że ruchy mas ziemi są zjawiskiem ciągłym i występują w stokach nieustannie. Zagrożenie osuwiskami w Małopolsce dotyczy przede wszystkim górskiej części Karpat, lecz zjawisko to odnotowywane jest również na obszarze zapadliska karpackiego i na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Pierwsza rejestracja osuwisk w Polsce⁶ przeprowadzona w latach 1968-1970 tylko wzdłuż linii komunikacyjnych oraz w terenach zurbanizowanych ujawniła na obszarze polskich Karpat ponad 8,5 tys. osuwisk. Późniejsze prace kartograficzne i rejestracyjne wykorzystujące coraz bardziej nowoczesne metody badań, ujawniły, że liczba osuwisk jest wielokrotnie większa. Po latach spokoju, opady atmosferyczne w lipcu 1997 roku uruchomiły karpackie stoki. Deszcze przyniosły powódź i katastrofalne uaktywnienie osuwisk o nieznanej dotąd skali. Powstało lub odnowiło się ponad 20 tys. osuwisk, głównie w zachodniej i środkowej części gór. W kolejnych latach uaktywniły się osuwiska Pogórza Karpackiego, Beskidu Sądeckiego i Niskiego, Karpat Zachodnich. Aktualnie szacuje się nawet 50 000-60 000 osuwisk w polskich Karpatach (to 95% wszystkich osuwisk w Polsce).

⁶ Tekst z wykorzystaniem opracowania dr Wojciech Rączkowski, Zagrożenia osuwiskowe w polskich Karpatach, PIG Oddz. Karpacki, 2012.

4. KULTURA

4.1. INSTYTUCJE KULTURY

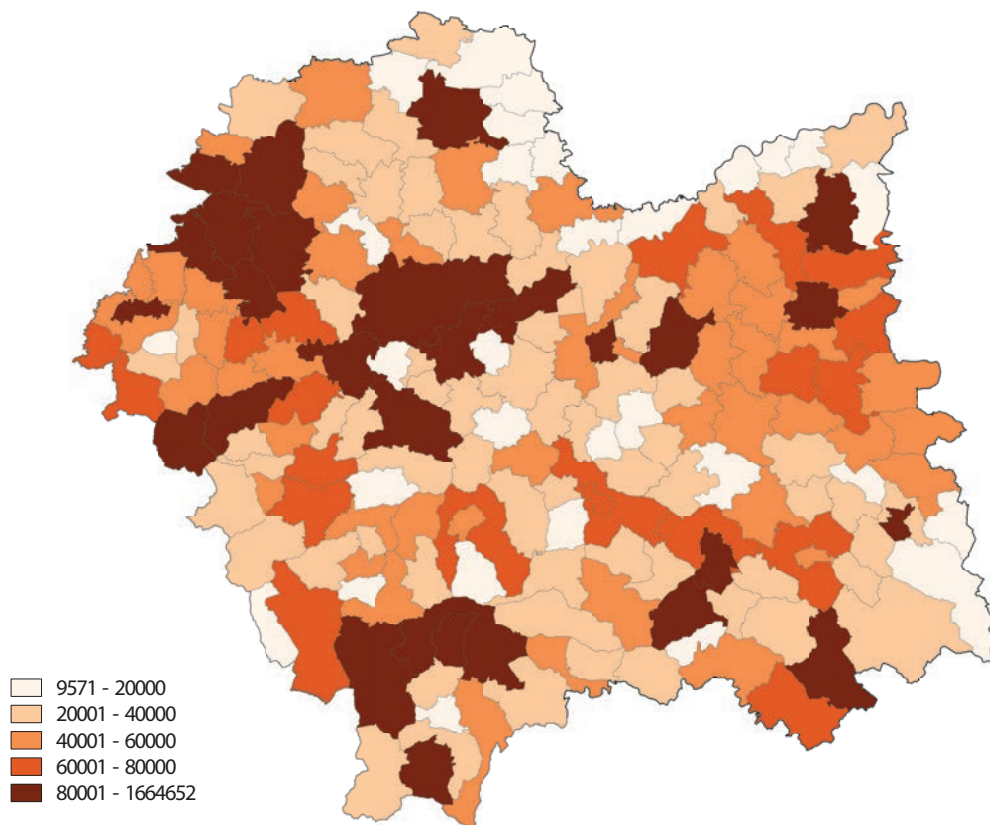
W 2015 r. na terenie województwa małopolskiego działało 18 teatrów i instytucji muzycznych posiadających własny, stały zespół artystyczny. Stanowiło to 10,2% łącznej liczby teatrów i instytucji muzycznych w Polsce. Wystawiono 5,6 tys. przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło blisko 1,1 mln widzów i słuchaczy. Poza Krakowem placówki teatralne posiadają także Tarnów, Zakopane i Rabka-Zdrój.

W 2015 roku w Małopolsce działały 134 muzea wraz z oddziałami (co stanowi 14,5% wszystkich muzeów w Polsce), w tym w Krakowie 67 instytucji, co stanowi 42,0% wszystkich małopolskich muzeów. Małopolska, pod względem liczby osób korzystających z oferty instytucji kultury, wyróżnia się na tle kraju liczbą osób zwiedzających muzea. W 2015 r. liczba odwiedzających wzrosła do 8,9 mln osób. Zwiedzający muzea w województwie małopolskim stanowili 26,7% ogółu zwiedzających tego typu instytucje w Polsce.

Małopolska posiadała w 2015 r. 65 galerii i salonów sztuki, co stanowiło blisko 20% wszystkich galerii i salonów sztuki działających w Polsce. 813 zorganizowanych wystaw odwiedziło 1,6 mln osób.

Istotnym elementem infrastruktury społecznej są biblioteki. W Małopolsce w 2015 r. istniało 945 bibliotek i placówek informacyjno-bibliotecznych (stanowiąc 9,7% z łącznej liczby w Polsce), w tym 725 bibliotek publicznych. Powiaty, w których najwięcej osób (ponad 10 tys.) przypada na placówkę biblioteczną, to: miasto Nowy Sącz, Kraków i Tarnów. Powiaty o najmniejszej liczbie osób przypadającej na placówkę biblioteczną (poniżej 3 tys.) to: powiat bocheński, dąbrowski i suski. Liczebność księgozbioru w Małopolsce wykazuje znaczne zróżnicowanie. Największy księgozbiór posiadają Kraków oraz część gmin miejsko-wiejskich. W Małopolsce w okresie 2013-2016 przybyło ponad 143 tys. woluminów, dając w sumie wartość 11 033 232 woluminów w bibliotekach publicznych województwa, co należy uznać za wielkość bardzo istotną.

Ryc. 36 Liczebność księgozbiorów bibliotek w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

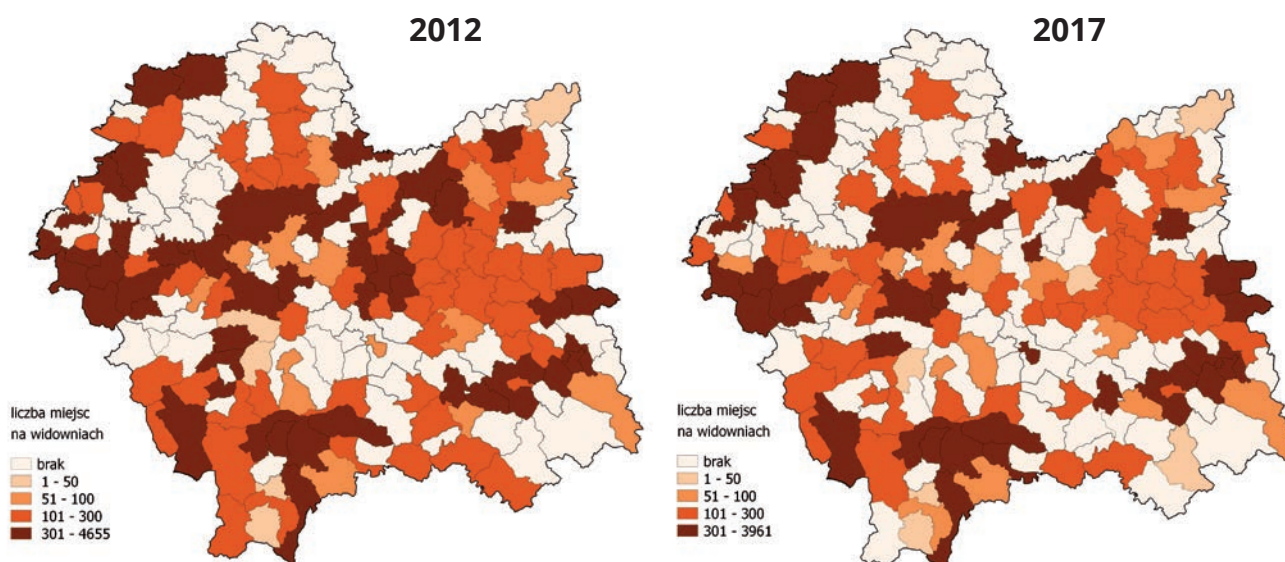
W okresie 2007-2014 r. największą liczbą woluminów na 100 mieszkańców charakteryzowały się biblioteki w powiatach: chrzanowskim, suskim, tarnowskim i brzeskim – ponad 400. Powiatami, w których spadła liczba księgozbioru w przeliczeniu na 100 mieszkańców, są powiaty: brzeski, bocheński, olkuski, oświęcimski, gorlicki, proszowicki, wielicki i Kraków.

Jednym z elementów kształtujących obraz zaangażowania społeczności w szeroko rozumianą kulturę jest czytelnictwo. Od wielu lat zaobserwować można tendencję spadkową w tym zakresie i jest to zjawisko w skali całej Polski. Największy spadek czytelnictwa zaobserwowano w powiatach: gorlickim, tatrzańskim i w Krakowie, natomiast przyrost czytelnictwa nastąpił w powiatach: dąbrowskim, olkuskim, wielickim, suskim, miechowskim i w Tarnowie.

W 2015 r. na terenie województwa małopolskiego istniało 444 centrów kultury, domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic oraz 45 stałych kin, z których 14 zlokalizowanych było w Krakowie.

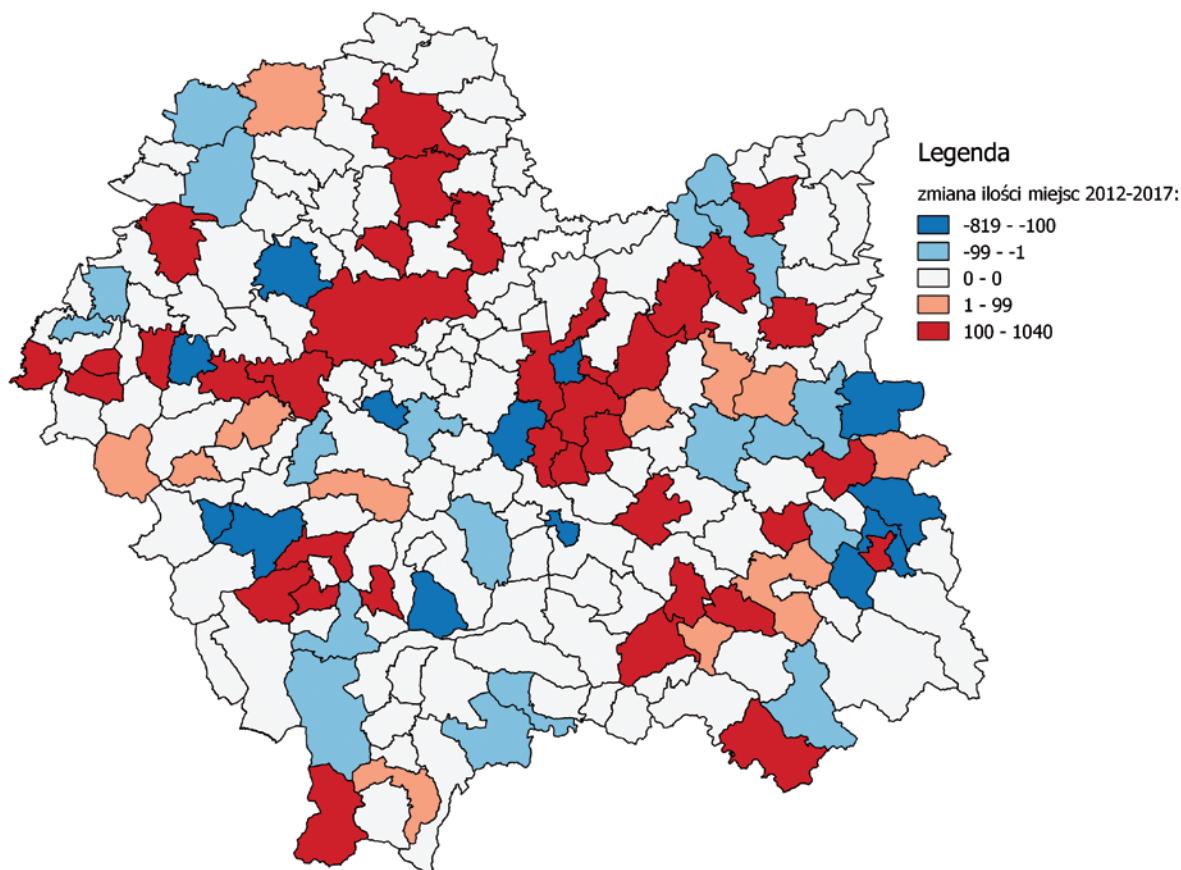
Jednym z elementów infrastruktury kultury pośrednio wpływającym na jakość życia mieszkańców jest wyposażenie w sale widowiskowe. W przeciągu lat 2012-2016 nastąpił przyrost miejsc w salach widowiskowych zlokalizowanych w obiektach kultury. Największa koncentracja występuje w gminach miejskich i miejsko-wiejskich. Największy przyrost można zauważyć w gminach miejskich – Kraków, Tarnów, ale także w gminach powiatu bocheńskiego-brzeskiego (Ryc. 38).

Ryc. 37 Liczba miejsc w salach widowiskowych w instytucjach kultury w 2012 i w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Ryc. 38 Dynamika zmian miejsc w salach widowiskowych w instytucjach kultury w latach 2012-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

4.2. OBIEKTY ZABYTKOWE

Na terenie dzisiejszego województwa małopolskiego na przestrzeni wieków stykały się i krzyżowały wpływy różnych kultur. Szczególnym fenomenem jest przebiegająca przez Małopolskę granica kulturowa Wschodu i Zachodu, ale także czytelne do dziś granice obszarów rozbiorowych.

Wpływ na różnorodność kulturową miały bez wątpienia szerokie kontakty Krakowa i Małopolski, związane z transeuropejskimi szlakami komunikacyjno-handlowymi. Wzdłuż nich posuwała się wymiana handlowa, kulturalna i cywilizacyjna, a także migracje i procesy osadnicze.

Wśród najważniejszych wymieniń należy Trakt Ruski (wsch. – zach.), biegnący przez Małopolskę w dwóch wariantach: jako Trakt Sandomierski i Trakt Lwowski.

Kierunek północ-południe miał Trakt Bursztynowy, biegnący od Adriatyku do Bałtyku. Podobny kierunek miały liczne warianty Traktu Węgierskiego, przebiegające głównie w dolinie Dunajca, oraz Trakt Solny biegnący doliną Raby (z Wieliczki i Bochni na Węgry i Morawy). Trakt Wołowy (zwany Ropczyckim), z Pokucia i Bukowiny, miał kierunek ze wschodu na zachód Europy. Do szlaków dawniejszych doliczyć należy porozbiorowy Trakt Cesarski, z 2 poł. XVIII w., a także drogi żelazne z XIX w. Specyficzny charakter miał Szlak Wodny Wiśłany (z Małopolski do Bałtyku).

Podstawowym wyznacznikiem tożsamości województwa jest dziedzictwo kulturowe, na które składa się, oprócz zasobu zabytków ruchomych i nieruchomych, niezwykle bogate dziedzictwo kultury niematerialnej.

Do najważniejszych czynników kształtujących tożsamość kulturową województwa małopolskiego należą:

- historia łącząca obszar ziemi krakowskiej od wieku XII;
- oddziaływanie Krakowa jako ośrodka naukowego, kulturowego oraz religijnego;
- zabytki Krakowa;

- bogato rozwinięta sieć osadnicza i gęste zaludnienie;
- folklor oraz strój ludowy krakowski traktowany jako strój narodowy;
- kultura materialna i niematerialna grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę, np. Górali, Podhalań, Łemków, Spiszaków i Orawian;
- budownictwo regionalne;
- liczne, zachowane zabytki sakralnej architektury drewnianej (kościoły, cerkwie);
- zamki obronne Jury Krakowsko-Częstochowskiej oraz Doliny Dunajca i Popradu;
- ośrodki kultu religijnego;
- tradycje sięgające średniowiecza związane z wydobywaniem soli w kopalniach w Wieliczce i Bochni;
- zasoby krajobrazu naturalnego i kulturowego objęte ochroną w postaci parków narodowych i krajobrazowych;
- przenikanie się kultur pogranicza polsko-słowackiego.

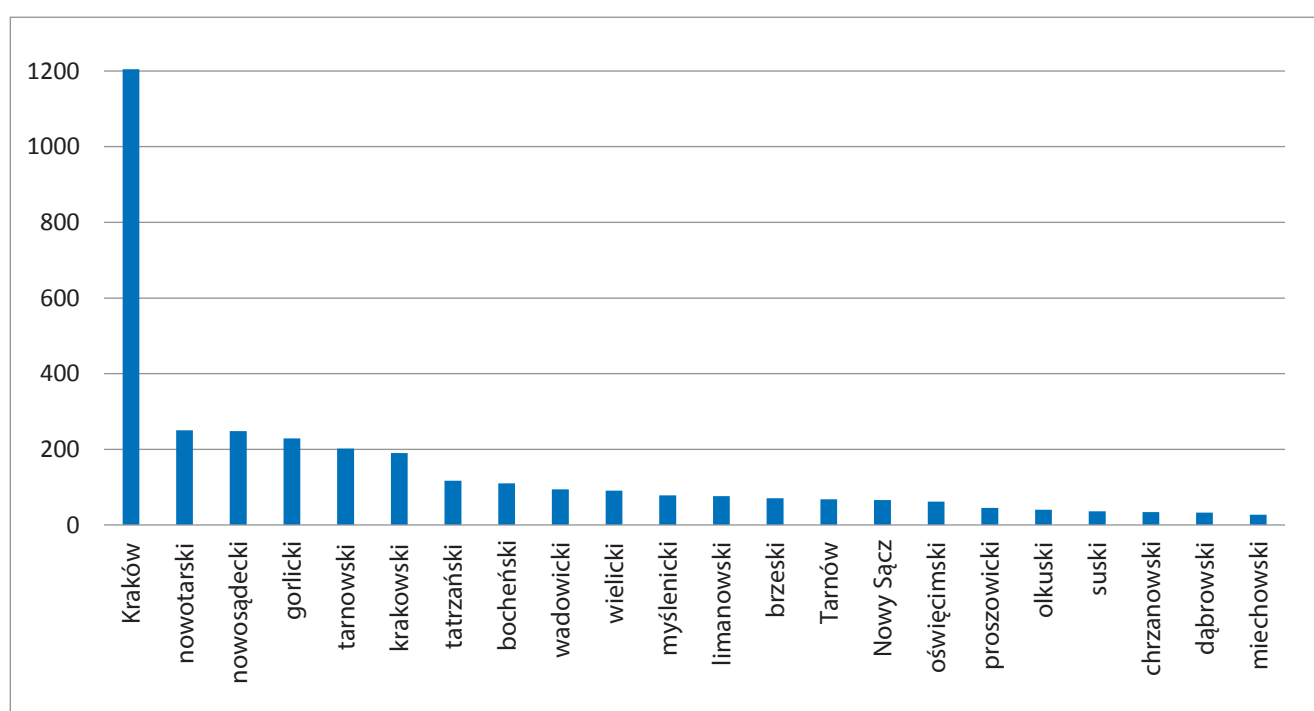
Województwo małopolskie jest obszarem wyjątkowo zasobnym w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, wiele obiektów rezydencjonalnych, obronnych, mieszkalnych, użyteczności publicznej, zabytków techniki, etnograficznych oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk.

Województwo małopolskie jest piątym pod względem liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków, po województwach dolnośląskim, wielkopolskim, mazowieckim i warmińsko-mazurskim. Nasycenie terenu województwa obiektami i zespołami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków jest bardzo duże (32 obiekty/100 km²).

Małopolska zajmuje tu trzecie miejsce po województwie dolnośląskim (41 obiektów/100 km²) i opolskim (39 obiektów/100 km²). Jest to znacznie więcej niż przeciętnie w Polsce (21 obiektów/100 km²).

W wykazie obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa małopolskiego figurowały w czerwcu 2017 r. 3372 obiekty zabytkowe. W latach 2013-2017 przybyły 133 nowe obiekty wpisane do rejestru zabytków, co można uznać za stagnację w procesie obejmowania administracyjną ochroną zabytków Małopolski.

Ryc. 39 Liczba obiektów zabytkowych w powiatach Małopolski (stan na czerwiec 2017 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Krakowie

Małopolski dotyczy 6 spośród 14 wpisów na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Natury UNESCO:

- historyczne centrum Krakowa (wpis w 1978 r.)
- Królewskie kopalnie soli w Wieliczce i w Bochni (wpis: 1978, 2013 r.)
- Auschwitz-Birkenau – Niemiecki i nazistowski Obóz Koncentracyjny i Zagłady/1940-1945/ (wpis 1979 r.)
- Kalwaria Zebrzydowska: manierystyczny zespół architektoniczno-krajobrazowy oraz park pielgrzymkowy (wpis 1999 r.)
- kościoły drewniane Południowej Małopolski: Binarowa, Blizne, Dębno, Sękowa, Haczów, Lipnica Murowana (wpis 2003 r.)
- drewniane cerkwie w polskim i ukraińskim regionie Karpat (wpis 2013 r.).

W 2013 r. na terenie Małopolski na listę światowego dziedzictwa UNESCO wpisano następujące obiekty:

4 drewniane cerkwie:

- pw. Św. Paraskewy – Kwiatów
- pw. Św. Michała Archanioła – Brunary Wyżne
- pw. Św. Jakuba – Powroźnik
- pw. Opieki Bogurodzicy – Owczary

Kopalnia Soli w Bochni

Zamek Żupny w Wieliczce.

Układy urbanistyczne większości miast i miasteczek Małopolski mają zazwyczaj średniowieczny rodowód. Do dziś zachowały swój historyczny układ bądź zostały w niewielkim stopniu przekształcone. Większa część z nich została wpisana na listę zabytków i są to m.in: układ urbanistyczny Krakowa w granicach Plant, układ dawnego miasta Kazimierza, Kleparza, Podgórze, Wesołej, w przygotowaniu do wpisu jest układ urbanistyczny Nowej Huty, Stary i Nowy Sącz, Tarnów, Lanckorona, Myślenice, Oświęcim, Kęty, Zator, Olkusz, Wieliczka, Sucha Beskidzka, Nowy Wiśnicz, Zakliczyn, Ciężkowice, Andrychów, Bochnia, Czychów, Kalwaria Zebrzydowska, Krzeszowice, Muszyna, Proszowice, Radłów, Tuchów, Wadowice. Ponadto wyróżnić należy układy przestrzenne: Skawiny, Wolbromia, Skąły, Nowego Targu, Krościenka nad Dunajcem, Gorlic, Zakopanego.

Na terenie Małopolski zachowały się liczne uzdrowiska. W XIX w. powstawały całe założenia zdrojowe z willami, pensjonatami i sanatoriami oraz domami zdrojowymi. Zachowane historyczne uzdrowiska to: Zakopane, Rabka, Krynica, Szczawnica, Muszyna.

Unikatowo natomiast zachowały się układy wsi małopolskich z tradycyjną zabudową zagrodową. Należą do nich takie wsie, jak: Chochółów, Jurgów, Uście Solne, Zalipie, Nowa Biała, Frydman, Gołkowice Dolne (zespół zabudowy ulicowej) i układ ruralistyczny wsi Biesiadki, gm. Gnojnik.

Inne wyjątkowo cenne, wymagające wyróżnienia, układy przestrzenne to: kompleks klasztorny w Alwerni, układy przestrzenne w Alwerni, Rabce i Wojniczu, dzielnica staromiejska w Bieczu, zespół architektoniczno-krajobrazowy w Dobczycach, zespół szalaśców w Jurgowie, gm. Bukowina Tatrzańska, zespół staromiejski w Lipnicy Murowanej. Niestety poza prawną ochroną znajdują się różne obiekty kultury i architektury XX w.

4.3. OBSZARY I ZESPOŁY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO ORAZ OŚRODKI KULTUROWE

Różnorodność ukształtowania naturalnego krajobrazu jest czynnikiem wpływającym na różne formy krajobrazu kulturowego w poszczególnych częściach województwa. Opierając się głównie na zasobie zachowanych obiektów, obszar województwa można podzielić na następujące podobszary.

Wyróżniającym się obszarem jest Podhale, również zachowujące tradycyjną zabudowę, chociaż nowa zabudowa często przyjmuje ogromne gabaryty, tracąc proporcje. Zachowały się tu liczne przykłady dREW-

nianej architektury sakralnej. Należą one do najstarszych (XV w.) i najpiękniejszych świątyń drewnianych Małopolski. Walory Podhala podnosi wciąż żywa tu kultura, folklor i tradycje, strój i gwara.

Zespół architektury Spisza, kościoły Spisza, to jedne z najcenniejszych zabytków architektury tego terenu. Czytelne do dziś są układy ruralistyczne wsi tego regionu (Frydman, Kacwin) z układem zagród w stylu frankońskim. W rejonie tym zachował się również zamek w Niedzicy, pochodzący z XIII w.

Ślad dawnego szlaku handlowego brzońców zamekami możemy podziwiać w miejscowościach Czchów, Rożnów i Melsztyn (pochodzące z XIV-XV w.), gdzie zachowały się ruiny zamków obronnych. W tym rejonie zachowały się również cenne obiekty sakralne w Czchowie, Tropiu i Zakliczynie oraz układ urbanistyczny Zakliczyna z zachowaną drewnianą zabudową (poł. XIX w.) i ratuszem, a także układ urbanistyczny Czchowa.

Niezwykle interesujący jest obszar Beskidu Niskiego z wpisanymi w naturalny krajobraz cerkwiami. Większość cerkwi powstała w XVII w. Do najstarszych należą obiekty w Powroźniku, Kwiatoniu, Bereście, Jastrzębiku, Wojkowej, Tyliczu, Bartnem i Brunarach. Od północy przystaje do Beskidu Niskiego Obniżenie Gorlickie, gdzie cerkwie ustępują miejsca kościołom rzymsko-katolickim (Sękowa, Szymbark, Ptaszkowa).

Obszar Beskidu Wyspowego po Pogórze Wielickie to rejon, w którym licznie zachowały się zarówno historyczne układy urbanistyczne (Dobczyce, Wieliczka), jak i obiekty architektury sakralnej (drewniane kościoły w Dobrej, Kasinie Wielkiej, Skrzydlnej, Jodłowniku, Wiśniowej, Raciechowicach i Wieliczce) oraz kościół z klasztorem w Szczyrzycu.

Innym wyróżniającym się obszarem krajobrazu kulturowego jest obszar Karpat, gdzie od XIX w. powstały liczne uzdrowiska. Większość do dziś zachowała swój historyczny układ przestrzenny i zabudowę uzdrowską. Należą do nich Krynica, Muszyna, Piwniczna i Szczawnica. Architektura uzdrowisk karpaccich wzorowana była na willach szwajcarskich i tyrolskich.

Obszarem atrakcyjnym pod względem kulturowo-przyrodniczym jest obszar Jurajskich Parków Krajobrazowych, w którym architektura została wpisana w krajobraz jurajskich skałek wapiennych. Zachowały się tu zamki w Korzkwi, Pieskowej Skale, a także ruiny w Ojcowie, Rabsztynie, Bydlinie, Rudnie i Lipowcu. Do atrakcji należy również klasztor w Czernej, kościoły w Korzkwi, Giebułtowie, Zielonkach, Krzeszowicach, Tenczynku, Rudnie, Alwerni, Jerzmanowicach, Sułoszowej i Jangrocie oraz kościoły drewniane w Paczółtowicach, Rodakach i Raclawicach. Jest to niezwykle popularny turystycznie obszar aglomeracji krakowskiej.

Najcenniejsze pod względem krajobrazowym i kulturowym obszary województwa małopolskiego objęte zostały ochroną w postaci parków narodowych i krajobrazowych. Współistnienie walorów przyrodniczych i zasobów dziedzictwa kulturowego wpływa na to, iż stanowią one niezwykle atrakcyjną ofertę turystyczną.

Zabytki etnograficzne

Skanseny na terenie Małopolski znajdują się w Zubrzycy Górnej (Orawski Park Etnograficzny), Nowym Sączu (Sądecki Park Etnograficzny), Szymbarku (Ośrodek Budownictwa Ludowego), Wygiełzowie (Nadwiślański Park Etnograficzny), Dobczycach (Muzeum Regionalne PTTK im. Wł. Kowalskiego) i skansen im. J. Żaka w Zawoi Markowej. Poza Parkami Etnograficznymi, gdzie gromadzone są obiekty różnych typów i rozmieszczane w układach charakterystycznych dla regionu, bądź dowolnie, istnieją zagrody „in situ”. Zachowane są one wraz z naturalnym otoczeniem i stanowią formę muzeów najpełniej „przemawiającą” do zwiedzających. Na terenie Małopolski takimi założeniami są: Muzeum – Zagroda Wincentego Witosa w Wierzchosławicach k. Tarnowa, Muzeum – Zagroda Felicji Curyłowej w Zalipiu k. Tarnowa, Polana Pasterska Tatr Polskich w Witowie k. Chochołowa, pasterska wieś letnia w Jurgowie k. Bukowiny Tatrzańskiej.

Zabytki przemysłu i techniki

Zabytki techniki jeszcze do niedawna reprezentowały liczne drewniane młyny i wiatraki. Ze względu na materiał uległy w znacznym stopniu zniszczeniu i zachowały się nieliczne wymagające szczególnej uwagi. Zachowały się natomiast dobrze cegielnie, kuźnie i tartaki.

Najważniejszymi zabytkami techniki są kopalnie soli w Wieliczce i Bochni, licznie i w dobrym stanie zachowały się dworce kolejowe wzdłuż wszystkich linii kolejowych (m.in. w Kocmyrzowie, Kościelcu, Radziszowie, Regulicach, Suchej Beskidzkiej, Andrychowie, Zakopanem, Tarnowie, Krzeszowicach, Przeciszowie,

Wieliczce), huta żelaza w Płokach (1870 r.), piece wapiennicze w Płazie i Nawojowej Górze z pocz. XX w., XVII-wieczne warsztaty kamieniarskie w Dębniku, pochodzące z XVIII w. farbiarnie w Orawce i Browar klasztorny w Szczyrzycu (1623 r.).

Duża ilość zabytków techniki występuje na terenie Krakowa (zabytki komunikacji kolejowej, miejskiej, elektrownie, gazownie, drukarnie, budynki poczty, straży pożarnej, fabryki i obiekty inżynierii wojskowej). Liczne zabytki przemysłu i techniki zostały zgromadzone w skansenach i muzeach. Skanseny takie znajdują się w Chabówce (Skansen Taboru Kolejowego) i w Krzeszowicach (Skansen Parowozów Przemysłowych).

Stan zachowania zabytkowych zespołów i obiektów

Historyczne układy urbanistyczne zachowały się w swej historycznej formie średniowiecznej (rynek, sieć ulic, rozkład dominant). Historyczna zabudowa miast pochodzi z XVIII-XIX w. i jest w zróżnicowanym stanie technicznym, zwykle wymaga prac konserwatorsko-remontowych. Układy ruralistyczne wsi małopolskich posiadają z reguły czytelny układ rozłogu pól, ale bardzo nieliczną zachowaną tradycyjną zabudowę zagrodową i na ogół z zachowanymi dominantami w postaci kościołów bądź cerkwi. Lepiej zachowana jest tradycyjna zabudowa Orawy, Podhala i Spisza, lecz również tam jest ona wypierana przez nową.

Obiekty sakralne: kościoły i klasztory, jak również ich wyposażenie są dobrze zachowane. Cerkwie (większość jest użytkowana jako kościoły) są również w dobrym stanie technicznym.

Zamki zachowane są najczęściej w formie trwałych ruin. Większość dworów i dworków pozbawionych na przeszło pół wieku swoich pierwotnych właścicieli i użytkowanych niezgodnie z przeznaczeniem jest w bardzo złym stanie technicznym i wymaga działań remontowo-konserwatorskich. W parkach dworskich zachowały się na ogół pojedyncze cenne okazy starodrzewu, układ przestrzenny ogrodów uległ natomiast zatarciu.

Zieleń i układy przestrzenne cmentarzy są na ogół dobrze zachowane. Renowacji wymagają natomiast historyczne nagrobki i pomniki niektórych cmentarzy.

Na kulturę niematerialną Małopolski składają się również wciąż żywe zwyczaje i obrzędy mniejszości narodowych i grup etnicznych, strój ludowy, a także regionalne rzemiosło i sztuka. Najbardziej znane tradycje i zwyczaje związane są z miastem Krakowem: Lajkonik, Emaus, szopki krakowskie, Juwenalia. Poza tym ważniejsze tradycje regionu to: tradycje związane z wydobywaniem soli, pasterstwo, flisactwo, konstruowanie okazałych palm wielkanocnych (Lipnica Murowana, Tokarnia), pucheroki czy Siuda Baba koło Wieliczki.

Ośrodki sztuki ludowej i rzemiosła to: Rzepiennik Biskupi – ośrodek związany z garncarstwem, ośrodek rzeźby ludowej prymitywnej w Paszynie, Zalipie – zdobienie ścian domów malowidłami, Zakopane, Chochołów, Kalwaria Zebrzydowska.

Województwo małopolskie to region o bogatym życiu religijnym, kształtowanym przez historyczną strukturę Archidiecezji Krakowskiej. Znajduje się tu wiele sanktuariów, miejsc kultu przyciągających pielgrzymów. Do najważniejszych należą: Kalwaria Zebrzydowska (kult Męki Pańskiej), Biecz, Kobylanka, Okulice (kult Matki Boskiej), Bochnia (kult Matki Boskiej), Tuchów (kult Maryjny), Szczepanów (kult św. Stanisława), Limanowa (kult matki Boskiej Bolesnej), Tropie (kult św. Andrzeja Świerada), Stary Sącz (kult św. Kingi), Kęty (kult św. Jana), Ludźmierz (kult Matki Boskiej).

4.4. INWESTYCJE W DZIEDZINIE KULTURY

W latach 2013-2017 zrealizowano szereg znaczących inwestycji w zakresie kultury. Wybrane z nich przedstawiono w Tabeli nr 15.

Tab. 15: Wybrane inwestycje w zakresie kultury w latach 2013-2017 w województwie małopolskim

Nowe siedziby	Nowe oddziały lub obiekty	Zmodernizowane całe siedziby instytucji	Zmodernizowane części siedzib instytucji
Pawilon Czapskiego (Muzeum Narodowe w Krakowie) (2016); Europejskie Centrum Muzyki im. K. Pendereckiego w Łusławicach (2013); Muzeum Tadeusza Kantora wraz z nową siedzibą Ośrodka Dokumentacji Sztuki T. Kantora „Cricoteka” (2014); Muzeum – Domu Rodzinnego Jana Pawła II (2014); Międzynarodowe Centrum Kongresowe ICE w Krakowie (2014); Biblioteka w Chrzanowie; Biblioteka w Brzesku; Budowa biblioteki w Michałowicach; Budowa biblioteki głównej jako Centrum Kultury i Sportu – gmina Olesno	Muzeum Pienińskie im. J. Szalaya – Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu (2014); Muzeum Tatrzańskie Willa Oksza; Teatr Łaźnia Nowa (2016); Teatr Słowackiego – Lamusownia (2016); Muzeum Inżynierii Miejskiej w Krakowie; Galeria Europa – Daleki Wschód (Muzeum Manggha); Rynek Podziemny (Oddział Muzeum Historycznego Miasta Krakowa); Nowa siedziba Muzeum Okręgowego w Tarnowie	Teatr im. S. I. Witkiewicza w Zakopanem (2013 r.); Muzeum Narodowe w Krakowie (Galeria w Sukiennicach, Oddział Czapskich, Europeum); Biuro Wystaw Artystycznych w Tarnowie; Kopalnia Soli w Bochni; Przebudowa Muzeum – Dom Rodzinny Jana Pawła II w Wadowicach; Narodowy Teatr Stary – MJCEP (2016)	Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej (2013); Muzeum Okręgowe w Tarnowie (2013); Rewitalizacja i remont Teatru im. J. Słowackiego

Źródło: Opracowanie własne UMWM

5. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

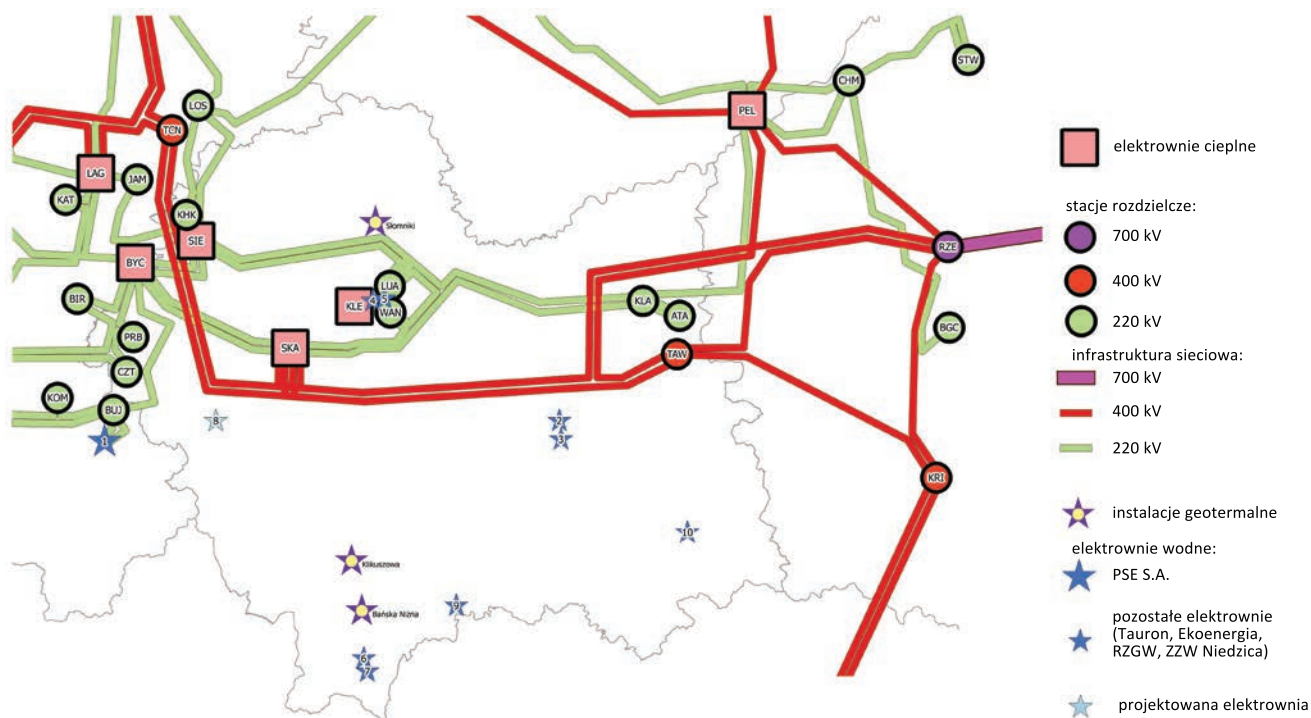
5.1. INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA

Pod względem bilansu energetycznego województwo małopolskie jest konsumentem, tzn. w roku 2014 produkcja energii wynosiła 6 216 GWh przy zużyciu na poziomie 12 394 GWh. Produkcja energii odbywa się głównie w oparciu o trzy elektrownie zawodowe (węglowe) o mocy 813 MW (Siersza), 440 MW (Skawina) i 460 (Kraków). Każda z ww. elektrowni należy do innego podmiotu: Siersza – Grupa Tauron, Skawina – CEZ Polska, Kraków – EDF.

W całej Małopolsce produkcja energii z odnawialnych źródeł kształtuje się na poziomie 9,5%. W ciągu ostatnich 15 lat wskaźnik ten zwiększył się o 4 p.p., głównie za sprawą instalacji geotermalnych.

W Polsce podmiotem odpowiedzialnym za infrastrukturę przesyłu prądu jest PSE S.A. Podmiot ten w ostatnich latach skupiał się na poprawie parametrów technicznych sieci przesyłowej.

Ryc. 40 System energetyczny w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne UWMW

Istniejąca w województwie małopolskim infrastruktura to 6 rozdzielczych stacji elektroenergetycznych (Klikowa, Lubocza, Poręba, Siersza, „Wanda” – Kraków, Tarnów) oraz rozbudowana sieć pierścieni linii przesyłowych 400kV łączących stacje najwyższych napięć poza województwem (w tym elektrownie Bełchatów, Połaniec, Kozienice) i linii 220kV i 110 kV.

Wśród zrealizowanych głównych inwestycji na obszarze Małopolski najważniejsza to linia 400 kV z Tarnowa do Krosna oraz aktualnie kończone zadania:

- przyłączenia elektrociepłowni Skawina do linii 400 kV – rozbudowa stacji 220/110 kV Skawina o rozdzielnię 400 kV i 110 kV wraz z wprowadzeniem linii 2x400 kV Tarnów-Tucznawa,
- rozbudowa i modernizacja stacji 220/110 kV Lubocza,
- rozbudowa i modernizacja stacji 400/110 kV Tarnów.

5.2. NIEKONWENCJONALNE ŹRÓDŁA ENERGII

Energia geotermalna w Polsce jest konkurencyjna pod względem ekologicznym i ekonomicznym w stosunku do pozostałych źródeł energii, posiadamy stosunkowo duże zasoby energii geotermalnej, możliwe do wykorzystania dla celów grzewczych. W Małopolsce występują korzystne zasoby wód geotermalnych w obrębie niecki podhalańskiej.

Jak dotąd na terenie Małopolski funkcjonują następujące geotermalne zakłady ciepłownicze: Bańska Niżna (4,5 MJ/s, docelowo 70 MJ/s), Słomniki (1 MJ/s), Lasek (2,6 MJ/s) oraz Klikuszowa (1 MJ/h).

Ponadto w obrębie Niecki Podhalańskiej, od Tatr po Pieniński Pas Skałkowy, wykonano dotychczas 16 otworów, w których stwierdzono podwyższone temperatury wody. Temperatura ta jest tym wyższa, im odwierty są bardziej odległe od Tatr. Z części z nich eksploatuje się wody termalne do celów rekreacyjnych: Termy Bania, Termy Szaflary, Termy Bukowina, Aqua Park Zakopane, Gorący Potok, Polana Szymoszkowa, Chochołowskie Termy.

Temperatury wody termalnej na wypływie z kilku otworów wynoszą 82-86° C. Dzięki temu większość wód basenowych do celów rekreacyjnych i leczniczych może być z łatwością utrzymywana na poziomie 29-38 °C.

5.3. SYSTEM GAZOWNICZY

System gazowniczy w Małopolsce obsługiwany jest przez ogólnopolskiego operatora spółkę Gaz-System S.A. Na system składa się sieć gazociągów niskiego, średniego i wysokiego ciśnienia, stacje redukcyjno-pomiarowe oraz jeden Podziemny Magazyn Gazu Swarzów (gmina Olesno) o pojemności 90 mln m³. Gęstość sieci gazowej dla Małopolski wynosi 140,0 km/100 km² i jest wyższa od średniej dla Polski (39,0). Najmniejsza gęstość tej sieci (poniżej 30 km/100 km²) występuje w powiatach:

- suskim (13,1)
- tatrzańskim (14,7)
- miechowskim (21,5)
- nowotarskim (29,4).

Tab. 16: Sieć gazowa w Małopolsce oraz odbiorcy i zużycie gazu z sieci w gospodarstwach

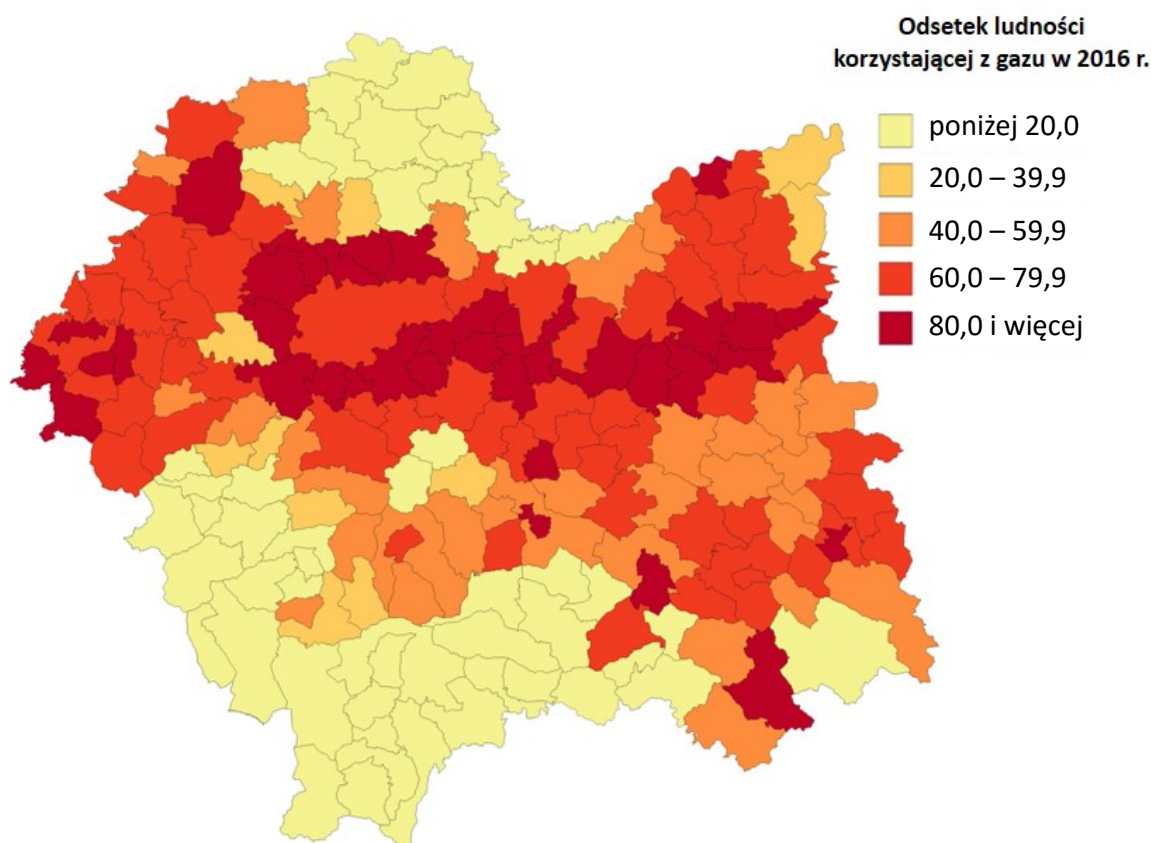
Wyszczególnienie	Obszar	2014	2016
przyłącza do budynków (tys. szt.)	miasto	145	161
	wieś	280	285
odbiorcy gazu (tys. os.)	miasto	473	478
	wieś	236	243
zużycie gazu w ciągu roku (hm ³)	miasto	241	266
	wieś	133	153

Źródło: Opracowanie własne UWMW

Sieć gazowa dla gospodarstw domowych w Małopolsce wykazuje stałą, wolną i gasnącą tendencję wzrostu liczby przyłączy oraz odbiorców i to zarówno w mieście, jak i na wsi. Mimo wzrostu liczby odbiorców i przyłączy obserwujemy spadek zużycia gazu, ze szczególnie silnym regresem w miastach. Jest to zarówno wynik zabiegów termorenowacyjnych i oszczędnościowych, jak i świadectwo wypierania gazu przez inne źródła energii, niestety często z bardzo negatywnymi skutkami dla środowiska. Utrzymujące się przez ostatnią dekadę wysokie ceny gazu i paliw ciekłych, a także polityka cenowa państwowego monopolisty sprawiły, że gaz stał się niekonkurencyjnym medium grzewczym, a proces gazyfikacji został w skali regionu de facto zahamowany.

W obszarach trudno dostępnych dla magistrali systemu gazowniczego alternatywą jest możliwość dystrybuowania oraz przygotowywania do zastosowań indywidualnych i przemysłowych poprzez budowę stacji regazyfikacji LNG (fazy ciekłej). Gaz LNG transportowany jest z fabryki skraplania do stacji regazyfikacji w specjalistycznych cysternach. System wymaga lokalnie wybudowanej parownicy służącej do zamiany postaci gazu z fazy ciekłej w gazową.

Ryc. 41 Odsetek ludności korzystającej z gazu sieciowego w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne UWMW

5.4. TELEKOMUNIKACJA I TELEINFORMATYKA

W latach 2013-2017 następował dalszy rozwój infrastruktury informatycznej, w tym dostęp do Internetu. Podniósł się poziom wykorzystywania technologii informatycznych w administracji publicznej.

Kluczowym systemem telekomunikacyjnym znacząco podnoszącym potencjał województwa małopolskiego jest rozwijana szkieletowa sieć światłowodowa i na jej bazie pozostała sieć szerokopasmowa z punktami dostępowymi. Rozwój tej sieci realizowany jest poprzez kluczowy projekt Województwa pod nazwą Małopolskiej Sieci Szerokopasmowej (MSS). Celem projektu jest udostępnienie możliwości sieci dla 90% gospodarstw domowych i 100% instytucji publicznych. W dalszej kolejności projekt ten pozwoli na inicjowanie działań samorządom lokalnym oraz przedsiębiorcom na dotarcie do maksymalnej liczby mieszkańców i turystów. Działania te to w szczególności: publiczne punkty dostępowe (bezpłatne strefy Wi-Fi), indywidualne przyłącza domowe (o przepustowości co najmniej 30Mb/s do roku 2020) oraz indywidualne przyłącza domowe w miastach powiatowych (o przepustowości co najmniej 100Mb/s do roku 2020).

5.5. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA

Najbardziej charakterystycznym zjawiskiem w zakresie zaopatrzenia Małopolski w wodę jest spadek jej poboru i zużycia. Dotyczy to przede wszystkim wody dla celów przemysłowych, gdzie spadek ten przekroczył 50% dotychczasowego zużycia. Pobór wód, jak i zużycie na potrzeby ludności, wykazuje stabilność.

Tab. 17 Zużycie wody w województwie małopolskim (w hm³)

Gospodarka wodna	2013	2014	2016
zużycie wody	475,8	456,6	482,4

Źródło: Opracowanie własne

Z chwilą uruchamiania programów finansujących części inwestycji ze środków funduszy unijnych infrastruktura wodno-ściekowa ulegała corocznie poprawie nie tylko co do gęstości sieci, ale również co do standardów technicznych oraz odsetka mieszkańców objętych systemami. W ramach programów dofinansowania inwestycji „zaopatrzenie w wodę pitną”, w skład których wchodzi wodociągi, stacje uzdatniania wody, ujęcia wody pitnej – zrealizowano 10 projektów (o wartości 90 mln zł), „oczyszczanie ścieków” – 89 projektów (o wartości 3 161 mln zł) na ogół związanych z kompleksowym systemem gospodarki wodno-ściekowej (a więc zarówno oczyszczalnie ścieków, jak i sieć kanalizacyjna). Przeciętne dofinansowanie ze środków UE dla powyższych projektów przekraczało 50% ich wartości.

Długość sieci wodociągowej w Małopolsce stale rośnie, przy czym większą dynamikę wykazują w tym względzie obszary wiejskie (Tab. 18).

Tab. 18 Długość sieci wodociągowej w Małopolsce (km)

Długość sieci wodociągowej	2013	2014	2015	2016
Miasto	4 379,9	4 467,1	4 669,6	4 779,2
Wieś	14 128,5	14 539	15 117,5	15 454,5
Województwo razem	18 508,43	19 006,1	19 787,1	20 233,7

Źródło: Opracowanie własne UWMW

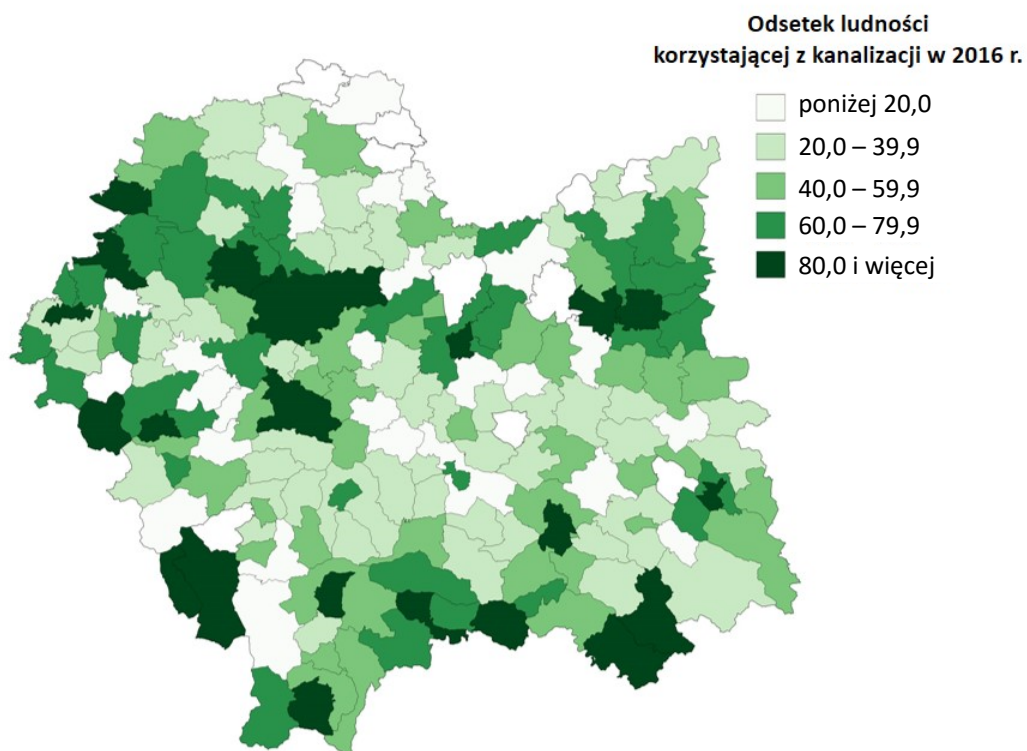
Znacząco wydłużyła się sieć kanalizacyjna – o 11% w miastach (529 km) i o 33% na wsiach (2616 km). W efekcie zmniejszył się dystans w tym ważnym aspekcie standardu życia pomiędzy miastem a wsią (Tab. 19).

Tab. 19 Długość sieci kanalizacyjnej w Małopolsce (km)

Długość sieci kanalizacyjnej	2013	2014	2015	2016
Miasto	4 688,4	4 859,7	5 120,0	5 218,3
Wieś	7 702,5	8 649,6	9 930,4	10 318,6
Województwo razem	12 370,9	13 509,3	15 050,4	15 536,9

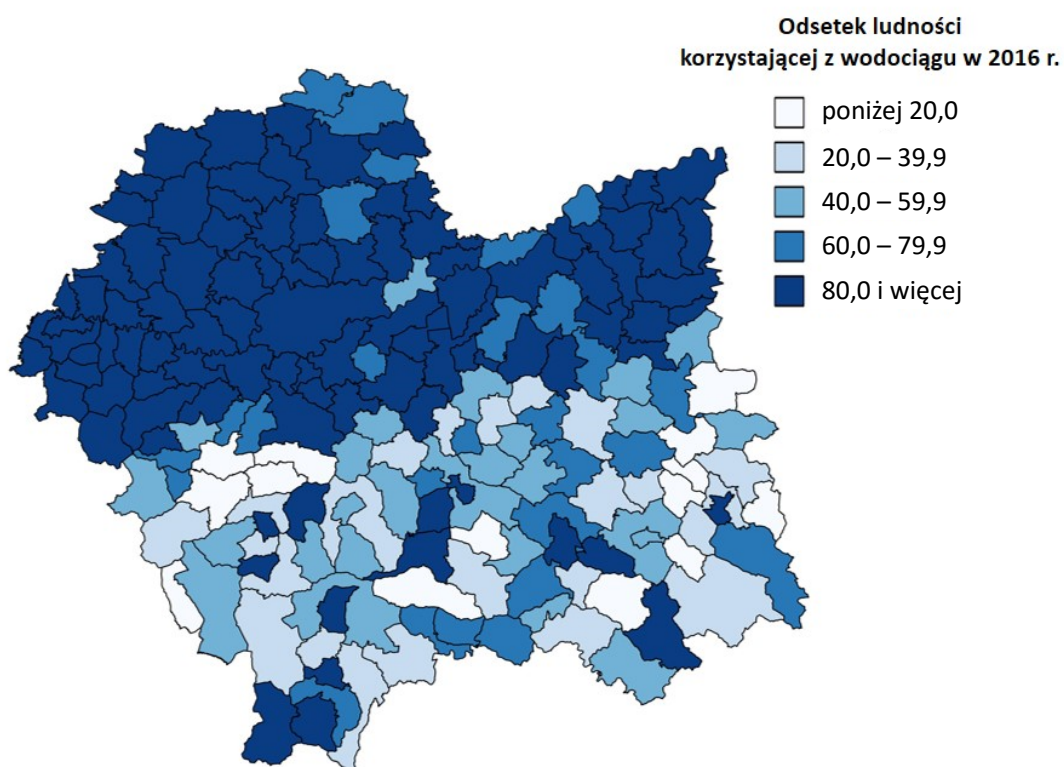
Źródło: Opracowanie własne UWMW

Ryc. 42 Odsetek ludności korzystającej z kanalizacji

Źródło: Opracowanie własne UWMW

Ryc. 43 Odsetek ludności korzystającej z wodociągów

Źródło: Opracowanie własne UWMW

Różnice pomiędzy miastem a wsią w zakresie ilości mieszkańców obsługiwanych systemami kanalizacyjnymi sukcesywnie ulegają zmniejszeniu, ale nadal są jeszcze istotne.

Zmiany w infrastrukturze wodno-kanalizacyjnej podobnie jak i w poprzednich latach, wskazują na znaczącą poprawę w tej dziedzinie, odznacza się przy tym szybsze tempo „nadrabiania zaległości” w obszarach wsi niż w obrębie miast.

6. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT

6.1. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT DROGOWY

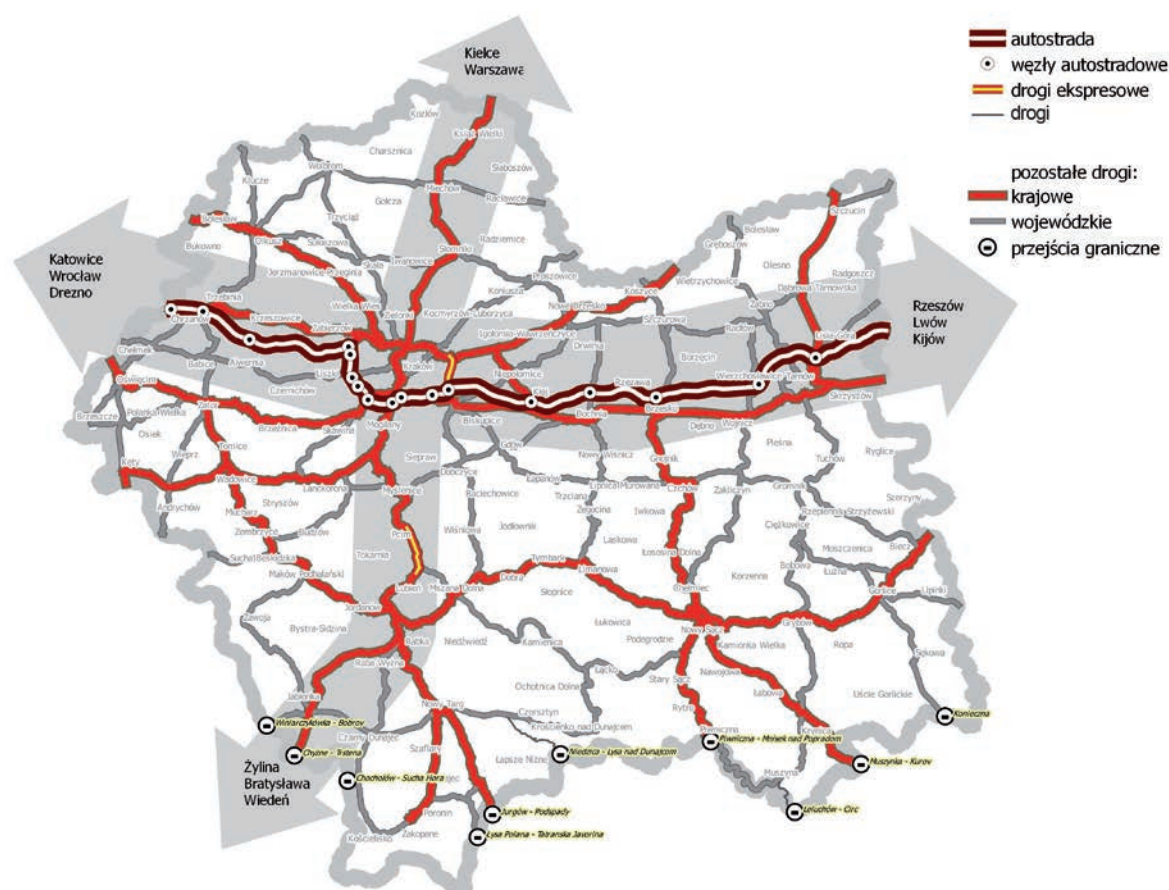
Długość dróg publicznych w Małopolsce wynosi 30 152 km, a ich gęstość wynosi ok. 1,9 km/km² (przy średniej dla Polski wynoszącej 1,33 km/km²). Autostrady i drogi ekspresowe w województwie małopolskim mają przeszło 173 km długości, a ich gęstość jest również większa od średniej dla Polski.

Tab. 20 Drogi publiczne w Małopolsce

kategorie dróg	długość (km)				
	2013	2014	2015	2016	przyrost
krajowe	1 076,3	1 092,5	1 097,0	1 094,4	18
wojewódzkie	1 413,3	1 413,4	1 444,4	1 412,1	-1,2
powiatowe	6 525,8	6 527,3	6 550,6	6 509,3	-16,5
gminne	15 115,9	15 303,3	15 556,2	15 927,3	811,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS

Ryc. 44 Główne osie transportu drogowego w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Zmiany w długości poszczególnych kategorii dróg, poza drogami gminnymi, nie są duże i wynikają głównie z nowych inwestycji (budowy autostrady A4 w przypadku dróg krajowych lub obwodnic miast i zmiany w przebiegu i kategorii drogi w przypadku wojewódzkich). Znaczne zmiany w długości zaszły w zakresie

dróg gminnych (przyrost ponad 440 km w latach 2013-2015). Wynika to głównie ze zmian w kategorii drogi, nowych inwestycji, ale również z przejmowania przez gminy dróg prywatnych i przejmowania terenów pod drogami o nieuregulowanych dotychczas stanach prawnych (własnościowych), co prowadziło do nieaktualnych ewidencji dróg gminnych.

Wejście Polski w strukturę Unii Europejskiej w 2004 roku pozwoliło na pozyskiwanie znacznych środków finansowych na poprawę i rozbudowę m.in. sieci transportowej. Tylko w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności (Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013) w Małopolsce na ten cel przeznaczono przeszło 12 mld zł (przy poziomie dofinansowania z UE o blisko 50%) w ramach 131 projektów. Najwięcej projektów zaliczonych do obszaru Transport realizowanych jest w Krakowie (20) i powiecie krakowskim (19).

W zakresie obwodnic miejscowości środki europejskie pozwoliły na realizację inwestycji, które zostały przedstawione w tabeli 21. Największe zmiany odnotowano w zakresie jakości dróg (Tab. 22).

Tab. 21 Obwodnice miejscowości zrealizowane na drogach wojewódzkich ze wsparciem środków europejskich na drogach wojewódzkich (MRPO, ZPORR, Phare)

Lp.	Obwodnica	Uwagi
1	Muszyny	
2	Podegrodzia	
3	Gdowa	Etap I
4	Dobczyc	
5	Skawiny	Etap I
6	Zembrzyc	
7	Wojnicza	
8	Szczurowej	
9	Proszowic	Etap I
10	Chrzanowa	obwodnica płn.-wsch.
11	Olkusza	Etap I
12	Starego Sącza	ZPORR
13	Kęt	Phare CBC
Ponadto na drogach krajowych zrealizowano obwodnice miast: Biecz, Kęty, Nowy Sącz, Wadowice		

Tab. 22 Stan jakości dróg krajowych i wojewódzkich w Małopolsce

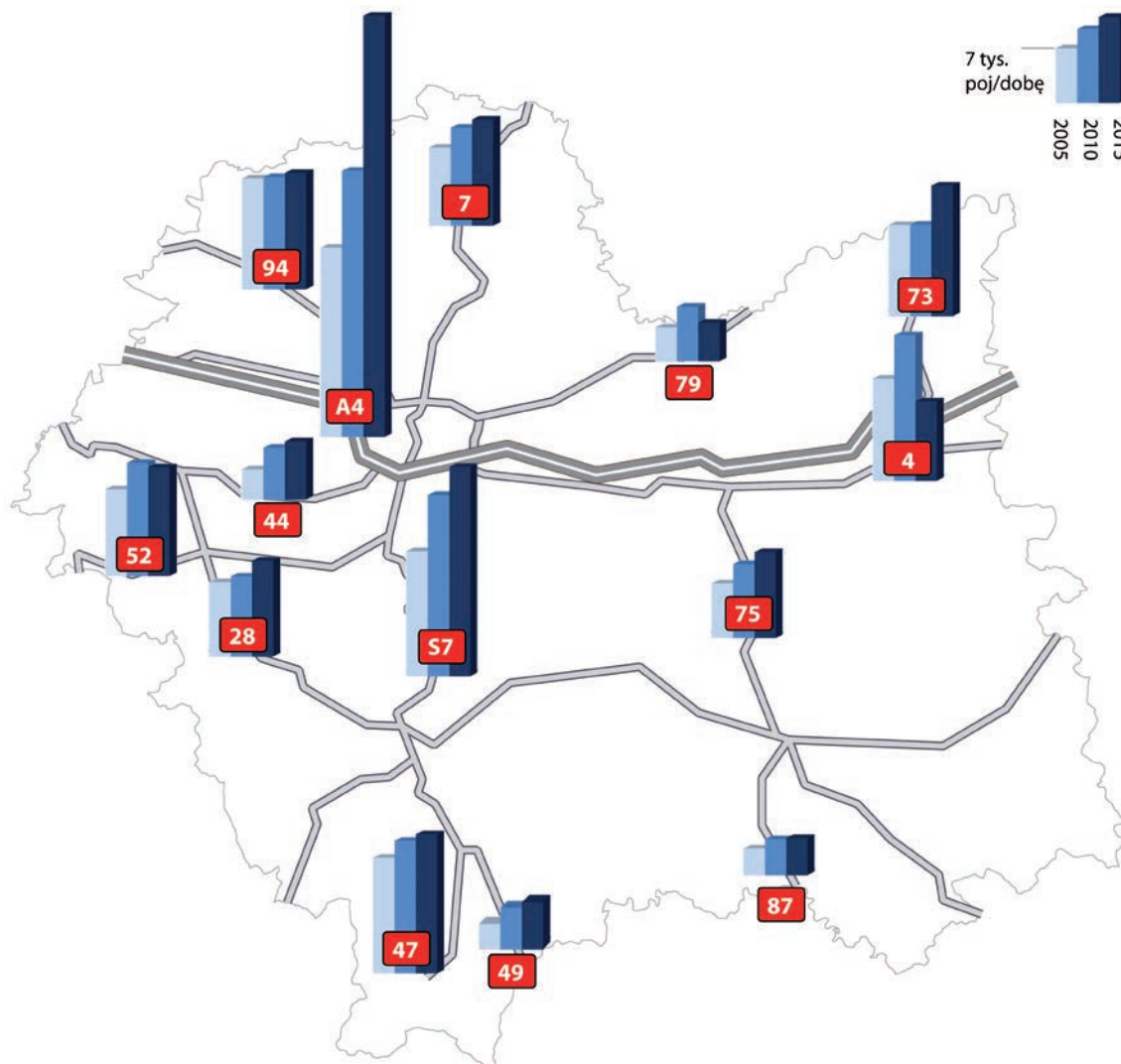
stan jakości dróg (%)	wojewódzkie		krajowe		
	2007	2014 (*2013)	2007	2013	2016
dobry	35	57	43	80,0	45,5
zadowalający	29	21 (*17)	22	0,0	0,0
zły	36	22 (*26)	35	20,01 ¹	54,5

¹ Stan „zły” i stan „niezadowalający” łącznie, przy czym w 2013 roku dla pomiaru jakości dróg krajowych zmieniono metodologię, podając jako stan dobry wcześniejsze klasy „dobry” i „zadowalający”.

Źródło: Opracowanie własne

W okresie 2005-2015 znacząco zmieniło się natężenie ruchu na głównych drogach regionu. Zmiany wskaźnika średniego dobowego ruchu rocznego ukazuje wzrost lub spadek znaczenia poszczególnych odcinków dróg (Ryc. 45).

Ryc. 45 Średni dobowy ruch roczny na drogach krajowych w województwie małopolskim w latach 2005-2015

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Generalnie zyskują na znaczeniu główne osie transportowe i drogi doprowadzające ruch do autostrady A4. W latach 2010-2015 zaobserwowano zmniejszenie ruchu lub co najwyżej nieznaczna tendencja wzrostowa następuje na drogach będących alternatywą w stosunku do A4 (np. droga nr 4, 79 czy 94).

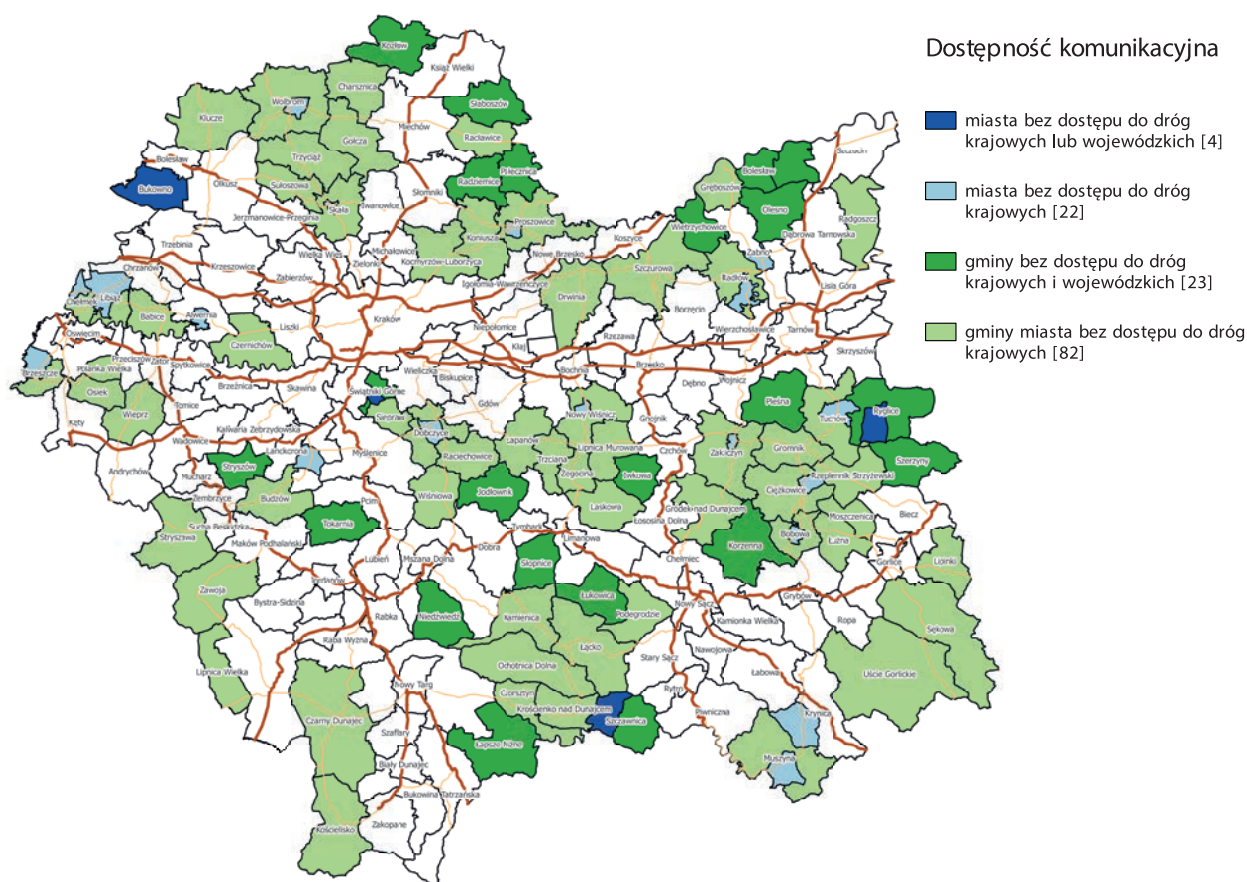
Największy przyrost ruchu na drogach krajowych odnotowano w punktach pomiarowych na głównych ośiach komunikacyjnych regionu, tj. w szczególności na autostradzie A4 oraz odcinku drogi ekspresowej S7. Systematyczny wzrost, ale w mniejszej skali, obserwujemy również na odcinkach dróg krajowych: 75, 73, 7, 28, 47, 49, 44, 94.

Sytuacja na drogach wojewódzkich przedstawia się nieco bardziej zróżnicowanie. Na niektórych odcinkach, takich jak np. Kraków-Kocmyrzów czy Kraków-Gdów, zaobserwowano wzrost natężenia ruchu, natomiast w niektórych odcinkach zanotowano spadek. Trudno jednoznacznie oszacować dynamikę natężenia ruchu na drogach, co wynika z metodologii badań natężenia ruchu. Często remont jakichś odcinków czy inne czynniki mogły przesądzić o natężeniu ruchu.

Likwidacja kontroli na przejściach granicznych ze Słowacją w 2007 roku nie wpłynęła na wielkość ruchu na drogach prowadzących do tego kraju. Średniodobowe natężenie ruchu wzrosło na drogach prowadzących na Słowację proporcjonalnie do średniego wzrostu ruchu na pozostałych drogach krajowych. Główną trasą na południe Europy pozostaje droga nr 7 do Chyżnego.

Jednym z problemów transportowych na południowej granicy Małopolski jest znaczne ograniczenie lub różnica w dopuszczalnych nośnościach pomiędzy drogami Polski i Słowacji (dotyczy przejść granicznych w Jurgowie, Łysej Polanie, Piwnicznej, Muszynie). Brak spójności parametrów dróg w zakresie dopuszczalnych tonaży (często w wyniku różnicy w kategoryzacji dróg) na styku obu krajów powoduje ograniczenia w tranzytowym ruchu turystycznym (autokary) i towarowym.

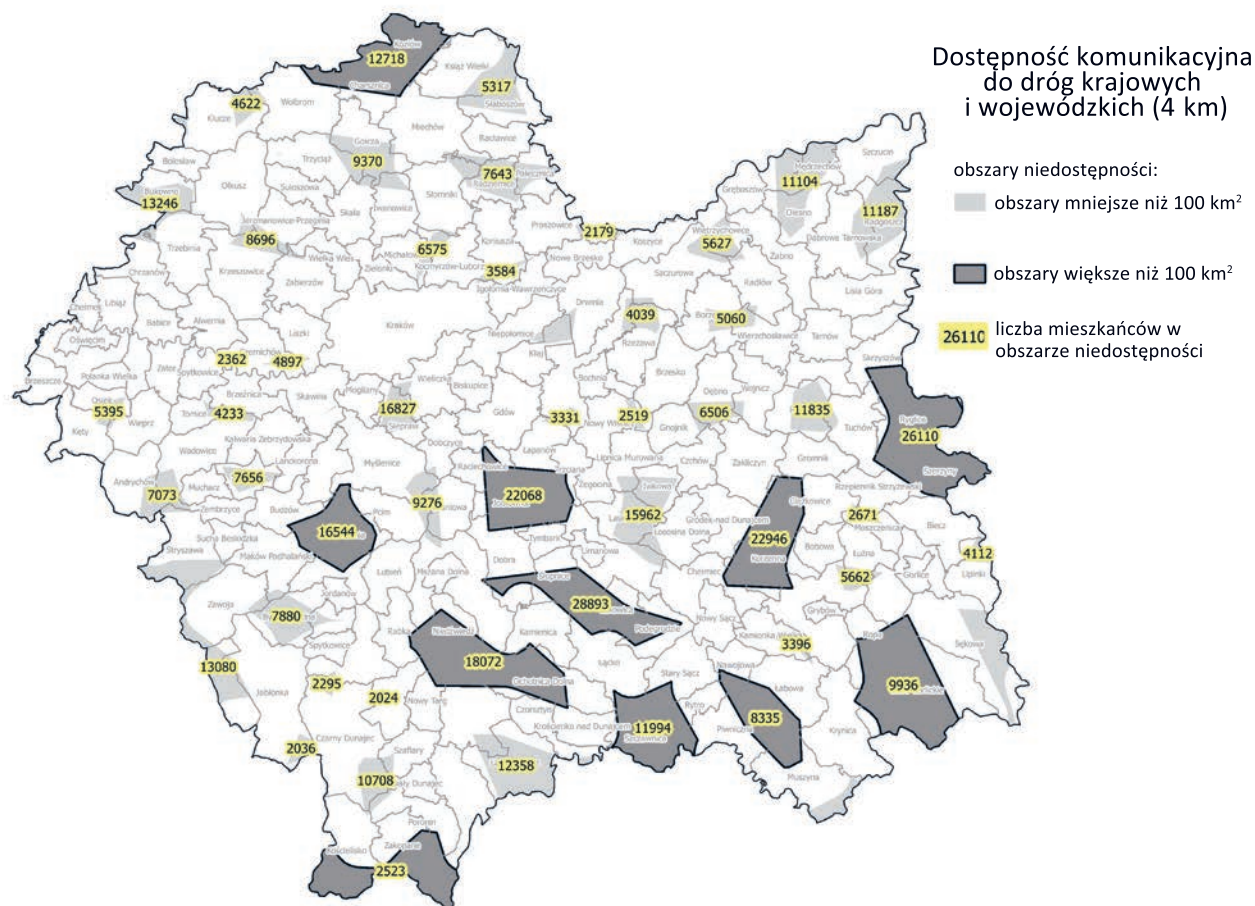
Ryc. 46 Dostępność komunikacyjna do głównych dróg w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Z punktu widzenia dostępności poszczególnych obszarów do głównych dróg regionu (krajowych i wojewódzkich) zaznacza się występowanie kilku zwartych obszarów. Poza obszarami góorskimi, brakiem dostępu do którejkolwiek z dróg krajowych lub wojewódzkich charakteryzują się tereny pomiędzy drogą krajową nr 4 i 28 (m.in. gminy Jodłownik, Iwkowa, Korzenna, Pleśna, Ryglice, Szerzyny) oraz liczne gminy przy granicy z województwem świętokrzyskim. Spośród małopolskich miast bez dostępu do dróg krajowych są: Ryglice, Bukowno, Szczawnica i Świątniki Górne.

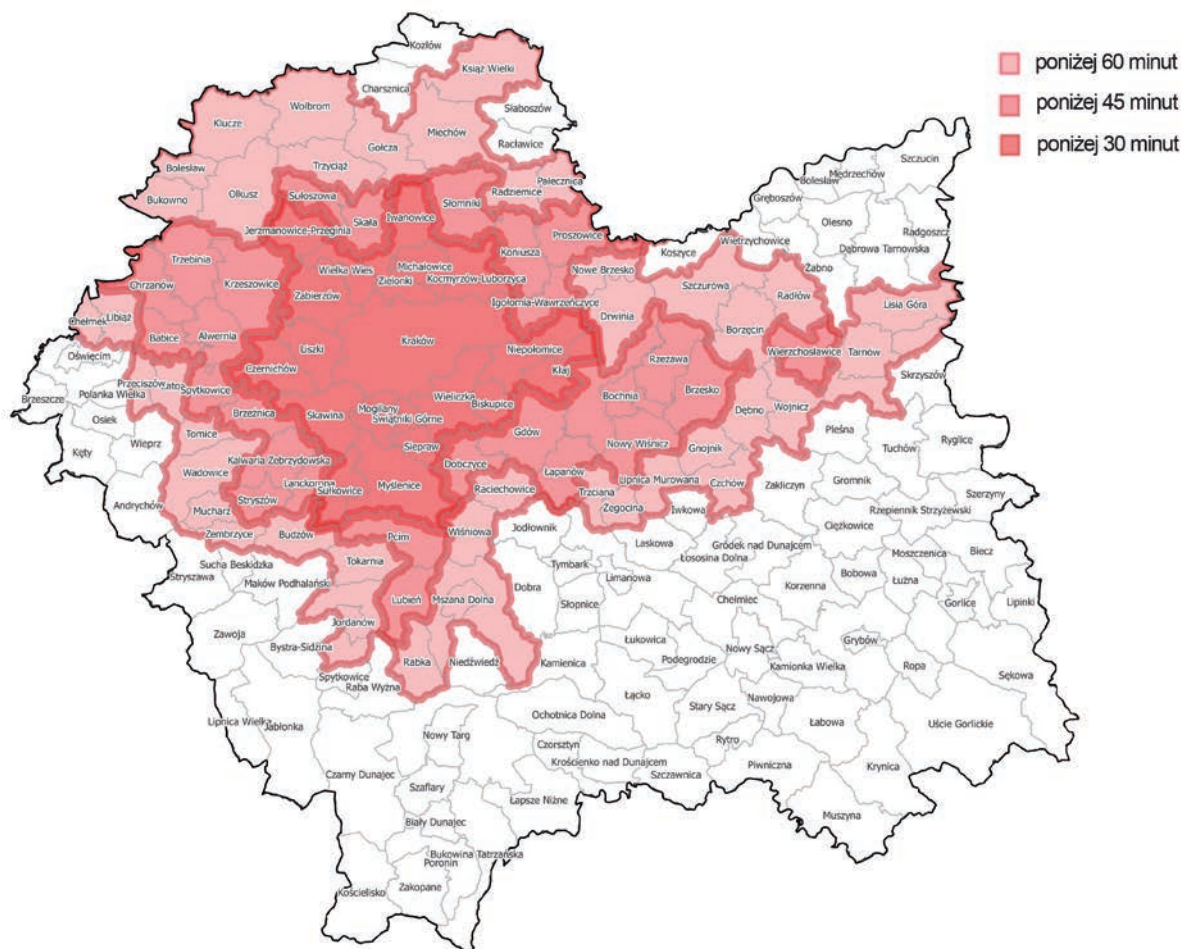
Ryc. 47 Dostępność komunikacyjna do dróg krajowych i wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne UWMW

Z punktu widzenia dostępności czasowej małopolskich ośrodków najkorzystniejsze warunki odnotowujemy dla Krakowa. Wynika to przede wszystkim z jego centralnego położenia oraz umiejscowienia na przecięciu głównych osi komunikacyjnych. Niemniej ponad połowa powierzchni województwa znajduje się poza izochroną 1 godziny dojazdu do głównego miasta województwa.

Ryc. 48 Dostępność czasowa Krakowa w komunikacji samochodowej w roku 2016

Źródło: Opracowanie własne UWMW

6.2. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT KOLEJOWY

W sieci kolejowej w Małopolsce dominuje główna oś o kierunku wschód-zachód (międzynarodowa linia nr E-30 Drezno-Kijów). Stosunkowo dobrą dostępnością do kolei charakteryzuje się zachodnia część województwa. Całkowicie bez dostępu do linii kolejowych pozostają powiaty:

- dąbrowski
- myślenicki
- proszowicki.

Sieć linii kolejowych nie jest gęsta. Z uwagi na słaby stan techniczny i ograniczenia w dopuszczalnych prędkościach, kolej w ostatnich latach nie stanowiła istotnego elementu w przewozach pasażerskich i zaczęła odgrywać coraz mniejszą rolę w przewozach towarowych.

Od wielu lat długość eksploatowanych linii kolejowych w Małopolsce nie ulega zmianom i wynosi 1086 km. Ponad 77,61% wszystkich linii jest zelektryfikowana, a 41,75% sieci kolejowej stanowią linie dwu- i więcej torowe. Ostatnie lata przyniosły jednak falę nowych inwestycji kolejowych. Dotyczyły one przede wszystkim modernizacji linii Kraków – Psary i linii E-30 Kraków – Tarnów – Rzeszów. Podniesiono prędkość przejazdu i bezpieczeństwo użytkowania linii. Całkowicie od nowa, choć po istniejącym śladzie, wybudowano dwutorową linię Kraków – Balice oraz zmodernizowano linię do Wieliczki. Trwa budowa przejścia nową parą torów przez śródmieście Krakowa wraz z nową łącznicą w kierunku na Skawinę. Rozpoczęto także modernizację linii Kraków – Katowice. Inwestycje te umożliwiły rozwinięcie na dużą skalę przewozów aglomeracyj-

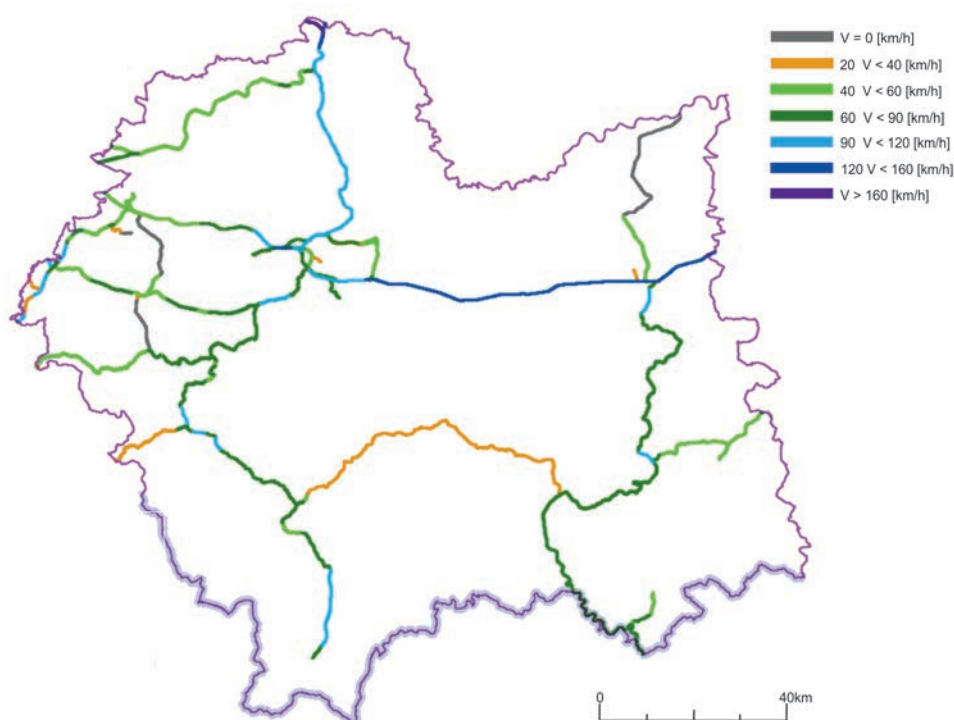
nych i otwierają w tym zakresie duże możliwości na przyszłość. Odnotować należy aktywność samorządu Województwa Małopolskiego w organizacji przewozów pasażerskich. Utworzono nową firmę przewozową (Koleje Małopolskie) i systematycznie prowadzone są zakupy nowoczesnego taboru.

PKP podjęły inwestycje w zakresie remontów i przebudów dworców kolejowych. Część z nich wyłączono z eksploatacji i skomercjalizowano – np. stacja w Zagórzach stała się popularną restauracją. Największe znaczenie, także w zakresie zmiany wizerunku kolei, miało oddanie do użytku nowego, podziemnego dworca kolejowego Kraków Główny w 2012 roku, stanowiącego kluczowy element wielkiego węzła przesiadkowego w centrum Krakowa. Wśród dworców poddawanych rewitalizacji wyróżnić trzeba odnowienie stacji Tarnów Główny.

Infrastruktura kolejowa w regionie z uwagi na stan techniczny linii stwarza znaczne ograniczenia w transporcie, zwłaszcza w osiąganiu większych prędkości w przewozach pasażerskich.

Jednym z elementów sieci kolejowej na terenie regionu jest również Linia Hutnicza Szerokotorowa (LHS). Jednakże ze względu na to, że ma ona charakter wyłącznie tranzytowy, oraz nie posiada powiązań z pozostałymi elementami sieci kolejowej na terenie Małopolski, linia ta nie odgrywa istotnej roli w kształtowaniu systemu transportowego województwa. Dla linii LHS istnieje jednak w Sławkowie, blisko granicy województwa, stacja przeładunkowa z możliwością korzystnej realizacji łązonego transportu (szerokotorowego z normalnotorowym oraz szerokotorowego i samochodowego).

Ryc. 49 Prędkość maksymalna na liniach kolejowych w województwie małopolskim

Źródło: www.plk-sa.pl

6.3. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT LOTNICZY

Wśród lotnisk Małopolski gospodarcze znaczenie posiada jedynie port lotniczy Kraków Balice. Od czasu uchwalenia poprzedniego planu ruch pasażerski zwiększył się w nim z ok. 600 tys. pasażerów w 2003 r. do 4,2 mln w 2015 r. – czyli siedmiokrotnie. W tym okresie głęboko przebudowano cały port: powstał nowy ter-

minal o przepustowości 8 mln pasażerów, wybudowano nowe płyty parkingowe i drogi kołowania, obiekty zaplecza technicznego, zrealizowano połączenie kolejowe z centrum miasta, wybudowano hotel przylotowy i przebudowano lokalną sieć dróg. W rejonie lotniska zaczęły lokalizować się firmy produkcyjne i logistyczne, coraz wyraźniej tworząc nową dzielnicę biznesową (Airport Business City). Region Balic stał się nową koncentracją miejsc pracy, do której codziennie dojeżdża ponad 3 tys. osób.

Lotnisko Balice dominuje wśród lotnisk regionalnych pod względem przewozów pasażerskich. Sieć połączeń regularnych w 2016 r. obejmuje 53 miasta w 20 krajach. Jednak w zakresie przewozów cargo udział małopolskiego lotniska jest niewielki i plasuje ten port nie tylko za Warszawą i Katowicami, lecz również za Gdańskiem, Wrocławiem i Łodzią.

W otoczeniu lotniska Balice mimo licznych inwestycji w infrastrukturę nadal funkcjonują bariery i ograniczenia w dostępie do niego, np. zamykany przejazd kolejowy w ciągu drogi wojewódzkiej, niewydolny układ autostrady A4 (brak trzeciego pasa na obwodnicy autostradowej w tym rejonie, funkcjonowanie bramek poboru opłat w kierunku Katowic), który powoduje, że dojazd samochodem utrudniają często występujące korki w tym rejonie.

6.4. INFRASTRUKTURA I TRANSPORT WODNY

W regionie wodnym górnej Wisły główny szlak żeglugowy stanowi droga wodna od Oświęcimia do Krakowa, wybudowana w latach 1949-2002 dla transportu węgla do elektrowni, mająca 72 km długości. Przedsięwzięcie nie zostało dokończzone i dziś możliwy jest transport wodny barkami o ładowności 1 tys. ton, choć przewidywano możliwość spływu barek o ładowności 3,5 tys. ton. Nie zostały jednak zrealizowane wszystkie stopnie i śluzy wielkogabarytowe i na drodze wodnej znajduje się dziś sześć spośród planowanych osiemnastu stopni piętrzących: Dwory, Smolice, Łączany, Kościuszkowice, Dąbie i Przewóz, a Wisła jest wykorzystywana do transportu głównie żwirów i piasków.

Nieco zapomnianą szansą Małopolski jest połączenie drogi wodnej Wisły Kanałem Śląskim z kanałem Odra-Dunaj. Wprawdzie idea z lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku została zarzucona, jednak ponownie rozważane są korzyści przedsięwzięcia, m.in. w ramach megaprojektu POLSKA 3.0., którego idea jest połączenie polskich rzek, autostrad i kolei w jedną płaszczyznę transportu multimodalnego.

Znaczenie drogi wodnej Wisły należy rozpatrywać w aspekcie nie tylko ekonomicznym, ale również ekologicznym i turystycznym. Wobec problemów zanieczyszczenia powietrza, transport wodny i kolejowy uzyskuje w polityce Unii Europejskiej coraz większe znaczenie. Zakłada się, że do 2030 roku przynajmniej 30% transportu drogowego zostanie przeniesione na środki transportu generujące możliwie najmniejszą emisję spalin, czyli na kolej i drogę wodną.

W Polsce transport drogą rzeczną jest znikomy i systematycznie spada. Kanał Śląski połączyłby drogą wodną Europę Zachodnią z uprzemysłowionym obszarem aglomeracji Śląska i Krakowa.

6.5. TRASY ROWEROWE

W Małopolsce wg szacunków PTTK jest około 5 tysięcy km oznakowanych szlaków rowerowych. Przeważnie są to krótkie ścieżki rowerowe, maksymalnie jednodniowe (mają charakter lokalnych pętli), które nie tworzą dłuższych, spójnych tras.

Województwo Małopolskie realizuje VeloMałopolska – Zintegrowana Sieć Tras Rowerowych w Województwie Małopolskim – największy w Polsce projekt budowy tras rowerowych. Już za kilka lat rowerzyści będą mogli skorzystać z prawie 1000 kilometrów dobrze oznakowanych ścieżek, które połączą najciekawsze turystycznie i przyrodniczo miejsca w regionie. Planowany termin zakończenia projektu to 2020 r. Jednak już teraz do dyspozycji miłośników dwóch kołek zostało oddanych ok. 200 km tras o najwyższym europejskim standardzie.

Projekt zakłada budowę ośmiu tras rowerowych:

- Wiśłana Trasa Rowerowa – WTR,
- VeloDunajec,

- VeloMetropolis (małopolski odcinek trasy EuroVelo 4),
- VeloNatura (małopolski odcinek trasy EuroVelo 11),
- VeloSkawa,
- VeloRaba,
- VeloPrądnik,
- VeloRudawa.

Trasy rowerowe w województwie małopolskim (stan na kwiecień 2018 r.):

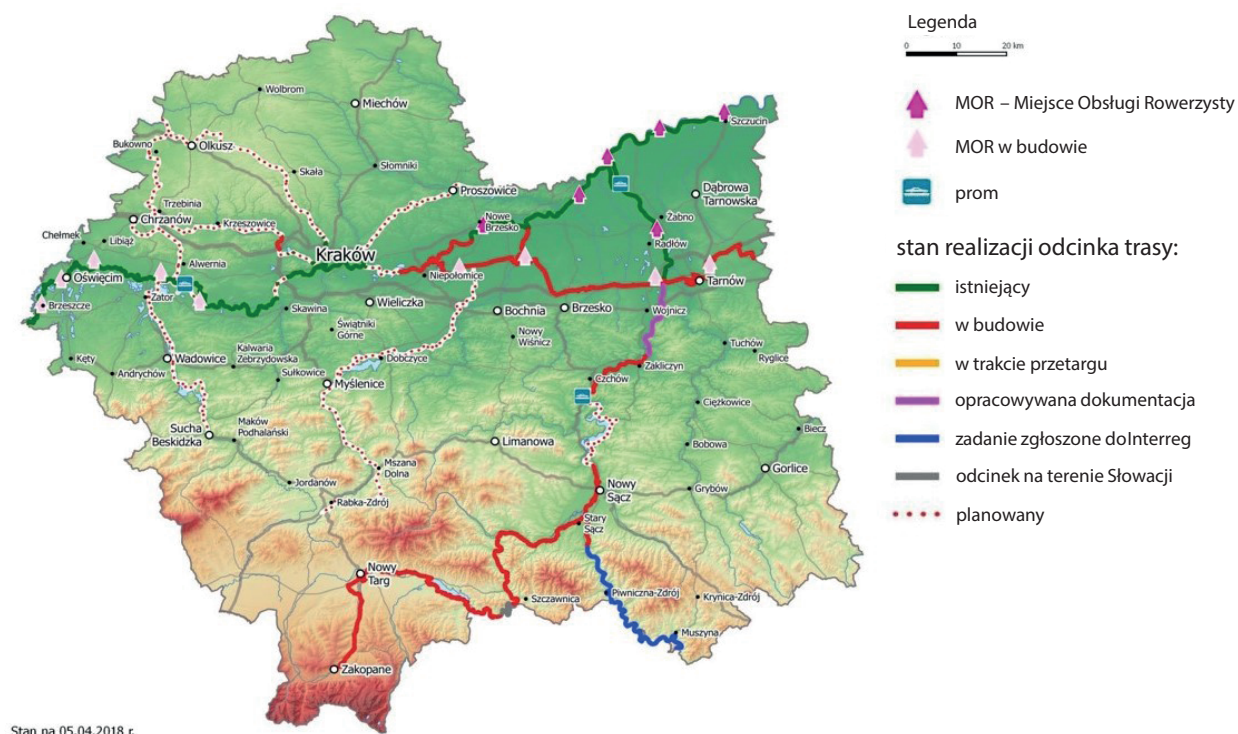
Zrealizowane odcinki:

- VeloDunajec od Ostrowa do Biskupic Radłowskich (14 km)
- Wiśłana Trasa Rowerowa od Drwini do Szczucina (91 km)
- Wiśłana Trasa Rowerowa od Brzeszcz do Skawiny wraz z kładką na Skawince (84 km)
- VeloDunajec od Biskupic Radłowskich do Wietrzychowic (12 km)
- 6 Miejsc Obsługi Rowerzystów przy VeloDunajec (przy wybudowanym fragmencie od Ostrowa do Biskupic Radłowskich – 1) i Wiślanej Trasie Rowerowej (przy odcinku od Drwini do Szczucina – 5).

Trasy, które zostaną oddane do użytku w 2018 roku:

- EuroVelo 4 (VeloMetropolis) od Woli Batorskiej do Jodłówki Wałki (92 km) – TERMIN REALIZACJI – czerwiec 2018 r.
- VeloDunajec od Zakopanego do Sromowiec Niżnych (68 km) – TERMIN REALIZACJI – czerwiec 2018 r.
- VeloRudawa od Zabierzowa do Balic (3 km) – TERMIN REALIZACJI – czerwiec 2018 r.
- Wiśłana Trasa Rowerowa od Ujścia Podłężanki do Chobotu (18,5 km) – TERMIN REALIZACJI – czerwiec 2018 r.
- 5 Miejsc Obsługi Rowerzystów przy Wiślanej Trasie Rowerowej na odcinku od Brzeszcz do Skawiny – TERMIN REALIZACJI – maj 2018 r.
- VeloDunajec od Szczawnicy do Zabrzeży (20 km) – TERMIN REALIZACJI – lipiec 2018 r.
- VeloDunajec od Zabrzeży do Starego Sącza (25 km) – TERMIN REALIZACJI – wrzesień 2018 r.
- EuroVelo 11 od Barcic do Starego Sącza (6,2 km) – TERMIN REALIZACJI – kwiecień 2018 r.
- EuroVelo 11 Wały w Nowym Sączu (7,3 km) – TERMIN REALIZACJI – grudzień 2018 r.
- EuroVelo 11 od Korala (Nowy Sącz) do Wielogłówna (6,5 km) – TERMIN REALIZACJI – wrzesień 2018 r.
- EuroVelo 11 od Czchowa do Lusławic (17 km) – TERMIN REALIZACJI – listopad 2018 r.

Ryc. 50 Trasy rowerowe w województwie małopolskim

Stan na 05.04.2018 r.

Źródło: www.małopolska.pl

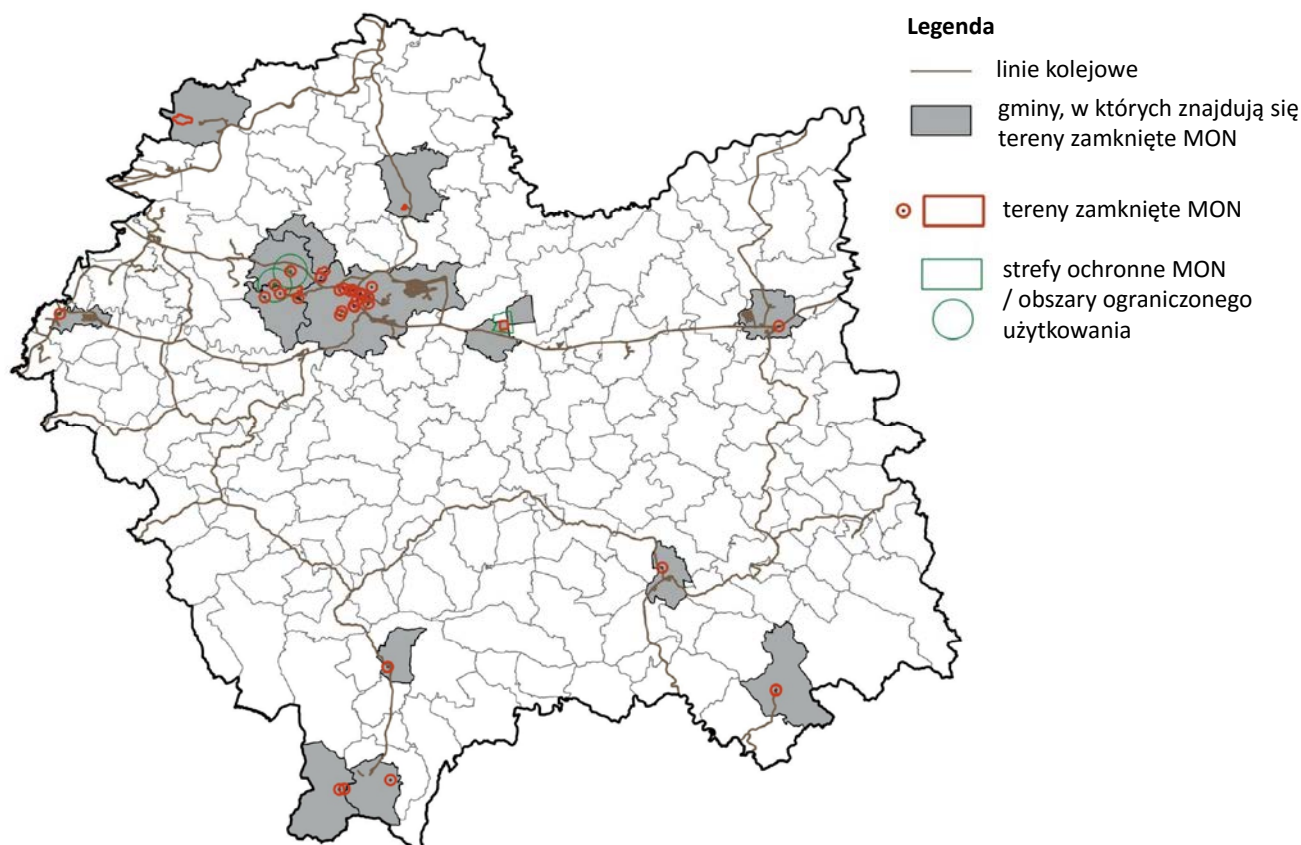
7. TERENY ZAMKNIĘTE

Obszary terenów zamkniętych Ministerstwa Obrony Narodowej

Przez tereny zamknięte rozumie się tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych. Minister Obrony Narodowej w drodze rozporządzenia określa tereny zamknięte niezbędne dla obronności państwa, na których nadzoruje prace geodezyjne i kartograficzne. Tereny te wyznacza się dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania systemów obrony kraju, w tym w zakresie wykorzystania infrastruktury drogowej, kolejowej i lotniczej na potrzeby przewozów wojskowych.

Minister Obrony Narodowej wskazał nieruchomości gruntowe stanowiące tereny zamknięte⁷. Granice tych terenów, wymienionych w załączniku do decyzji, określone są granicami działek ewidencyjnych, ujawnionych w ewidencji gruntów i budynków. W województwie małopolskim wojskowe tereny zamknięte zlokalizowane są na terenie 14 gmin (Ryc. 51).

Ryc. 51 Gminy, w których znajdują się obszary terenów zamkniętych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Decyzji nr 42 / Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych

⁷ Decyzja nr 42 / Ministra Obrony Narodowej z dnia 4 marca 2016 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych.

Kolejowe tereny zamknięte

Obszary te w województwie małopolskim występują w ciągu linii kolejowych i na terenach przyległych. Wyznaczone zostały na podstawie decyzji nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych, z późniejszymi korektami⁸. Część obszarów, na których znajduje się infrastruktura kolejowa, służy do obsługi terenów przemysłowych i nie stanowi w myśl przepisów kolejowych terenów zamkniętych.

Dla utrzymania stanu obronności i bezpieczeństwa konieczne jest zachowanie funkcji terenów zamkniętych oraz ich stref ochronnych. W obszarach tych powinny zostać przyjęte następujące zasady zagospodarowania:

- ograniczona integracja przestrzenna terenów zamkniętych z ich otoczeniem funkcjonalnym;
- ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, ich zabezpieczenie i adaptacja oraz ewentualne wykorzystanie dla nowych funkcji;
- ograniczenie zagospodarowania i użytkowania terenu, w tym wykluczenie możliwości zabudowy w strefach ochronnych terenów zamkniętych.

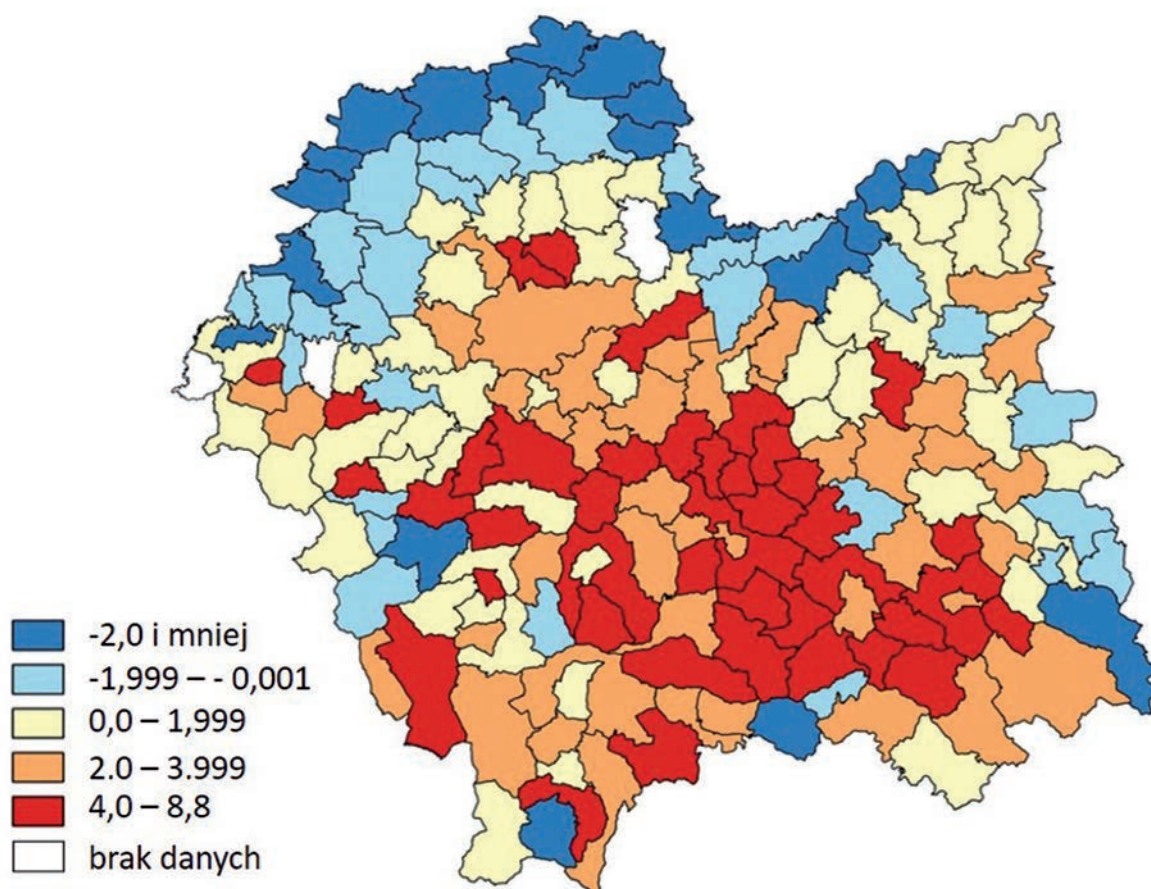
⁸ Obecnie w gestii Ministra Infrastruktury i Budownictwa.

8. LUDNOŚĆ

Małopolska należy do nielicznych polskich regionów charakteryzujących się systematycznym wzrostem liczby mieszkańców. Od roku 2013 do roku 2016 przybyło ich 21 679. Obecnie liczbę mieszkańców Małopolski szacuje się na 3 382,2 tys.

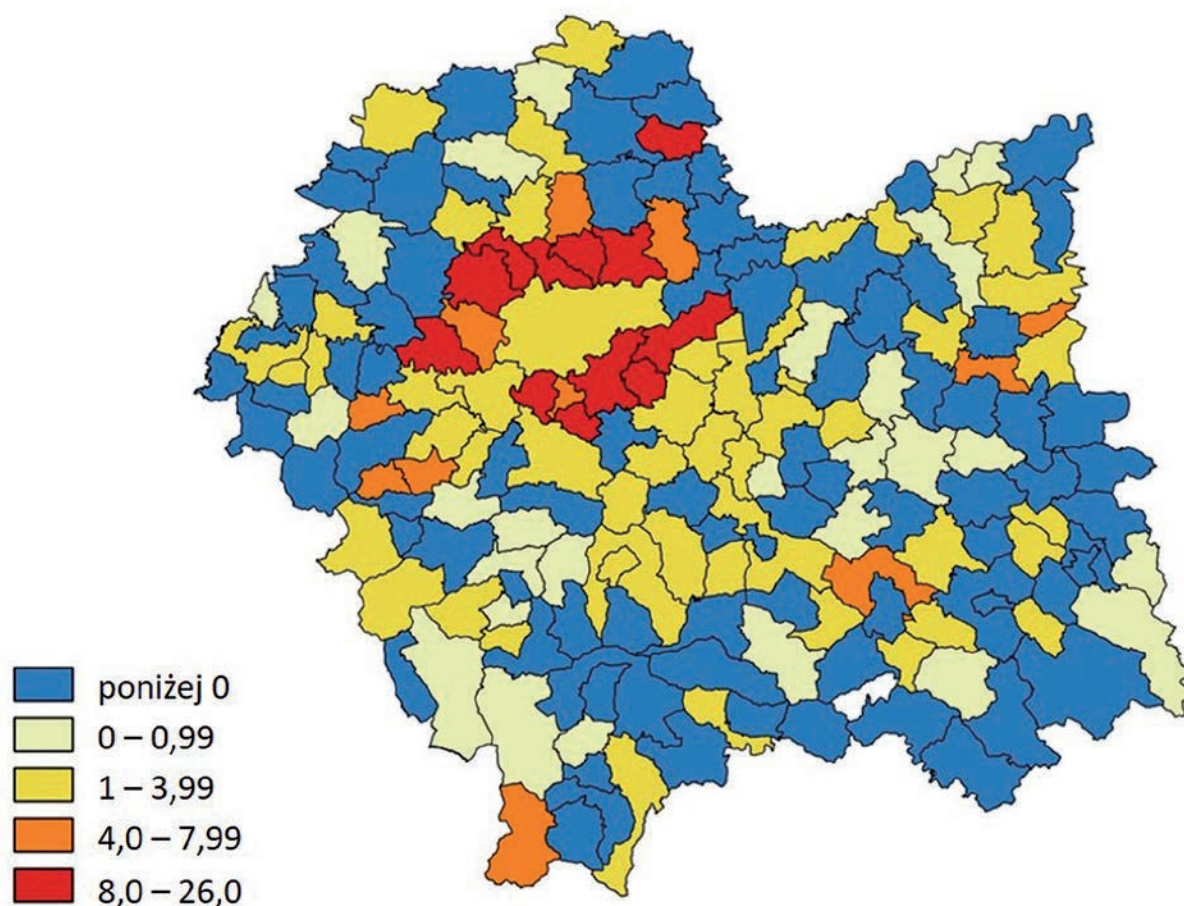
Wzrost demograficzny jest wynikiem zarówno ruchu naturalnego, jak i pozytywnego salda migracji (pod tym względem Małopolska, po Mazowszu, zajmuje drugie miejsce w kraju), mimo że migracje zagraniczne mają bilans ujemny. Czynnikiem sprzyjającym przyrostowi naturalnemu jest wydłużanie się życia mieszkańców regionu. Obecnie długość życia dla mężczyzn wynosi 75 lat (1. miejsce w kraju) i 83 lata dla kobiet (3. miejsce w kraju).

Ryc. 52 Ruch naturalny ludności w 2016 r.

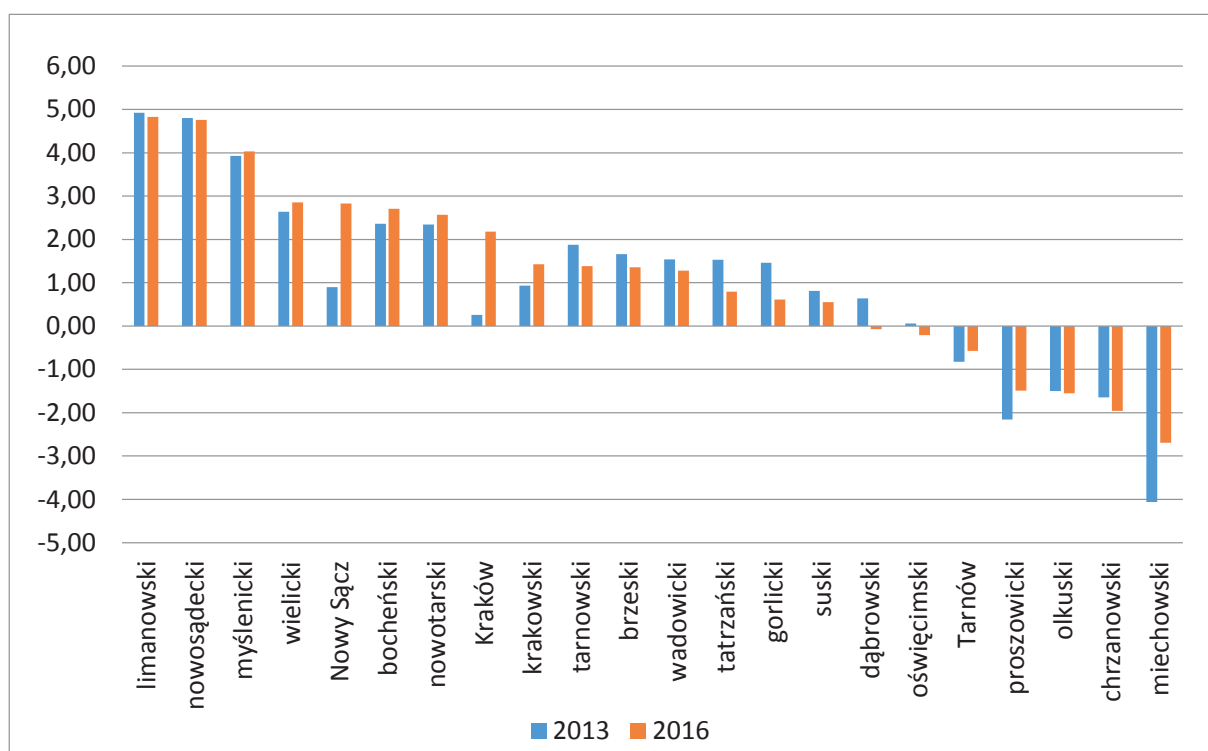
Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie GUS

Ryc. 53 Migracje gminne ludności w 2016 r.

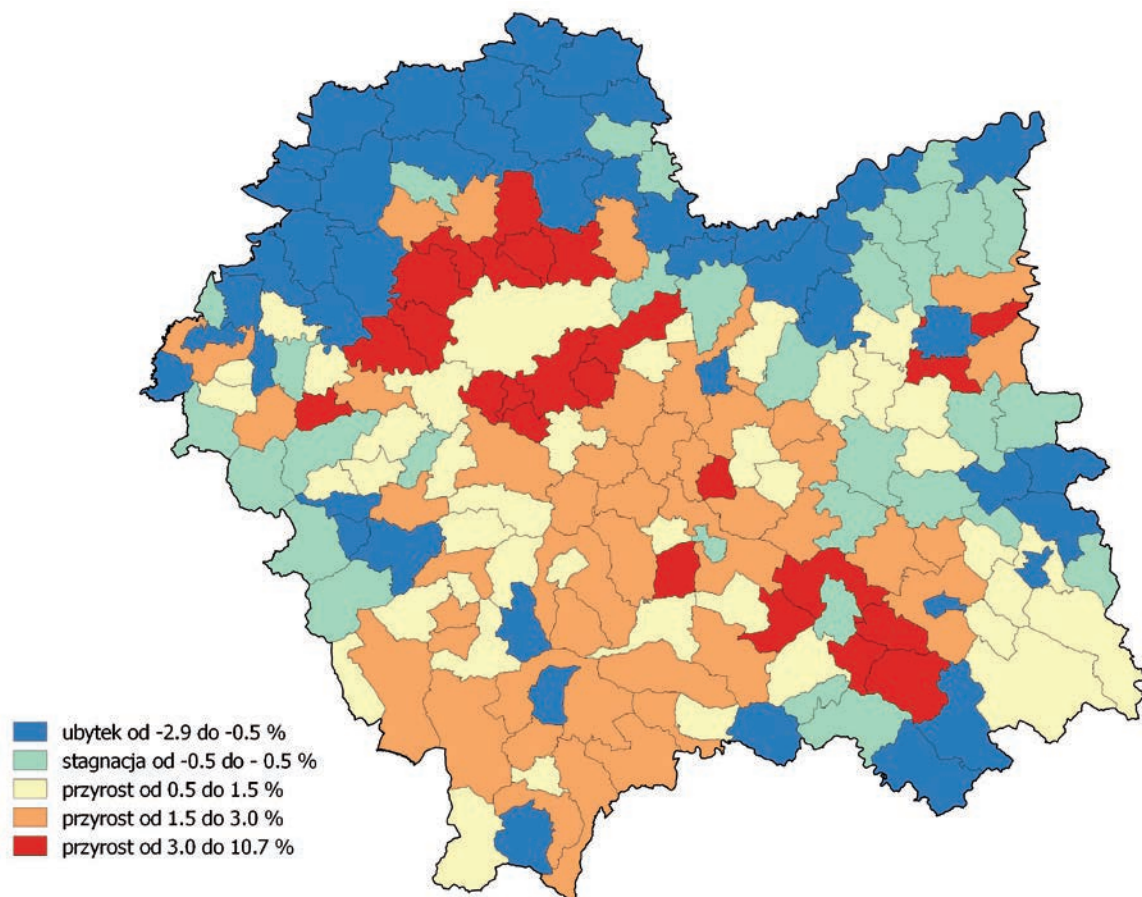
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 54 Przyrost naturalny na 1000 osób w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 55 Dynamika zmian liczby ludności w latach 2013-2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Małopolska charakteryzuje się stosunkowo wysoką gęstością zaludnienia, wynoszącą 222 os./km², co jest drugą najwyższą wartością w kraju (po województwie śląskim). Struktura wiekowa ludności jest korzystna. Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 62,4%, mediana wieku dla mężczyzn wynosi 37,2, a dla kobiet 41,2, przy średniej krajowej wynoszącej odpowiednio 38,2 oraz 41,6.

Poziom urbanizacji w Małopolsce jest niski. Tylko 48,5% ludności regionu mieszka w miastach, co daje regionowi 13 miejsce w kraju. Co więcej, poziom urbanizacji stale obniża się, mimo że systematycznie kolejne miejscowości otrzymują prawa miejskie i ich ludność zostaje zaliczana do ludności miejskiej. W okresie po roku 2003 prawa miejskie uzyskały: Zakliczyn (2006), Bobowa (2009), Szczucin (2009), Radłów (2010) i Nowe Brzesko (2011). Od stycznia 2018 r. prawa miejskie będzie posiadał także Chełmiec.

Prognozy demograficzne dla Małopolski są korzystne, to znaczy zakładają w najbliższych latach dalszy wzrost liczby ludności. Obniżyć ma się ona dopiero w perspektywie roku 2050. Wzrost ten będzie jednak niewielki i szacuje się, że w roku 2030 w Małopolsce zamieszkiwać będzie 3 403 103 osoby.

W latach 2013-2016 obszarami Małopolski o najwyższym przyroście naturalnym są powiaty: limanowski, nowosądecki i myślenicki, podczas gdy wskaźniki przyrostu przyjmują ujemne wartości dla powiatów: olkuskiego, chrzanowskiego, miechowskiego, proszowickiego, dąbrowskiego oraz Tarnowa. Daleko większy jest obszar ujemnego salda migracji. W efekcie zjawisko zmniejszania się liczby ludności występuje w powiatach: oświęcimskim, chrzanowskim, oluskim, miechowskim, dąbrowskim, gorlickim, nowotarskim oraz w miastach: Nowy Sącz i Tarnów. W świetle prognoz demograficznych należy założyć, że niedługo wystąpi także w powiatach: brzeskim, wadowickim, proszowickim i suskim, czyli na przeważającej części obszaru województwa.

Na tym tle jeszcze wyraźniej widać dynamikę demograficzną gmin tworzących obszar aglomeracji miejskiej Krakowa. Ten przyspieszony rozwój obejmuje cały powiat ziemski krakowskiej oraz część gmin w powiatach: wielickim, myślenickim, bocheńskim. Dodatkowo saldo migracji zaobserwować również można – choć w mniejszej skali – w gminach wokół Tarnowa, Nowego Sącza i Oświęcimia.

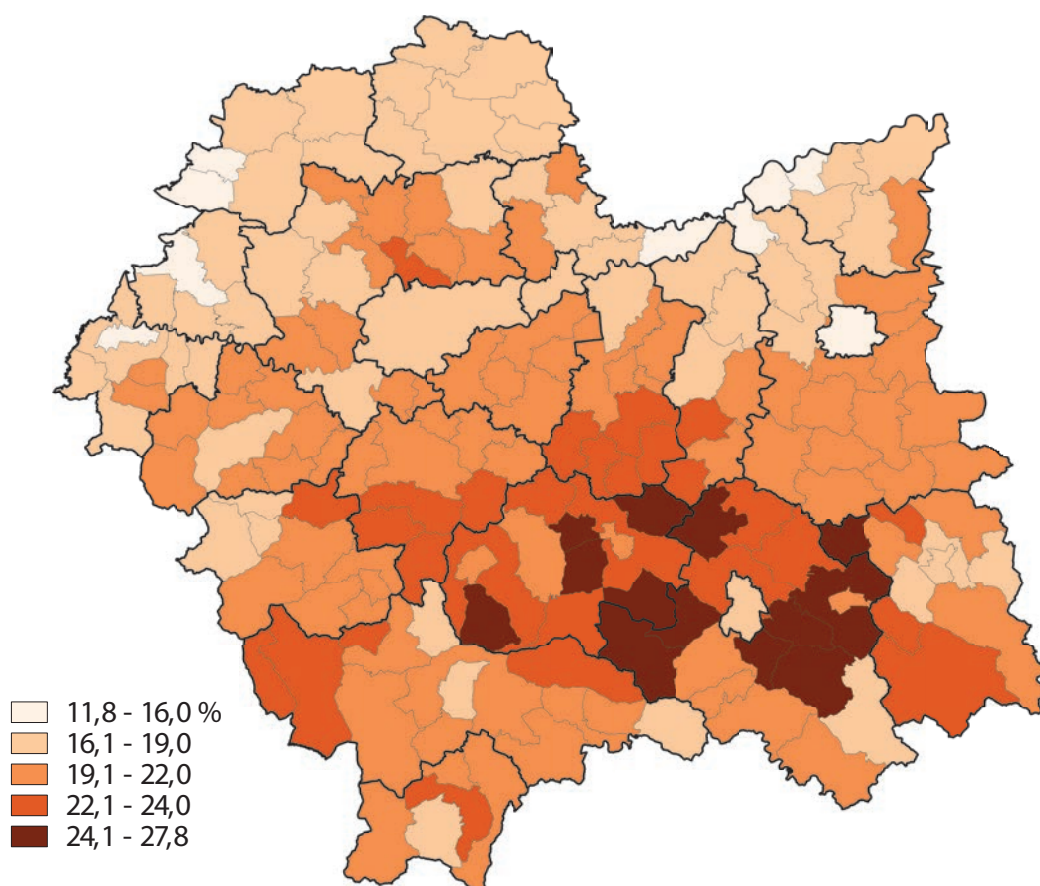
Wyraźnie zarysowują się trzy obszary silnych ujemnych migracji: to grupa gmin w południowej części powiatu sądeckiego i część gmin powiatu nowotarskiego, pas gmin Pogórza Rożnowskiego i Ciężkowickiego oraz pas gmin pogranicza Małopolski ze Śląskiem i z Świętokrzyskiem.

Trendy te utrzymują się co najmniej dekadę i należy założyć, że będą się jeszcze utrzymywać przez kolejne lata. Dotykają bowiem terenów o najtrudniejszym dostępie komunikacyjnym i małym potencjale rozwoju (dwie pierwsze grupy) lub obszaru dotkniętego restrukturyzacją tradycyjnych przemysłów (trzecia grupa).

8.1. STRUKTURA LUDNOŚCI

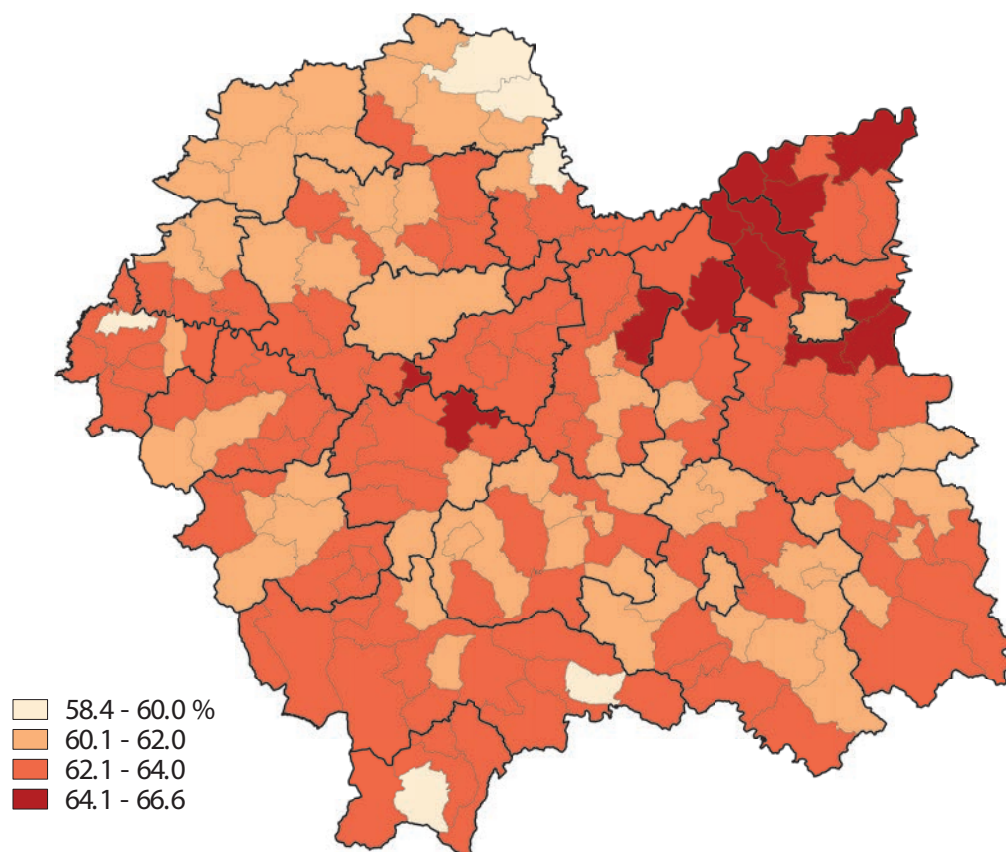
Województwo małopolskie od wielu lat wykazuje znaczne zróżnicowanie pod względem struktury ekonomicznych grup wiekowych. Obszarami o najwyższym udziale osób w wieku przedprodukcyjnym są gminy powiatów: limanowskiego, nowosądeckiego i w mniejszym stopniu nowotarskiego (Ryc. 56). Na drugim biegunie, z populacją w wieku poprodukcyjnym przekraczającą ponad 17% ludności, uplasowały się gminy powiatów: miechowskiego, proszowickiego, olkuskiego, chrzanowskiego, oświęcimskiego i dąbrowskiego. Warto podkreślić jest także wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym – ponad 64% ludności powiatu dąbrowskiego (Ryc. 57).

Ryc. 56 Ludność w wieku przedprodukcyjnym w 2016 r.

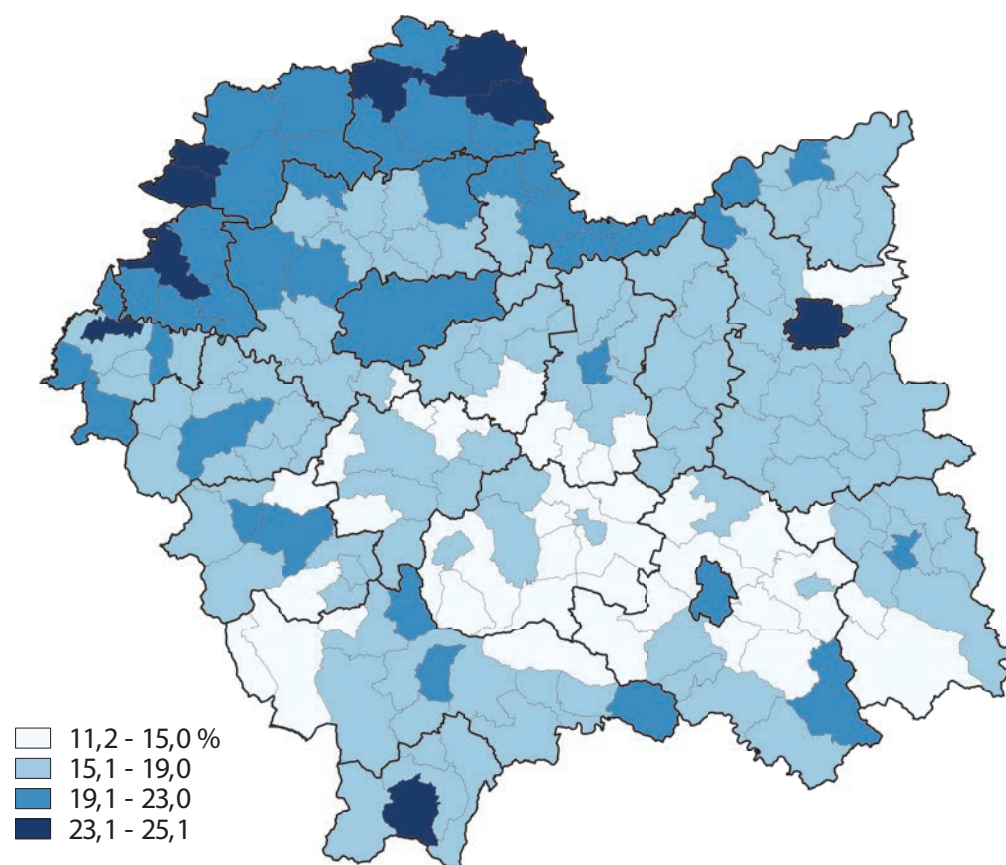
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 57 Ludność w wieku produkcyjnym w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 58 Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

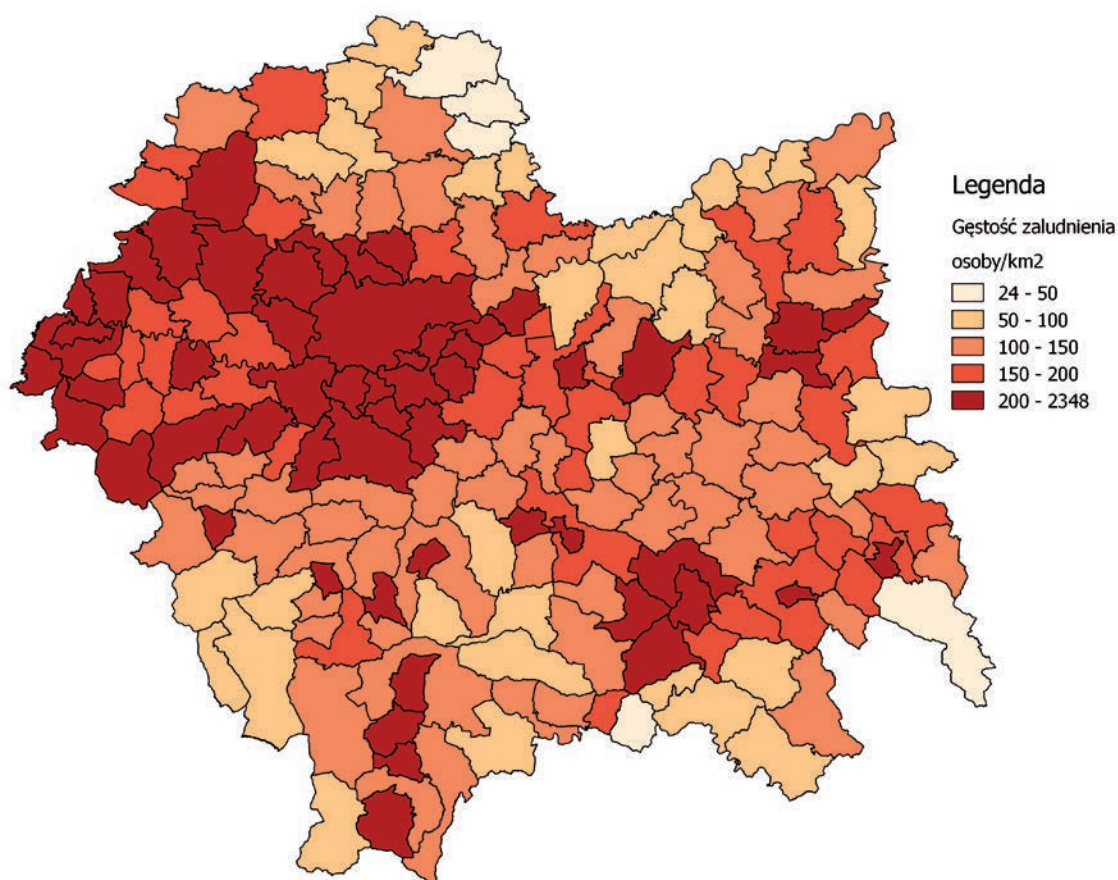
8.2. GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Największe zagęszczenie ludności – powyżej 200 os./km² występuje w gminach wokół Krakowa oraz wokół większych ośrodków miejskich – Tarnowa i Nowego Sącza. Wysoką gęstością zaludnienia charakteryzują się również gminy położone w kierunkach:

- od Krakowa przez Wadowice po Kęty,
- od Krakowa przez Krzeszowice do Trzebini i dalej w kierunku Oświęcimia,
- w pasie od Krakowa przez Bochnię, Brzesko do Tarnowa,
- w pasie od Limanowej przez Nowy Sącz po Gorlice,
- w pasie od Rabki-Zdrój przez Nowy Targ po Zakopane (Ryc. 59).

Wyraźnie słabszym zagęszczeniem ludności charakteryzują się gminy północnej Małopolski oraz górskie gminy Beskidu Niskiego.

Ryc. 59 Gęstość zaludnienia w 2017 r. (osoby/km²)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

8.3. NAPŁYW LUDNOŚCI Z ZAGRANICY

Z roku na rok wzrasta napływ cudzoziemców do Małopolski. W latach 2011 – 2016 liczba zezwoleń na pracę wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki wzrosła z 2 069 w 2011 r. do 15 135 w 2016 r., czyli o prawie 87%. Zdecydowaną większość spośród imigrantów stanowią obywatele Ukrainy (85%), za nimi w dalszej kolejności znajdują się obywatele Mołdawii (4%), Rosji (2%) oraz Indii (2%). Głównymi obszarami skupiającymi imigrantów są aglomeracja miejska Krakowa oraz Nowy Sącz. Należy wziąć pod uwagę także nielegalne podejmowanie pracy przez cudzoziemców. (Ruch migracyjny w Małopolsce – imigranci z zagranicy, 2017).

W związku z Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 kwietnia 2015 r. w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium RP jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę (Dz. U. 2015 poz. 588), dla obywateli Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Federacji Rosyjskiej i Ukrainy nie jest wymagane zezwolenie na pracę na okres do 6 miesięcy w ciągu 12 miesięcy. Zatrudnienie odbywa się na zasadzie złożenia oświadczenia przez pracodawcę w urzędach pracy o zamiarze zatrudnienia obcokrajowca. W ramach tej kategorii w latach 2014-2016 nastąpił wzrost liczby oświadczeń z 9 240 w 2013 r. do 101 479 w roku 2016. Warto zauważyć, że nie wszystkie oświadczenia o zamiarze zatrudnienia kończą się podjęciem pracy przez imigranta. W 2015 r. Inspektorat Pracy w Krakowie wystosował pytania do niektórych podmiotów zatrudniających cudzoziemców w sprawie ilości osób zatrudnionych na podstawie oświadczeń. 67% oświadczeń zakończyło się zatrudnieniem imigranta, zatem można oszacować, że szacunkowa liczba nowych imigrantów w tym okresie wynosić może ok. 62 tys. osób.

Zestawiając dane z GUS o wzroście liczby Małopolan o ok. 21 tys. z prawdopodobnym wzrostem napływu imigrantów – tylko z krajów objętych przepisami o 6-miesięcznym okresie pracy niewymagającym zezwolenia – Armenii, Białorusi, Gruzji, Mołdawii, Rosji i Ukrainy – rzędu ok. 60 tys., szacunkowy wzrost ludności w Małopolsce sięgać może ok. 80 tys.

Reasumując, biorąc pod uwagę trendy wzrostu ludności, zarówno w kontekście migracji wewnętrznych – których dane na podstawie GUS o zameldowaniu należy traktować szacunkowo – oraz w kontekście imigracji, należy wziąć pod uwagę potrzeby rozwoju zabudowy mieszkaniowej. Wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców w Polsce jest jednym z najniższych w krajach OECD i Unii Europejskiej, choć z roku na rok następuje systematyczny przyrost nowych mieszkań. W Małopolsce w 2015 r. wartość tego wskaźnika wynosiła 339,8 mieszkań/1000 mieszkańców i była niższa od wartości dla Polski – 367,3.

9. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

9.1. SZKOLNICTWO WYŻSZE

Województwo małopolskie w 2016 r. znajdowało się na 2 miejscu pod względem wskaźnika liczby studentów na 10 tys. mieszkańców – 500, sytuując się za województwem mazowieckim (Tab. 23). W 2015 i 2014 r. było na 1 miejscu w kraju pod względem liczby studentów na 10 tys. mieszkańców – odpowiednio 524 i 545 (w 2014 r.).

Wyższe uczelnie działają w 9 miastach: Krakowie, Tarnowie, Brzesku, Bochni, Chrzanowie, Nowym Sączu, Nowym Targu, Suchej Beskidzkiej i Oświęcimiu. W roku 2016 w województwie małopolskim studiowało 169,1 tys. osób, podczas gdy jeszcze w 2013 roku w Małopolsce liczba studentów wynosiła 183,4 tys. Mamy zatem do czynienia z tendencją malejącej liczby studentów, co wynika przede wszystkim z procesów demograficznych. Zdecydowana większość (85%) uczyła się w 14 szkołach publicznych, natomiast pozostała część w 17 szkołach niepublicznych. Pod względem liczby studentów największą uczelnią był Uniwersytet Jagielloński, drugą co do wielkości była Akademia Górniczo-Hutnicza – tylko te dwie szkoły kształcą blisko połowę (ok. 48%) wszystkich studentów małopolskich uczelni. Największą niepubliczną uczelnią była Krakowska Akademia skupiająca blisko 35% studentów uczelni prywatnych. Zwiększa się także odsetek studentów obcokrajowców studiujących na małopolskich uczelniach z 3,3% w 2014 r. do 5,0% w roku 2016 r. W 2014 roku na małopolskich uczelniach studiowało nieco ponad 6 tys. obcokrajowców, czyli 34,3% więcej niż w roku 2003, z czego 29,2% wybrało Uniwersytet Jagielloński, a 16,2% Uniwersytet Ekonomiczny. Najwięcej obcokrajowców przyjechało studiować do Małopolski z Ukrainy (63,7%), Norwegii (6,6%) oraz Białorusi (5,8%).

Tab. 23 Wskaźnik liczby studentów na 10 tys. mieszkańców

Lp.	Nazwa	2013	2014	2015	2016
1.	POLSKA	402	382	365	351
2.	DOLNOŚLĄSKIE	487	470	457	449
3.	KUJAWSKO-POMORSKIE	332	312	297	285
4.	LUBELSKIE	398	382	366	350
5.	LUBUSKIE	186	176	162	147
6.	ŁÓDZKIE	367	349	330	319
7.	MAŁOPOLSKIE	564	545	524	500
8.	MAZOWIECKIE	554	530	515	503
9.	OPOLSKIE	308	278	253	230
10.	PODKARPACKIE	295	279	264	247
11.	PODLASKIE	352	322	300	288
12.	POMORSKIE	444	426	414	401
13.	ŚLĄSKIE	314	294	277	264
14.	ŚWIĘTOKRZYSKIE	266	239	214	198
15.	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	272	246	229	211
16.	WIELKOPOLSKIE	413	391	382	365
17.	ZACHODNIOPOMORSKIE	336	308	283	265

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2013-2017 w zakresie szkolnictwa wyższego ukończono realizację następujących obiektów:

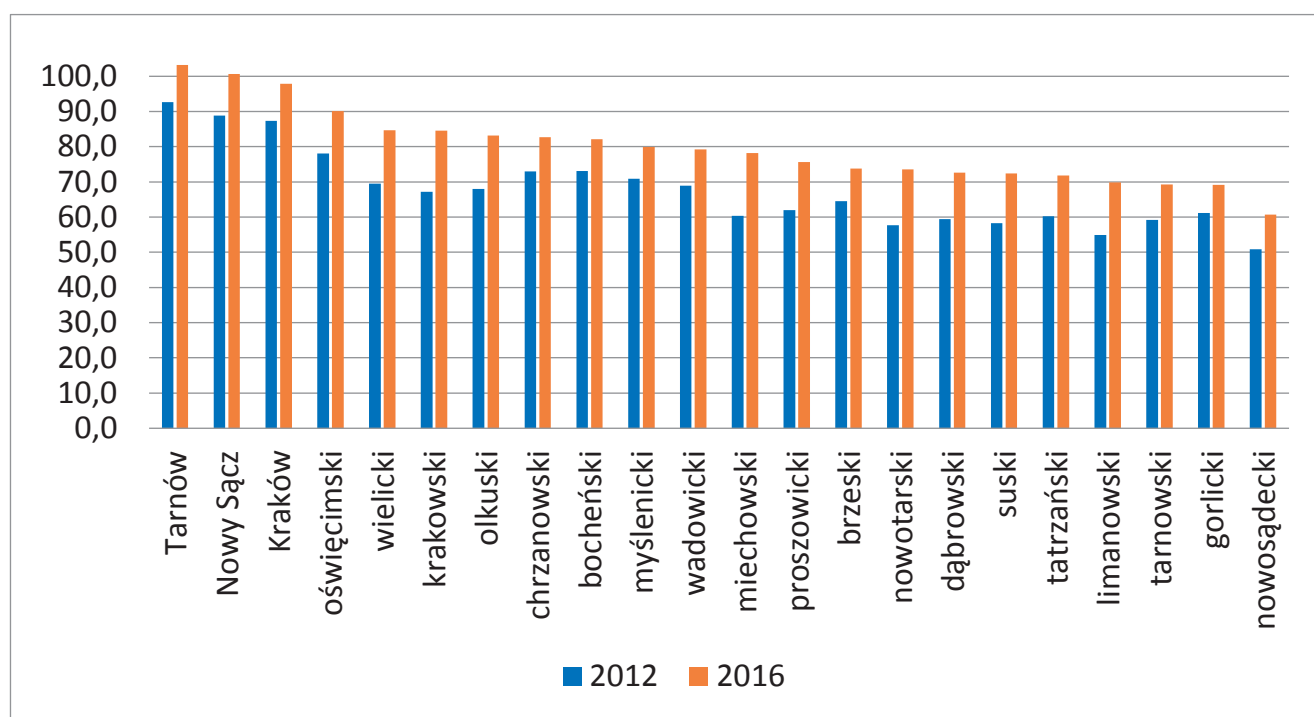
- Narodowe Centrum Promieniowania Elektromagnetycznego dla celów badawczych – UJ 2015 r.
- Rozbudowa Jagiellońskiego Parku i Inkubatora Technologii – Life Science – Jagiellońskie Centrum Innowacji sp. z o. o.

- Centrum Cyklotronowe Bronowice – otwarcie 2015 r.
- Akademickie Centrum Komputerowe CYFRONET AGH – projekt centrum kompetencji rozproszonych infrastruktur obliczeniowych typu gridowego – PL GridCore – 2015 r.

9.2. OBIEKTY PRZEDSZKOLNE I ŻŁOBKI

W latach 2012-2016 podobnie jak w poprzednich okresach nastąpił wzrost liczby przedszkoli, co obniżyło wskaźnik liczby dzieci przypadających na jedno miejsce z 1,31 do 0,99. Dało to Małopolsce szóstą pozycję w kraju. W Małopolsce w 2016 r. 82% dzieci w wieku 3-5 lat zostało objętych wychowaniem przedszkolnym, podczas gdy w 2012 r. objętych było tylko niecałe 70%. W latach 2012-2016 w każdym z powiatów nastąpił znaczący wzrost odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku od 3 do 5 lat. Największy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2014 r. występował w Tarnowie, Nowym Sączu, Krakowie oraz w powiatach oświęcimskim, wielickim, krakowskim, olkuskim, chrzanowskim i bocheńskim – ponad 80%. W żadnym z powiatów odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym nie spadł poniżej 60%, co w odniesieniu do 2004 r., w którym w niektórych powiatach – nowosądeckim, suskim, proszowickim, limanowskim wynosił poniżej 20%, jest istotnym postępowaniem.

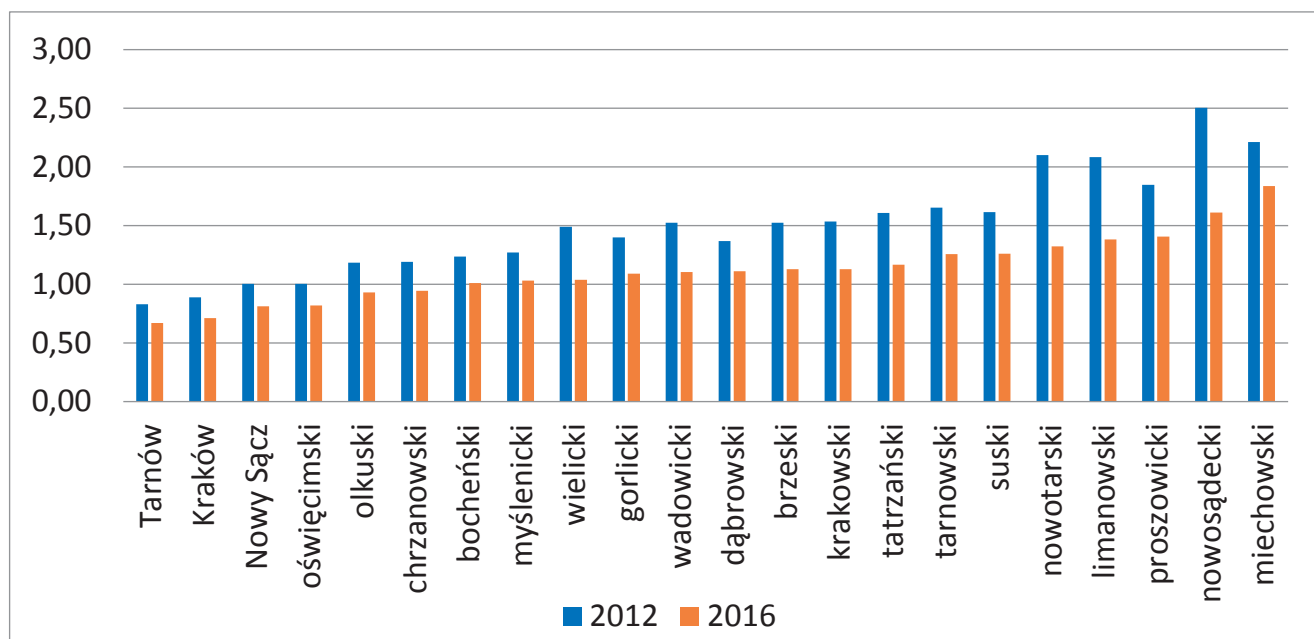
Ryc. 60 Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (ogółem dzieci w wieku 3-5 lat) w latach 2012- 2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS Bank Danych Lokalnych

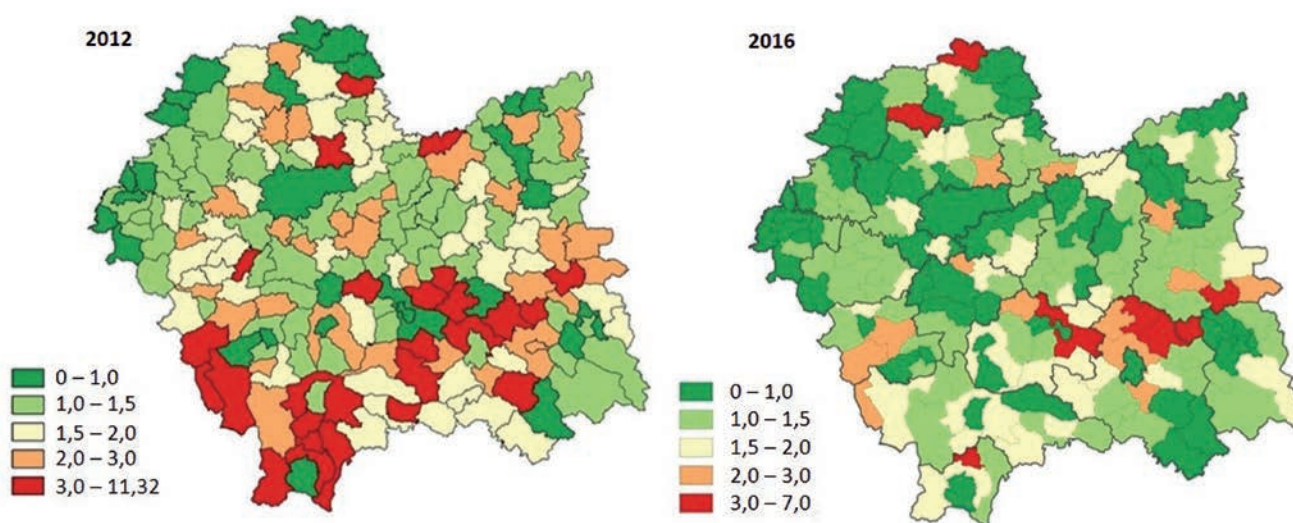
W całym województwie nastąpiła poprawa w dostępności do placówek wychowania przedszkolnego (z 1,77 w 2004 r. do 0,99 w 2016 r.), która najlepsza była w Tarnowie, Krakowie, Nowym Sączu oraz w powiecie oświęcimskim (poniżej 1,0). Najtrudniejszy dostęp dziecka do placówki wychowania przedszkolnego występuje w powiatach: miechowski i nowosądecki – powyżej 1,5. Warto zauważyć, że znaczącą poprawę w dostępności zanotowano w powiatach: wielickim, krakowskim, tatrzańskim, nowotarskim, limanowskim, nowosądeckim i suskim, ale też w grupie powiatów o nadal największej liczbie dzieci przypadającej na 1 miejsce w placówce przedszkolnej (Ryc. 61).

Ryc. 61 Wskaźnik liczby dzieci w wieku 3-5 lat przypadającej na 1 miejsce w przedszkolu

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

Ryc. 62 Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 miejsce w przedszkolu 2012-2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z roku na rok poprawia się wskaźnik dostępności dzieci do przedszkoli wyrażony liczbą dzieci przypadającą na 1 miejsce w przedszkolu. Natomiast nadal zaobserwować można problemy z dostępnością w gminach wiejskich górskich, zwłaszcza w rejonie Limanowej i Nowego Sącza oraz na Podhalu (Ryc. 62), czyli w rejonach o największym udziale młodych osób i najwyższym przyroście naturalnym. W 2016 r. większość gmin województwa małopolskiego charakteryzuje się stosunkowo dobrą dostępnością ze wskaźnikiem 1-1,5 dziecka na 1 miejsce, i coraz więcej gmin – nie tylko miejskich – ma wskaźnik 1 dziecko na 1 miejsce.

W latach 2013 – 2016 wzrosła jeszcze bardziej gwałtownie liczba żłobków z 97 do 219 (obiekty prowadzone przez różne podmioty). Najwięcej żłobków przybyło w Krakowie, gdzie w 2016 r. znajdowało się 138 tego typu obiektów. Stosunkowo duża liczba żłobków znajdowała się w Tarnowie – 9 i powiecie krakowskim – 10 (przybyło 7 od 2013 r.). W powiecie tarnowskim w 2016 r. istniały już 4 żłobki, podczas gdy w 2013 r. nie było ani jednego. Generalnie w 2016 r. w każdym powiecie województwa małopolskiego znajdują się obiekty żłobkowe.

9.3. OCHRONA ZDROWIA

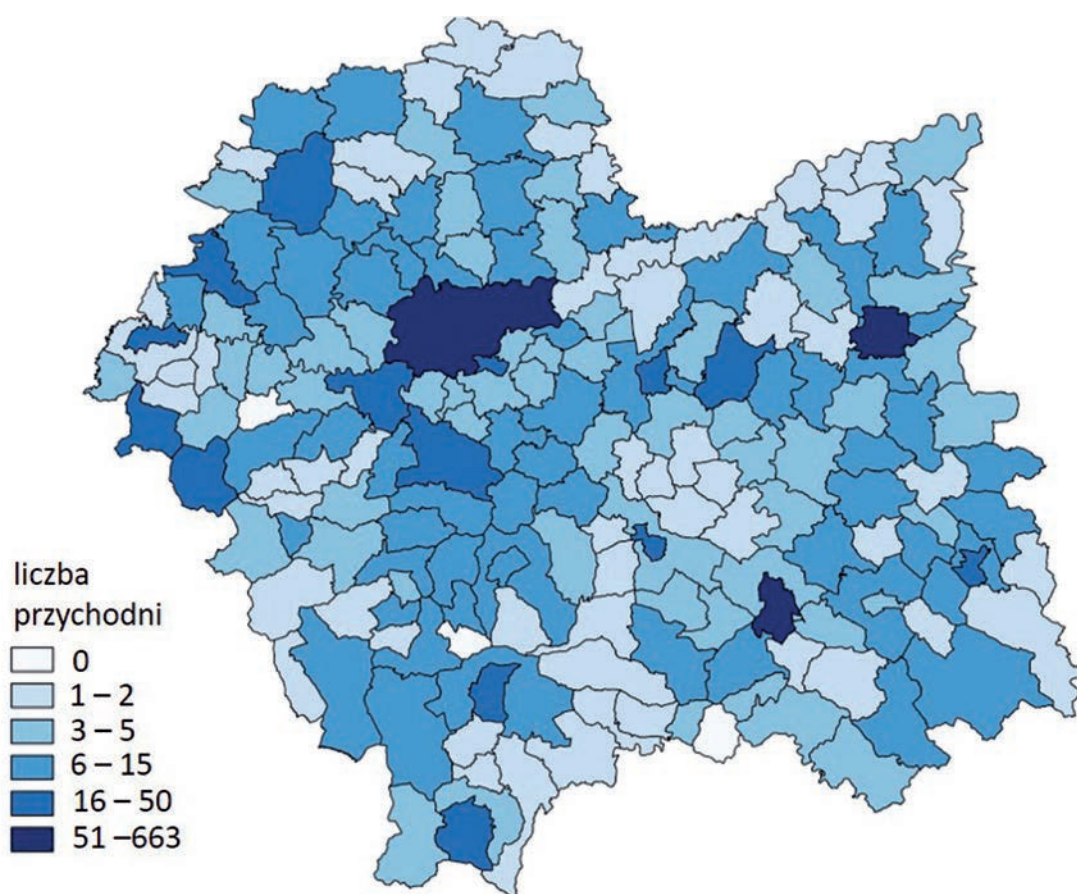
W Małopolsce w 2016 r. funkcjonowało 131 podmiotów leczniczych opieki stacjonarnej. Liczba łóżek w publicznych i niepublicznych jednostkach opieki stacjonarnej oraz opieki długoterminowej w województwie małopolskim w 2015 r. wynosiła 19 453 i wzrosła w stosunku do 2013 r. o 278 łóżek.

Najwyższą wartością wskaźnika liczby łóżek na 10 tys. mieszkańców w 2016 r. charakteryzowały się powiaty: tatrzański (106), Tarnów (97), Nowy Sącz (89) oraz Kraków (80). Natomiast najniższą dostępnością charakteryzowały się powiaty: tarnowski (8), nowosądecki (12), krakowski (13) i wadowicki (16). Jest to związane przede wszystkim z koncentracją tego typu usług w największych ośrodkach miejskich województwa. Mieszkańcy powiatów otaczających Kraków, Tarnów i Nowy Sącz korzystają ze szpitali znajdujących się w tych miastach, stąd istotnym elementem wpływającym na dostępność tych szpitali są możliwości komunikacyjne między obszarami centralnymi tych miast a ich strefami podmiejskimi, jakie stanowią powiat wielicki, krakowski, tarnowski i w mniejszym stopniu nowosądecki.

Wzrost ilości łóżek w szpitalach ogólnych plasuje Małopolskę na 4. pozycji w kraju. W zakresie opieki długoterminowej i paliatywno-hospicyjnej w Małopolsce w 2014 r. funkcjonowało 7 hospicjów – nastąpił przyrost o 3 hospicja w stosunku do roku 2003. W 2014 r. ilość łóżek w tego typu obiektach wynosiła 187, plasując Małopolskę na 1. miejscu w kraju.

W związku z występowaniem źródeł wód leczniczych Małopolska posiada 9 miejscowości o statusie uzdrowiska (Krynica, Muszyna, Piwniczna-Zdrój, Szczawnica, Rabka-Zdrój, Wysowa, Żegiestów, Wapienne oraz Kraków-Swoszowice) oraz jedno sanatorium uzdrowiskowe w Wieliczce.

Ryc. 63 Liczba przychodni w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Lecznictwo uzdrowiskowe prowadzone jest także w miejscowościach niemających statusu uzdrowiska – w Krzeszowicach oraz w Bochni. Uzdrowiskowy charakter miejscowości wiąże się nie tylko z dostępem do lecznictwa sanatoryjnego, ale przede wszystkim ze specyficznym mikroklimatem, korzystnie wpływającym na zdrowie fizyczne i psychiczne. Jednakże istotnym problemem uzdrowisk górskich jest duże zanieczyszczenie powietrza w sezonie grzewczym, co znacząco obniża walory zdrowotne miejscowości.

W latach 2013-2017 zakończono następujące inwestycje w obiekty lecznictwa zdrowia:

- W 2015 roku oddano do użytku ośrodek psychiatryczny wraz ze specjalistyczną poradnią konsultacyjną i zespołem techniczno-administracyjnym w Tarnowie przy Szpitalu Wojewódzkim im. św. Łukasza SP ZOZ w Tarnowie,
- Zmodernizowano i wyposażono Zakład Opieki Długoterminowej w Makowie Podhalańskim (jednostka organizacyjna Szpitala Specjalistycznego im. L. Rydygiera sp. z o.o. w Krakowie),
- Rozpoczęto realizację inwestycji Nowa Siedziba Szpitala Uniwersyteckiego Kraków-Prokocim, która będzie dopełnieniem akademickiego kampusu medycznego UJ CM na terenie Krakowa-Prokocimia,
- Centrum Onkologii Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie Oddział w Krakowie,
- Rozbudowa i przebudowa pomieszczeń Kliniki Chirurgii, Bloku Operacyjnego, Oddziału Anestezjologii i Intensywnej Terapii wraz z budową Centralnej Sterylizatorni,
- Modernizacja dwóch budynków Wojskowego Szpitala Klinicznego z Polikliniką SPZOZ w Krakowie,
- Rozbudowa i modernizacja Szpitala im. E. Szczeklika w Tarnowie.

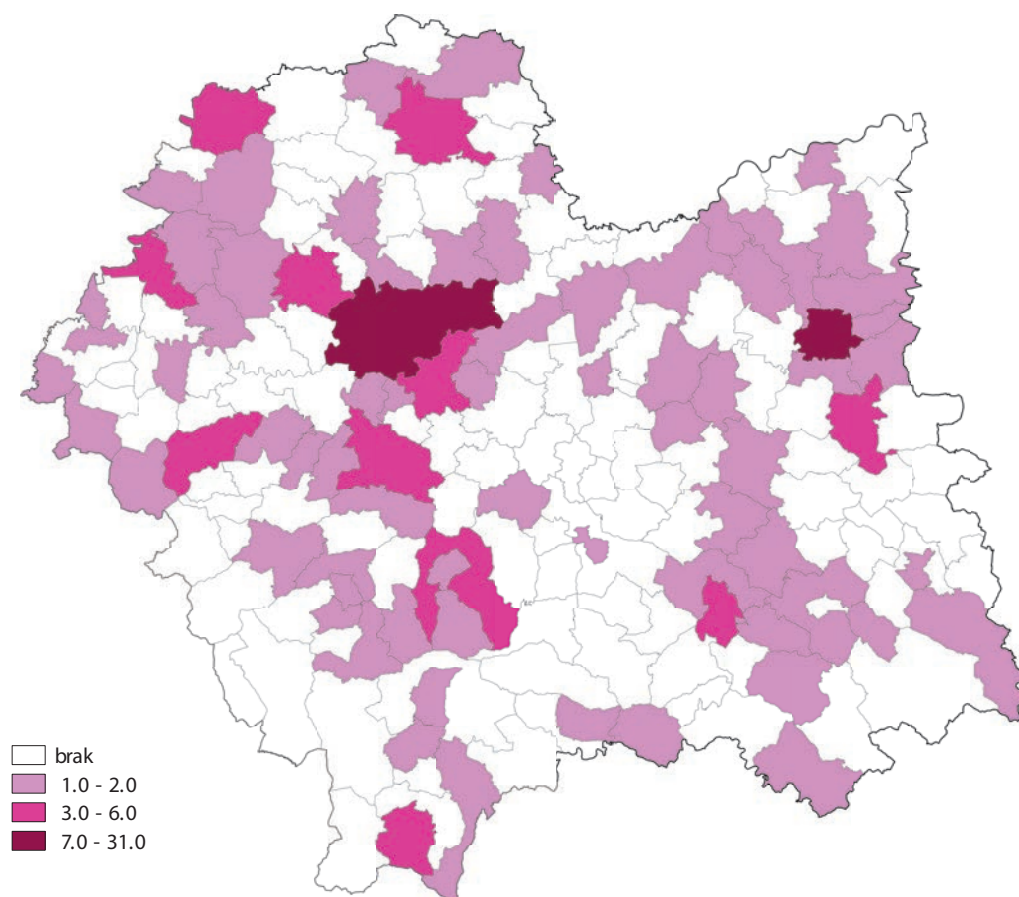
9.4. OPIEKA SPOŁECZNA

Liczba stacjonarnych placówek pomocy społecznej stale wzrastała: od 125 w roku 2009 do 150 w 2012 r. Przybyło 14 placówek w miastach oraz 11 w terenach wiejskich. Na stałym poziomie pozostaje liczba domów pomocy społecznej, których znacząca część (19) znajduje się w Krakowie.

W związku z postępującymi procesami starzenia się ludności, jednym z najistotniejszych problemów w niedalekiej przyszłości będzie kompleksowa opieka nad osobami starszymi, która obok działalności związanej z domami pomocy społecznej, prowadzona jest także w innych zinstytucjonalizowanych formach opieki – dziennych domach pomocy czy tzw. miejscach czasowego pobytu. Ważnym elementem jest także rozwój pomocy w formie opiekunów osób starszych pracujących razem z osobami starszymi w ich gospodarstwach domowych.

W zakresie opieki nad osobami starszymi w 2015 r. w województwie małopolskim funkcjonowały 92 domy pomocy społecznej. Najwięcej tego typu obiektów znajdowało się w Krakowie – 19, a następnie w powiecie krakowskim – 9 oraz tarnowskim – 8. Powiaty o najmniejszej liczbie domów pomocy społecznej to: powiat olkuski, chrzanowski, bocheński – po 1 obiekcie oraz powiaty: dąbrowski, proszowicki, brzeski, tatrzański i nowotarski – po 2 obiekty. Odnosząc te dane to liczby ludności w wieku poprodukcyjnym, pojawia się deficyt tego typu usług, który wystąpi szczególnie w powiatach: miechowskim, chrzanowskim, oluskim, oświęcimskim, proszowickim i tatrzańskim. Nadal jednak duże obszary województwa są całkowicie pozbawione placówek tego typu.

Ryc. 64 Liczba placówek stacjonarnej opieki społecznej w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS BDL

Tab. 24 Zmiany w liczebności placówek stacjonarnej opieki społecznej w latach 2013-2016.

wzrost		ubytek	
gmina	liczba	gmina	liczba
Gnojnik	1	Brzesko	1
Zabierzów	1	Trzebinia	1
Jodłownik	1	Mogilany	2
Chełmiec	1	Myślenice	2
Raba Wyżna	1	Nowy Targ	1
Klucze	2	Bukowno	1
Brzeszcze	1	Wadowice	1
Radłów	1	Nowy Sącz	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Innym elementem systemu pomocy społecznej są instytucje pomocy dla osób bezdomnych czy domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. W 2015 r. w Małopolsce znajdowało się 9 noclegowni oraz 16 schronisk lub domów dla bezdomnych, z czego większość w Krakowie oraz w pozostałych miastach. Dymów dla matek było 6, z czego 3 znajdowały się w Krakowie.

W zakresie pomocy dedykowanej osobom bezrobotnym od 2011 roku do 2014 utworzono 43 spółdzielnie socjalne, dając w sumie 91 spółdzielni.

Pod względem odsetka mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej najkorzystniejsza sytuacja miała miejsce w Krakowie (3,5% ogółu mieszkańców) oraz powiecie krakowskim (4,3%), wielickim

(4,6%) i olkuskim (4,9%). Natomiast najmniej korzystnymi wskaźnikami charakteryzowały się powiaty: gorlicki (13,5%), nowosądecki (13,4%) i limanowski (13,0%).

9.5. SPORT I KULTURA FIZYCZNA

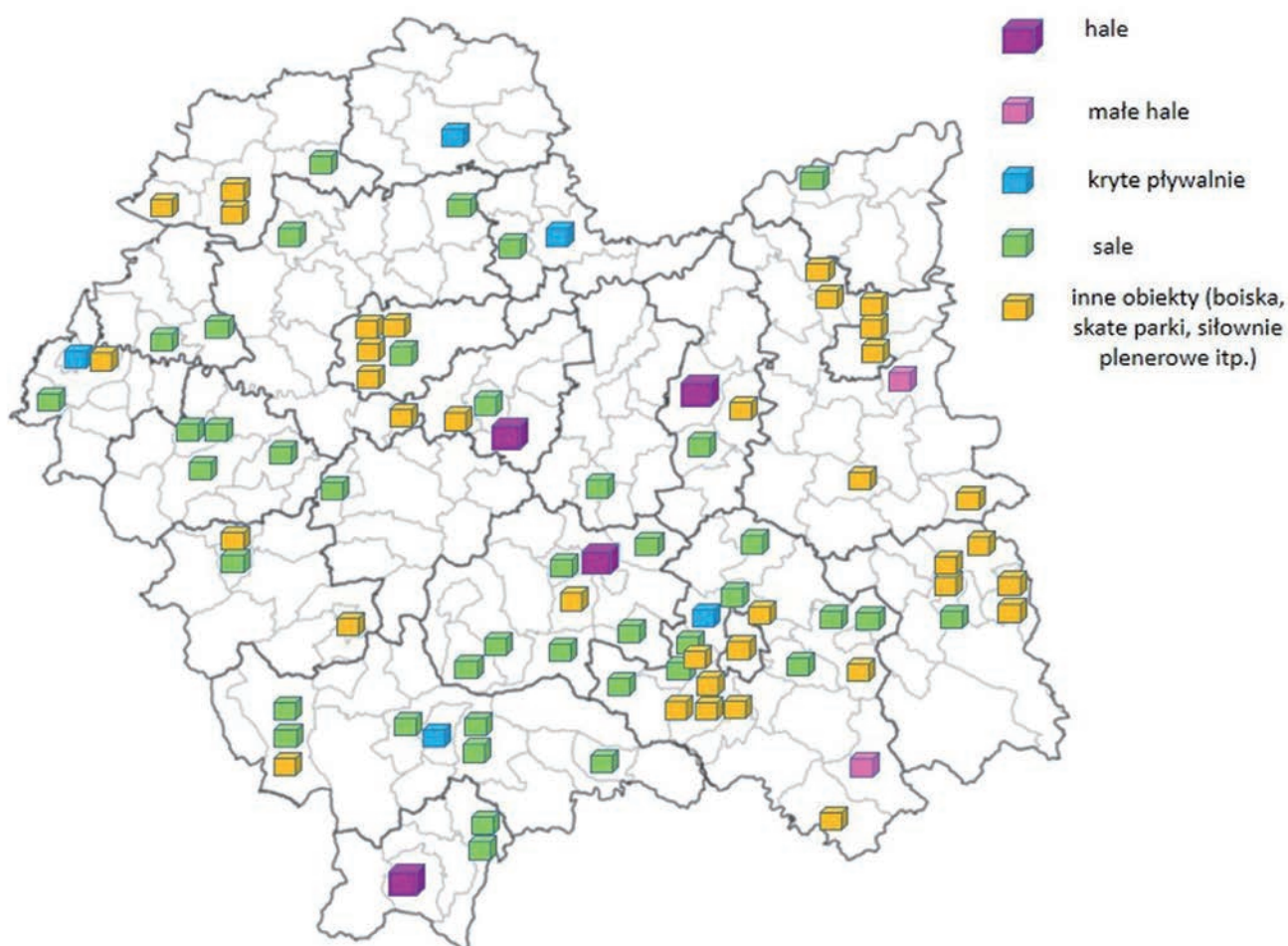
W zakresie rozwoju kultury fizycznej w latach 2012-2017 zrealizowano szereg inwestycji, takich jak:

- Hale sportowe – 4 (Brzesko, Limanowa, Gdów, Zakopane – w trakcie)
- Małe hale – 2 (Krynica-Zdrój, Skrzyszów)
- Kryte pływalnie – 5 (Miechów, Chełmiec, Nowy Targ, Proszowice, Kraków)
- Sale – 34 zbudowane, 8 – w trakcie budowy.

Coraz więcej obiektów sportowych powstaje nie tylko w głównych ośrodkach miejskich – Krakowie, Tarnowie czy Nowym Sączu, ale także w gminach wiejskich (Ryc. 65).

W 2014 r. otwarto wielofunkcyjną halę widowiskowo-sportową (Tauron Arena) w Krakowie o pojemności od 11,5 tys. do 20 tys. miejsc, co stawia ją na 1. miejscu w Polsce.

Ryc. 65 Inwestycje w nowe lub modernizacja obiektów sportowo-rekreacyjnych w latach 2012-2017 (dofinansowanych z funduszy europejskich)

Źródło: Opracowanie własne UMWM

10. GOSPODARKA

10.1. PRODUKT KRAJOWY BRUTTO

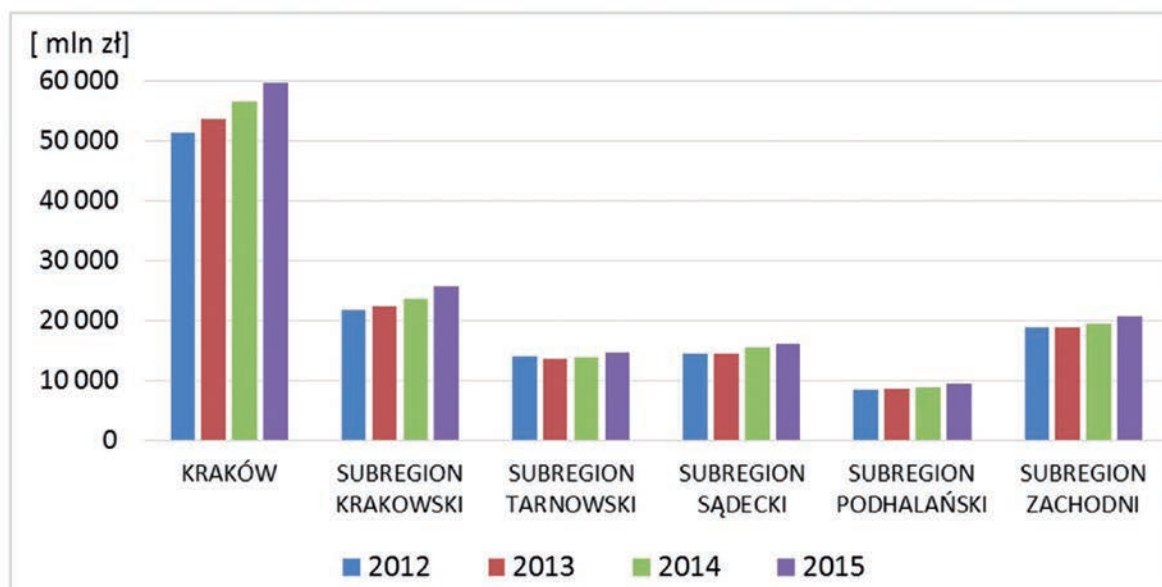
Ważnym zagadnieniem jest wartość PKB w subregionach województwa małopolskiego, który można uznać za miernik poziomu życia. Największa wartość PKB w 2015 r. wystąpiła w Krakowie – ponad 58 mld zł oraz podregionie krakowskim – ponad 24 mld zł (Tab. 25). W latach 2012-2015 największy wzrost PKB nastąpił w Krakowie oraz podregionie krakowskim. Najwyższa dynamika PKB na 1 mieszkańca w latach 2003-2015 wystąpiła w Krakowie – z ok. 33 tys. zł do ponad 76 tys. zł. Wart odnotowania jest fakt wzrostu PKB per capita w podregionie krakowskim, który w 2000 r. plasował się na ostatniej pozycji w województwie, a w 2015 r. znalazł się na trzecim miejscu po Krakowie i podregionie oświęcimskim.

Tab. 25: Produkt Krajowy Brutto (w cenach bieżących)

Województwo/subregiony	Produkt Krajowy Brutto – ogółem				
	2011	2012	2013	2014	2015
	mln zł				
MAŁOPOLSKIE	120 656	125 053	128 085	133 974	142 109
KRAKOWSKI	20 028	21 100	21 811	22 932	24 936
KRAKÓW	48 103	49 895	52 382	54 936	58 166
SĄDECKI	13 536	13 955	14 096	15 126	15 746
ZACHODNI	17 977	18 272	18 271	18 879	20 015
TARNOWSKI	13 216	13 647	13 251	13 509	14 172
PODHALAŃSKI	7 797	8 185	8 273	8 592	9 072

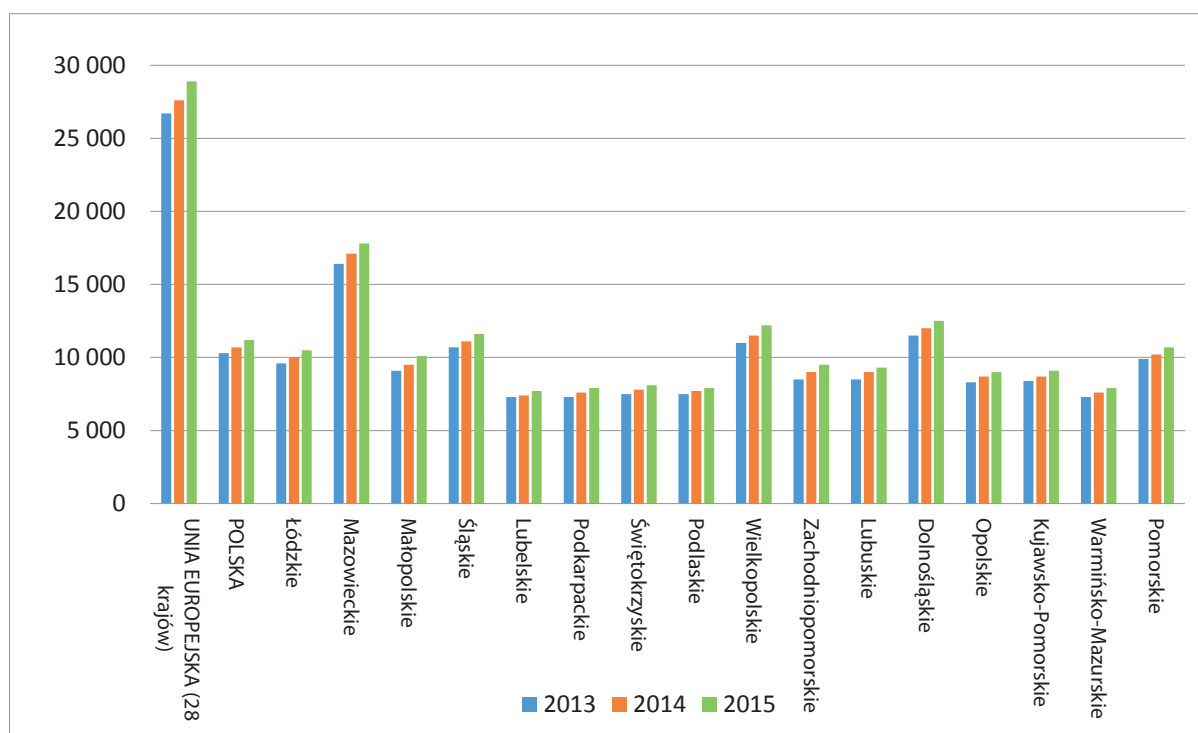
Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

Ryc. 66 Wartość Produktu Krajowego Brutto (w cenach bieżących w mln zł) w subregionach Małopolski

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS BDL

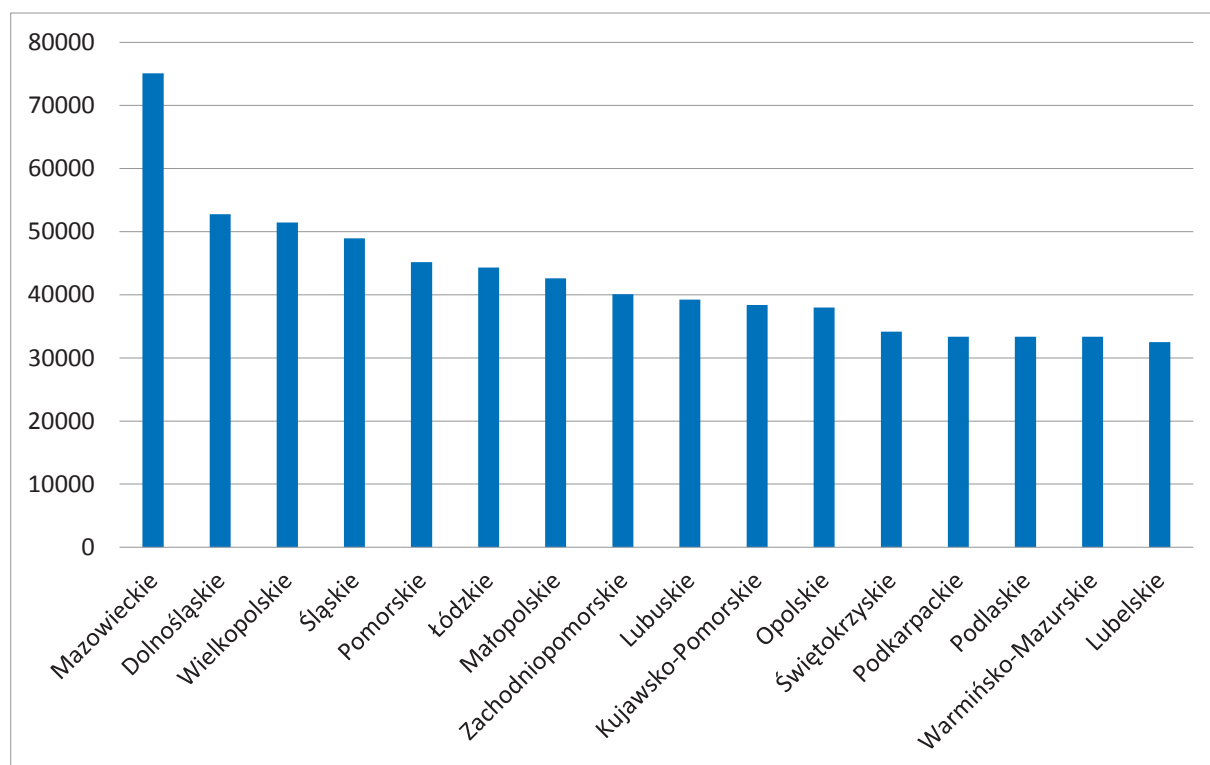
Ryc. 67 PKB w Euro na mieszkańca w latach 2013-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Eurostat, 2017

Na podstawie danych opublikowanych przez Eurostat, PKB w Małopolsce w 2015 r. wynosił 33,947 mld Euro, czyli ok. 142 mld zł, co daje ok. 42 tys. zł na mieszkańca Małopolski, plasując ją na 7 miejscu w Polsce (Ryc. 67, Tab. 26).

Ryc. 68 Produkt Krajowy Brutto na mieszkańca w 2015 r. (w zł)

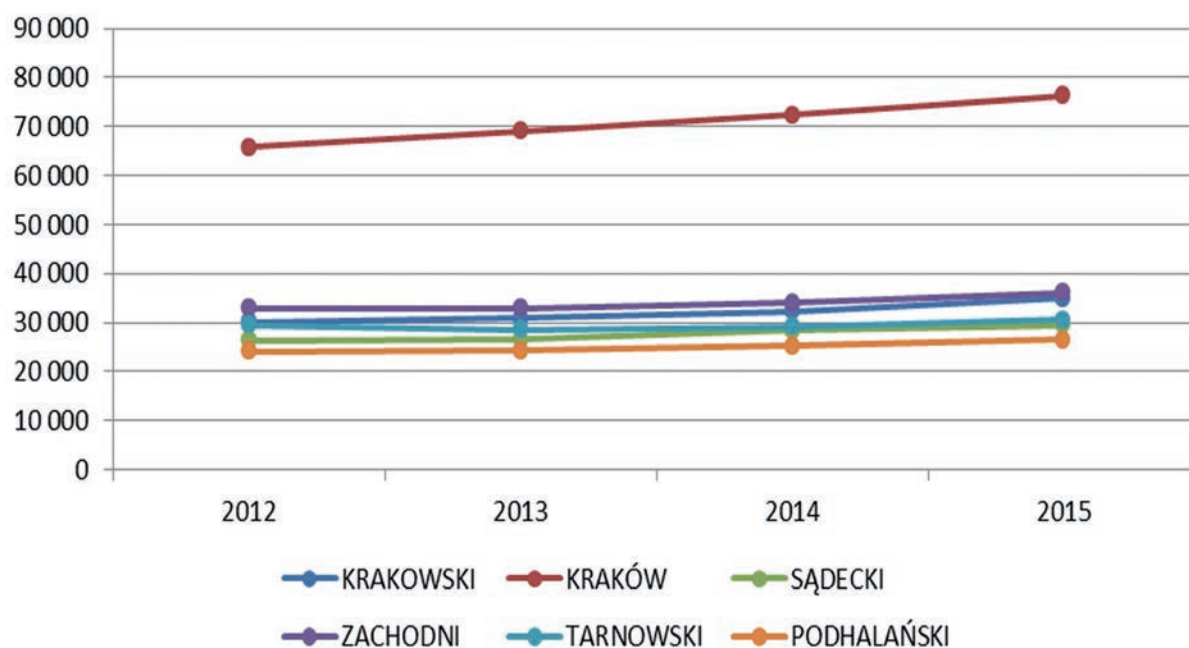
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tab. 26 PKB per capita w 2015 r.

Województwa	PKB na mieszkańca (w zł) 2015
Mazowieckie	75 116
Dolnośląskie	52 750
Wielkopolskie	51 484
Śląskie	48 952
Pomorskie	45 154
Łódzkie	44 310
Małopolskie	42 622
Zachodniopomorskie	40 090
Lubuskie	39 246
Kujawsko-Pomorskie	38 402
Opolskie	37 980
Świętokrzyskie	34 182
Podkarpackie	33 338
Podlaskie	33 338
Warmińsko-Mazurskie	33 338
Lubelskie	32 494

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostat

Ryc. 69 PKB per capita w subregionach Małopolski w latach 2012-2015 (w zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

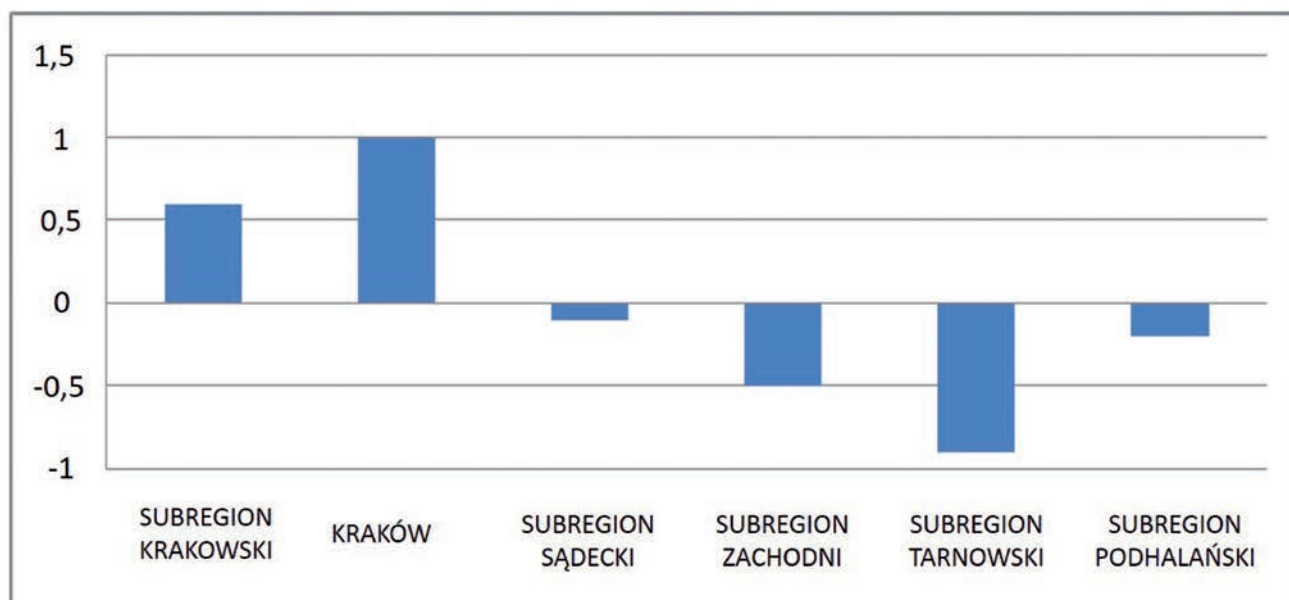
Zestawiając udział procentowy PKB w stosunku do całego województwa, zaobserwowano wzrost w podregionie krakowskim (z 16,9% w 2012 r. do 17,1% w 2014 r.) oraz w Krakowie (z 39,9% w 2012 r. do 41,0% w 2014 r.), stagnację w subregionach: sądeckim, tarnowskim i podhalańskim oraz spadek udziału PKB subregionie zachodnim (z 14,6% w 2012 r. do 14,1% w 2014 r.). Najślabszym ekonomicznie subregionem okazał się obszar podhalański (Tab. 27).

Tab. 27 Zmiany udziału procentowego PKB w subregionach Małopolski w stosunku do PKB województwa

Województwo/subregiony	produkt krajowy brutto ogółem, województwo=100				zmiana PKB
	2012	2013	2014	2015	2012-2015
	[%]	[%]	[%]	[%]	w p. procent.
MAŁOPOLSKIE	100,0	100,0	100,0	100,0	
SUBREGION KRAKOWSKI	16,9	17,0	17,1	17,5	0,6
KRAKÓW	39,9	40,9	41,0	40,9	1,0
SUBREGION SĄDECKI	11,2	11,0	11,3	11,1	-0,1
SUBREGION ZACHODNI	14,6	14,3	14,1	14,1	-0,5
SUBREGION TARNOWSKI	10,9	10,3	10,1	10,0	-0,9
SUBREGION PODHALAŃSKI	6,5	6,5	6,4	6,4	-0,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 70 Zmiany udziału procentowego PKB subregionów w stosunku do PKB województwa w latach 2012-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Biorąc pod uwagę wartości PKB zarówno w cenach bieżących, per capita, jak i zmianę PKB, stwierdzono powiększenie się dysproporcji w rozwoju pomiędzy Krakowem a pozostałymi obszarami województwa, w tym zwłaszcza w odniesieniu do podregionu nowotarskiego. Obszarami najszybciej rozwijającymi się są: Kraków oraz podregion krakowski, a więc obszar bezpośredniego wpływu miasta Krakowa. W najsłabszym podregionie nowotarskim w 2013 r. PKB na mieszkańca stanowiło 35% PKB na mieszkańca w Krakowie a w 2014 r. stanowiło 34%. Podregion oświęcimski jest regionem o największym relatywnym spadku udziału PKB w stosunku do całego województwa, w 2003 r. PKB jego stanowiło w 2013 r. i w 2014 r. 47% PKB Krakowa.

10.2. POTENCJAŁ SAMORZĄDÓW LOKALNYCH

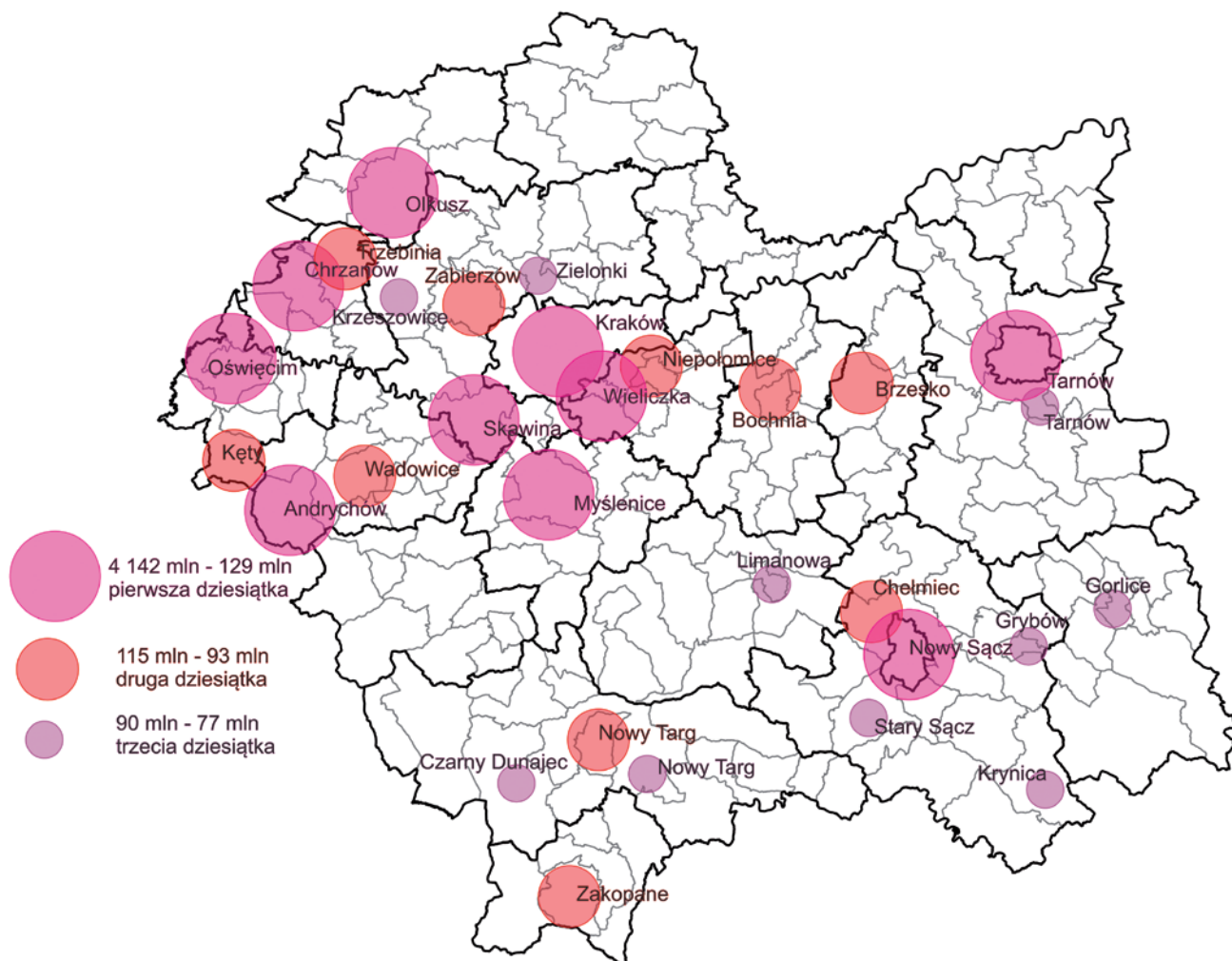
Szczególnym elementem zróżnicowań wewnątrzregionalnych są różnice w potencjale finansowym samorządów gmin. Decyduje on nie tylko o lokalnych standardach usług publicznych, ale limituje także możliwość sięgania przez gminy po środki zewnętrzne – zarówno dotacyjne, gdzie niezbędny jest tzw. wkład własny, jak i pożyczkowe, gdzie pojawiają się koszty obsługi zadłużenia.

Siła finansowa – rozumiana jako wielkość budżetów – jest pochodną podatków lokalnych (zwłaszcza od nieruchomości), dochodów z podatku PIT, CIT, a także wielkości subwencji, wśród których największą rolę odgrywa subwencja oświatowa. Jest ona uzależniona od ilości dzieci w wieku szkolnym. Innymi słowy: gminy zamożne to gminy posiadające wiele nieruchomości budynkowych, efektywnych, pozarolniczych miejsc pracy i liczną grupę uczniów.

Największym wolumenem budżetu dysponuje Kraków, który w 2015 r. z kwotą dochodów 4,13 mld zł zajął, po Warszawie, drugie miejsce w Polsce. Tarnów z budżetem 587 mln zł zajął w kraju miejsce 30., zaś Nowy Sącz z dochodami 460 mln zł miejsce 41. Na tym tle dochody miast postrzeganych jako potencjalne kolejne ośrodki regionalne (Nowy Targ, Oświęcim) prezentują się bardzo słabo, gdyż ich budżety mieszczą się w przedziale 100-150 mln zł, co pokazuje skalę trudności projektu podniesienia ich do tej rangi.

Ranking budżetów lokalnych ukazuje interesujące zjawisko wysokiej pozycji w szeregu miast niepowiatowych, a nawet gmin wiejskich. Osiągają one dochody znacząco wyższe niż szereg miast powiatowych. Daje to obraz nieprostej, odbiegającej od stereotypów, hierarchii ogniw sił i słabości.

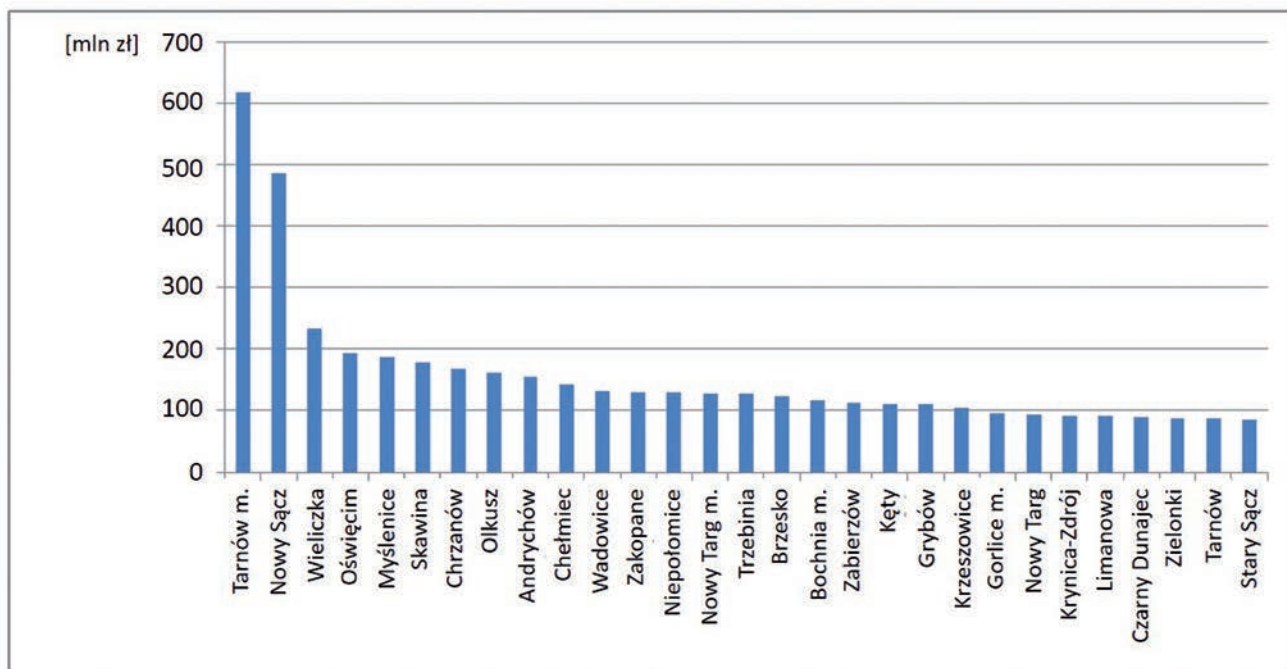
Ryc. 71 Gminy Małopolski o najwyższych dochodach – średnia za okres 2013-2016

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie GUS

Generalizując, silnie finansowo gminy skupione są w strefie KOM (Wieliczka, Skawina, Myślenice, Niepołomice, Krzeszowice, Zielonki i Dobczyce) oraz położone wzdłuż drogi nr 28 (Chełmec, Stary Sącz, Grybów – gmina wiejska, Gorlice), a także wzdłuż drogi do Bielska (Andrychów, Wadowice, Kęty). W pierwszej trzdziestce znajduje się 9 miast niepowiatowych i aż 7 gmin wiejskich. Miasta powiatowe, które nie znalazły się w tej grupie, to Miechów, Proszowice, Dąbrowa Tarnowska i Sucha Beskidzka.

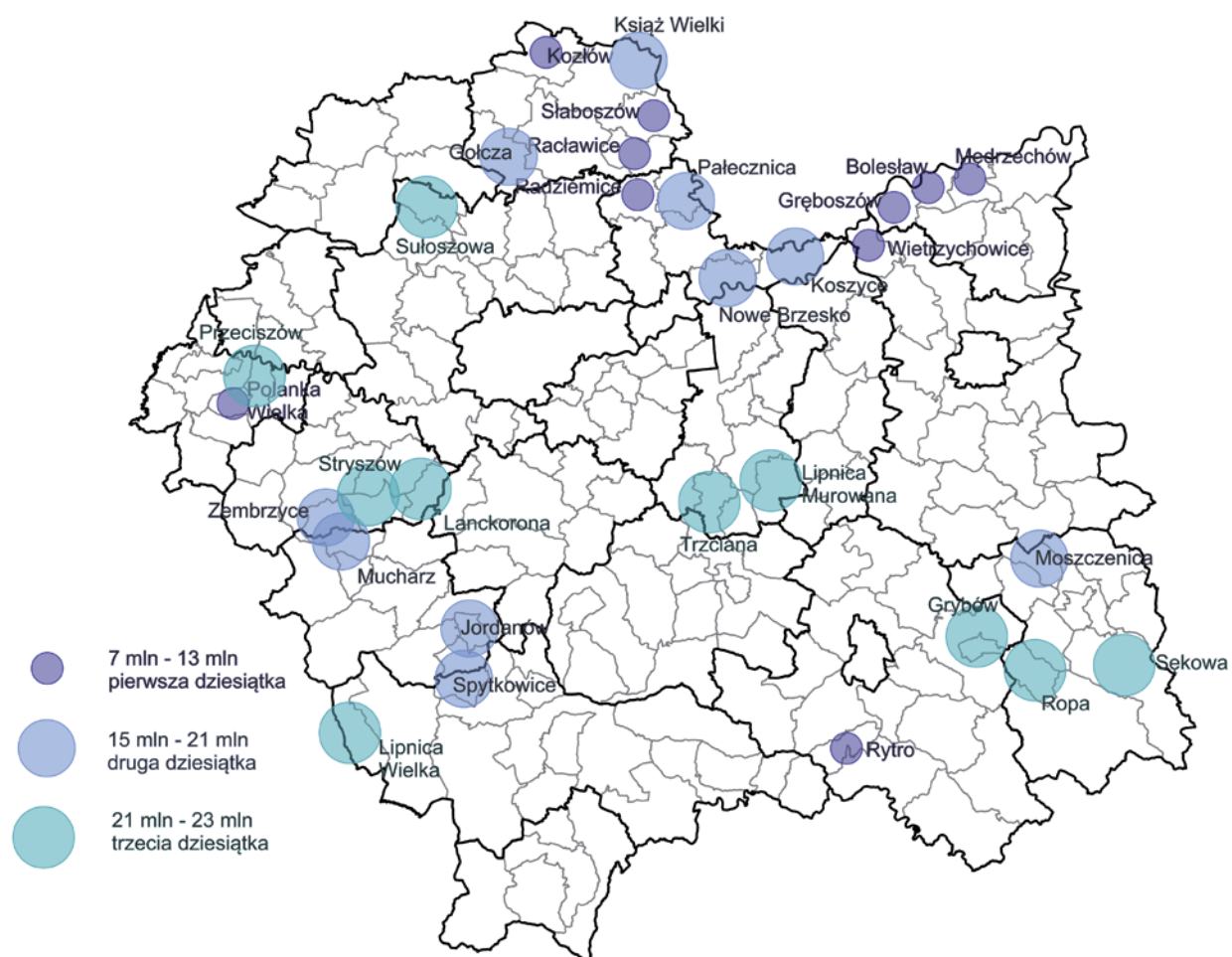
Ryc. 72 Gminy Małopolski o najwyższych dochodach w 2016 r. (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych Serwisu Samorządowego PAP

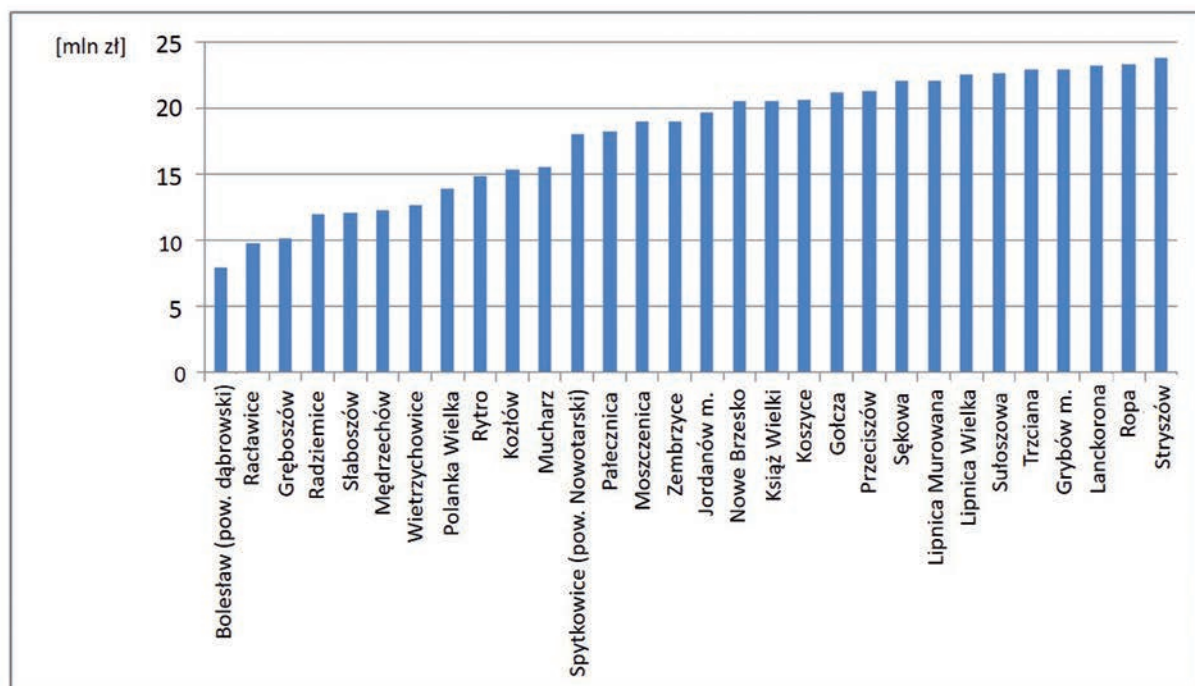
Ogniwa słabości to gminy wiejskie położone tuż przy granicy z województwem świętokrzyskim. Znajduje się tam aż osiem z dziesięciu najbiedniejszych samorządów Małopolski. Wątpliwymi dochodami dysponuje także spora część gmin górskich, zwłaszcza tych położonych u stóp Beskidu Niskiego i Beskidu Małego. Wśród trzydziestu najbiedszych finansowo samorządów znalazły się w 2015 r. trzy miasta: Jordanów, Nowe Brzesko i Grybów.

Ryc. 73 Gminy Małopolski o najniższych dochodach – średnia za okres 2013-2016 r. (w mln zł)

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

Ryc. 74 Gminy Małopolski o najniższych dochodach w 2016 r. (w mln zł)

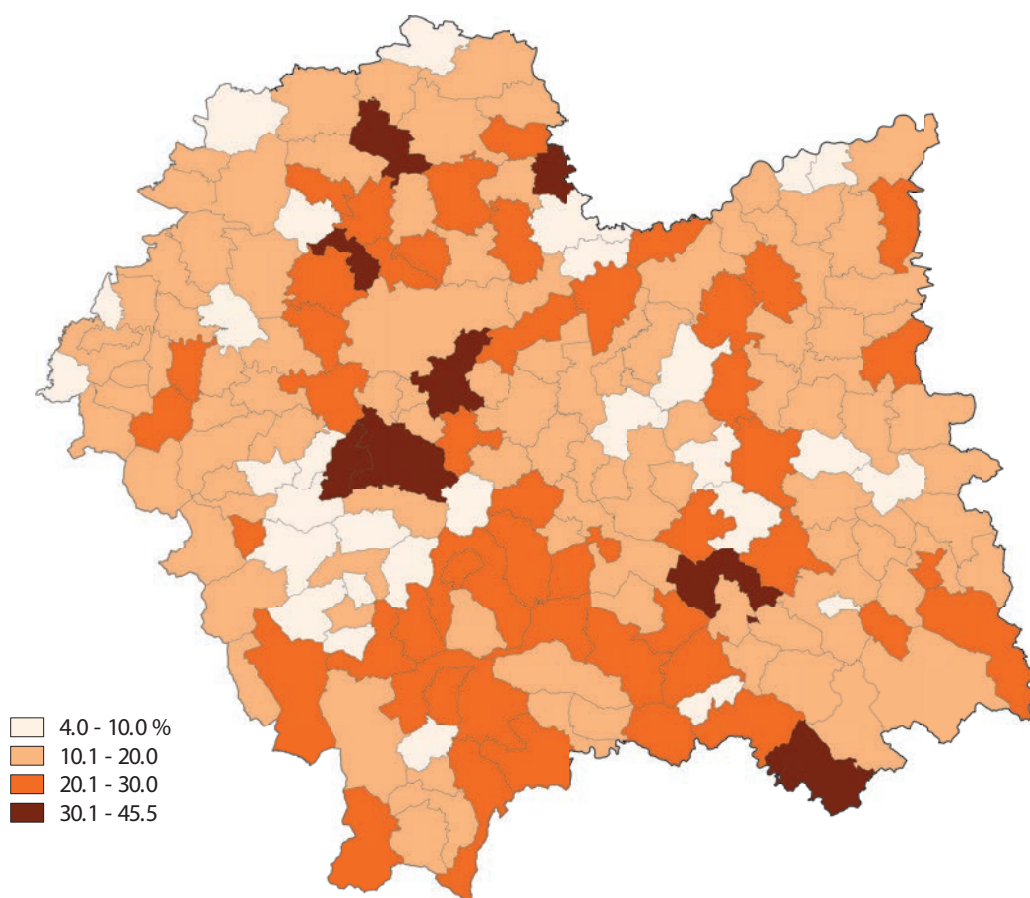

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych Serwisu Samorządowego PAP

Powyższe uwagi potwierdzają tezę, że istotne różnice wewnątrzregionalne nie układają się w kontraście wieś – miasto, ale raczej wynikają z relacji z ośrodkiem metropolitalnym. W pewnym uproszczeniu można założyć, że gminy z grupy najsłabszej, a więc o budżetach mniejszych niż 20 mln zł rocznie, pozbawione są w zasadzie endogenicznych zasobów dla rozwoju i wymagają szczególnej uwagi, tzn. odrębnego potraktowania w przyszłej strategii rozwoju Małopolski.

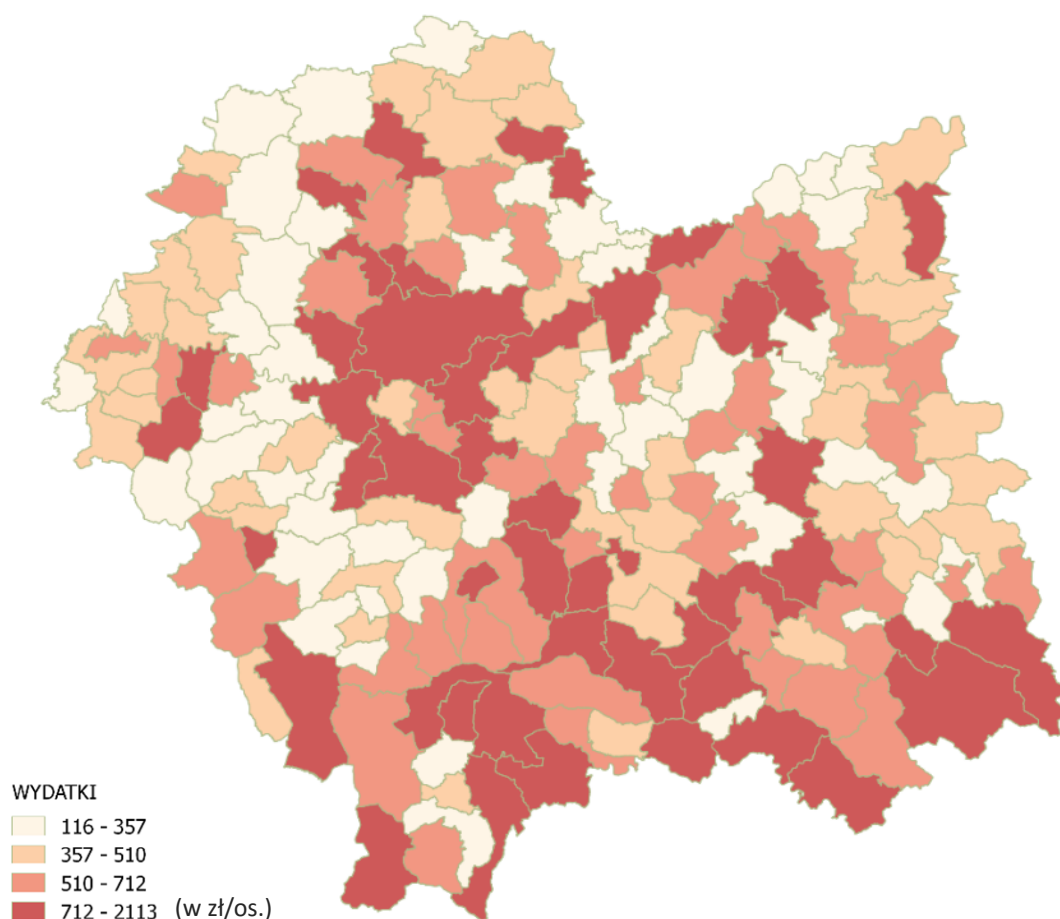
Niemniej istotnym zagadnieniem są nakłady inwestycyjne gmin. Można zauważyć, iż największe nakłady w przeliczeniu na mieszkańca występują w Krakowie i gminach podmiejskich, ale także w niektórych gminach górskich. Interesujący jest także wysoki wskaźnik w niektórych gminach północno-wschodniej Małopolski, jednakże należy wziąć pod uwagę, iż jest to prawdopodobnie wynik małej liczby ludności i odpływu mieszkańców z tych obszarów, co niejako automatycznie podnosi wartość tego wskaźnika.

Ryc. 75 Udział wydatków inwestycyjnych do ogółu wydatków gminy w latach 2013-2015 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. 76 Nakłady inwestycyjne w 2015 r. (w zł/osobę)

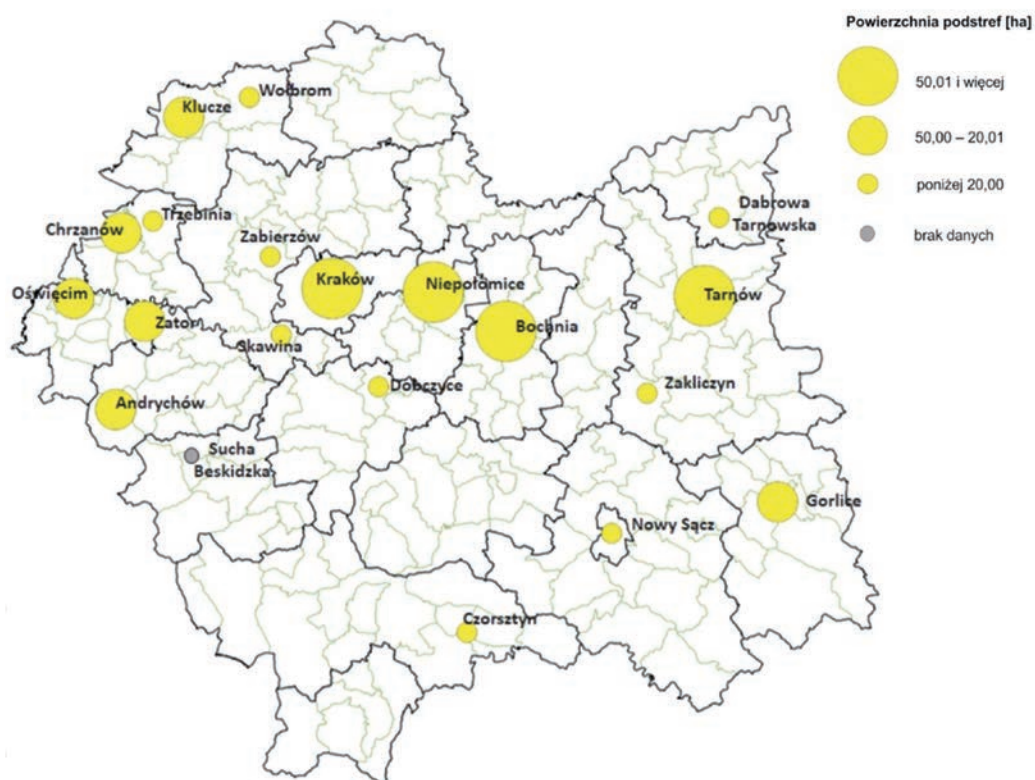
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

10.3. STREFY AKTYWNOŚCI GOSPODARCZEJ

W województwie małopolskim w 20 gminach znajdują się Specjalne Strefy Ekonomiczne, z których te o największej powierzchni położone są w Krakowie, Niepołomicach, Bochni i Tarnowie.

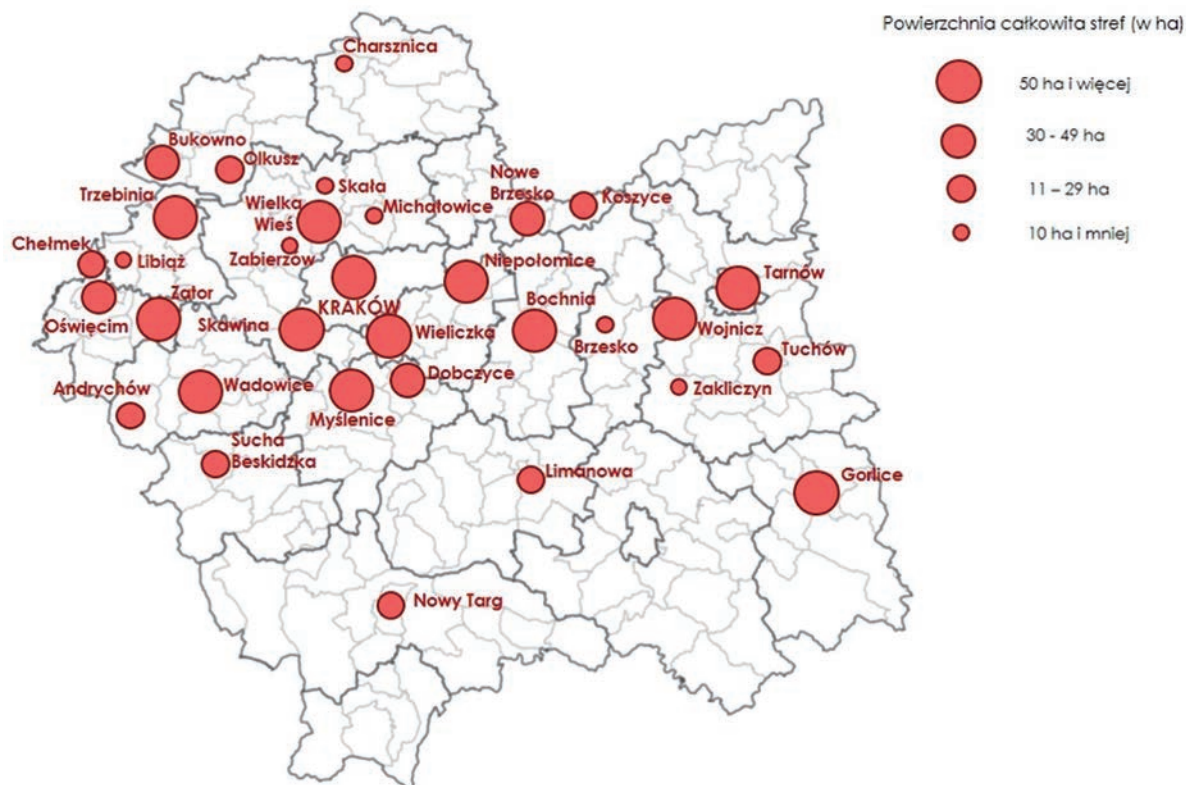
W Małopolsce funkcjonuje 36 stref aktywności gospodarczej, wśród których wyróżniają się niepołomicka, skawińska, dobczycka, myślenicka a także tarnowska i wojnicka. Wyraźnie zaznacza się klin aktywności gospodarczej od Tarnowa przez Kraków po Olkusz, Chrzanów i Andrychów.

Ryc. 77 Podstrefy Specjalnych Stref Ekonomicznych w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych z Krakowskiej SSE oraz <https://europark.arp.pl/o-strefie/lokalizacja>

Ryc. 78 Strefy Aktywności Gospodarczej w gminach

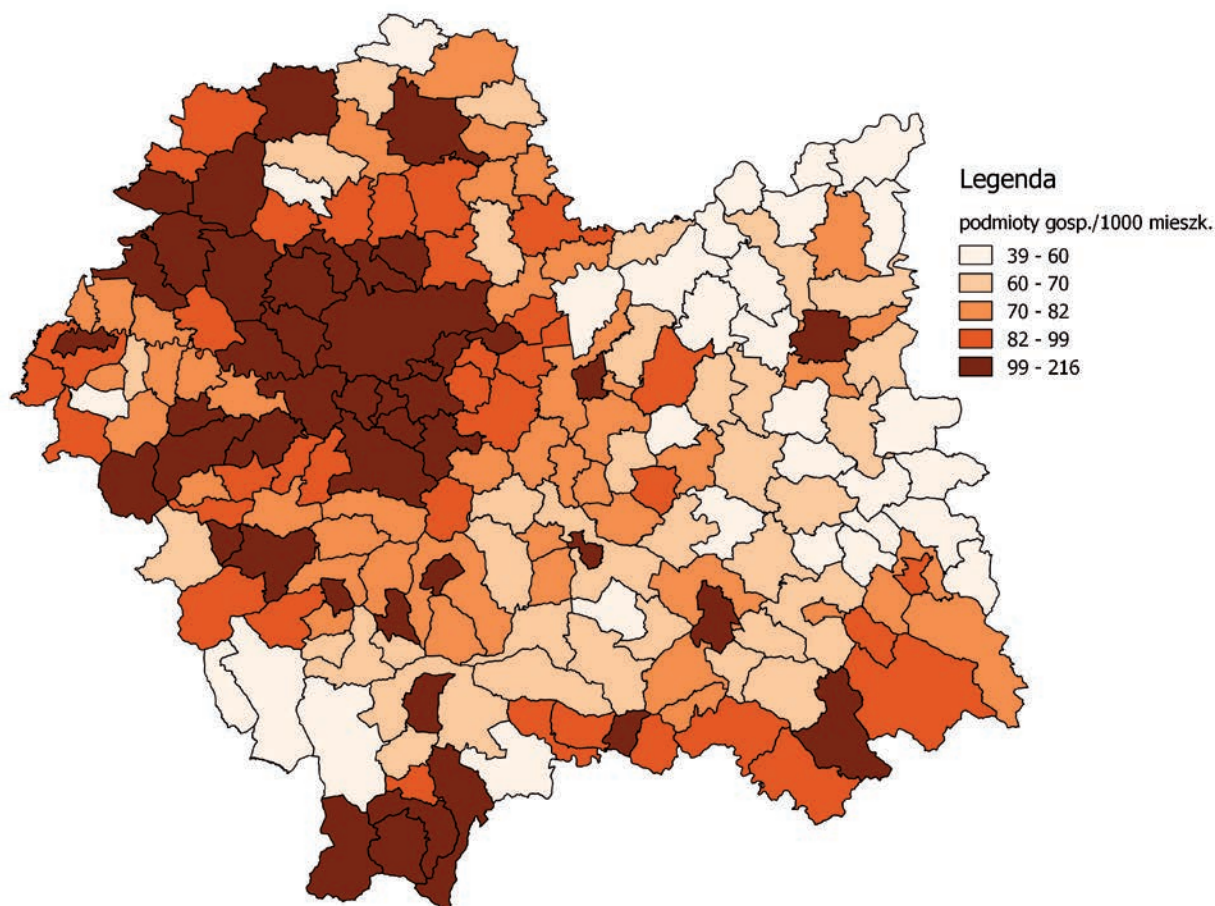

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Strefy Aktywności Gospodarczej w Małopolsce. Aktualny stan i plany (2013) Raport oraz Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (2015)

10.4. PODMIOTY GOSPODARCZE

Na koniec roku 2015 r. w Małopolsce zarejestrowanych było 363,8 tys. podmiotów gospodarczych. We wszystkich powiatach nastąpił przyrost wartości wskaźnika liczby tych podmiotów na 1000 mieszkańców. Największą wartość wskaźnika zaobserwowano w Krakowie – 211/1000 osób, a także w gminach wokół Krakowa oraz w pasie drogi krajowej nr 52 Kraków – Bielsko-Biała, a miejscami także w niektórych gminach górskich rejonu tatrzańskiego, Krynicy-Zdrój czy w takich ośrodkach miejskich jak Miechów, Sucha Beskidzka, Olkusz – ponad 110 podmiotów/1000 osób (Ryc. 79).

Ryc. 79 Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

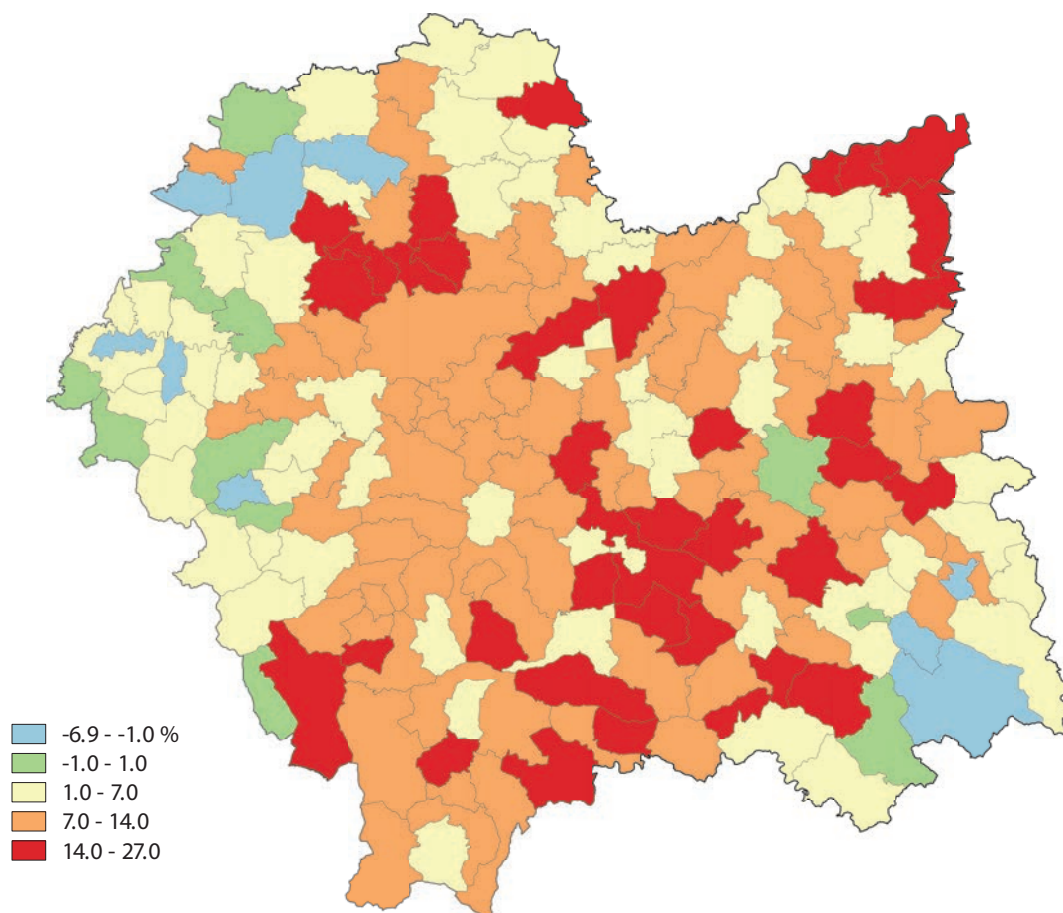
Największy wzrost liczby podmiotów gospodarczych miał miejsce w centralnej części Małopolski – w podkrakowskich gminach, ale także w rejonie Limanowej, Nowego Sącza i Mszany Dolnej, a także w sąsiedztwie Tarnowa i wzdłuż korytarzy komunikacyjnych.

Wyraźnie wyższą aktywnością gospodarczą cechują się gminy znajdujące się w zasięgu wpływu aglomeracji Krakowa. Jednocześnie zaobserwować można większą aktywność w tej sferze w obszarze tzw. klina, od Bochni przez Kraków po Olkusz i Andrychów.

Generalnie zaznacza się kilka rejonów rozwoju przedsiębiorczości:

- Kraków i Krakowski Obszar Metropolitalny,
- pas: Gorlice – Nowy Sącz – Limanowa – Mszana Dolna
- pas wschód-zachód: Trzebinia – Kraków – Bochnia – Brzesko,
- pas północ-południe: Kraków – Myślenice – Nowy Targ – Zakopane.

Ryc. 80 Zmiana liczby podmiotów gospodarczych w latach 2013-2017 (w % w stosunku do 2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2013 roku w województwie małopolskim 22 inwestorów z kapitałem zagranicznym zatrudniało powyżej 1000 pracowników, z czego siedmiu zatrudniało powyżej 2 tys. osób. Przedsiębiorstwa, które należały do tych inwestorów, dawały pracę ponad 40 tys. osób, czyli 36% wszystkich pracujących w firmach z kapitałem zagranicznym w województwie małopolskim. Czołowe przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym zatrudniające największą liczbę pracowników to: ArcelorMittal, francuska firma Valeo produkująca części samochodowe w Chrzanowie i w Skawinie (gdzie zatrudnia łącznie ponad 3 tys. osób), Capgemini w Krakowie (ponad 3 tys.) Jerónimo Martins, Metro, Schwarz Group, Auchan Gruppe i Kingfisher, którzy łącznie zatrudniają ok. 12 tys. osób. Wśród przedsiębiorców zatrudniających powyżej 1000 osób znajdują się również: producent papierosów Philip Morris oraz firmy z sektora centrów usługowych: State Street, Shell, IBM, Sabre Holdings i HSBC. Listę największych pracodawców zamykają amerykańscy inwestorzy Motorola, drukarnie RR Donelley, F&P Holding (grupa Can-Pack) oraz Delphi.

Większość kapitału zagranicznego ulokowało się w Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu oraz w powiatach: krakowskim, brzeskim, wielickim, oświęcimskim, chrzanowskim i olkuskim. Najwięcej inwestycji skoncentrowanych jest w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym, w tym nowoczesnych usług dla biznesu (75% wszystkich pracujących osób w firmach zagranicznych w województwie skoncentrowanych jest w Krakowie oraz powiatach wielickim i krakowskim). Podstrefy SSE i Strefy Aktywności Gospodarczej zlokalizowane poza KOM wykazują się niską siłą przyciągania kapitału zagranicznego. Na tle innych regionów Polski województwo małopolskie ma najlepiej rozwinięty sektor usług biznesowych.

W województwie małopolskim w 2017 r. funkcjonowało 34 firm z „Listy 500” publikowanej systematycznie przez dziennik Rzeczpospolita.

Ryc. 81 Lista największych firm z tzw. „Listy 500”

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie „Listy 500” opublikowanej przez „Rzeczpospolitą” w 2016 r.

Poniżej przedstawiono listę tych firm oraz ich lokalizację i miejsce w rankingu w 2017 r.

Tab. 28 Ranking największych firm w Małopolsce z „Listy 500”

Lp.	Nazwa firmy	Miejsce w rankingu – 2017 r.
1.	BP Europa SE, Kraków	19
2.	Tesco (Polska) sp. z o.o.	21
3.	Grupa Azoty SA GK, Tarnów	29
4.	Synthos SA GK, Oświęcim	44
5.	Grupa Can-Pack SA, Kraków	59
6.	Grupa Valeo w Polsce, Skawina	65
7.	Grupa Maspex, Wadowice	82
8.	Stalprodukt SA GK, Bochnia	98
9.	Tele-Fonika Kable SA, Kraków	101
10.	Grupa Kęty SA GK, Kęty	128
11.	Aptiv Services Poland SA, Kraków	135
12.	Holding 1 SA sk, Kraków	152
13.	ZGH Bolesław SA GK, Bukowno	161
14.	Polindus sp. z o.o.	216
15.	Slovnaft Polska SA, Kraków	225
16.	Alumetal SA GK, Kęty	226

Lp.	Nazwa firmy	Miejsce w rankingu – 2017 r.
17.	Grupa Fakro, Nowy Sącz	243
18.	Grupa PGD sp. z o.o.	267
19.	ComArch SA GK, Kraków	275
20.	Mota-engil Central Europe SA, Kraków	339
21.	Newag SA, Nowy Sącz	349
22.	Morele.net sp. z o.o.	375
23.	Vistula Group SA GK, Kraków	391
24.	Veracomp SA, Kraków	395
25.	Grupa Oknoplast sp. z o.o., Ochmanów	407
26.	Consornut Polska sp. z o.o., Kraków	408
27.	MPEC Kraków SA, Kraków	419
28.	Wawel SA, Kraków	420
29.	Amplus sp. z o.o., Kraków	453
30.	Foodcare sp. z o.o., Zabierzów	474
31.	MPK SA, Kraków	475
32.	ELIT Polska sp. z o.o., Kraków	482
33.	Wialan Langer i Wiatr sp. j., Tarnów	485
34.	MPWiK SA, Kraków	496

Źródło: Dziennik „Rzeczpospolita”

10.5. RYNEK PRACY

Zatrudnienie

Liczba pracujących w 2016 r. w województwie małopolskim wynosiła blisko 1,3 mln osób, co stanowiło 92% aktywnych zawodowo. W analizowanym okresie przybyło blisko 113 tys. nowych pracujących. Największy udział w strukturze pracujących w 2016 r. miał sektor usług i handlu – ponad 770 tys. pracujących i liczba ta wzrosła od 2013 r. o ok. 80 tys. osób (Tab. 29).

Tab. 29 Dynamika zmian liczby pracujących w Małopolsce w latach 2013-2016 (w tys. osób)

SEKTORY	2013	2016	2013-2016	zmiana [w %]
OGÓŁEM	1259,9	1373,5	113,6	9,01
ROLNICTWO*	272,7	272,7	-	-
PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO	295,2	330,1	34,9	11,82
HANDEL**	302,9	340,1	37,2	12,28
DZIAŁALNOŚĆ FINANSOWA, UBEZPIECZENIOWA, RYNEK NIERUCHOMOŚCI	40,5	43,7	3,2	7,9
POZOSTAŁE USŁUGI	348,5	386,7	38,2	10,96

* oraz leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

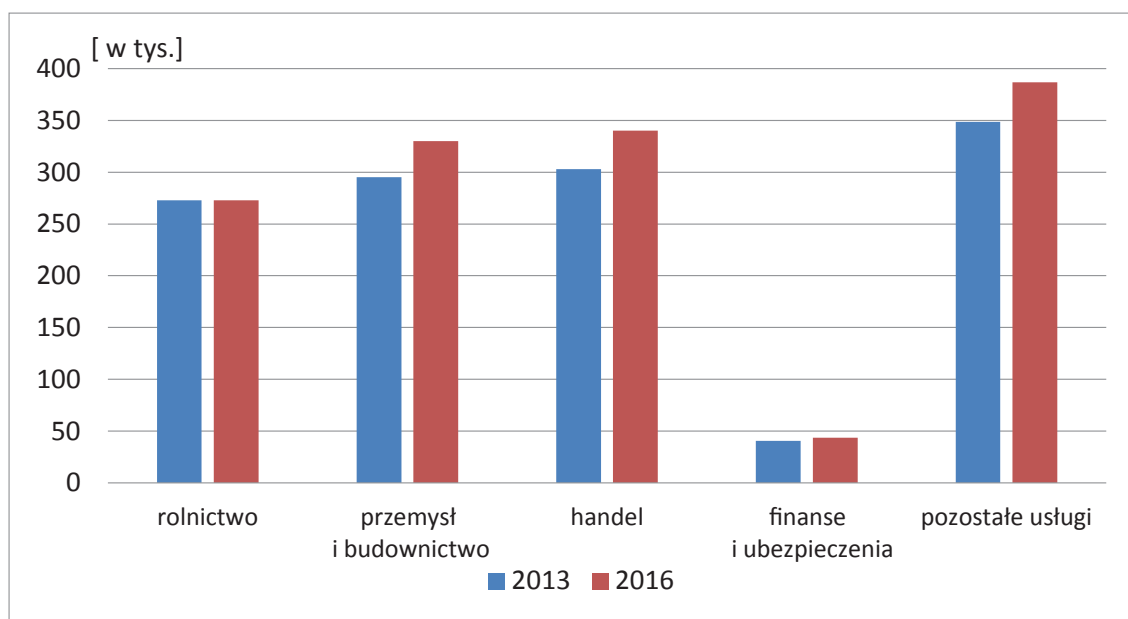
**oraz naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie GUS

W strukturze pracujących województwa małopolskiego w latach 2013-2016 nastąpił największy przyrost osób pracujących w dwóch sektorach: w handlu, transporcie, gastronomii, zakwaterowaniu i informacji – o ok. 37 tys. osób, w pozostałych usługach – ok. 38 tys. osób oraz w przemyśle i budownictwie – ok. 34 tys.

osób. W sektorze usług i handlu przybyło zatem 78,6 tys. osób, co stanowi blisko 70% przyrostu wszystkich pracujących w latach 2013-2016. W sektorze rolniczym liczba pracujących utrzymywała się na zbliżonym poziomie (Ryc. 82).

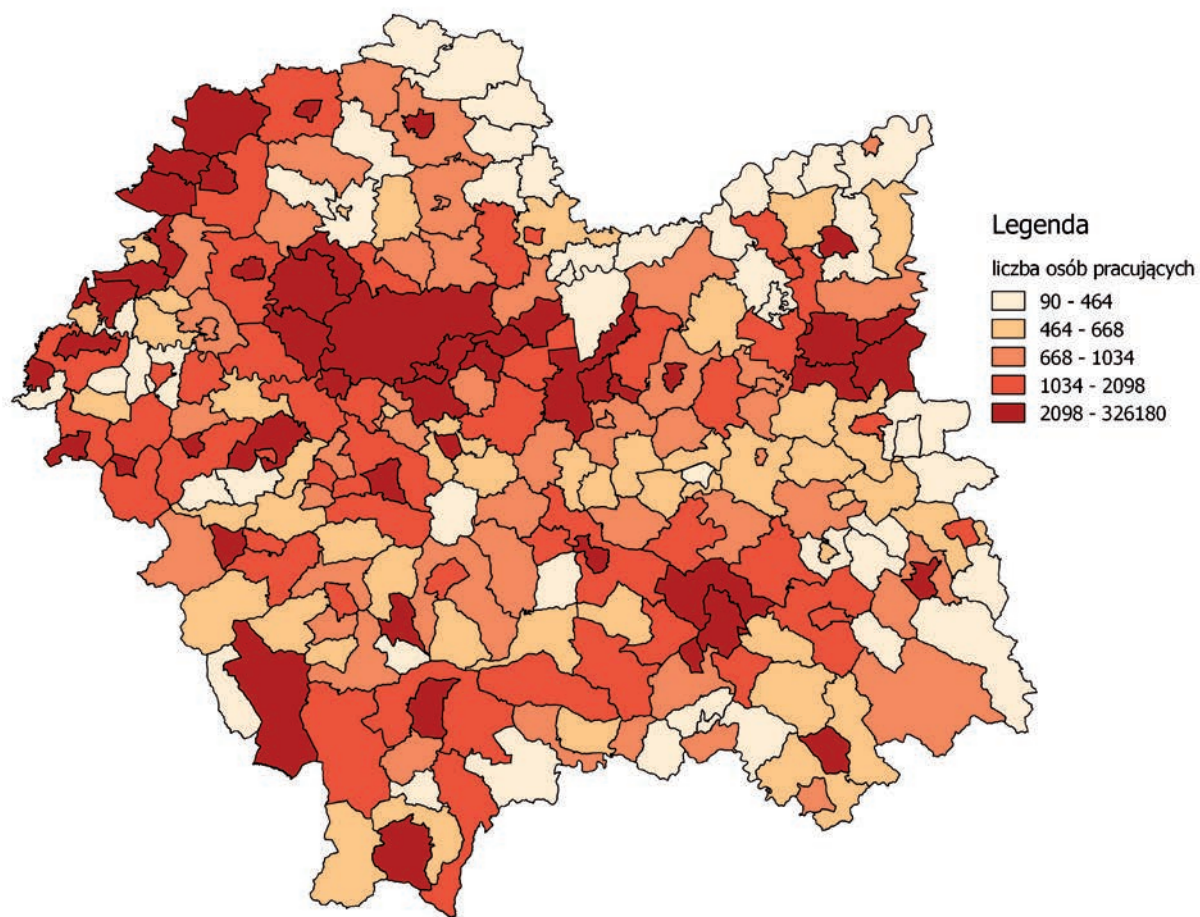
Ryc. 82 Dynamika zmian liczby pracujących w latach 2013-2016

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie GUS

W skali regionalnej największą liczbą pracujących charakteryzował się Kraków – z liczbą pracujących ok. 315 tys. oraz powiat krakowski – powyżej 54 tys. osób, oraz powiaty: tarnowski, nowosądecki i nowotarski. Natomiast najmniej pracujących w Małopolsce było w trzech rolniczych powiatach Małopolski północno-wschodniej: miechowskim, proszowickim i dąbrowskim oraz w powiecie suskim i tatrzańskim – poniżej 24 tys. osób (Ryc. 83).

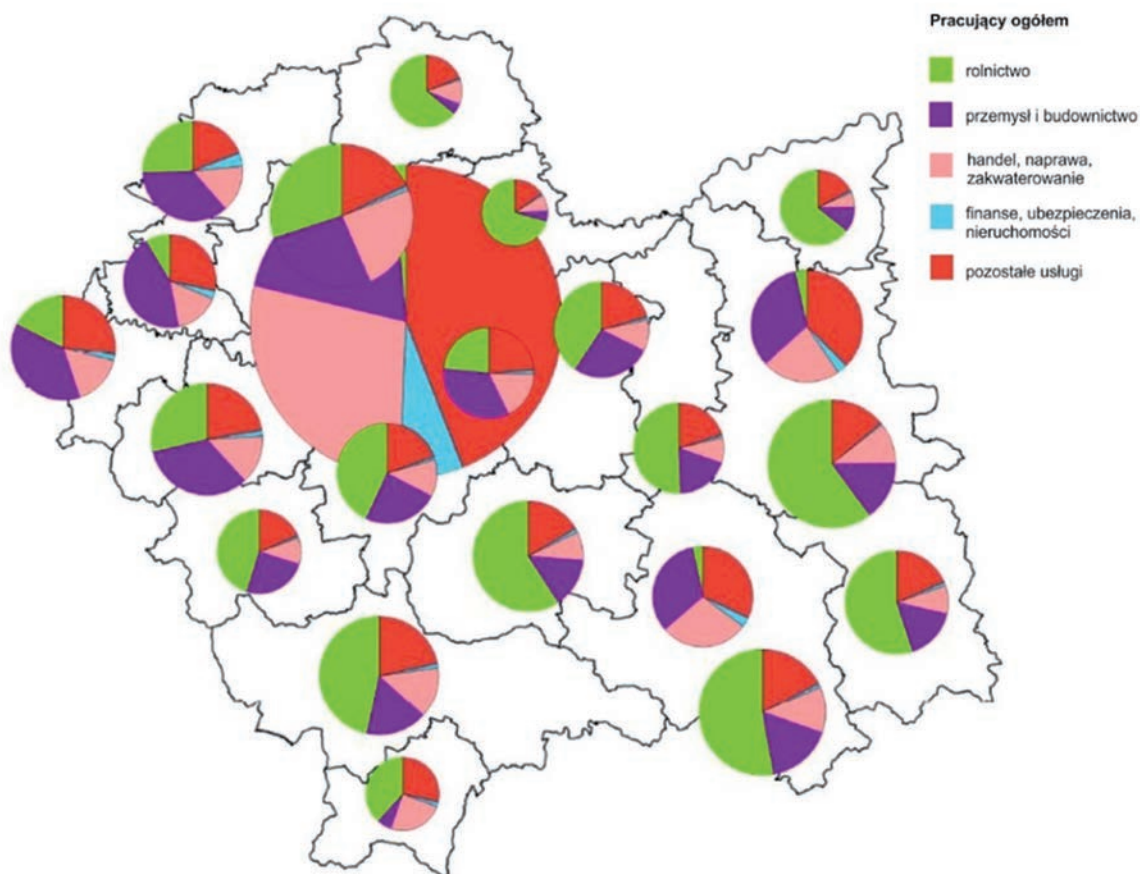
Ryc. 83 Pracujący ogółem w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

Małopolska wykazuje znaczne zróżnicowanie w zakresie struktury pracujących*. W 2014 r. w trzech miastach na prawach powiatu: Krakowie, Tarnowie i Nowym Sączu największy udział stanowią pracujący w sektorze usług i handlu (odpowiednio 240 tys., 25 tys. i 20 tys.), natomiast zaznacza się nadal duży udział pracujących w przemyśle i budownictwie w powiatach zachodniej części Małopolski (oświęcimski, chrzanowski, olkuski, wadowicki).

Ryc. 84 Struktura pracujących w Małopolsce w 2016 r.

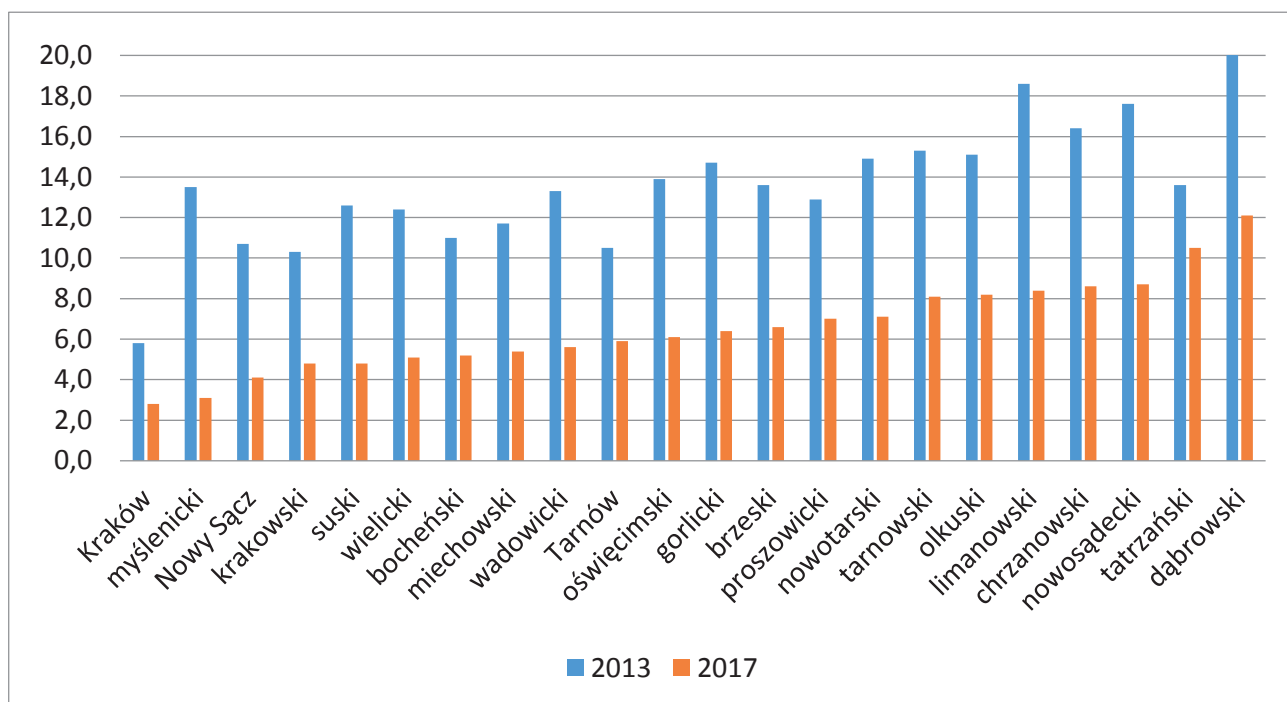
Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS (* bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, duchownych i pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego)

Małopolska jest jednym z województw o największej skali intensywności dojazdów do pracy. Według danych GUS w 2011 r. województwo małopolskie uplasowało się na czwartej pozycji w kraju z liczbą dojeżdżających na poziomie 311 tys. osób. Największe natężenie występuje w obszarach: Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, w zachodniej Małopolsce (głównie dojazdy do miast województwa śląskiego) oraz w mniejszej skali w Tarnowie. Dojazdy do pracy koncentrują się przede wszystkim wzdłuż korytarza transportowego związanego z autostradą A4, siecią dróg na linii wschód-zachód oraz linią kolejową Katowice-Kraków, Tarnów, a także w mniejszym stopniu na kierunku północ-południe w aglomeracji Krakowa i Tarnowa.

Bezrobocie

W województwie małopolskim na koniec grudnia 2016 r. w urzędach pracy było zarejestrowanych 96 531 osób bezrobotnych i jest to spadek o ok. 60 tys. osób w stosunku do roku 2013 r. W Małopolsce stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec grudnia 2016 r. wynosiła 6,7% (przy wskaźniku dla Polski – 8,3%), dając 3 miejsce w Polsce (razem z województwem mazowieckim). W latach 2013-2016 we wszystkich powiatach województwa małopolskiego nastąpił spadek stopy bezrobocia rejestrowanego. Powiatami charakteryzującymi się najniższą stopą bezrobocia są: Kraków (3,6% w 2016 r., 5,8% w 2013 r.) i powiat myślenicki (5,0% w 2016 r., 13,5% w 2013 r.), a także powiaty: suski i krakowski z wartością wskaźnika poniżej 6%. Natomiast powiatem o najwyższej stopie bezrobocia jest dąbrowski – powyżej 13% w 2016 r. (Ryc. 85).

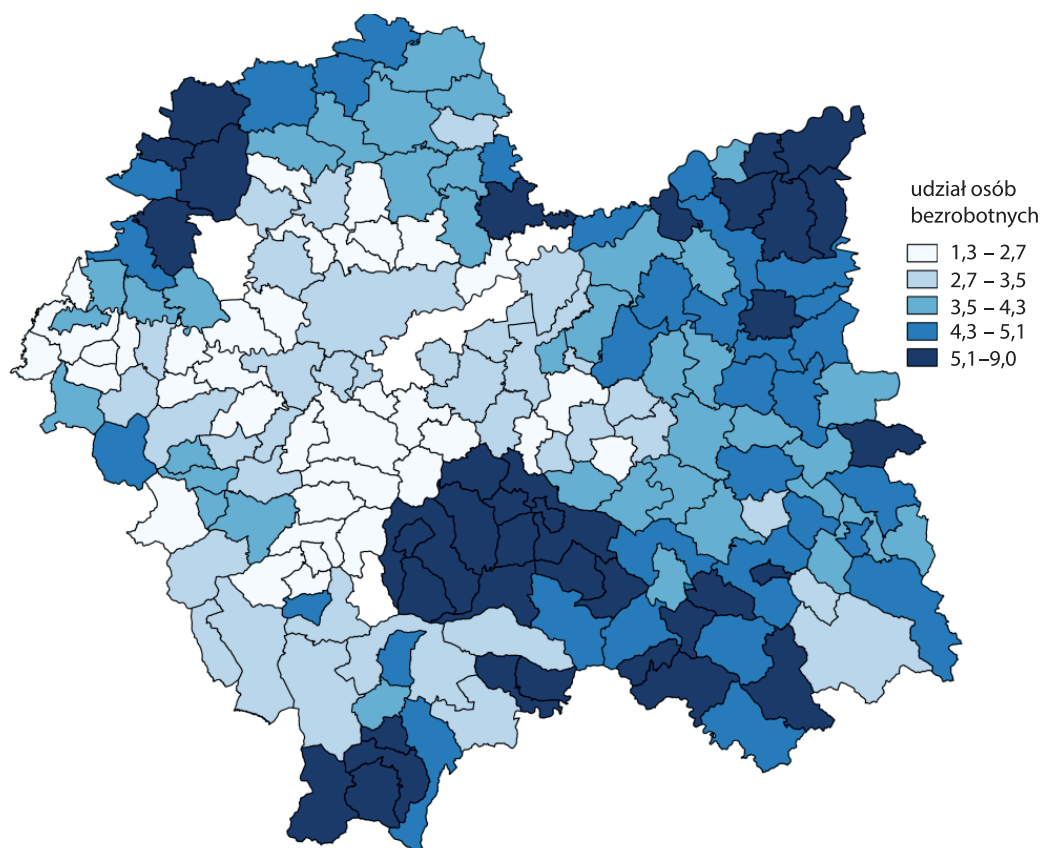
Ryc. 85 Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2013-2016

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie GUS

W zakresie rynku pracy najkorzystniejszą sytuacją cechują się powiaty Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego oraz Tarnów i Nowy Sącz. Najmniej korzystna sytuacja występuje w południowo-wschodniej i południowej części województwa małopolskiego.

Ryc. 86 Udział osób bezrobotnych w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

10.6. ROLNICTWO

Wielkość i struktura przestrzeni rolniczej

Użytki rolne w województwie małopolskim według danych geodezyjnych⁹ stanowią 5% użytków rolnych kraju i ich wielkość nie uległa większym zmianom w ostatnich kilkunastu latach. Dane te mogą zaburzać obraz przestrzeni rolniczej województwa z tego względu, że pokazują jedynie ewidencjonowany stan prawny gruntów, nie zaś ich rzeczywisty stan i sposób użytkowania. Biorąc pod uwagę GUS-owskie dane dla rolnictwa¹⁰, użytki rolne w Małopolsce stanowią obecnie 3,7% użytków rolnych kraju i ich wielkość systematycznie spada. Trend spadkowy obserwowany jest również w danych pozyskiwanych w wyniku powszechnego spisu rolnego, jednak wszystkie porównywane źródła danych zawierają istotne rozbieżności, co więcej rozbieżności rosnące. Również bieżące dane z badań rocznych nie są w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie, co utrudnia formułowanie diagnoz.

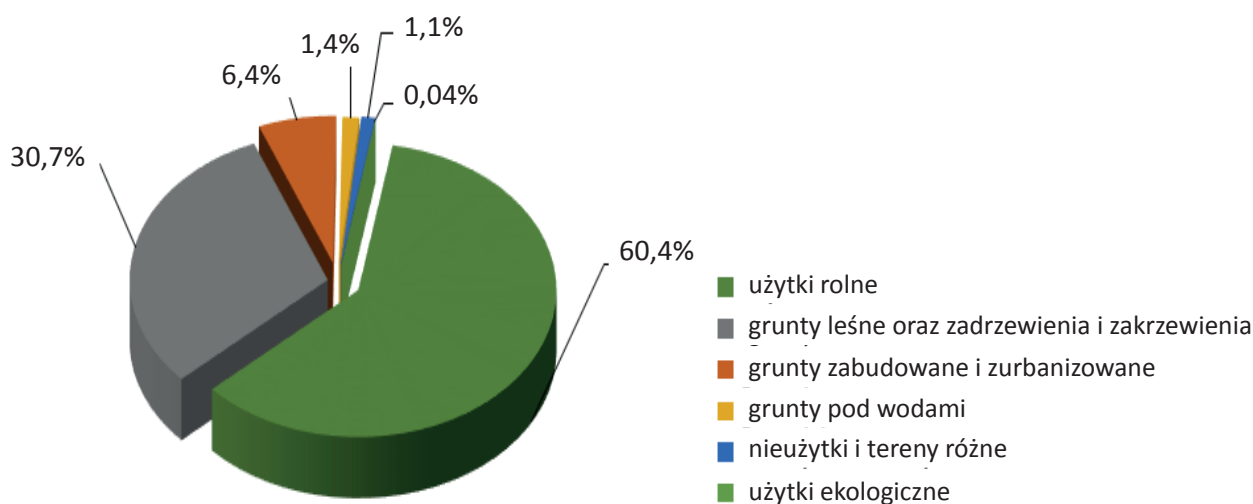
Tab. 30 Powierzchnia użytków rolnych (wg poszczególnych danych GUS)

Źródło danych	2010	2013	2014	2015	2016
BDL: badania roczne	595 034	558 366	539 229	537 466	544 800
BDL: dane GUGiK pochodzące z ewidencji gruntów i budynków	937 040	926 907	924 340	-	-
BDL: powszechny spis rolny	659 326	-	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W strukturze użytkowania ziemi Małopolski dominują użytki rolne, zajmując ponad 60% powierzchni województwa, a kolejną kategorią są grunty leśne oraz zadrzewienia i zakrzewienia – ponad 30% powierzchni (Ryc. 87). Spośród użytków rolnych największy areał zajmują grunty orne (71,2 %) oraz łąki trwałe i pastwiska po ok. 10% (Ryc. 88).

Ryc. 87 Struktura użytkowania powierzchni ziemi w Małopolsce w 2016 r.

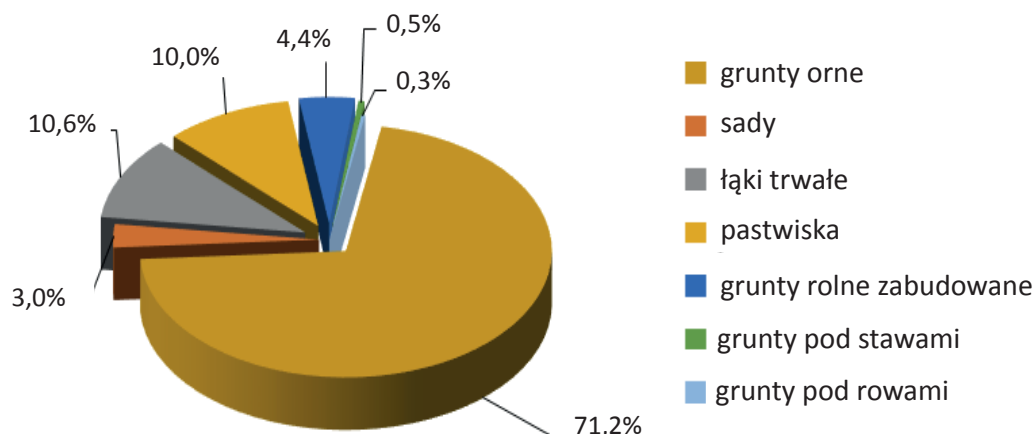

Źródło: GUS, BDL

⁹ Bank Danych Lokalnych, Kategoria: Podział terytorialny, Grupa: Powierzchnia geodezyjna kraju (dane GUGiK), Podgrupa: Powierzchnia geodezyjna kraju według kierunków wykorzystania.

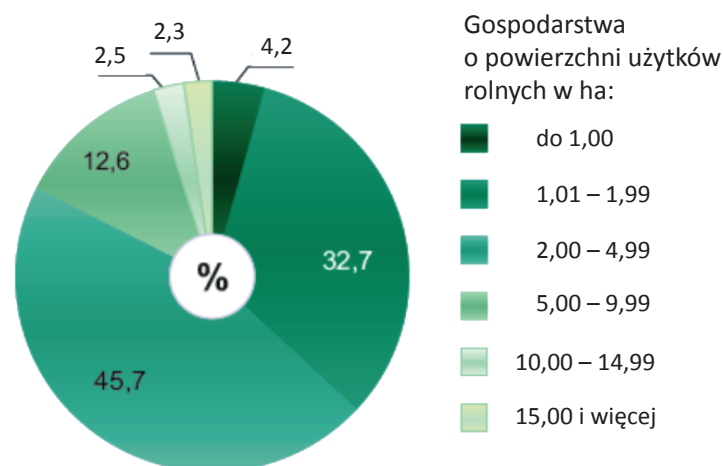
¹⁰ Bank Danych Lokalnych, Kategoria: Rolnictwo, Leśnictwo, Łowiectwo, Grupa: Użytkowanie gruntów, Podgrupa: Użytkowanie gruntów.

Ryc. 88 Struktura użytkowania użytków rolnych

Źródło: GUS, BDL

Ryc. 89 Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych

Począwszy od 2010 roku, zastosowano nową definicję gospodarstwa rolnego, zgodnie z którą gospodarstwa rolne nie obejmują gruntów posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy do 1 ha użytków rolnych prowadzących działalność rolniczą o małej skali. Ta zmiana jest istotna dla rolniczej przestrzeni Małopolski ze względu na największe w Polsce rozdrobnienie rolnictwa. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie wynosiła w 2013 r. 3,9 ha (średnia wielkość dla Polski to 9,5 ha). W 2014 r. 4,2% gospodarstw było mniejszych niż 1 ha i znalazło się poza nową definicją gospodarstwa rolnego. Wraz z gospodarstwami do 2 hektarów stanowiły 36,9% gospodarstw Małopolski, a wraz z gospodarstwami do 5 ha, aż 82,5% gospodarstw w województwie. W strukturze wielkości gospodarstw rolnych widoczny jest postępujący wzrost ilości gospodarstw najmniejszych (do 1 ha), kosztem gospodarstw 1-2 hektarowych. Ilość średnich gospodarstw nie zmienia się. Rośnie natomiast ilość gospodarstw dużych, tj. powyżej 10 ha. Pomimo stopniowego wzrostu średniej wielkości gospodarstwa w innych województwach, w Małopolsce pozostaje ona od kilku lat na niezmiennym poziomie. Realne rozdrobnienie rolnictwa w naszym regionie jest jeszcze większe niż pokazują to badania statystyczne. Taki stan rzeczy wynika z tego, że część rolników posiada swoje użytki w wielu częściach rozdzielonych od siebie, statystyka natomiast traktuje taki przypadek jako jeden użytk rolny.

Tab. 31 Struktura gospodarstw rolnych

	GOSPODARSTWA ROLNE WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH					
	do 1 ha	1-2 ha	2-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	Powyżej 15 ha
POLSKA 2010 r.	0,1	3,0	10,8	16,6	12,4	57,2
Małopolskie 2010 r.	2,0	36,1	45,4	12,7	2,1	1,7
POLSKA 2013 r.	0,2	2,8	10,1	15,2	11,7	60,0
Małopolskie 2013 r.	4,2	32,7	45,6	12,6	2,5	2,4
POLSKA 2016 r.	1,6	19,2	33,0	22,0	9,7	14,4
Małopolskie 2016 r.	1,5	36,1	44,8	13,1	2,4	2,2

Źródło: GUS

Tak rozdrobniona struktura agrarna stanowi zasadniczą przeszkodę w rozwoju ekonomicznym rolnictwa małopolskiego i jest barierą konkurencyjności w stosunku do innych województw oraz rynków UE. Jednak część z tych mikrogospodarstw stosuje tradycyjne metody produkcji, które sprzyjają zachowaniu wielu gatunków roślin i zwierząt oraz rzadkich siedlisk, które przestały istnieć w krajobrazie wielkopowierzchniowego, nowoczesnego rolnictwa. Zróżnicowane uprawy, odłogi, miedze i zadrzewienia śródpolne kształtują tradycyjny krajobraz historycznego rozłogu pól. Współistnienie przestrzeni produkcyjnej zachowującej walory przyrodnicze regionu stanowi także potencjał gospodarczy i może być źródłem pewnej przewagi na rynku krajowym i międzynarodowym w wytwarzaniu produktów żywnościowych wysokiej jakości z wykorzystaniem tradycyjnych receptur i metod przyjaznych dla środowiska, ma również znaczenie dla potencjału turystycznego Małopolski.

Pomimo wdrażania instrumentów umożliwiających scalenia gruntów rolnych, struktura najmniejszych gospodarstw pogarsza się, co prowadzi do „wypadania” tych obszarów z produkcji rolnej i potęguje niekorzystne zjawiska, takie jak odłogowanie lub zwiększanie powierzchni zabudowy rozproszonej (na byłych terenach rolniczych). Proces ten będzie narastał i szacuje się, że zagrożonych przekształceniem na cele nierolnicze jest ok. 30% powierzchni użytków rolnych w Małopolsce. Realność takiego scenariusza umacnia fakt, że ceny ziemi rolnej w Małopolsce są stosunkowo niskie – w 2014 r. ceny w obrocie prywatnym gruntów ornych są średnio 20% niższe niż średnie ceny krajowe.

Proces wypadania terenów z użytkowania rolniczego najintensywniej występuje na obszarach górskich – to tzw. schodzenie z działek wysoko położonych, trudno dostępnych i silnie nachylonych. Obserwowalny jest także w strefie oddziaływania dużych miast, gdzie postępuje zjawisko suburbanizacji. Silne rozproszenie zabudowy, np. na terenach powiatów krakowskiego, myślenickiego, limanowskiego czy bocheńskiego, nie tylko zasadniczo utrudnia powstawanie większych gospodarstw rolnych, ale wręcz przyczynia się do wypadania kolejnych działek z intensywnego użytkowania rolniczego.

Gleby województwa małopolskiego są bardzo zróżnicowane, od najwyższych klas bonitacyjnych I – III skupiających się w północnej części województwa (czarnoziemy na Wyżynie Miechowskiej i Płaskowyżu Proszowickim oraz brunatnoziemy na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej) do ubogich gleb górskich. Udział gleb dobrych i bardzo dobrych w województwie przekracza 60% i jest jednym z najwyższych w kraju. Najkorzystniejsze warunki do produkcji rolniczej występują na północy Małopolski oraz w pasie Pogórza, głównie w dolinach rzecznych.

W latach 2013–2015 w trybie administracyjnym wyłączono z użytkowania rolnego i leśnego ogółem ok. 1064 ha, w tym gruntów rolnych 954 ha, a gruntów leśnych 110 ha.

W większości były to wyłączenia na cele mieszkaniowe (633 ha) przy stosunkowo niewielkiej ilości gruntów wyłączanych na cele przemysłowe (85 ha). Przeważały wyłączenia gruntów z glebami klas I-III.

Typy obszarów wiejskich w Małopolsce

(na podstawie M. Stanny, Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, 2013)

Zgodnie z opracowaniem M. Stanny (2013) w Małopolsce w ramach jednej z zaproponowanych typologii wyróżniono 6 typów obszarów wiejskich (Ryc. 87), różniących się pod względem poziomu i charakteru roz-

woju społeczno-gospodarczego. Przestrzennie dominują dwa typy: 2 i 6. Południowo-wschodnia i wschodnia część województwa to obszar wsi typu 2, czyli o dużej gęstości sieci osadniczej, wysokiej koncentracji ludności i dużego przeludnienia agrarnego, czyli cechach ukształtowanych jeszcze w dawnym zaborze austriackim. Jest to obszar silnie rozdrobnionego rolnictwa chłopsko-robotniczego, typowego dla dawnej Galicji, gdzie charakterystyczne było i jest ciągle łączenie dochodów z gospodarstwa rolnego z dochodami z pracy najemnej poza nim. Niewielkie odległości, które zachęcają do codziennych dojazdów do pracy, oraz istniejące przeludnienie agrarne ukształtowały dominujące w tym regionie tzw. gospodarstwa chłopsko-robotnicze. W obszarze tym występują migracje wahadłowe, do czego zachęca gęsta sieć ośrodków miejskich o charakterze przemysłowym. Obszar ten cechuje się również ponadprzeciętną aktywnością obywatelską i społeczną (badania T. Żukowskiego, 2002 za: M. Stanny 2013).

Znaczna część województwa tworząca tzw. klin od Tarnowa przez Kraków, rozciągając się w kierunku granicy z województwem śląskim, to gminy przyporządkowane do typu 6, czyli tworzące strefę podmiejską wokół większych ośrodków regionalnych. Charakteryzują się wysokim stopniem dezagryzacji lokalnej gospodarki i jednocześnie niską oceną poziomu rozwoju sektora rolniczego. Gminy te pełnią głównie funkcję mieszkaniową, stanowiąc zarazem tzw. sypialnie dla osób pracujących w miastach. Są one zurbanizowane zarówno społecznie, jak i ekonomicznie. W obszarze tym dobrze rozwinięta jest sieć kolei miejskich oraz obwodnic, co przekłada się na emigrację mieszkańców miast w strefę podmiejską. Wpływa to pozytywnie na charakter społeczności lokalnych. Obszary podmiejskie monofunkcyjnych ośrodków miejskich w wyniku zmian gospodarczych stały się powodem marginalizacji rolnictwa.

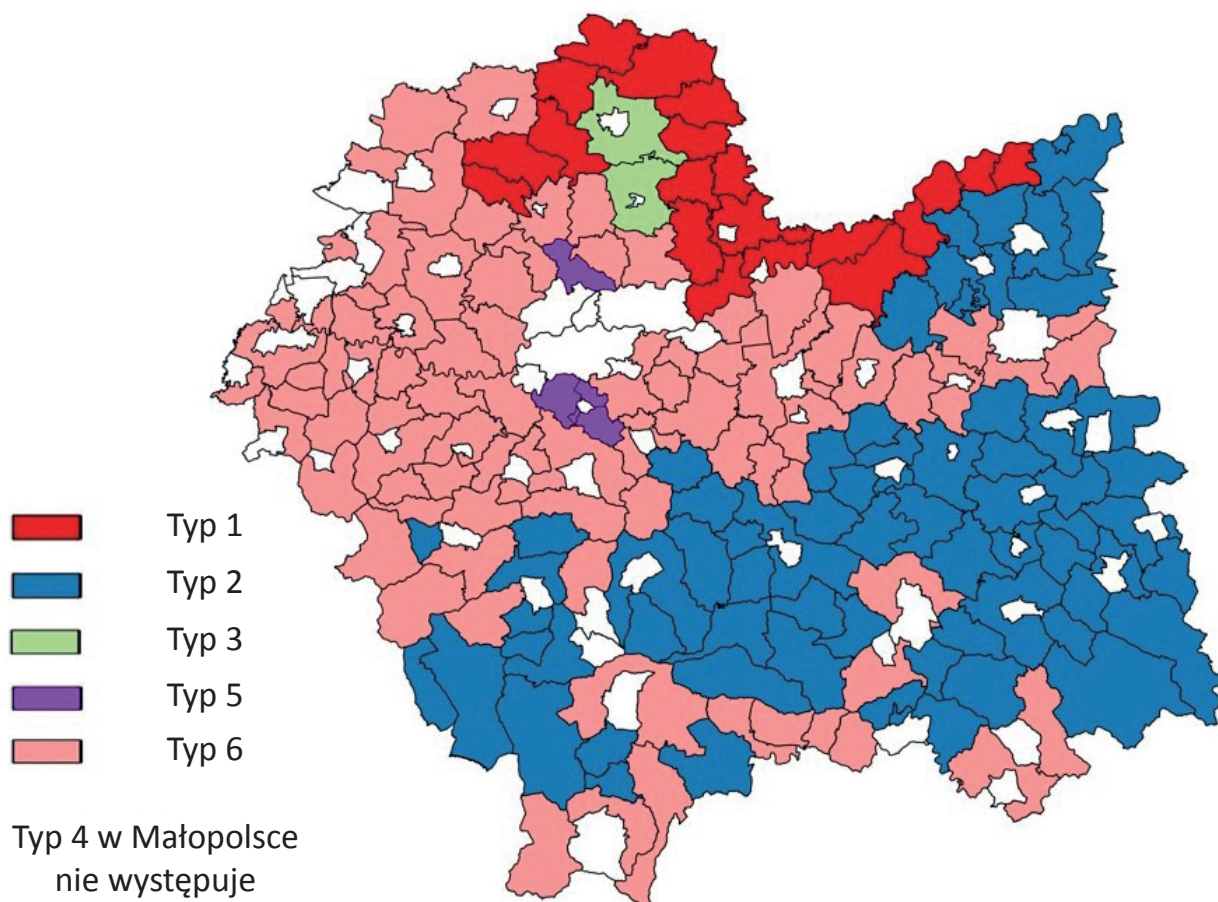
Północno-wschodnie gminy Małopolski reprezentują typ 1 o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, którego źródła należy upatrywać we względnie monofunkcyjnej gospodarce, opartej głównie na rolnictwie tradycyjnym, o niskim stopniu specjalizacji i tym samym wysokim udziale gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. Sektor rolny jest na względnie wysokim poziomie (w znacznej mierze są to gospodarstwa towarowe, kierowane przez osoby z relatywnie dobrym wykształceniem), jednakże niedobór innych funkcji gospodarczych przyczynia się do migracji do miast regionalnych. Jest to pod względem migracyjnym obszar o istotnym zwężeniu struktury demograficznej oraz o najniższym stopniu dezagryzacji struktury gospodarki lokalnej.

Cztery gminy podkrakowskie – Zielonki, Mogilany, Świątniki Górne i Siepraw przyporządkowane zostały do typu 5, czyli o najkorzystniejszej strukturze rozwoju społeczno-gospodarczego. Są to wielofunkcyjne podmiejskie tereny związane z największymi ośrodkami miejskimi w Polsce, z pozytywnym bilansem migracyjnym, generowanym przez dwa strumienie napływu ludności – napływ do strefy podmiejskiej ludności w wieku produkcyjnym z gmin peryferyjnych, z zamiarem znalezienia pracy w ośrodku miejskim oraz drugi – napływ zamożniejszej części mieszkańców centrum miast na tereny pozamiejskie. Wpływa to bardzo korzystnie na strukturę demograficzną, w której pierwszy strumień niejako „odmładza” strukturę wiekową, natomiast drugi poprawia strukturę wykształcenia i strukturę społeczną. Działalność rolnicza w tym obszarze cechuje się towarowością, o wysokiej specjalizacji, zazwyczaj sadowniczej i warzywniczej. Obszary te tworzą suburbia o funkcji głównie mieszkaniowej, o silnym zurbanizowaniu ekonomicznym i społecznym (Szymańska, 2007 za M. Stanny, 2013).

Dwie gminy wiejskie: Miechów i Słomniki prezentują typ 3, wielofunkcyjny, z istotnym udziałem wielkoobszarowego nowoczesnego rolnictwa.

Podsumowując, Małopolska charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem rozwoju społeczno-gospodarczego terenów wiejskich, z wyraźną dominacją z jednej strony obszarów o wysokim stopniu dezagryzacji, niskim poziomie rozwoju rolnictwa i dominacji funkcji mieszkaniowych w klinie od Tarnowa przez Kraków po województwo śląskie – typ 6, a z drugiej obszarów o przeludnieniu agrarnym i wysokiej gęstości sieci osadniczej, o względnie zrównoważonej i korzystnej strukturze wieku i płci – typ 2. Podmiejski (typ 6) charakter obszarów wiejskich – typ 6 prezentuje także część gmin Podhala i okolic Zakopanego oraz okolic Nowego Sącza i niektórych gmin uzdrowiskowych.

Ryc. 90 Typologia obszarów wiejskich wg struktur rozwoju społeczno-gospodarczego – fragment

Źródło: Stanny M., 2013, Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, s. 202

Produkcja rolna

W Małopolsce ponad połowa mieszkańców regionu żyje na wsi – jest to 4. wynik w kraju (mieszkańcy wsi przeważają jeszcze w woj. podkarpackim, lubelskim i świętokrzyskim), jednak rolnictwo przestało odgrywać wiodącą rolę w gospodarce regionu i rozwoju obszarów wiejskich. Najsilniej procesy dezagraryzacyjne dotyczyły obszarów wiejskich położonych wokół miast. Nie odnosi się to jednak do gmin o glebach najwyższej jakości, na terenie których tradycyjnie prowadzona jest intensywna produkcja warzywnicza. Specyficzne problemy z rolniczym zagospodarowaniem ziemi, zwłaszcza trwałych użytków zielonych, występują w Beskidach i na Podhalu. Wynika to z postępującej redukcji inwentarza trawożernego. Bardzo niskie stany pogłowia bydła, a także porzucanie chowu owiec powodują degradację trwałych użytków zielonych, które będąc w strefie bezrolnej, stosunkowo szybko ulegają zakrzaczeniu i nieplanowanemu zalesieniu.

Mieszkańcy wsi małopolskich mocno identyfikują się ze swym miejscem zamieszkania, traktując je jako atrakcyjne miejsce do życia (zwłaszcza we wsiach górskich i w pobliżu miast), lecz coraz słabiej wiążą swój byt ekonomiczny z rolnictwem i produkcją rolą. Ludność rolnicza Małopolski jest raczej mało zainteresowana międzysąsiedzką i branżową współpracą i tworzeniem różnych form wzajemnej pomocy i współpracy produkcyjnej i ekonomicznej. W szczególności zasada ta dotyczy gęsto zaludnionych subregionów. Wyjątek stanowią pozytywne przykłady współpracy sadowników, producentów warzyw oraz hodowców prowadzących od lat wypas wspólnotowy owiec.

Miejsce Małopolski w rankingu województw w produkcji roślinnej i zwierzęcej utrzymuje się na zbliżonym poziomie od kilku lat, przy czym można zauważyć, że największy wzrost udziału nastąpił w produkcji żywca wieprzowego oraz jaj kurzych (Tab. 32).

Tab. 32 Udział wybranych artykułów rolnych w produkcji krajowej

	Produkt	2014		2015		2016	
		[%]	m-ce w rankingu woj.	[%]	m-ce w rankingu woj.	[%]	m-ce w rankingu woj.
Produkcja roślinna	Zboża	2,7	15	2,8	12	2,9	12
	Ziemniaki	8,0	5	8,5	4	6,3	9
	Buraki cukrowe	0,6	15	0,6	15	0,6	15
	Rośliny oleiste	0,9	15	0,7	16	1,1	14
	Warzywa gruntowe	12,3	3	11,6	5	-	-
	Owoce z drzew	4,1	5	3,5	5	-	-
Produkcja zwierzęca	Żywiec wołowy	3,9	10	4,1	9	3,5	9
	Żywiec wieprzowy	2,7	11	2,1	13	2,5	9
	Żywiec drobiowy	1,5	15	1,5	15	1,8	14
	Mleko krowie	2,8	9	2,5	9	2,9	8
	Jaja kurze	5,5	5	5,3	5	6,2	3

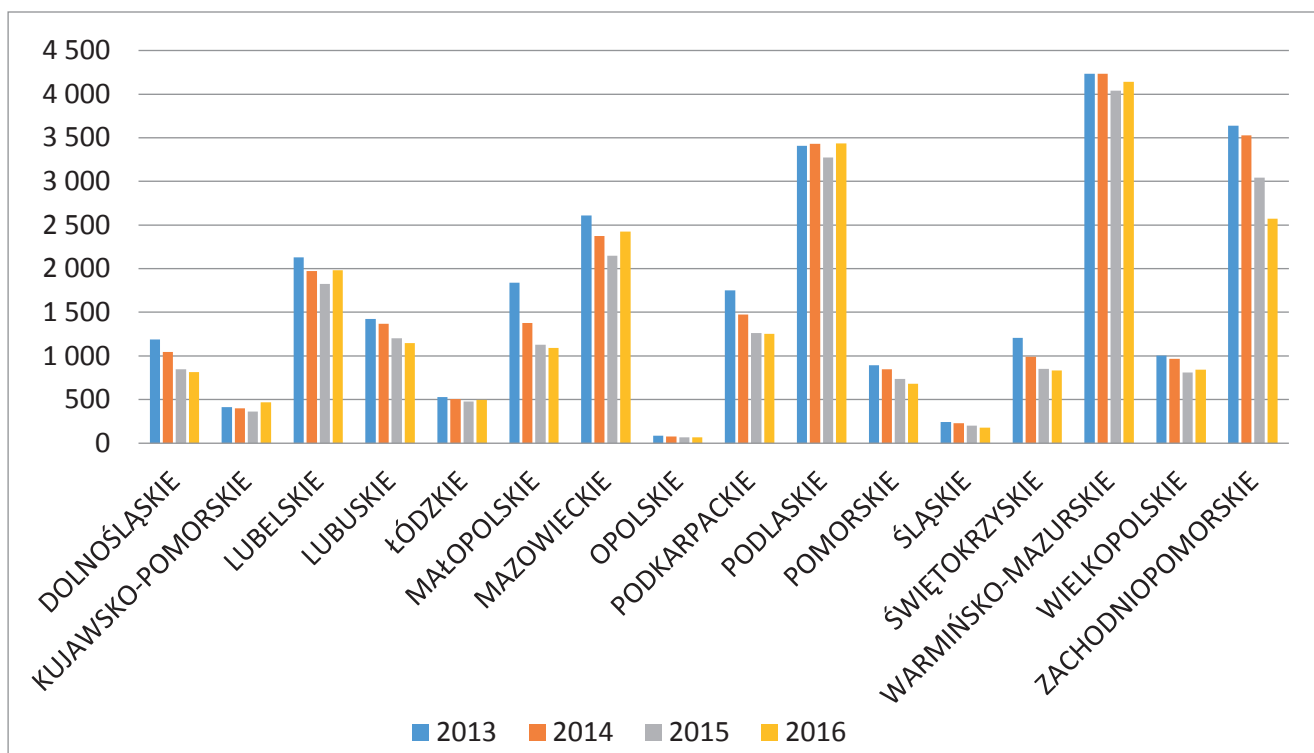
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane statystyczne wskazują na stabilizację produkcji rolniczej i pozycji Małopolski na rolniczej mapie kraju.

Gospodarstwa ekologiczne i produkty regionalne

Do 2012 r. obserwowano dynamiczny rozwój ekologicznych gospodarstw, których liczba wzrosła ponad trzykrotnie w latach 2006 – 2012 i wynosiła 1911. W 2013 r. w Małopolsce były 1833 gospodarstwa ekologiczne a w 2015 r. liczb ich spadła do 1195. Trend spadkowy utrzymuje się w całym kraju.

Ryc. 91 Liczba gospodarstw ekologicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największą liczbę gospodarstw tego typu można znaleźć w powiatach limanowskim, nowosądeckim i gorlickim.

Małopolska wieś posiada bogate zasoby dziedzictwa kultury rolnej i tradycji przetwórczych, które otwierają szerokie możliwości produkcji żywności tradycyjnej. Konkurencyjny charakter gospodarki opartej na bogatych zasobach produktów tradycyjnych i regionalnych oraz walorach krajobrazu umożliwia tworzenie lokalnych miejsc pracy w sferze dziedzictwa kulturowego wsi i przemysłów czasu wolnego.

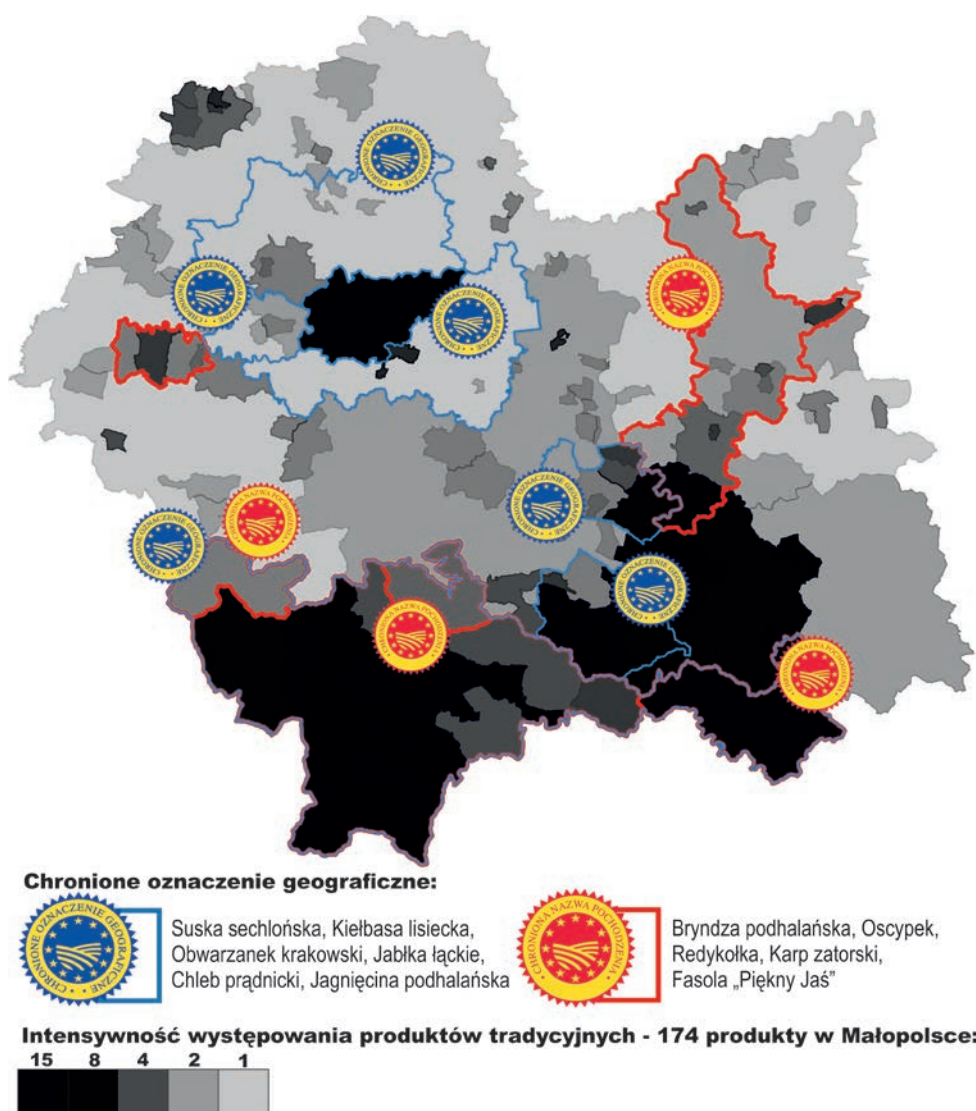
W Unii Europejskiej od co najmniej 1992 r. funkcjonuje system ochrony, identyfikacji i wyróżniania wyso-
kajakościowych produktów rolnych i spożywczych. Produkty te swoją wyjątkowość zawdzięczają określo-
nemu pochodzeniu geograficznemu lub tradycyjnej metodzie wytwarzania. Spośród 39 polskich produktów
regionalnych, 11 zarejestrowanych jest w Małopolsce. Są one wyróżnione znakami potwierdzającymi wyso-
ką jakość, pochodząc z konkretnych regionów i charakteryzują się tradycyjną metodą produkcji.

Produkty tradycyjne to produkty rolne, środki spożywcze oraz alkohole, których jakość lub wyjątkowe
cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycyjnych metod produkcji, stanowiące element dziedzictwa
kulturowego regionu.

Produkty te dzięki niezmiennej od lat recepturze wytwarzania, gwarantującej wyjątkowe cechy i właści-
wości wyrobu mogą ubiegać się o wpis na Listę Produktów Tradycyjnych.

W Małopolsce w 2016 r. zarejestrowane są 174 produkty, co plasuje województwo na drugim miejscu
w kraju.

Ryc. 92 Zasięg produktów tradycyjnych i regionalnych

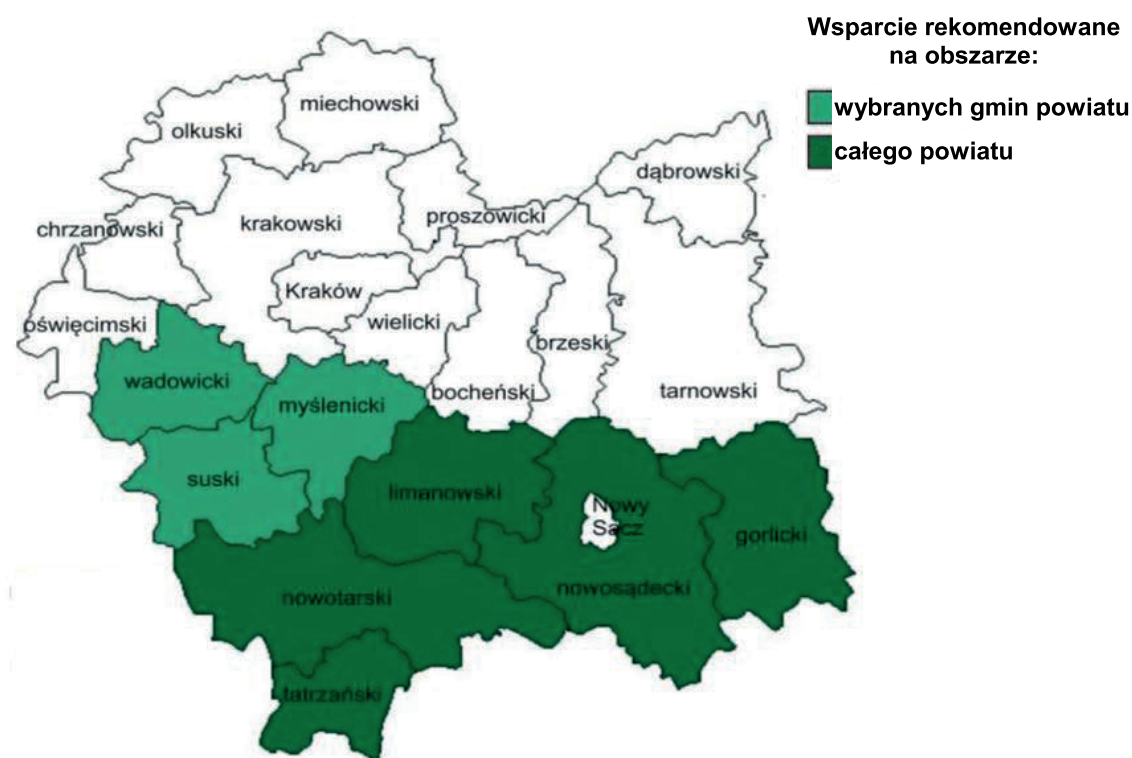

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Wsparcie dla poszczególnych obszarów strategicznych kierunków produkcji i rozwoju rynku

Zidentyfikowane w programie strategicznym obszary wsparcia (Uchwała Nr 1637/16 ZWM z dnia 3 listopada 2016 r. w sprawie przyjęcia Programu Strategicznego Obszary Wiejskie) dotyczą kluczowych dla rozwoju rolnictwa kierunków produkcji. Przedział czasowy proponowanej interwencji jest zawężony do bieżącego okresu programowania i obowiązuje do 2020 roku. Wskazano kierunki produkcji lub (i) specjalizacji, które są przyrodniczo, gospodarczo i kulturowo dopasowane i możliwe do wdrożenia w poszczególnych subregionach. Są one traktowane jako priorytetowe z uwagi na ich znaczenie w obszarze całego województwa, w zakresie kształtowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej i ekonomii wsi.

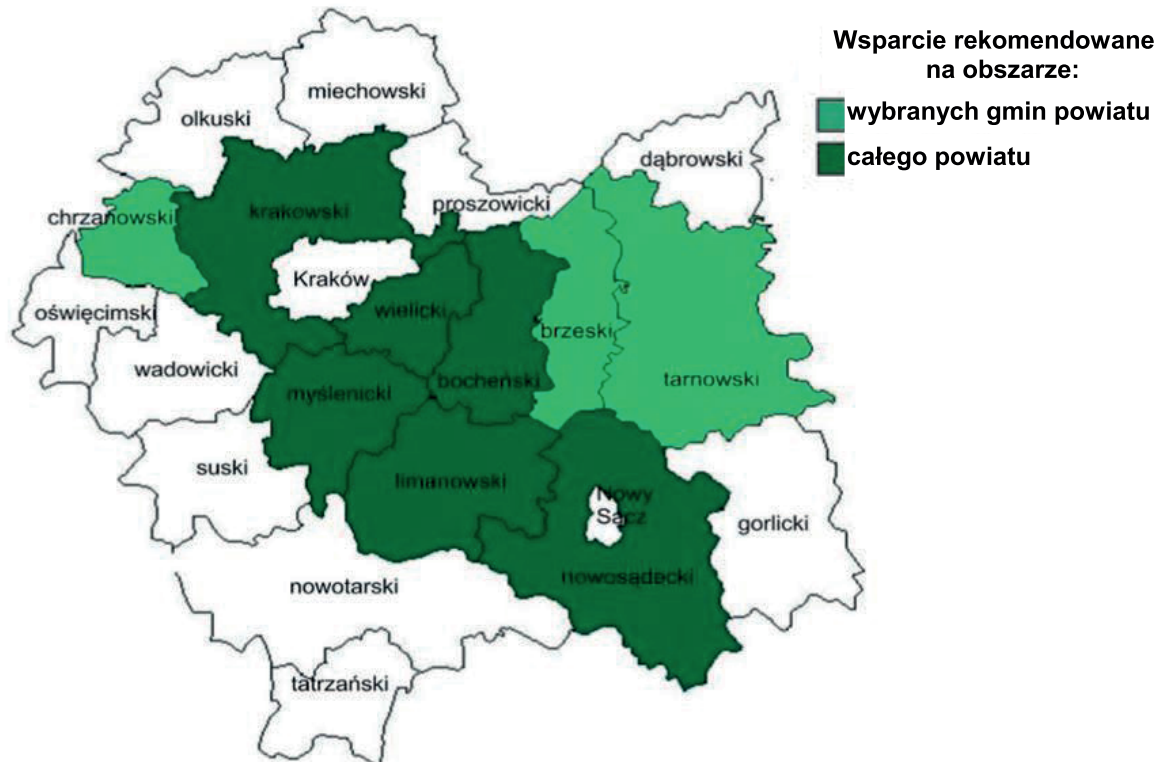
Ryc. 93 Zakres terytorialny wsparcia chowu i hodowli zwierząt trawożernych

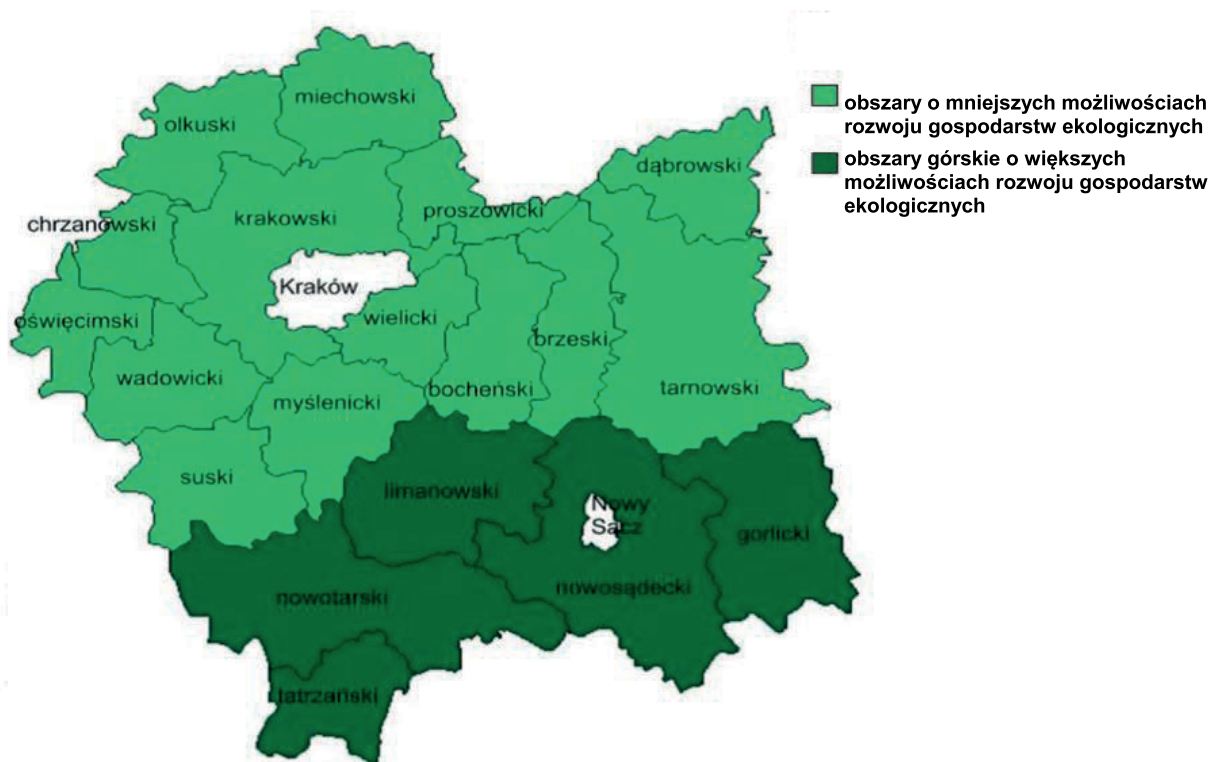
Ryc. 94 Zakres terytorialny wsparcia rozwoju produkcji warzywniczej

Ryc. 95 Zakres terytorialny wsparcia rozwoju sadownictwa i produkcji owoców miękkich

Ryc. 96 Zakres terytorialny wsparcia produkcji ekologicznej

Ryc. 97 Zakres terytorialny wsparcia w ramach rozwoju rybactwa śródlądowego

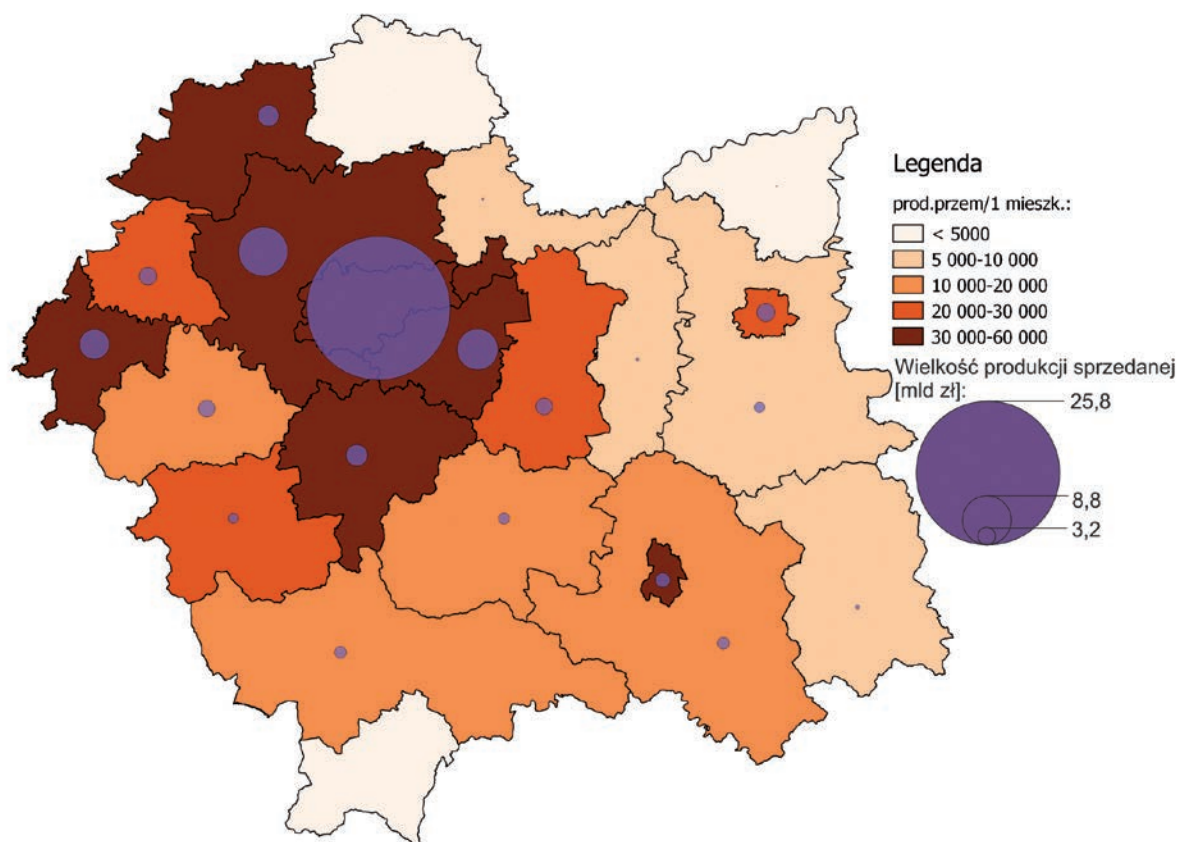
Wsparcie rolnictwa środkami Unii Europejskiej

Dzisiejszy obraz polskiego i małopolskiego rolnictwa jest stymulowany w znacznej części przez środki wypłacane w ramach płatności bezpośrednich, dzięki którym do gospodarstw rolniczych w Polsce trafiło łącznie do połowy 2014 r. ponad 103 mld zł, w tym 10,9 mld zł w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, 6,6 mld zł w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” oraz ponad 70 mld zł w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Znaczna część tych środków została alokowana w gospodarstwach rolniczych województwa małopolskiego oraz na szeroko rozumianych obszarach wiejskich naszego regionu.

10.7. PRZEMYSŁ

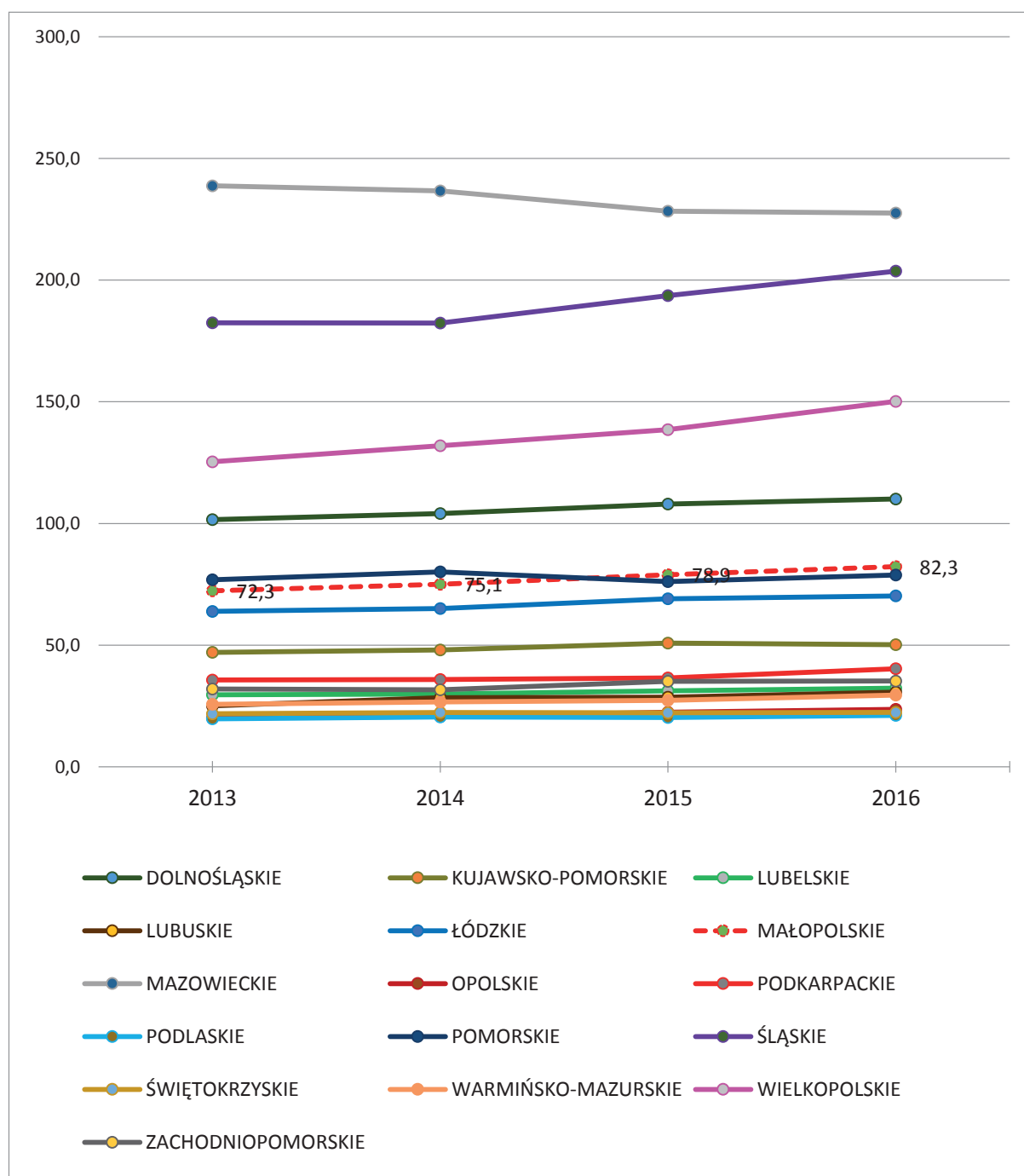
W 2017 r. wartość produkcji sprzedanej przemysłu w województwie małopolskim wyniosła 93 mld zł (w cenach bieżących) i wzrosła w stosunku do roku 2013 o 16 mld zł. Największą wartość odnotowano w Krakowie – ponad 28 mld zł oraz w mniejszym stopniu w powiatach: wielickim, oświęcimskim. Tradycyjnie najniższą produkcją sprzedaną charakteryzowały się powiaty: miechowski, dąbrowski oraz tatrzański. Z kolei wartość produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca najwyższa jest w Krakowie oraz powiatach: wielickim, krakowskim ziemskim, olkuskim i oświęcimskim – wartość powyżej 30 000 zł na osobę. Najmniejsze wartości, podobnie jak w przypadku wartości ogółem, zanotowano w powiatach Małopolski północnej i w powiecie tatrzańskim – poniżej 5000 zł na osobę.

Ryc. 98 Produkcja sprzedana przemysłu w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Ryc. 99 Produkcja sprzedana przemysłu (w mld zł)

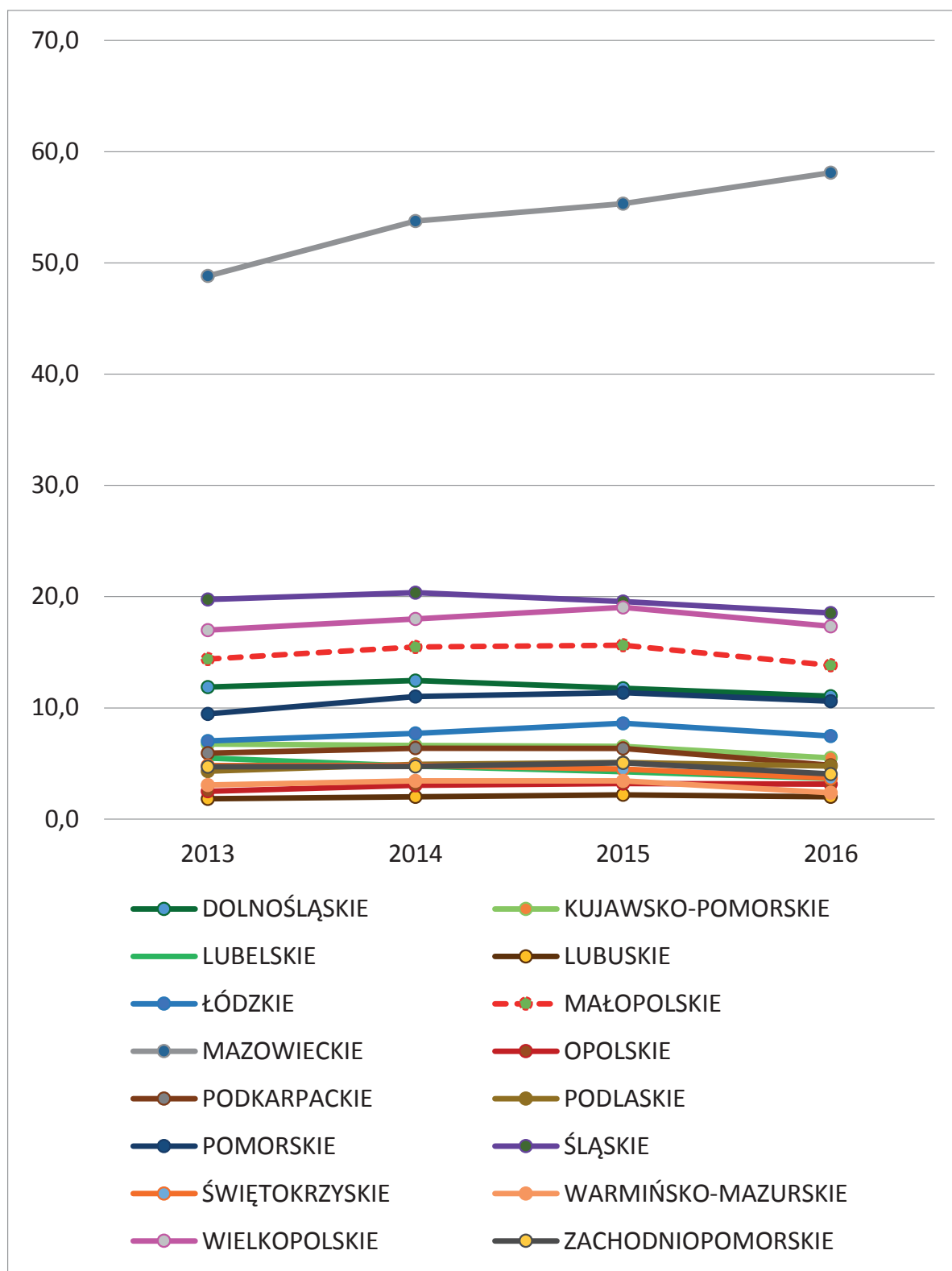

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

10.8. BUDOWNICTWO I GOSPODARKA MIESZKANIOWA

W 2016 r. wartość produkcji sprzedanej w budownictwie osiągnęła 13,8 mln zł i spadła w stosunku do roku 2015 o ok. 1,8 mln zł. Małopolska zajmuje czwarte miejsce za mazowieckim, śląskim i wielkopolskim. Poza województwem mazowieckim, w którym zaobserwowano wzrost wartości tego wskaźnika, w pozostałych województwach utrzymuje się w zasadzie stagnacja bądź niewielki spadek (Ryc. 100).

Ryc. 100 Wartość produkcji sprzedanej w budownictwie (w cenach bieżących w mln zł)

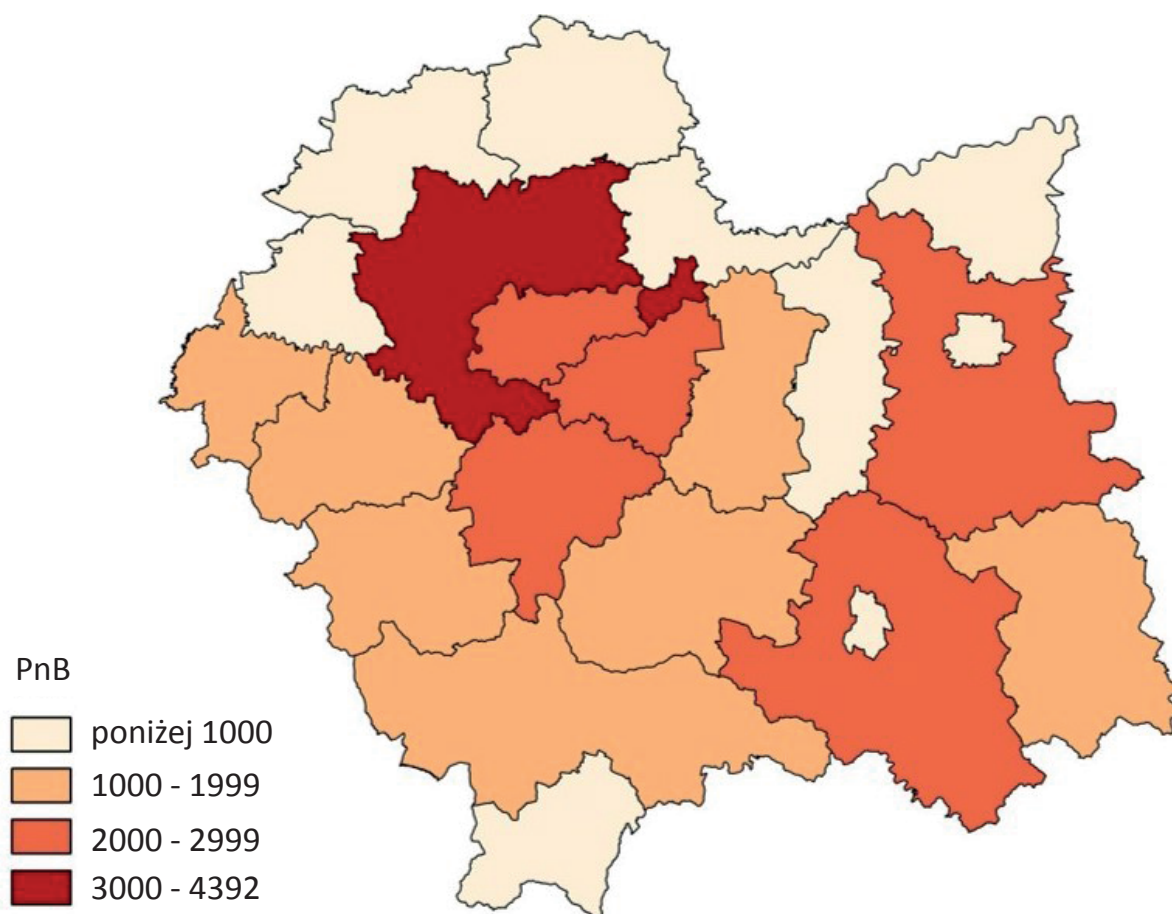

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W latach 2013-2016 wydano ogółem 30 791 pozwoleń na budowę na obiekty mieszkalne. Największy ruch budowlany w latach 2013-2016 nastąpił w powiecie krakowskim – ponad 3000 pozwoleń, a następnie w Krakowie, wielickim, myślenickim, tarnowskim oraz nowosądeckim. Najwięcej pozwoleń na budowę wydano w powiecie krakowskim – 4392. Niewielki ruch budowlany miał miejsce w powiatach północnej Małopolski – olkuskim, miechowskim, proszowickim i dąbrowskim oraz w Tarnowie i Nowym Sączu (Ryc. 101).

Duży ruch budowlany związany jest z procesami suburbanizacji, w tym z migracją mieszkańców miast centralnych – Krakowa, Tarnowa i Nowego Sącza do strefy podmiejskiej, jako preferowanego miejsca lokalizacji nowych domów.

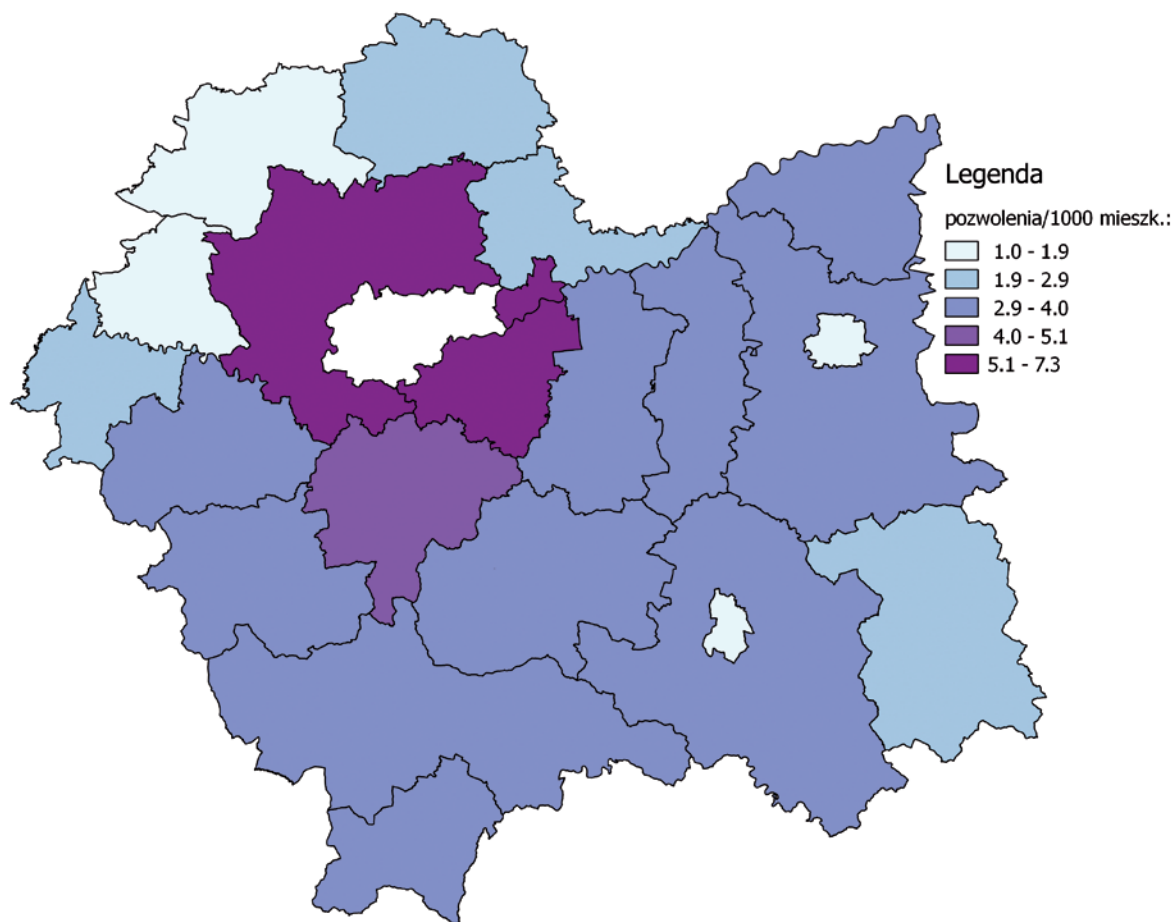
Ryc. 101 Liczba wydanych pozwoleń na budowę w latach 2013-2016

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

Podobnie przedstawia się sytuacja w województwie małopolskim w zakresie liczby pozwoleń na budowę na 1000 osób, co potwierdza związek ruchu budowlanego ze zmianami ludnościowymi i migracją ludności w strefy podmiejskie największych miasta Małopolski (Ryc. 102).

Ryc. 102 Pozwolenia na budowę na 1000 osób w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

W województwie małopolskim nastąpił wzrost ogólnej ilości mieszkań, z ponad 1,1 mln w 2012 r. do ok. 1,162 mln mieszkań w 2016 r., czyli nieco ponad 60 tys. mieszkań. Większy przyrost zanotowano w miastach niż na wsi (Tab. 33).

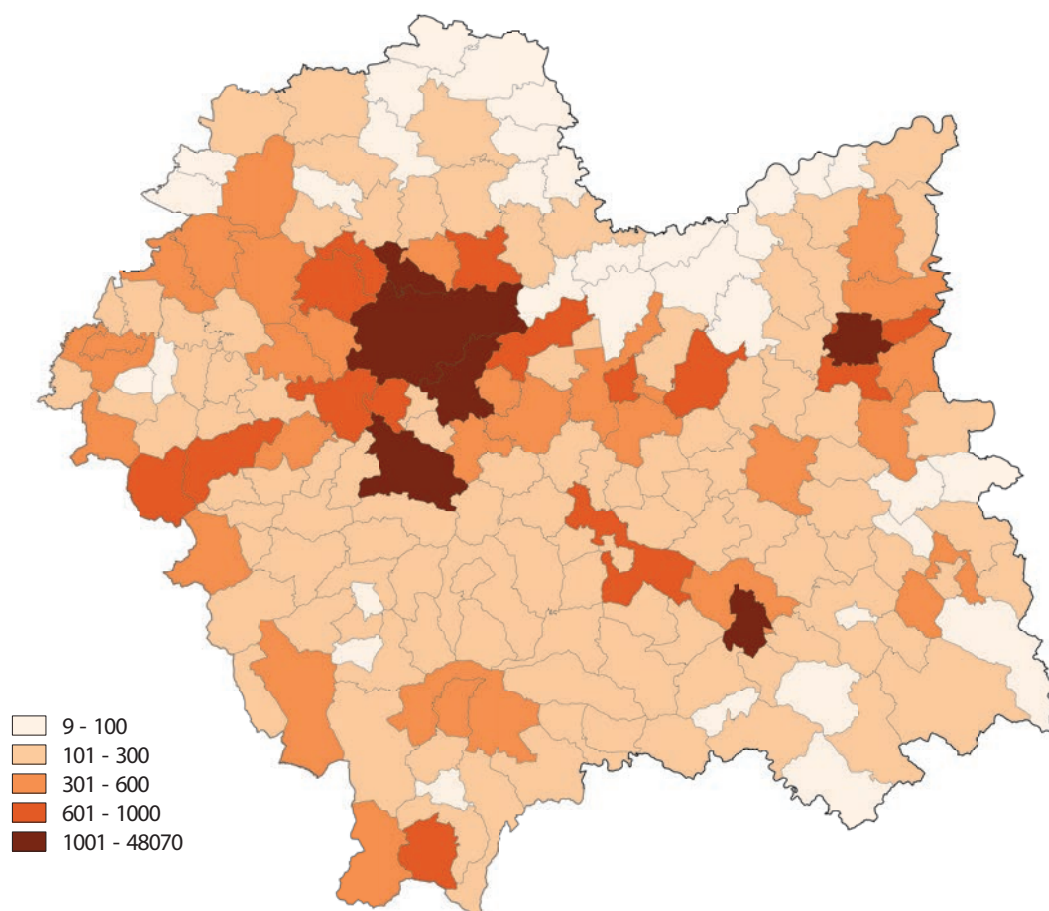
Tab. 33 Liczba mieszkań ogółem w województwie małopolskim w latach 2012-2016

	2012	2014	2015	2016
ogółem	1 102 542	1 132 051	1 145 914	1 162 663
w miastach	644 266	662 770	670 909	682 316
na wsi	458 276	469 281	475 005	480 347

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

W latach 2012-2016 najwięcej nowych mieszkań przybyło w obszarze Krakowa i w gminach podkrakowskich, w Tarnowie i gminie wiejskiej Tarnów, w Nowym Sączu i gminach na zachód od niego, wzdłuż drogi krajowej nr 28 (Chelmiec, gmina wiejska Limanowa), w Zakopanem i w gminie Kościelisko oraz w gminie Andrychów (Ryc. 103).

Ryc. 103 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2012-2016

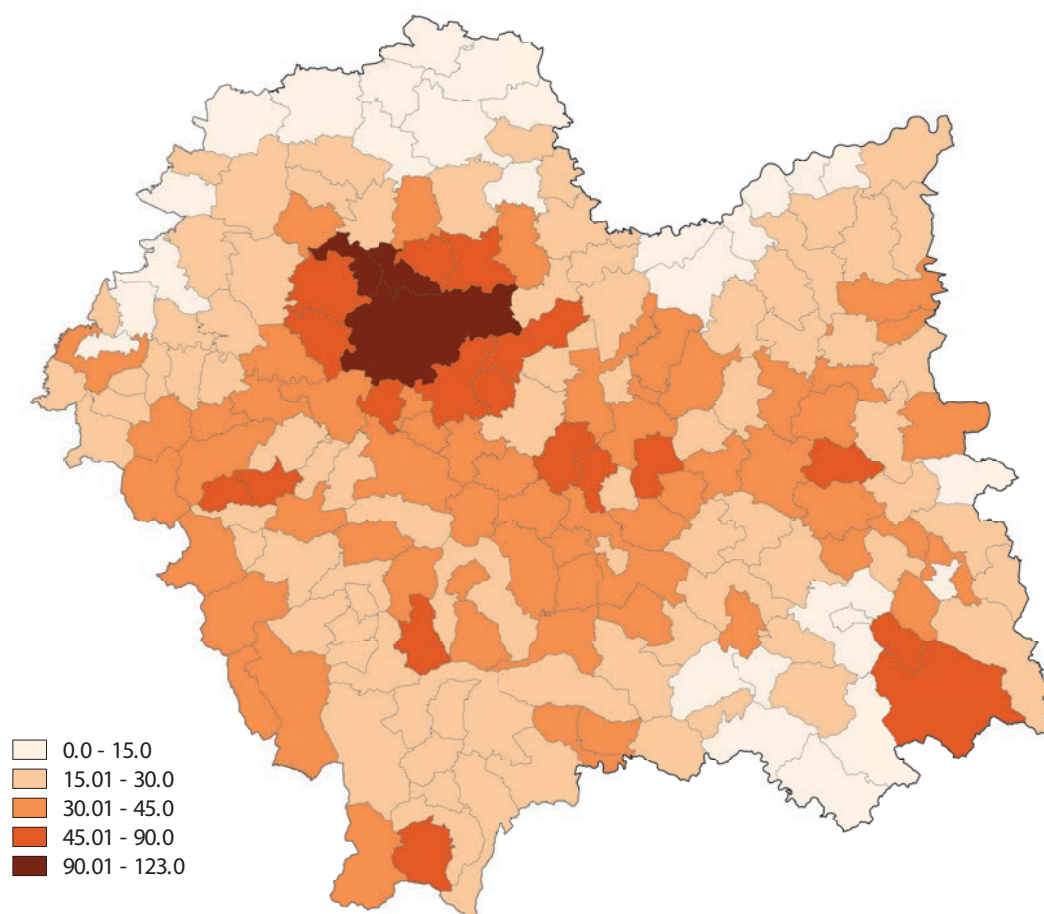

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Największy przyrost liczby nowych mieszkań koncentruje się w największych miastach i ich strefach podmiejskich, a także wzdłuż tzw. korytarza transportowego drogi krajowej nr 28 oraz w gminach tatrzańskich. Jednocześnie można zauważyć wytworzenie się pewnego klina od Krakowa w kierunku Tarnowa, a także charakterystyczne dość duże zróżnicowanie w zachodnich gminach Małopolski – Wadowice cechują się bardzo wysokim przyrostem podczas gdy Kęty ubytkiem mieszkań.

Zwraca uwagę niska liczba mieszkań na 10 000 mieszkańców w gminach o stosunkowo dużym przyroście naturalnym – w powiatach nowosądeckim, limanowskim i nowotarskim (Ryc. 104).

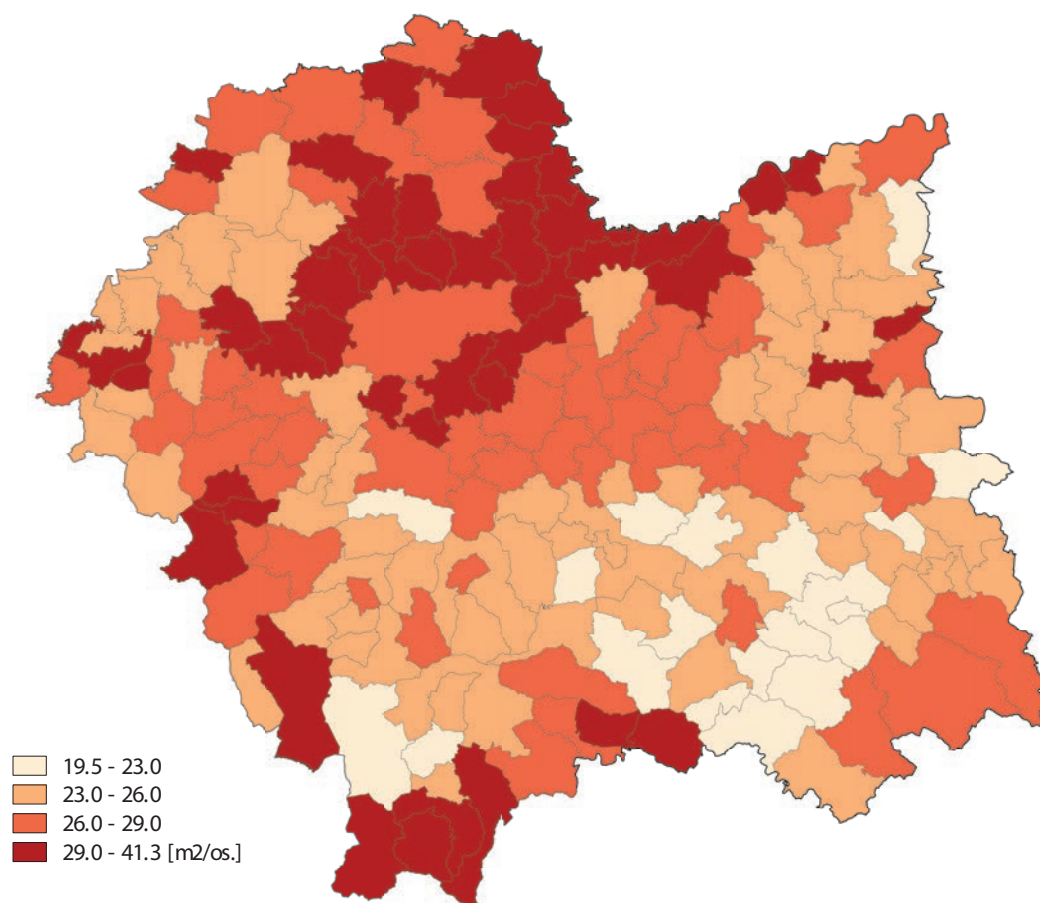
Ryc. 104 Mieszkania oddane w 2016 r. na 10 tys. mieszkańców

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

Największą powierzchnią mieszkania liczoną w m² na osobę w 2015 roku charakteryzowały się gminy ościenne Krakowa, powiatu tatrzańskiego, okolic Suchej Beskidzkiej, Oświęcimia oraz północnej Małopolski – powyżej 29 m²/osobę (Ryc. 105), przy czym w odniesieniu do podkrakowskich gmin można mówić o wzroście poziomu życia związanym z suburbanizacją, natomiast w przypadku typowo rolniczych gmin północnej Małopolski jednym z istotnych czynników jest odpływ ludności i co za tym idzie relatywnie większa powierzchnia mieszkalna pozostająca do dyspozycji.

Ryc. 105 Średnia powierzchnia mieszkania (w m²) na osobę w gminach Małopolski w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne UMWM na podstawie danych GUS

10.9. TURYSTYKA

Szeroko pojęta gałąź gospodarki związana z turystyką, wypoczynkiem i aktywnym spędzaniem wolnego czasu (zwanymi przemysłami czasu wolnego) stanowi coraz istotniejszy czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego państw i regionów. Pod warunkiem prowadzenia odpowiednio planowanych przedsięwzięć i działań sektor związany z turystyką przyczynia się do ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, poprawy jakości życia, edukacji i stanu zdrowia społeczeństwa oraz kształtuje atrakcyjny wizerunek przestrzeni regionu. Skuteczne działania w tym zakresie to także wzrost poczucia tożsamości regionalnej i współodpowiedzialności mieszkańców za przestrzeń publiczną. Efektami rozwoju turystyki są wymierne korzyści ekonomiczne – rozwój przedsiębiorczości i przychody uzyskiwane przez podmioty zajmujące się turystyką; nowe miejsca pracy uzyskiwane w wyniku budowy nowych obiektów, tworzenia produktów turystycznych i rosnącej obsługi ruchu turystycznego; zwiększone dochody samorządów terytorialnych. Następuje zróżnicowanie form działalności pozwalające na uniezależnienie od wahań koniunktury gospodarczej. Ponadto turystyka, przy rosnącym popycie wewnątrzregionalnym, generuje znaczny napływ zewnętrznych środków finansowych transferowanych do regionu wraz z przybywającymi osobami z innych części kraju i z zagranicy.

Potencjał turystyczny Województwa Małopolskiego, duża liczba obiektów zabytkowych w przestrzeniach miast i wsi, wybitne walory krajobrazowo-przyrodniczo-kulturowe oraz bogactwo wielowiekowej tradycji stawiają Małopolskę w czołówce najbardziej atrakcyjnych regionów Polski. Odpowiednie planowanie strategiczne, w tym związane z przestrzenią, przyczyni się do pożądanego zrównoważonego roz-

woju tej branży, napływu i redystrybucji środków w regionie, zachowania tych walorów dla przyszłych pokoleń. Racjonalne wykorzystanie posiadanego potencjału oraz zwiększenie liczby turystów i osób korzystających z szeroko rozumianego czasu wolnego w Małopolsce ma swoje odzwierciedlenie w działaniach samorządu województwa.

Ruch turystyczny

Dane dotyczące liczby turystów, którzy skorzystali z usług obiektów noclegowych w województwie małopolskim w kolejnych latach, wskazują na znaczącą tendencję wzrostową (Tab. 182). W stosunku do 2012 roku ruch ten zwiększył się o 17% – z 3 470 tys. do 4 075 tys. osób w 2015 r. Co jednak oznacza, że tempo wzrostu liczby turystów jest niższe niż dla całego kraju. W województwie w 2015 r. najwięcej turystów korzystało z noclegów w Krakowie, co stanowiło ponad połowę odwiedzających region – 2 122 091 osób, w tym 1 033 770 to turyści zagraniczni. Na Ryc. 106 wskazano powiaty w kolejności pod względem liczby turystów¹¹. Najwięcej (poza Krakowem) było ich w powiecie tatrzańskim, a znacząca liczba także w powiatach: nowosądeckim, nowotarskim, wadowickim, krakowskim i wielickim. Znaczącą liczbę turystów zagranicznych stanowili w powiatach: tatrzańskim, krakowskim, wielickim i oświęcimskim.

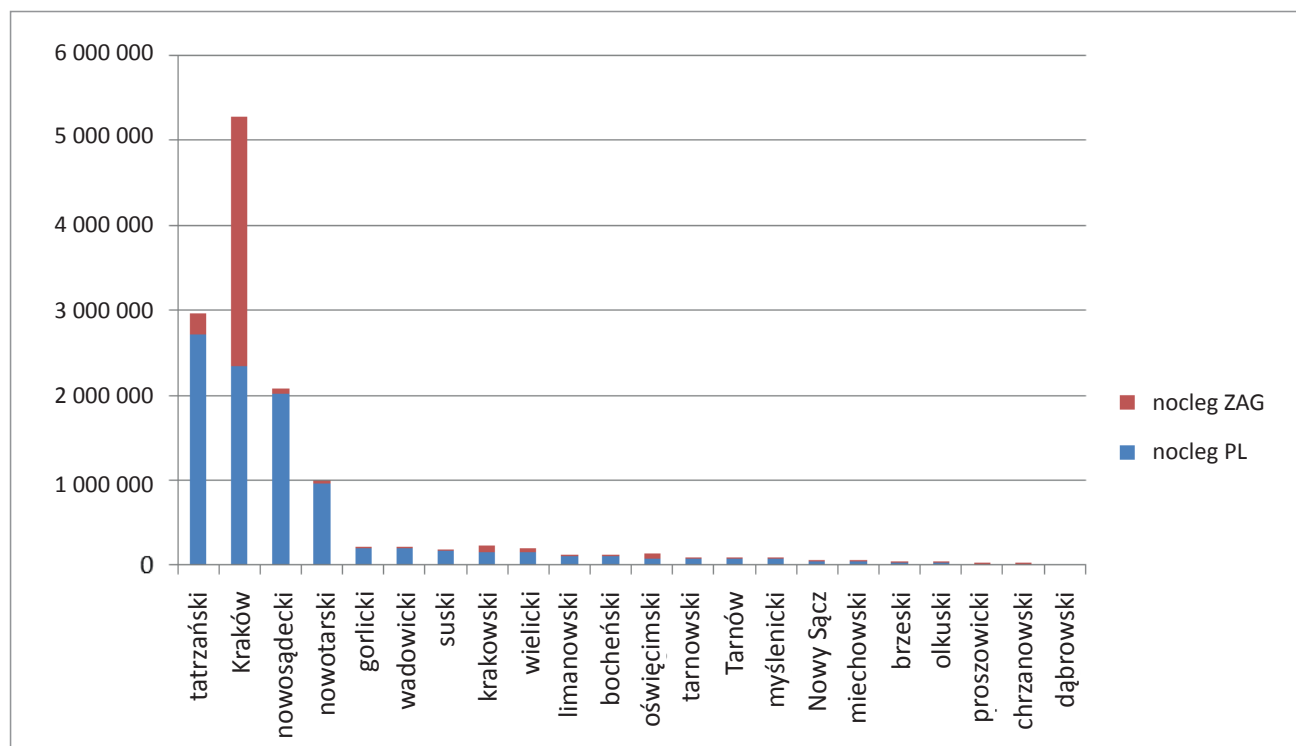
Tab. 34: Liczba turystów korzystających z obiektów noclegowych w województwie małopolskim oraz w Polsce (w tys.)

	LICZBA TURYSTÓW NOCUJĄCYCH W MAŁOPOLSCE (w tys.)				
	2012	2014	2017	2012-2017 zmiana	2012-2017 [zmiana w%]
Turyści krajowi	2 398	2 557	3 441	1 043	30
Turyści zagraniczni	1 072	1 191	1 460	388	26
Małopolska Turyści ogółem	3 470	3 748	4 901	1 431	29
Polska Turyści ogółem	22 635	25 084	31 989	9 354	29

Źródło: Opracowanie na podstawie danych BDL GUS

¹¹ Uwzględniono turystów zagranicznych, ale dla poprawy czytelności skali pominięto Kraków opisany już w treści.

Ryc. 106 Turyści korzystający z noclegów w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Należy pamiętać, że wskazane powyżej wskaźniki odnoszą się nie do wszystkich osób, które odwiedziły Małopolskę. Zgodnie z prowadzonymi corocznie przez Samorząd Województwa Małopolskiego badaniami¹² wskazywane jest, że część osób przebywa w innych miejscach, nieujmowanych w oficjalnych statystykach, np. u rodziny, znajomych, w parafiach, w prywatnych kwaterach. Ponadto bardzo dużą grupę stanowią także osoby przybywające do Małopolski na jeden dzień – bez noclegu. Na podstawie powyższych badań oszacowano ogólną liczbę osób odwiedzających¹³ Małopolskę w 2015 r. na poziomie 13,9 mln osób, w tym prawie 2,9 mln odwiedzających z zagranicy (Tab. 35).

Tab. 35 Oszacowana liczba odwiedzających (goście i turyści) województwo małopolskie w latach 2012-2017

	LICZBA ODWIEDZAJĄCYCH – TURYSTÓW I GOŚCI (w tys.)						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	zmiana 2012/2017
Odwiedzający krajowi	9 510	9 910	10 300	11 050	11 740	12 610	+ 3 100
Odwiedzający zagraniczni	2 620	2 720	2 820	2 890	3 160	3 350	+ 730
Odwiedzający ogółem	12 130	12 630	13 120	13 940	14 900	15 960	+ 3 830

Źródło: Badania ruchu turystycznego w województwie małopolskim 2015 na zlecenie UMWM

Pracownia Analiz Społecznych Ipsylon, Pracownia Badawcza Bosqo

¹² Badania ruchu turystycznego w województwie małopolskim w 2015 roku, Pracownia Analiz Społecznych Ipsylon i Pracownia Badawcza Bosqo, www.małopolskie.pl/Turystyka/Informacje/?id=15487

¹³ Osoby odwiedzające: turyści (osoby nocujące) oraz goście (osoby przybywające bez noclegu).

Na podstawie przeprowadzonych w 2015 r. badań ruchu turystycznego wskazano obiekty i obszary najbardziej popularne i rozpoznawalne przez odwiedzających krajowych i zagranicznych (Tab. 36).

Tab. 36 Lokalizacje na terenie Małopolski odwiedzane przez odwiedzających krajowych i zagranicznych, oceniane jako najbardziej atrakcyjne (kolejność wg wskazań turystów krajowych)

Lp.	Lokalizacja	Krajowi		Zagraniczni	
		liczba wskazań	%	liczba wskazań	%
1.	Kraków (w tym Rynek i Wawel)	3665	55%	951	90%
2.	Zakopane (w tym: Gubałówka)	2649	39,8%	293	27,7%
3.	Góry ¹⁴	1419	21,3%	145	13,7%
4.	Wieliczka (Kopalnia Soli)	843	19,6%	270	25,5%
5.	Oświęcim (Muzeum Auschwitz-Birkenau)	669	10%	172	16,3%
6.	Krynica-Zdrój (w tym: Jaworzyna Krynicka)	640	9,6%	40	3,8%
7.	Szczawnica	467	7%	25	2,4%
8.	Wadowice (w tym Dom Jana Pawła II)	434	6,5%	64	6,1%
9.	Białka Tatrzańska	394	5,9%	-	-
10.	Bukowina Tatrzańska	281	4,2%	-	-
11.	Ojców (Ojcowski Park Narodowy)	252	3,8%	24	2,3%
12.	Bochnia	247	3,7%	45	4,3%
13.	Nowy Sącz	241	3,6%	-	-
14.	Muszyń	235	3,5%	-	-
15.	Niedzica	213	3,2%	-	-
16.	Kalwaria Zebrzydowska	204	3,1%	27	2,6%
17.	Rabka-Zdrój	197	3%	-	-
18.	Zator (Zatorland, Energylandia)	190	2,9%	26	2,5%
19.	Dunajec, spływ Dunajcem	171	2,6%	-	-
20.	Tarnów	150	2,3%	37	3,5%
21.	Nowy Targ	146	2,2%	-	-
22.	Zawoja	146	2,2%	-	-
23.	Czorsztyn i Jezioro Czorszyńskie	131	2,0%	-	-

Źródło: Na podstawie Badania ruchu turystycznego w województwie małopolskim w 2017 roku

Pracownia Analiz Społecznych Ipsylon, Pracownia Badawcza Bosqo

Baza turystyczna

Zwiększająca się z roku na rok liczba turystów ma znaczący wpływ na kształt dochodów mieszkańców regionu i oznacza szansę dla nowych inwestycji prywatnych i publicznych. Na koniec 2015 roku Ewidencja Obiektów Hotelarskich Marszałka Województwa Małopolskiego stanowiąca skategoryzowaną bazę zawierała 503 obiektów hotelarskich – 351 hoteli (70,5%), 99 pensjonatów oraz 53 inne obiekty (Tab. 37). Największą dynamikę wzrostu liczby obiektów zanotowano w dwóch kategoriach hoteli i pensjonatów – podwoiła się ich liczba – pozostałe utrzymują się na podobnym, ustabilizowanym od kilku lat, poziomie.

¹⁴ Kategoria „góry”, wskazana przez 22% odwiedzających krajowych i 12% zagranicznych zawiera w sobie wszystkie odpowiedzi odnoszące się bezpośrednio do obszarów górskich, a więc ogólne wskazania, takie jak „góry” czy „szlaki górskie”.

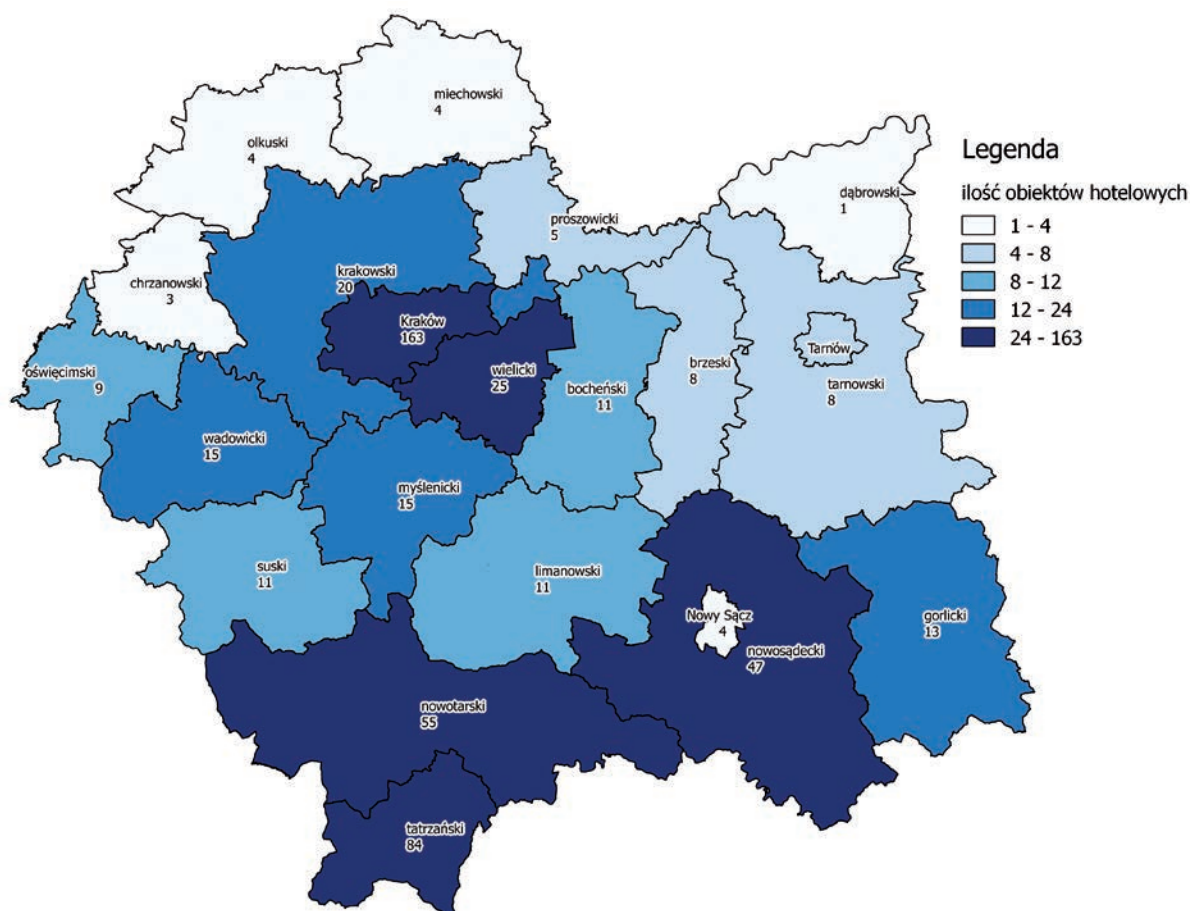
Tab. 37 Obiekty hotelarskie w latach 2012–2016

Obiekty	2012	2013	2014	2015	2016
hotele	307	322	330	351	368
motele	11	9	9	8	7
pensjonaty	75	83	85	99	101
kempingi	11	10	10	13	14
domy wycieczkowe	7	7	5	4	4
schroniska	23	23	23	23	23
schroniska młodzieżowe	6	6	6	5	5

Źródło: Opracowane na podstawie Raportu Województwa Małopolskiego 2016, UMWM

Najwięcej obiektów hotelarskich zlokalizowanych jest w Krakowie, są to w 90,6% hotele. W powiatach wokół Krakowa również przeważają hotele – powiat krakowski (20 obiektów), powiat wielicki (24). W południowej części województwa działa znacząca ich część – najczęściej z nich znajduje się w powiecie tatrzańskim (83). Najmniej skategoryzowanych obiektów hotelarskich znajduje się w północnej części województwa, na terenie powiatu dąbrowskiego (1), powiatu chrzanowskiego (3), powiatów: miechowskiego, olkuskiego i proszowickiego (po 4). Także stosunkowo niewiele takich obiektów znajduje się Nowym Sączu (3) i Tarnowie (7).

Ryc. 107 Liczba obiektów hotelarskich w Małopolsce 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Województwo małopolskie 2017. Raport”

Nie wszystkie obiekty o charakterze turystyczno-noclegowym podlegają ewidencji i kategoryzacji marszałków województw. W statystyce GUS pojawia się kategoria Turystyczne obiekty noclegowe, która zawiera szerszy zakres obiektów¹⁵. W Małopolsce w 2015 r. wskazano ich 1448 – najwięcej w powiecie tatrzańskim – 508 obiektów, Krakowie (240), powiatach nowotarskim i nowosądeckim (213 i 173).

Uwarunkowania i obraz ruchu turystycznego

Na dynamikę wzrostu liczby osób odwiedzających region ma wpływ szereg czynników, które występując razem, wywołują szybkie zmiany w rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Są to uwarunkowania: ekonomiczne (bogacące się społeczeństwo, mogące pozwolić sobie na nowe formy spędzania wolnego czasu), polityczne (przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 r., wejście do strefy Układu z Schengen w 2007 r.), inwestycyjne (rozwój infrastruktury i połączeń komunikacyjnych, powstawanie kolejnych odcinków dróg ekspresowych i autostrad, rozpoczęcie działalności w Polsce przez lotniczych przewoźników niskokosztowych, radykalne poprawienie infrastruktury kolejowej i standardu taboru), technologiczne (rozwój technologii IT pozwalających sprawdzać, rezerwować miejsca wypoczynku, organizować wydarzenia, dzielić się wrażeniami z dużą grupą osób). Do tego dochodzą także odpowiednie działania marketingowe firm i instytucji, w tym Samorządu Województwa Małopolskiego. Co roku Małopolska reprezentowana przez Małopolską Organizację Turystyczną (MOT) uczestniczy w targach turystycznych w kraju i za granicą (Ryc. 105). Wszystko to przekłada się na rosnącą liczbę odwiedzających.

Ryc. 108 Targi turystyczne, w których uczestniczyła MOT w 2016 r.

Źródło: www.mot.krakow.pl

¹⁵ Do obiektów noclegowych wg GUS zaliczono: hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, pola biwakowe, kempingi, obiekty do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe, inne.

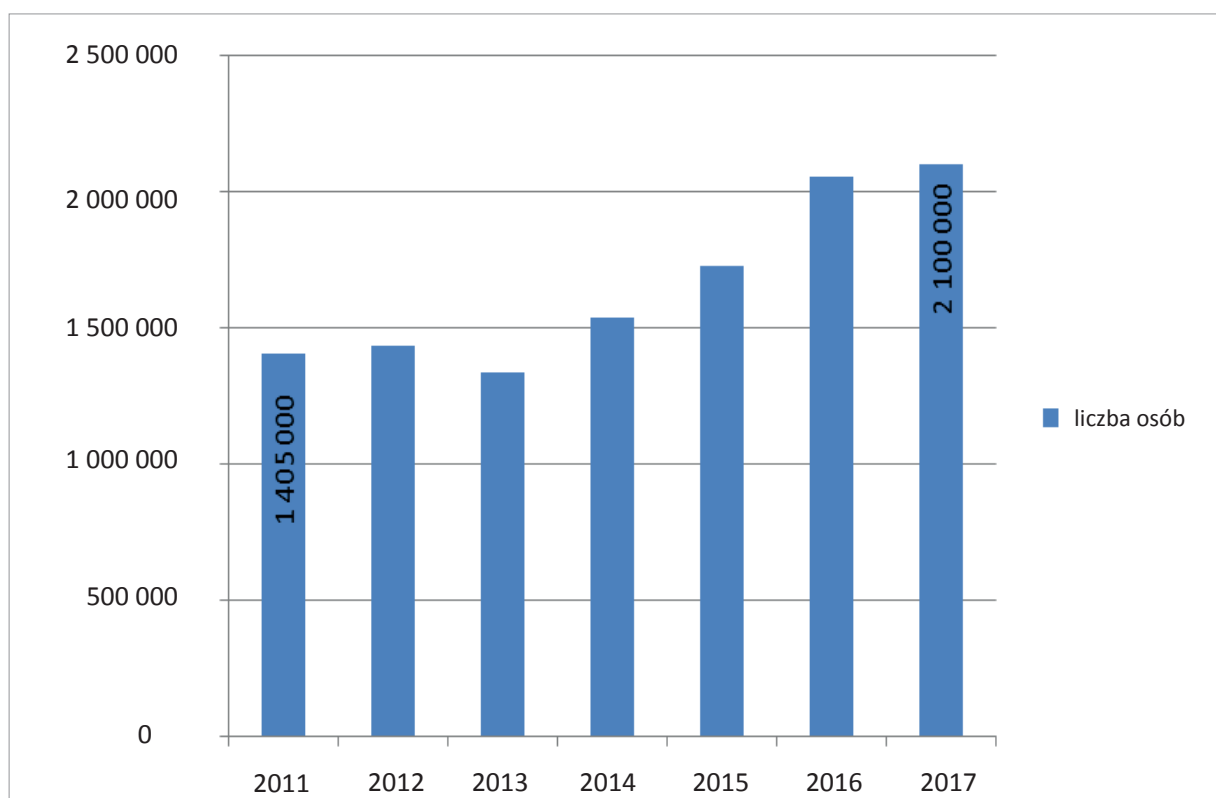
Turystyka miejska i kulturowa

Turystyka miejska i kulturowa to wiodąca forma turystyki w regionie, generująca największy ruch turystyczny. Obejmuje między innymi:

- zwiedzanie historycznej zabudowy miast, układów urbanistycznych i zabytków architektury,
- zwiedzanie muzeów, miejsc martyrologii (Ryc. 109),
- podróżowanie szlakami tematycznymi,
- uczestnictwo w imprezach kulturalnych i sportowych,
- poznawanie tradycji i zwyczajów regionalnych, podróże kulinarne.

Wiodącym centrum turystyki miejskiej i kulturowej jest stolica regionu – Kraków, który jest jednym z liderów turystyki miejskiej i kulturowej w Europie.

Ryc. 109 Odwiedzający KL Auschwitz-Birkenau

Źródło: Na podstawie sprawozdania rocznego 2015, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau www.auschwitz.org/muzeum/sprawozdania-roczne

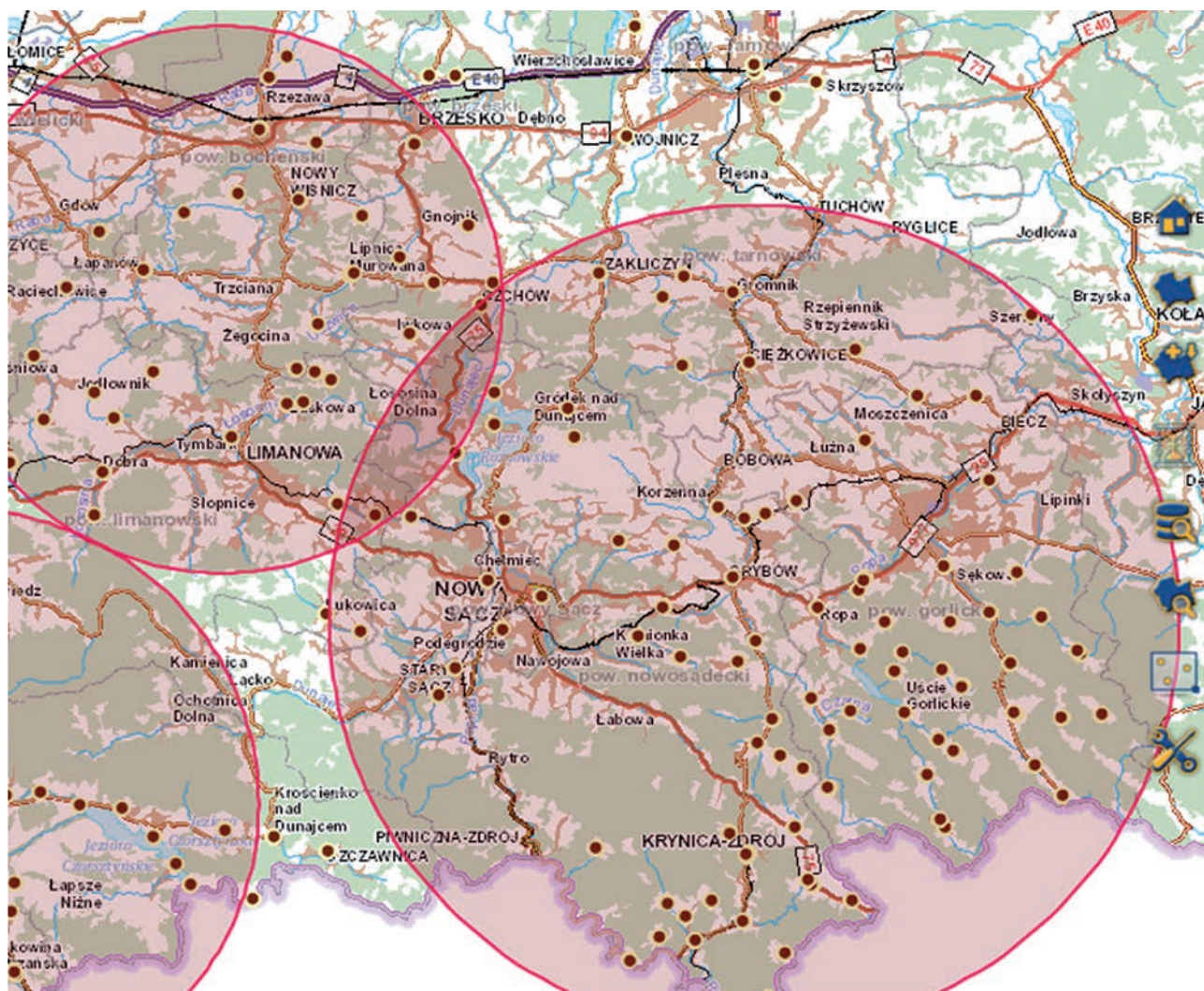
Szlaki tematyczne Małopolski

W Małopolsce istnieje szeroka oferta szlaków tematycznych – Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017 wskazuje na istnienie aż ponad 110 szlaków turystyczno-kulturowych i tras tematycznych o różnym stopniu rozwoju, zagospodarowaniu, organizacji i zasięgu. Jednak sprawne funkcjonowanie i ich rozpoznawalność przez potencjalnych użytkowników w przestrzeni Małopolski są różne. Część z nich w związku ze zmieniającymi się trendami technologicznymi i oczekiwaniami funkcjonuje głównie w przestrzeni cyfrowej w postaci stron www, e-przewodników, aplikacji mobilnych itp. Niektórym szlakom brakuje odpowiedniego systemu zarządzania oraz komercjalizacji oferty turystycznej z nowoczesnymi pakietami turystycznymi i nie funkcjonują w przestrzeni, stanowiąc odrębne obiekty niepowiązane ze sobą.

Do najbardziej znanych i dobrze zagospodarowanych należy Szlak Architektury Drewnianej (Ryc. 107) liczący około 1.500 kilometrów i obejmujący ponad 250 wyjątkowo cennych obiektów budownictwa drewnianego, w tym osiem obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. W ramach jego funkcjonowania, przy dofinansowaniu przez samorząd województwa, obiekty są udostępniane odwiedzającym, organizowane są koncerty muzyki poważnej, a szlak wyposażony jest w tablice informacyjno-historyczne i kierunkowe.

Do innych ważnych i rozpoznawalnych szlaków należą m.in. Małopolska Trasa UNESCO, Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej, Szlaki Papieskie w Małopolsce, Południowo-zachodni Szlak Cysterski, Małopolska Droga św. Jakuba, Szlak Orlich Gniazd, Małopolska Trasa Smakoszy, Małopolski Szlak Winny.

Ryc. 110 Szlak Architektury Drewnianej – zaznaczono największe koncentracje obiektów

Źródło: Małopolska Infrastruktura Informacji Przestrzennej, www.drewniana.malopolska.pl

Turystyka uzdrowiskowa i prozdrowotna

Turystyka uzdrowiskowa i prozdrowotna obejmuje wszelkie pobyty związane z wykorzystaniem bogactw naturalnych w celach zdrowotnych, profilaktycznych, rekreacyjnych oraz odnowy biologicznej. Podstawą nadania statusu uzdrowiska i prowadzenia działalności uzdrowiskowej jest obecność walorów krajobrazowych i czynników naturalnych – leczniczych właściwości klimatu i leczniczych złóż kopalin.

Małopolska jest jednym z dwóch regionów w Polsce o największej liczbie miejscowości, które posiadają status uzdrowiska. Najbardziej znane uzdrowiska zlokalizowane są w południowej części województwa

w Dolinie Popradu, gdzie znajduje się tzw. centralna strefa hydrochemiczna karpackich prowincji wód mineralnych, obejmująca między innymi Krynicy-Zdrój, Piwniczną-Zdrój, Muszynę i Żegiestów-Zdrój. Kolejnymi strefami uzdrowiskowymi Małopolski są rejon Szczawnicy, Krościenka, Szczawy i Wysowej-Zdroju oraz zespół uzdrowisk Kraków-Swoszowice. Na szczególną uwagę zasługują Rabka-Zdrój, znane w całej Polsce uzdrowisko dziecięce oraz uzdrowiska podziemne w Kopalniach Soli w Wieliczce i Bochni. Mimo że Małopolska posiada stosunkowo liczną grupę miejscowości o statusie uzdrowiskowym, to poza najbardziej znanymi są to niewielkie miejscowości o słabo rozwiniętej infrastrukturze. Małopolskie uzdrowiska nie zbudowały do tej pory silnej wspólnej marki. Dla wzmocnienia ich pozycji konkurencyjnej względem uzdrowisk słowackich, dolnośląskich oraz podkarpackich kluczowa jest komplementarność działań w strukturze przestrzennej z przekształceniami w sferze społeczno-gospodarczej oraz przeprowadzenie tych procesów z faktycznym udziałem lokalnej społeczności. Dzięki wsparciu ze środków Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego zrewitalizowano m.in. Park Zdrojowy oraz wybudowano tężnię solankową w Rabce-Zdroju, Park Dolny i promenady spacerowe oraz przebudowano pijalnię w Szczawnicy, Park Zdrojowy oraz wybudowano basen i pijalnię wód w Wysowej-Zdrój, Park Zdrojowy „Baszta” w Muszynie, wybudowano baseny w Piwnicznej-Zdrój, wzmocniono leczniczą infrastrukturę uzdrowiskową Wapienne oraz zrewitalizowano centrum w Krynicy-Zdroju.

Turystyka prozdrowotna rozwija się także na obszarze innych gmin o charakterze górskim, w tym między innymi dzięki budowie infrastruktury basenów termalnych oraz odnowy biologicznej, np. Bukowina Tatrzańska, Białka Tatrzańska, Szaflary, Zakopane, Chochołów. W Małopolsce znajdują się również podziemne sanatoria w kopalniach soli w Wieliczce i w Bochni.

Turystyka religijna

Małopolska jest wiodącym w Europie regionem turystyki religijnej, w tym pielgrzymkowej. Najważniejszymi miejscami pielgrzymkowymi w regionie są: Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach, Centrum Jana Pawła II – Nie lękajcie się, Opactwo Cystersów w Mogile, Opactwo Benedyktynów w Tyńcu, Sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej, Sanktuarium w Ludźmierzu oraz Sanktuarium Św. Kingi w Starym Sączu. Najbardziej popularne to Sanktuarium Bożego Miłosierdzia w Łagiewnikach (2 miliony gości), Sanktuarium w Kalwarii Zebrzydowskiej (ponad 1,5 miliona)¹⁶.

Równie licznie odwiedzane są miejsca związane ze Świętym Janem Pawłem II, m.in. Muzeum Domu Rodzinnego Jana Pawła II w Wadowicach. Funkcjonują szlaki związane z działalnością zakonów – Szlak Cysterski funkcjonujący w ramach Europejskiego Szlaku Kulturowego Rady Europy i Małopolski Szlak Bożogrobców, z Bazyliką Bożego Grobu w Miechowie. Trasami o charakterze religijnym są też Ścieżki Jana Pawła II, Szlak św. Jakuba, który historią sięga średniowiecza, oraz Krakowski Szlak Świętych.

Turystyka biznesowa

Na terenie województwa znajduje się blisko 300 obiektów oferujących usługi konferencyjne, z dobrze przygotowanych zapleczem, w tym około 70 obiektów zabytkowych. Inwestycje w budowę nowych dużych centrów konferencyjnych i wystawienniczych, takich jak Centrum Kongresowe ICE, hala widowiskowo-sportowa Tauron Kraków Arena oraz Międzynarodowe Centrum Targowo-Kongresowe EXPO Kraków spowodowały, iż stolica Małopolski jest coraz bardziej popularna jako kierunek turystyki biznesowej i plasuje się w czołówce polskich lokalizacji wybieranych na organizację spotkań biznesowych, takich jak konferencje, kongresy, wydarzenia korporacyjne i motywacyjne, targi i inne. Centrum Kongresowe ICE, które oferuje ponad 36 tysięcy metrów kwadratowych przestrzeni konferencyjnej, może łącznie pomieścić do 3,2 tysięcy osób, hala widowiskowo-sportowa Tauron Arena Kraków – 15 tysięcy widzów oraz Międzynarodowe Centrum Targowo-Kongresowe EXPO Kraków ma powierzchnię użytkową 13 tysięcy metrów kwadratowych. Według raportów opracowanych dla przemysłu spotkań Małopolska i Kraków zajmują 1 miejsce w skali Polski pod względem liczby zorganizowanych spotkań biznesowych i ciągle utrzymuje się tendencja wzro-

¹⁶ Dane za 2014 r.

stowa¹⁷. W 2014 r. w Małopolsce zorganizowano 4 202 spotkania biznesowe, w tym 3 976 z nich odbyło się w Krakowie. W stolicy regionu najwięcej odbyło się konferencji i kongresów – 2 439, następnie wydarzeń korporacyjnych – 748, wydarzeń motywacyjnych – 673 oraz targów – 116.

Należy podkreślić, iż najbardziej znane wydarzenie biznesowe organizowane w Polsce to Forum Ekonomiczne w Krynicy-Zdroju. Jednocześnie, sporą szansę na istotny udział w regionie w tej formie turystyki mają też inne miejscowości, takie jak np. Tarnów czy Szczawnica, pod warunkiem realizacji obiektów dla celów konferencyjnych oraz wzmocnienia infrastruktury komunikacyjnej.

Turystyka na terenach wiejskich

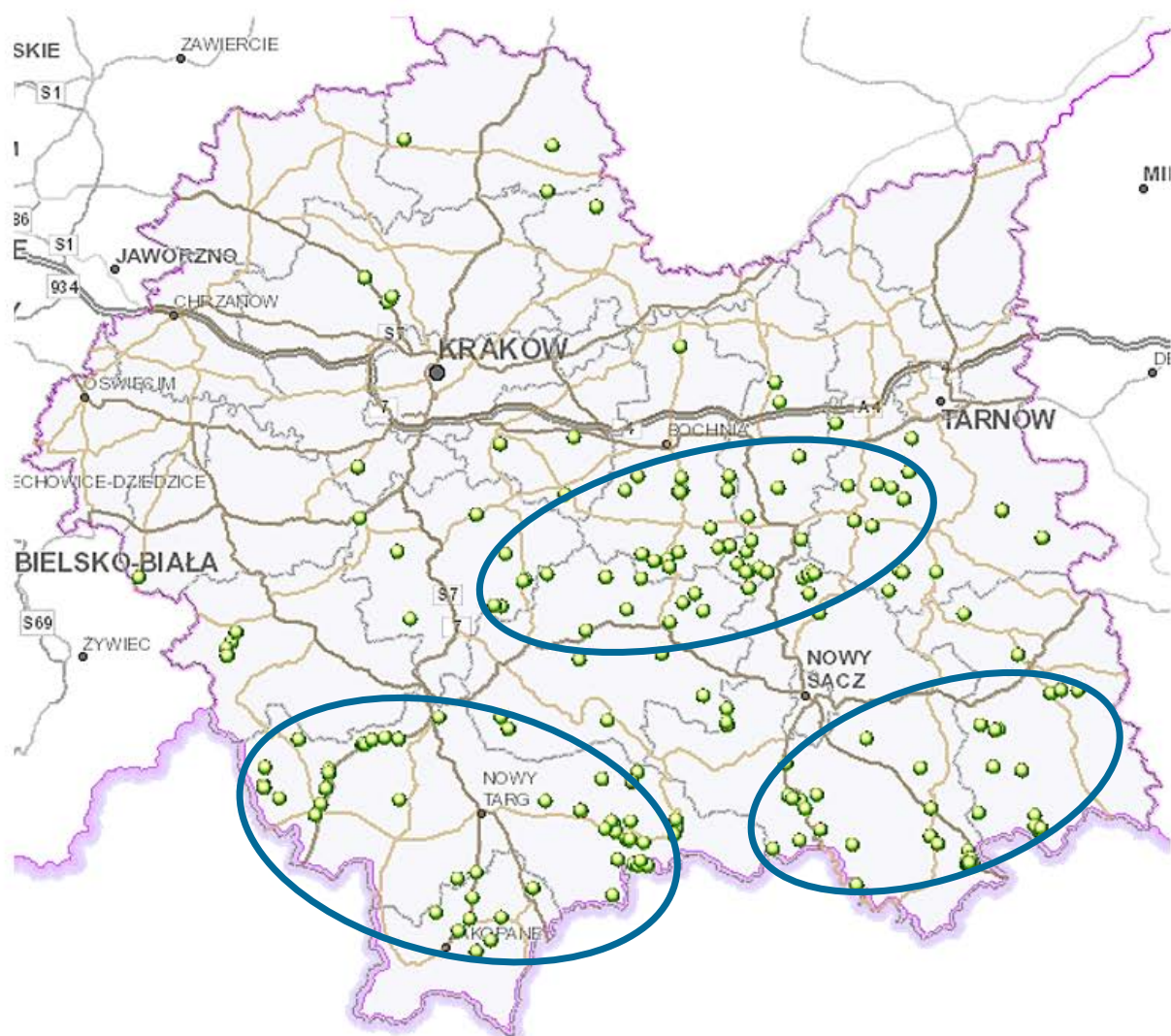
Małopolska jest krajowym liderem pod względem liczby skategoryzowanych gospodarstw agroturystycznych według zasad Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej.

Turystyka wiejska obejmuje agroturystykę i pobyty w gospodarstwach rolnych lub kwaterach noclegowych położonych na terenach wiejskich, imprezy folklorystyczne, produkty kuchni regionalnej, rzemiosło ludowe, tradycyjne życie w gospodarstwach rolnych oraz ekoturystykę, zwiedzanie parków narodowych, krajobrazowych, rezerwatów przyrody. Tereny wiejskie regionu posiadają duży potencjał turystyczny dzięki, między innymi, bogatej i różnorodnej kulturze lokalnej, wytwarzanym na miejscu produktom tradycyjnym (kulinaria, rękodzieło) oraz walorom przyrodniczym i krajobrazowym bezpośredniego otoczenia. Działalność agroturystyczna umożliwia pełniejsze wykorzystanie walorów i atrakcji turystycznych terenów wiejskich oraz stanowi wsparcie ekonomiczne gospodarstw rolnych i ludności wiejskiej. Ponadto przygotowana została oferta specjalistyczna, skupiająca obiekty agroturystyczne pod wspólnym hasłem: „Małopolska Wieś Pachnąca Ziołami”, „Małopolska wieś dla dzieci”, „Małopolska Wieś dla seniorów” oraz „Małopolska wieś w siodle”. W Małopolsce podjęto również próbę odbudowy tradycji uprawy winorośli. Powstał Małopolski Szlak Winny skupiający ponad 20 winnic, wzbogacając ofertę turystyczną regionu.

Małopolska ma bardzo dobrze rozwiniętą ofertę produktów opartych na tradycyjnych recepturach – zajmuje pierwsze miejsce w Polsce pod względem liczby produktów regionalnych zarejestrowanych w Unii Europejskiej (11 na 37 w kraju).

¹⁷ Źródło: Poland Convention Bureau, na podstawie raportu „Przemysł spotkań i wydarzeń w Polsce – Poland Meetings and Events Industry Report 2015”, 16 marca 2015 r.

Ryc. 111 Obiekty agroturystyczne w Małopolsce w 2011 r.

Źródło: Opracowanie na podstawie <http://miip.geomalopolska.pl/imap>

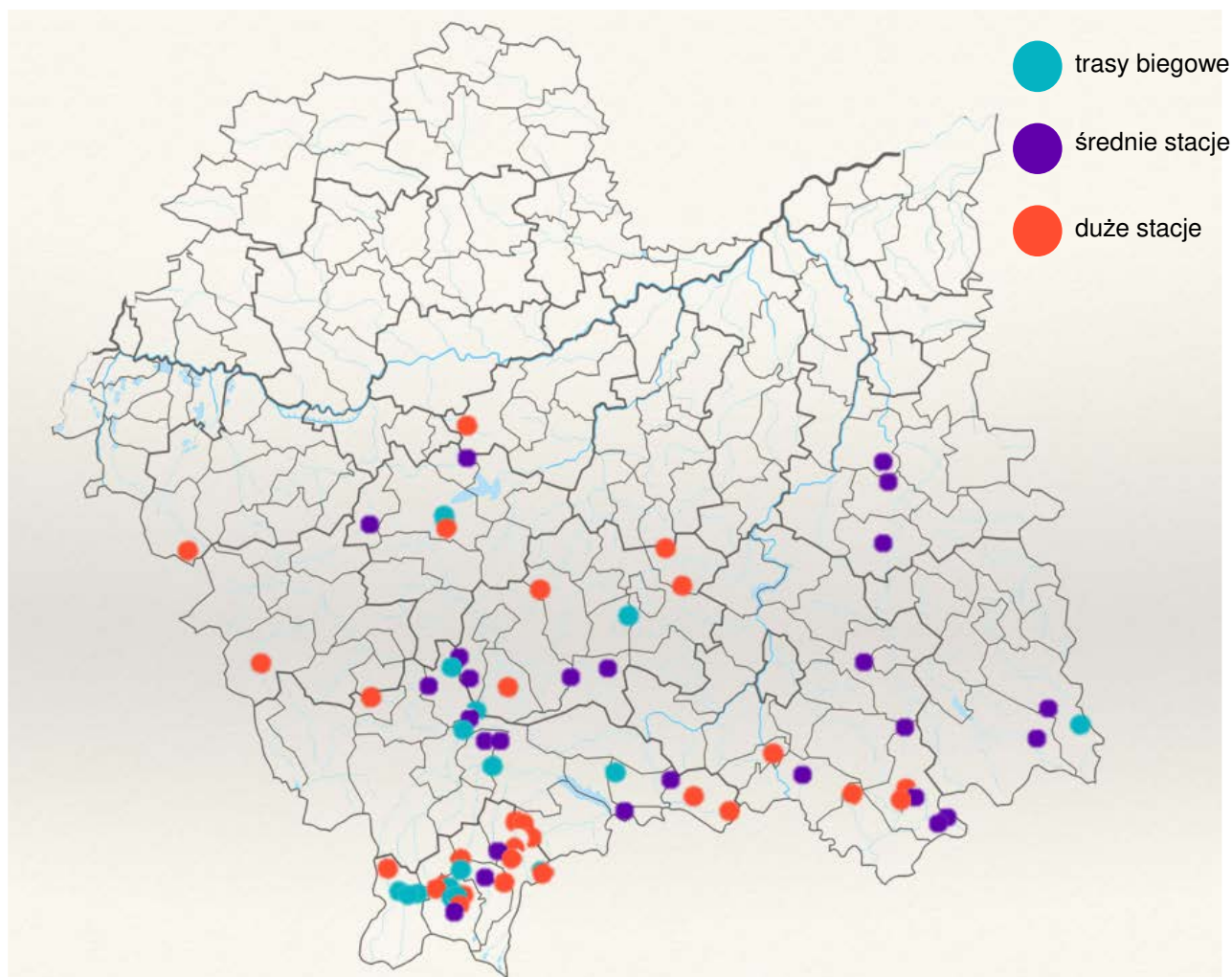
Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna

Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna – obejmuje wszelkie formy uprawiania aktywności ruchowej, w tym wymagające specjalnych kwalifikacji, sprzętu oraz odpowiedniego przygotowania. Podkreślić należy, iż województwo małopolskie ma wyjątkowo dobre warunki przyrodnicze do rozwoju tego rodzaju turystyki. Do najważniejszych aktywności wchodzących w skład turystyki aktywnej, rekreacyjnej i specjalistycznej należy zaliczyć: turystykę rowerową, pieszą, w tym górską – trekking, wodną, konną, narciarską, jak również taternictwo i turystykę skałkową.

Małopolska ma dobrze rozbudowaną sieć turystycznych szlaków: pieszych – 4 838 kilometrów, rowerowych – 4 961 kilometrów, narciarskich (biegowych) – 194 kilometry oraz konnych – 76 kilometrów¹⁸. Funkcjonuje ponad 60 stacji narciarskich: około 300 wyciągów i około 250 kilometrów tras zjazdowych (Ryc. 109). Problemem jest niewystarczająca liczba działających całorocznie schronisk górskich w obszarach mniej uczęszczanych.

¹⁸ Dane według COTG 2015, Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK.

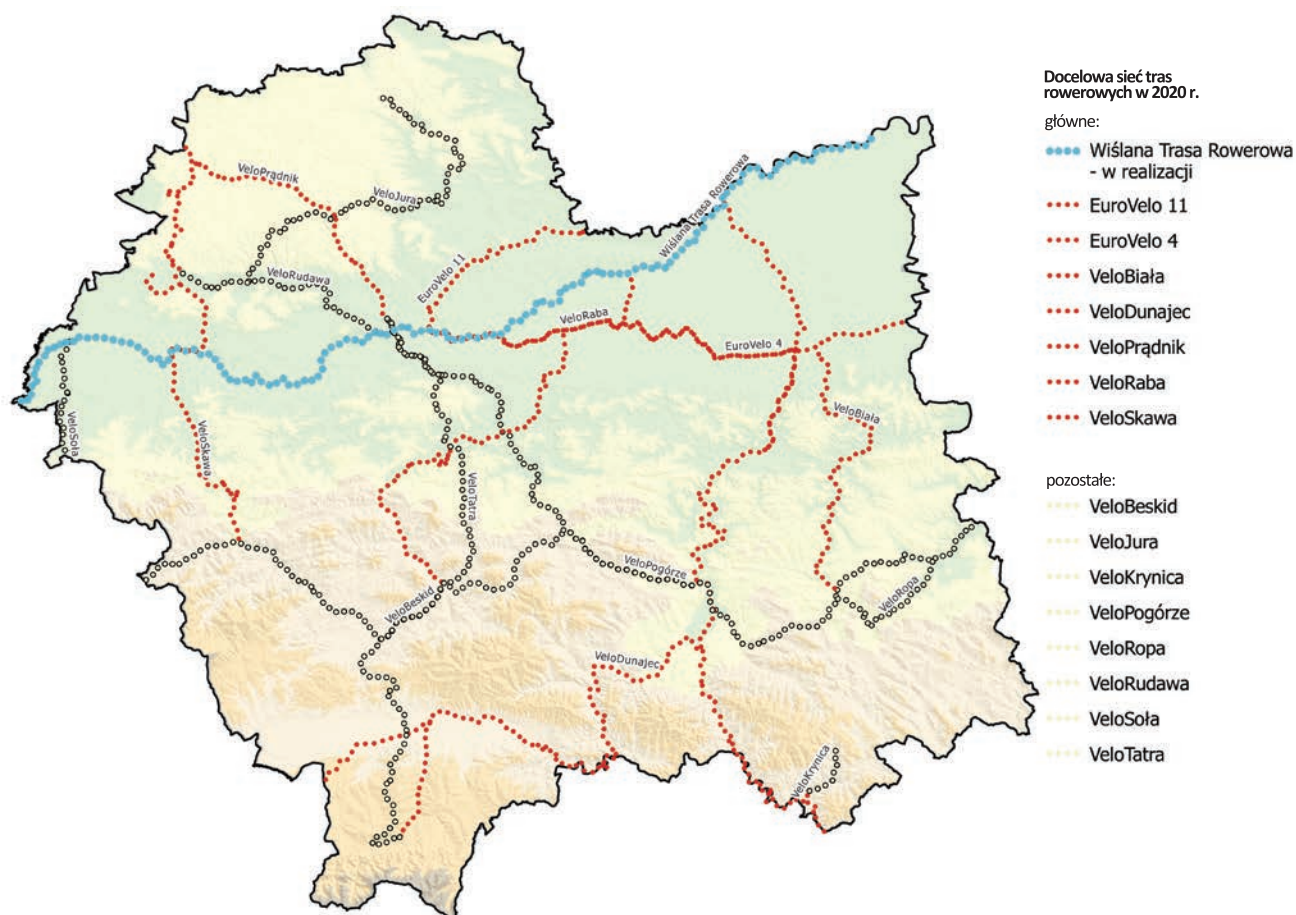
Ryc. 112 Stacje narciarskie i trasy biegowe w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.domalopolski.pl/stacje,0,0.html (serwis MOT)

Województwo Małopolskie opracowało w 2013 r. koncepcję budowy zintegrowanej sieci tras rowerowych, biegowych oraz narciarskich tras biegowych w Małopolsce. Planowane do wybudowania główne trasy rowerowe stworzą spójną sieć ponad 900 kilometrów tras przebiegających przez całe województwo i połączą jego główne ośrodki miejskie (Ryc. 113).

Ryc. 113 Planowane główne szlaki rowerowe w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne UMWM

Obszarami szczególnie predestynowanymi do rozwoju turystyki aktywnej, rekreacyjnej i specjalistycznej są Tatry i Podtatrze, Beskid Sądecki, Pieniny, Gorce, Beskid Niski, Beskid Żywiecki, Beskid Wyspowy, Jura Krakowsko-Częstochowska, a także akwenty wodne i rzeki Małopolski oraz tereny ze złożami wód geotermalnych. Obserwuje się dynamiczny rozwój oferty turystyki kwalifikowanej, z coraz większym akcentem na sporty ekstremalne. Popularne w regionie są także takie aktywności jak spływ Dunajcem oraz żeglarsstwo, głównie na jeziorach Rożnowskim i Czorszyńskim.

Turystyka rekreacyjno-rozrywkowa

W ostatnich latach na terenie Małopolski przeprowadzono szereg inwestycji, budując obiekty mające na celu zapewnienie masowej rozrywki czasu wolnego. Są to przede wszystkim parki rozrywki i parki wodne. Szczególnie duże powstały w miejscowościach Inwałd i Zator w zachodniej Małopolsce.

Województwo małopolskie jako jedyne w Polsce zostało nagrodzone tytułem Europejskiego Regionu Przedsiębiorczości 2016. Ten prestiżowy tytuł przyznaje Komitet Regionów UE tym regionom, które posiadają najbardziej przyszłościowe w Europie wizje rozwoju przedsiębiorczości. Małopolskę doceniono przede wszystkim za efektywne wykorzystanie potencjału, zwłaszcza w branżach dających szansę na szybki rozwój (inteligentnych specjalizacjach), silne partnerstwo z instytucjami z regionu oraz optymalne gospodarowanie funduszami europejskimi. Przynależność Małopolski do elitarnej sieci Europejskich Regionów Przedsiębiorczości to możliwość szerokiej promocji realizowanych działań, ale przede wszystkim wyraźny sygnał, że region jest miejscem przyjaznym do lokowania nowych inwestycji oraz wartościowym partnerem do współpracy na arenie międzynarodowej.

11. JAKOŚĆ ŻYCIA

Jakość życia stanowi złożoną problematykę, na która składać się może zróżnicowany zestaw parametrów mniej bądź bardziej mierzalnych. Jednym z nich są standardy mieszkaniowe rozumiane jako nie tylko wskaźniki odnoszące się wprost do powierzchni mieszkań czy liczby osób zamieszkujących gospodarstwo domowe, ale także korzystanie z wodociągów, kanalizacji i podłączenie do sieci gazowniczej. Jakość życia to także wyposażenie w tereny rekreacyjno-sportowe.

11.1. STANDARDY MIESZKANIOWE

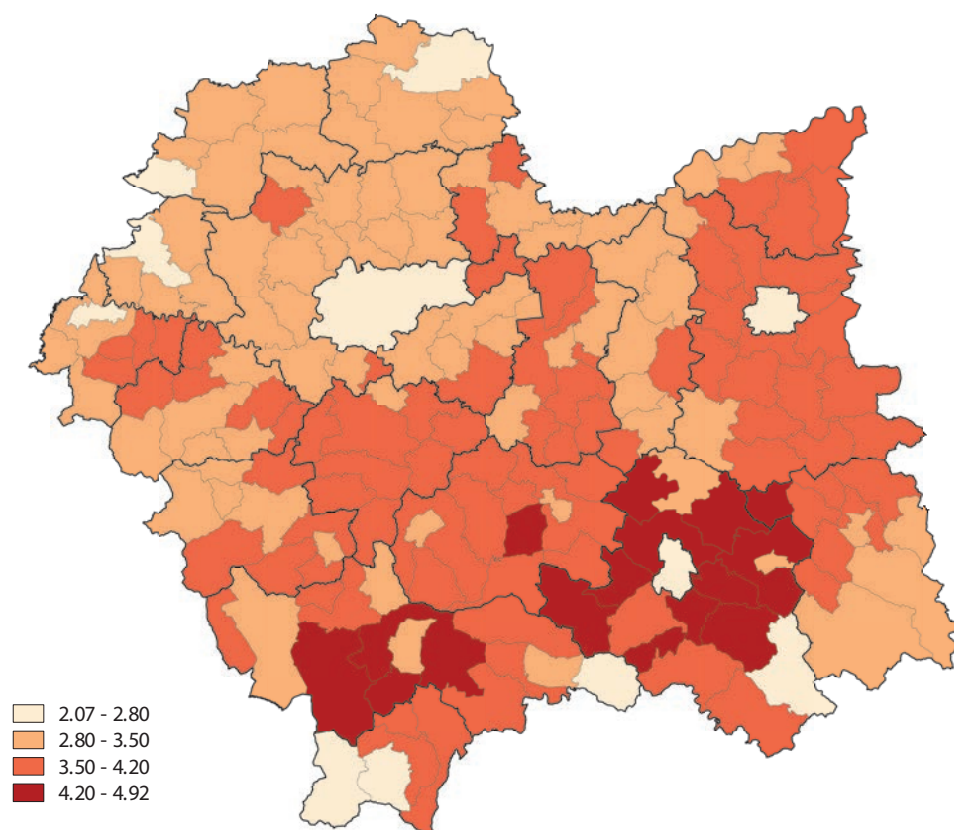
Jednym z kluczowych elementów wpływających na jakość życia mieszkańców są standardy mieszkaniowe, które wyrazić można poprzez szereg wskaźników, takich jak:

- liczba osób na 1 mieszkanie
- liczba izb w mieszkaniu
- przeciętna powierzchnia w m²/osobę
- udział procentowy korzystających z kanalizacji, wodociągów, sieci gazowniczej do ogółu ludności.

Najbardziej zagęszczone mieszkania znajdują się w gminach otaczających Nowy Sącz oraz Nowy Targ o wartości wskaźnika ponad 4,23 osoby na 1 mieszkanie. Najmniejszą wartość wskaźnika zaobserwować można w Krakowie, Tarnowie, Oświęcimiu, Chrzanowie oraz w Zakopanem i Kościelisku. Gminy, w których następuje odpływ ludności i proces starzenia się społeczności, także charakteryzują się niskim wskaźnikiem, są to Bukowno, Krynica-Zdrój i Książ Wielki (Ryc. 114).

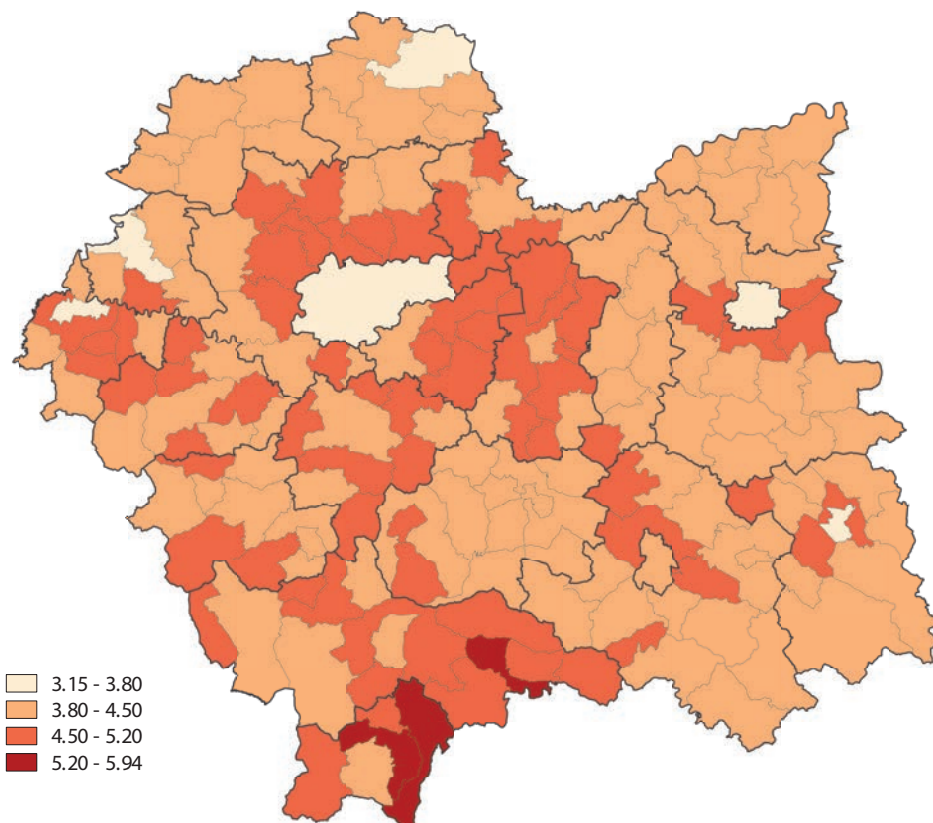
Największe mieszkania o wartości wskaźnika ponad 4,5 izb na mieszkanie znaleźć można w gminach okalających Kraków, częściowo Oświęcim oraz w gminach górskich Podhala. Podobnie kształtuje się także rozkład przeciętnej powierzchni mieszkania na 1 osobę, który największy jest w gminach podmiejskich Krakowa, w niektórych górskich gminach Podhala i Tatr oraz pod Oświęcimiem i w północno-wschodniej Małopolsce. O ile w przypadku gmin podmiejskich i górskich wysoki wskaźnik powierzchni na osobę świadczy o wzroście zamożności, o tyle w przypadku gmin powiatów miechowskiego, proszowickiego i dąbrowskiego jest to wynik starzenia się społeczeństwa i odpływu ludności.

Ryc. 114 Przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie w 2016 r.

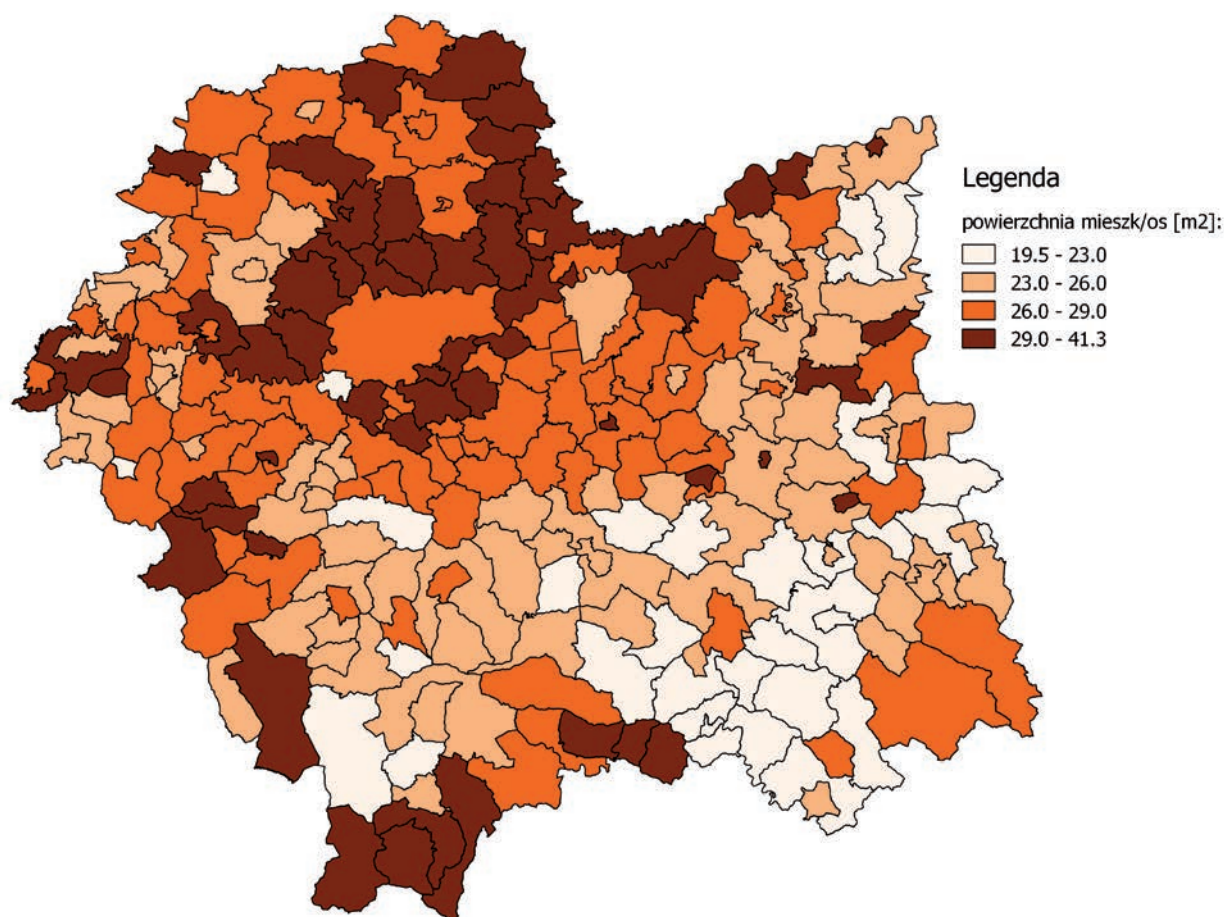
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Ryc. 115 Liczba izb w mieszkaniu w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

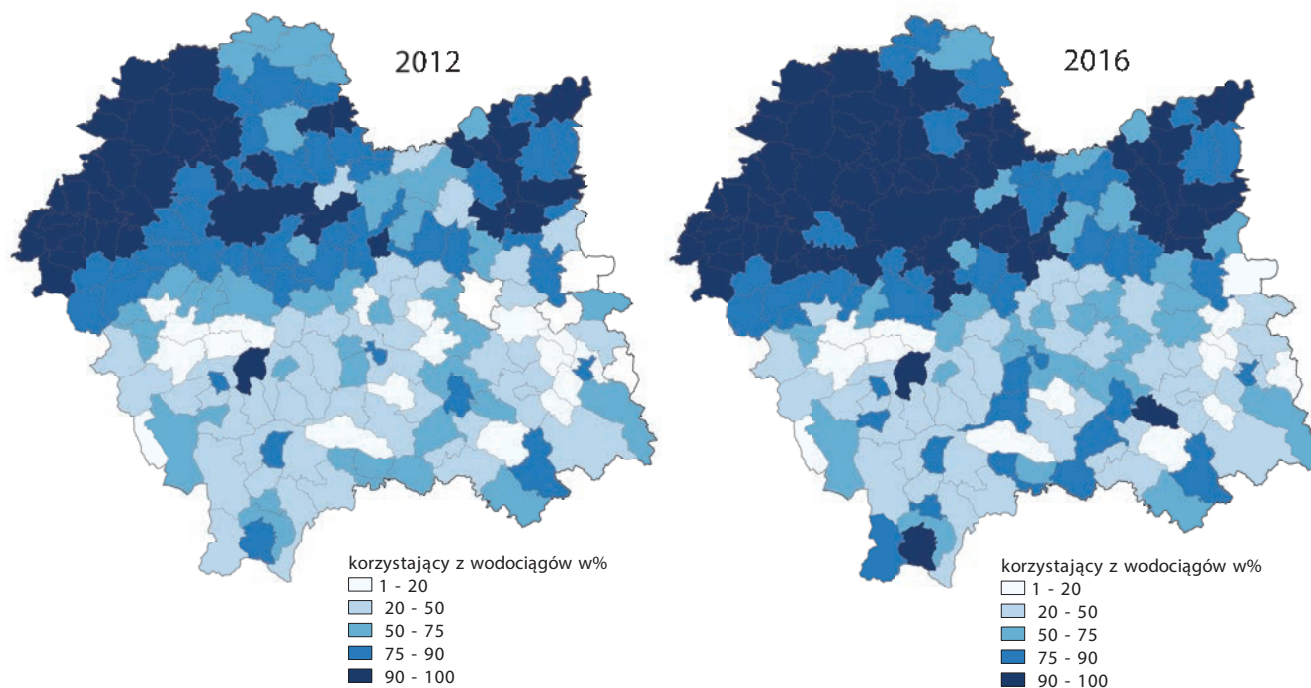
Ryc. 116 Przeciętna powierzchnia mieszkania na 1 osobę (w m²) – 2016

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

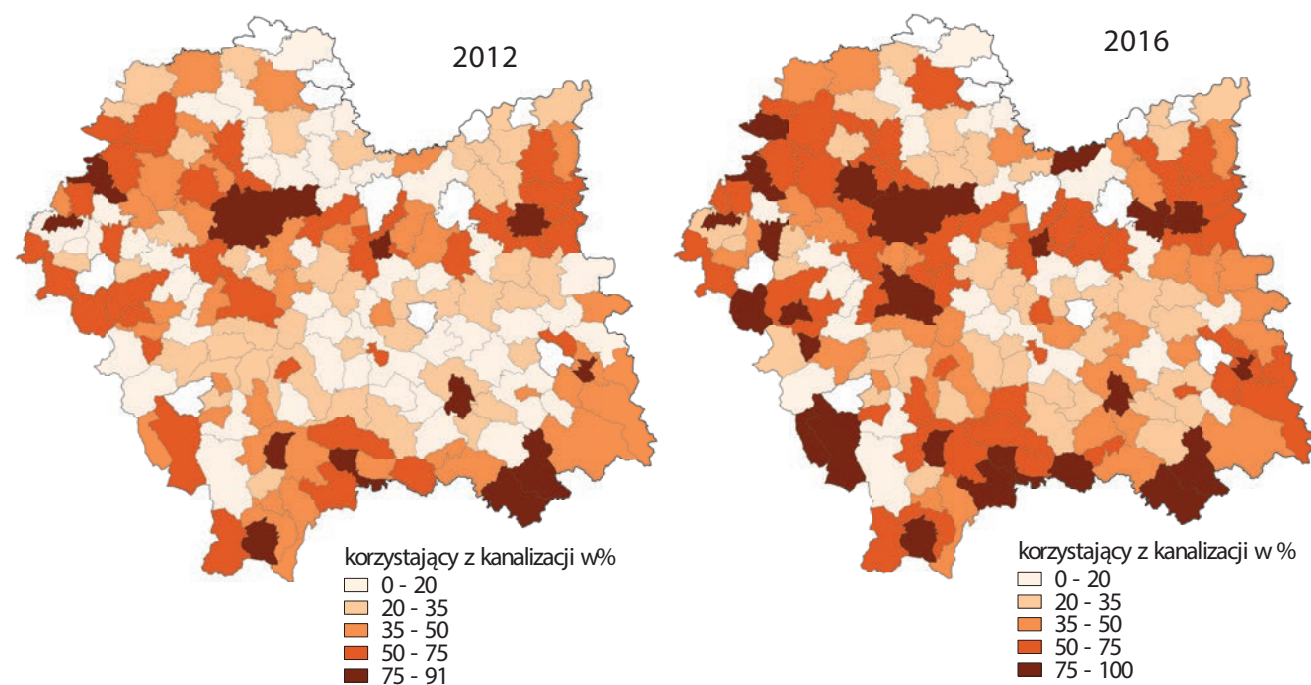
Z kolei największy udział korzystających z wodociągów występuje w obszarze tzw. klina od Tarnowa poprzez Kraków w kierunku zachodnim do granicy z województwem śląskim (Ryc. 117). Wyposażenie gospodarstw domowych w kanalizację nie przedstawia już takiej prawidłowości, jak w przypadku wodociągów, jednakże można zauważyć najlepsze wyposażenie w tego typu urządzenia oczywiście w miastach, w części gmin na osi Tarnów-Kraków-granica z woj. śląskim oraz w części gmin górskich (Ryc. 118). W zakresie dostępu do sieci gazowej najgorsze wskaźniki poniżej 10% występują w południowej i w północnej Małopolsce (Ryc. 119).

Ryc. 117 Korzystający z wodociągów w 2012 i 2016 r.

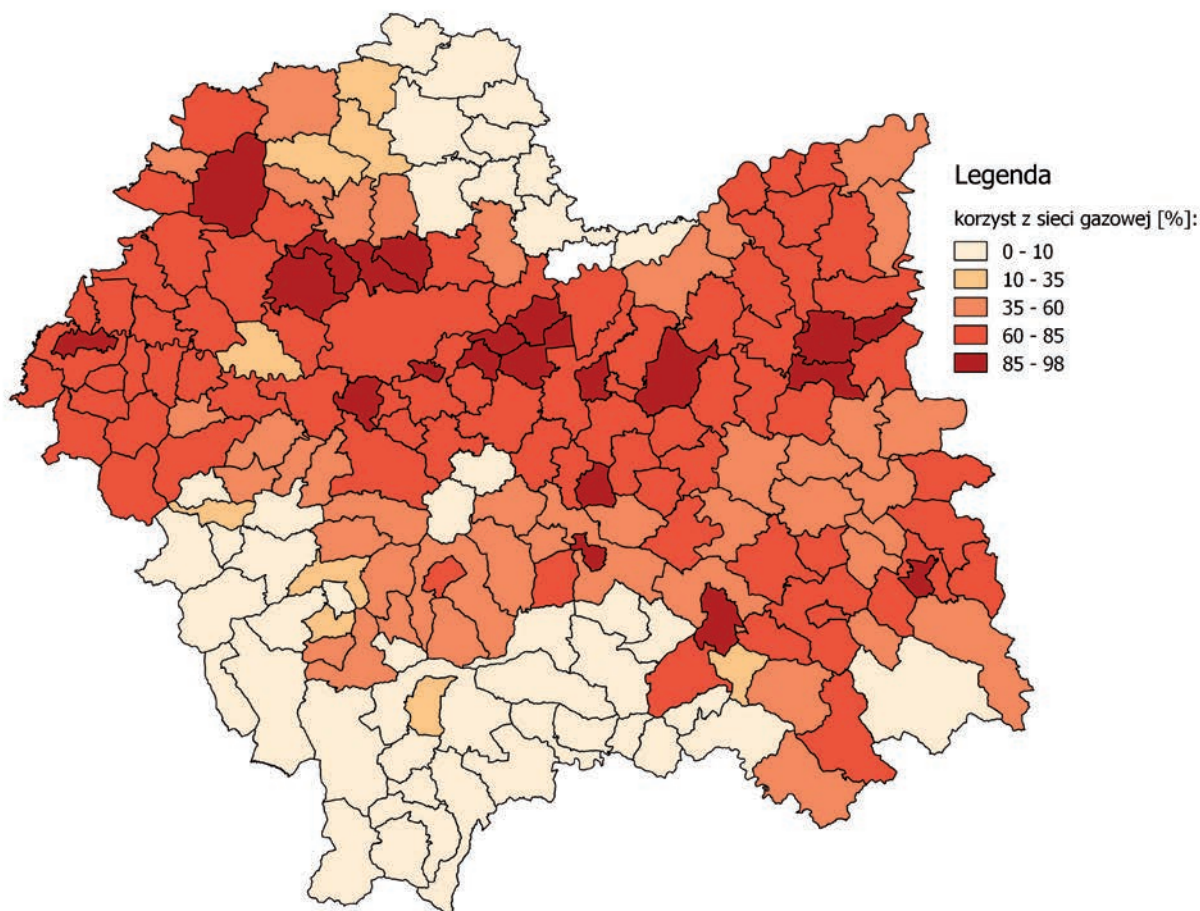
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Ryc. 118 Korzystający z kanalizacji w 2012 i 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Ryc. 119 Korzystający z sieci gazowej w 2016 r.

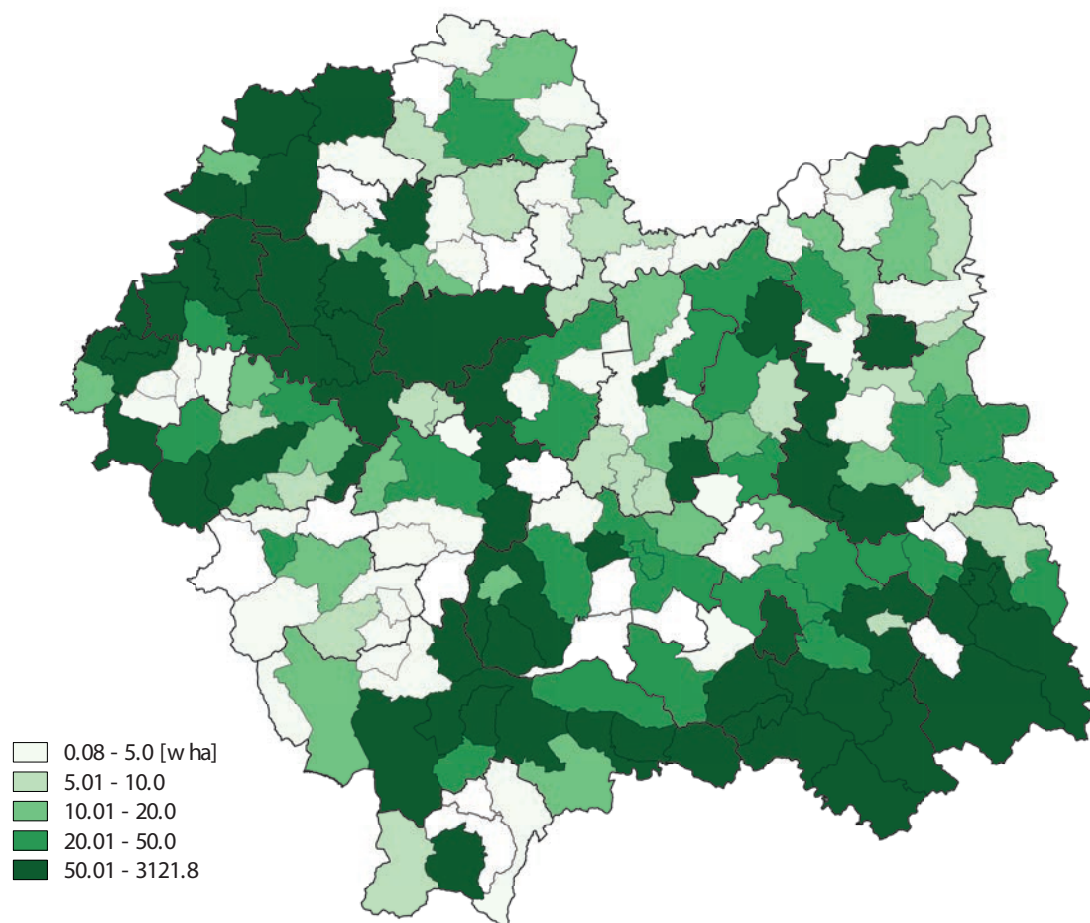

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

11.2. TERENY ZIELENI

Innym aspektem wpływającym znacząco na jakość życia człowieka są tereny zieleni, zwłaszcza urządzonej zieleni parkowej, których podstawową rolą jest m.in. rekreacja i wypoczynek. Największy udział zieleni urządzonej w stosunku do powierzchni występuje w gminach miejskich, natomiast warto odnotować wysoki udział zieleni tego typu, jak i wartość wskaźnika – powierzchnia w $m^2/1$ mieszkańca w takich gminach wiejskich jak Zabierzów, Zielonki, Brzeźnica czy Gdów i Nawojowa. Wysoki udział zieleni urządzonej zaobserwować można także w górskich gminach, w których zlokalizowane są uzdrowiska – Krynica-Zdrój, Muszyna, Piwniczna czy Uście Gorlickie. Biorąc pod uwagę dynamikę zmian w zakresie powierzchni zieleni urządzonej, największy przyrost powyżej 10 ha wystąpił nie tylko w miejskich gminach takich jak Kraków, Nowy Sącz czy Zakopane, ale także w gminie Zielonki i Krynica-Zdrój. Niestety są także gminy, w których nastąpił ubytek powierzchni zieleni urządzonej i są to takie gminy jak Trzebinia, Chrzanów, Krzeszowice – w Małopolsce Zachodniej czy w Tarnowie, Wojniczu, Brzesku, Bochni, a także w części gmin górskich (Ryc. 120).

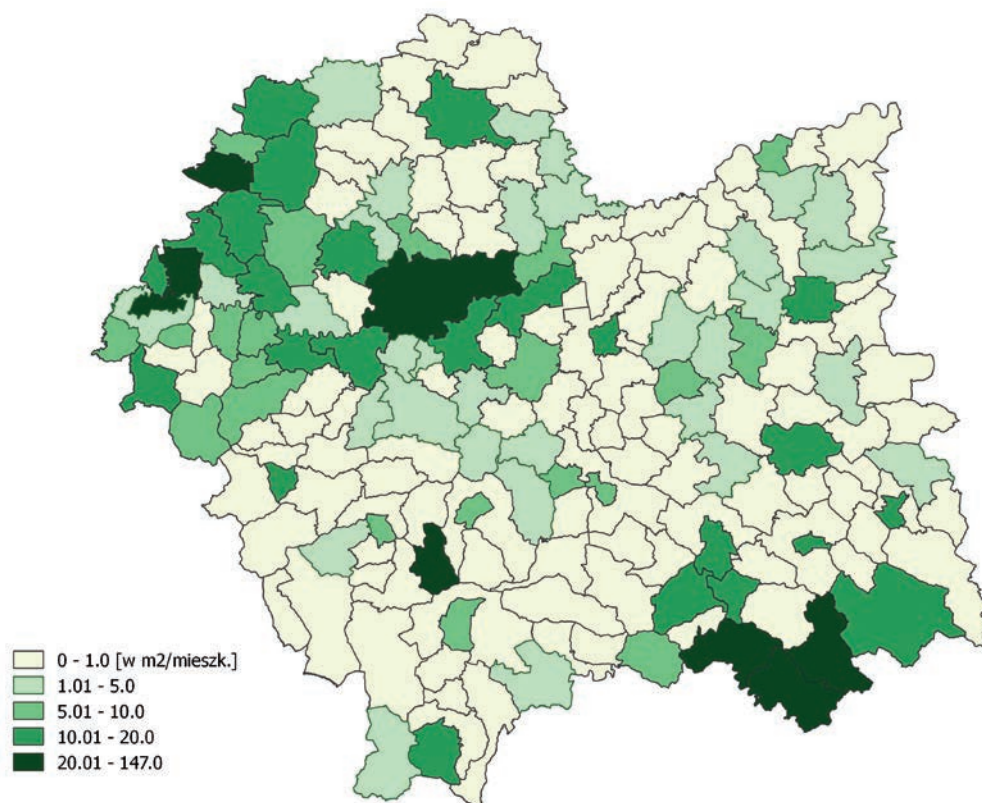
Ryc. 120 Powierzchnia terenów zieleni urządzonej w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

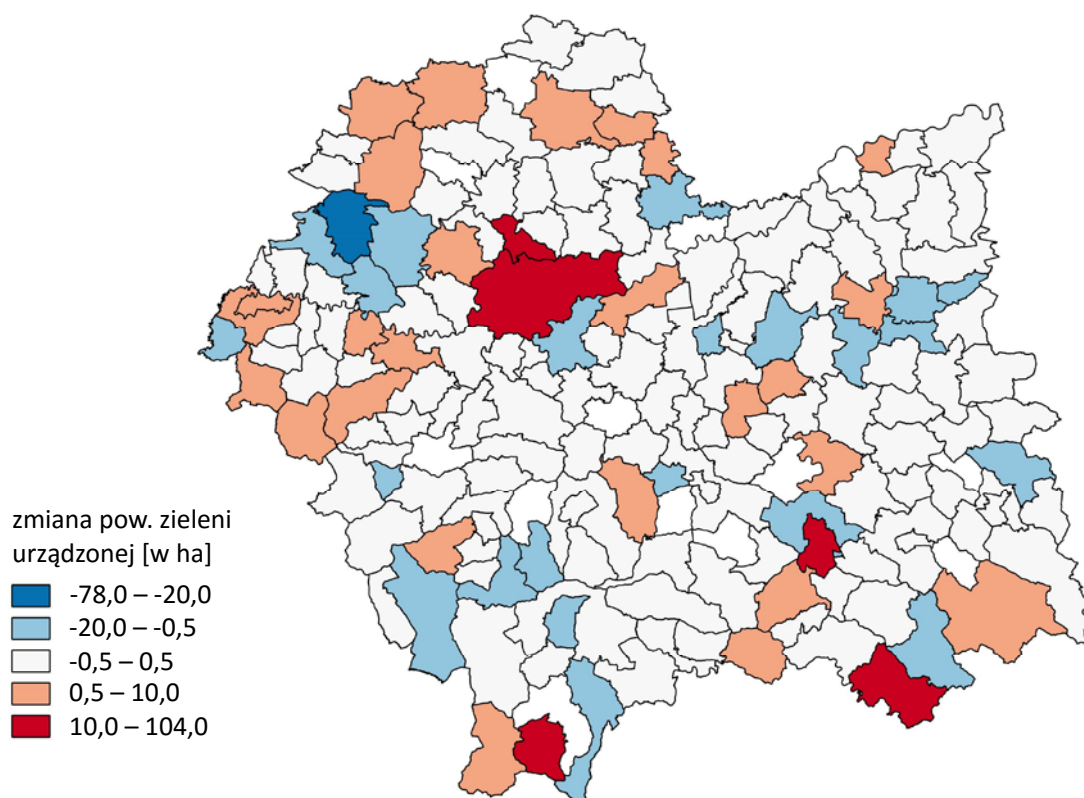
Największe arealy zieleni urządzonej występują w gminach miejskich oraz w gminach tworzących klin od Krakowa przez Krzeszowice do Chrzanowa oraz z Krakowa w kierunku Kęt. Drugim obszarem znaczącej koncentracji zieleni urządzonej są uzdrowskie gminy Beskidu Sądeckiego, a także pozostałe gminy uzdrowskie.

Ryc. 121 Wskaźnik zieleni urządzonej (parki, zieleńce, osiedlowa zieleń) w m²/mieszk. w 2015 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Ryc. 122 Dynamika zmian powierzchni zieleni urządzonej w gminach w latach 2012-2015

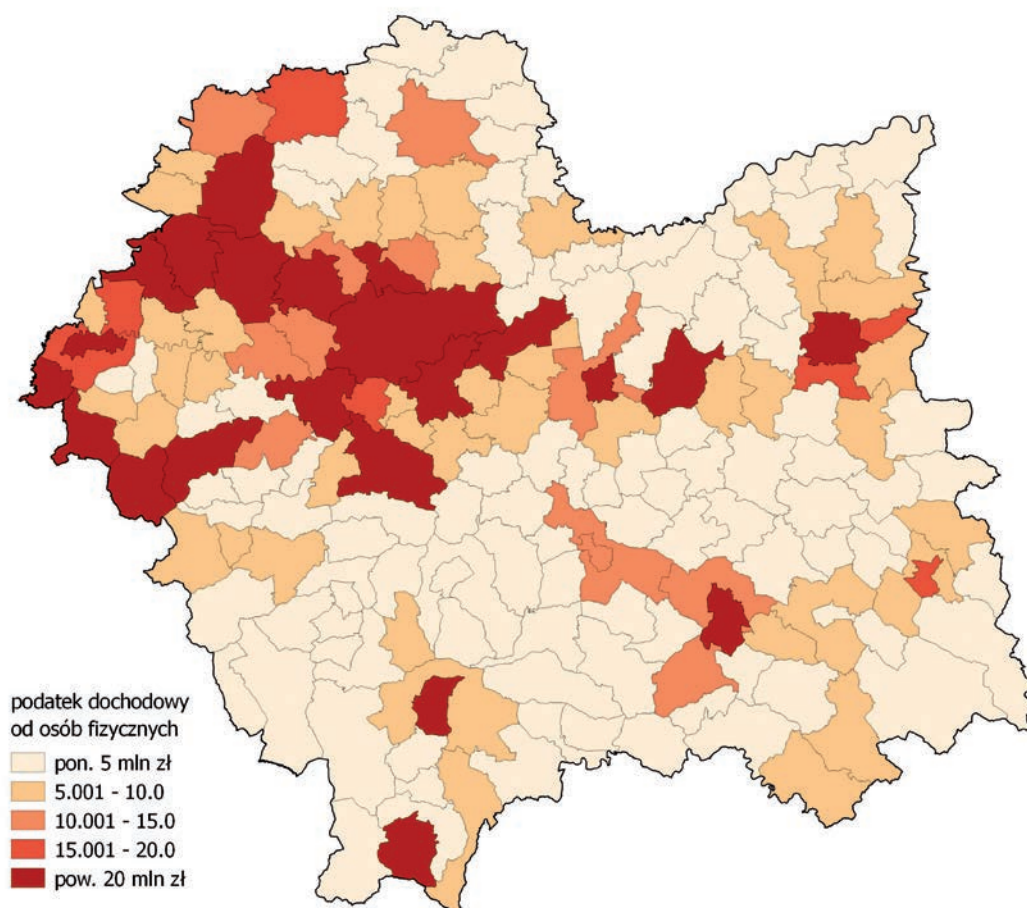
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

11.3. SYNTETYCZNY WSKAŹNIK JAKOŚCI ŻYCIA

Dystrybucja szacunkowej wartości wskaźnika jakości życia w województwie małopolskim, do którego wyznaczenia wzięto pod uwagę dochody z tytułu podatku od osób fizycznych, wyniki egzaminów gimnazjalnych, standard mieszkaniowy, średni wiek w momencie zgonu oraz dostępność komunikacyjną do Krakowa, wykazuje znaczne zróżnicowanie. Obszarami o stosunkowo najwyższej jakości życia są: Kraków wraz ze strefą podmiejską, obszar związany z korytarzem autostrady A4, tzw. drogą beskidzką (Kraków-Bielsko-Białą) oraz droga krajowa nr 7 (na odcinku Myślenice-Kraków-granica z woj. świętokrzyskim). Obszarami o najniższych szacunkowych wartościach wskaźnika jakości życia są gminy południowej i południowo-wschodniej Małopolski, za wyjątkiem miast i niektórych gmin na Podhalu.

Poziom dochodów z tytułu podatku od osób fizycznych największe wartości przyjmuje w pasie od Tarnowa przez Kraków i dalej w kierunku granicy ze Śląskiem, przyjmując kształt trójkąta, gdzie największe wartości zanotowano w gminach wokół Krakowa, wzdłuż trasy Kraków-Chrzanów, Chrzanów-Brzeszcze oraz Kraków Kęty. Wysoki udział odnotowano także w większych miastach regionu – Nowym Sączu, Bochni, Nowym Targu i Zakopanem (Ryc. 123).

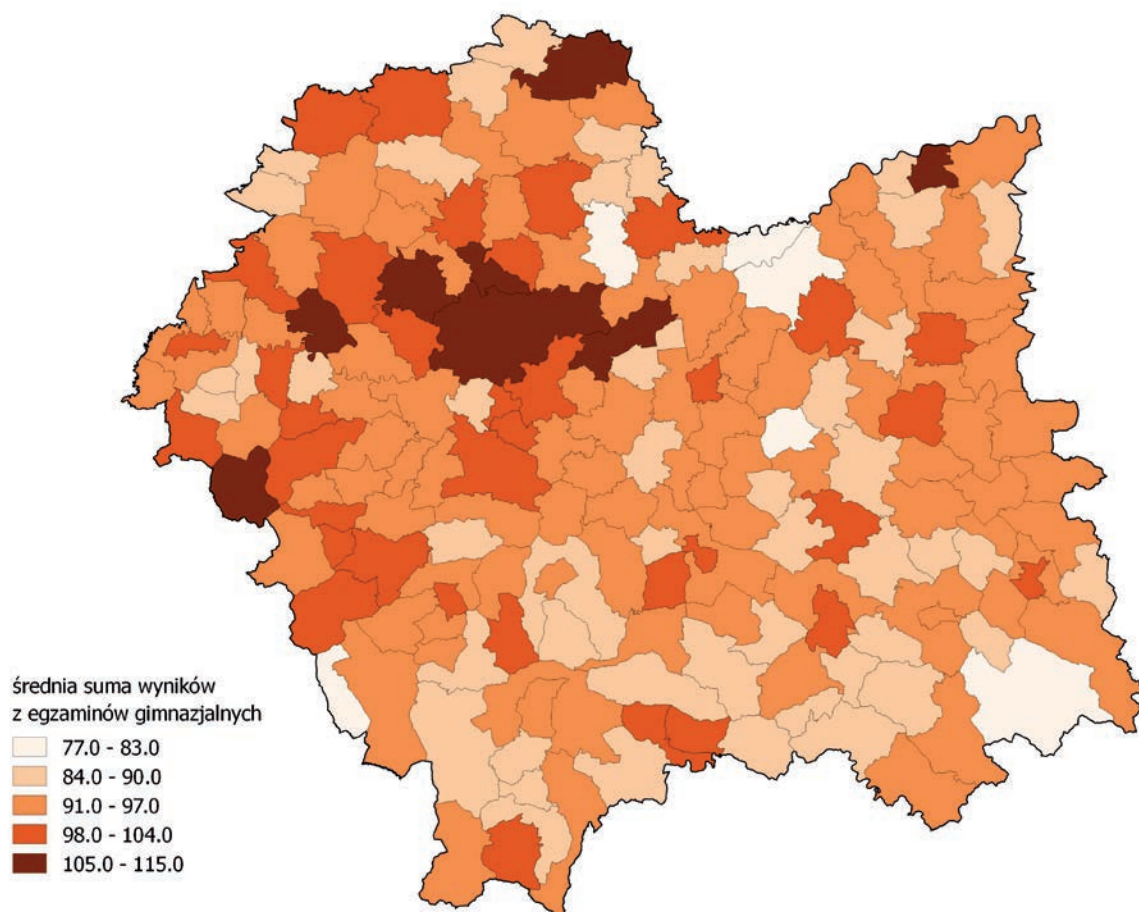
Ryc. 123 Wartość podatku dochodowego od osób fizycznych w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Wyniki z egzaminów gimnazjalnych wykazują dużo mniejsze zróżnicowanie niż wartości podatku dochodowego. Niemniej jednak najlepsze wyniki zanotowano w Krakowie i niektórych gminach podkrakowskich, ale także w innych gminach (w tym wiejskich), z niewielką przewagą w zachodniej części Małopolski (Ryc. 124).

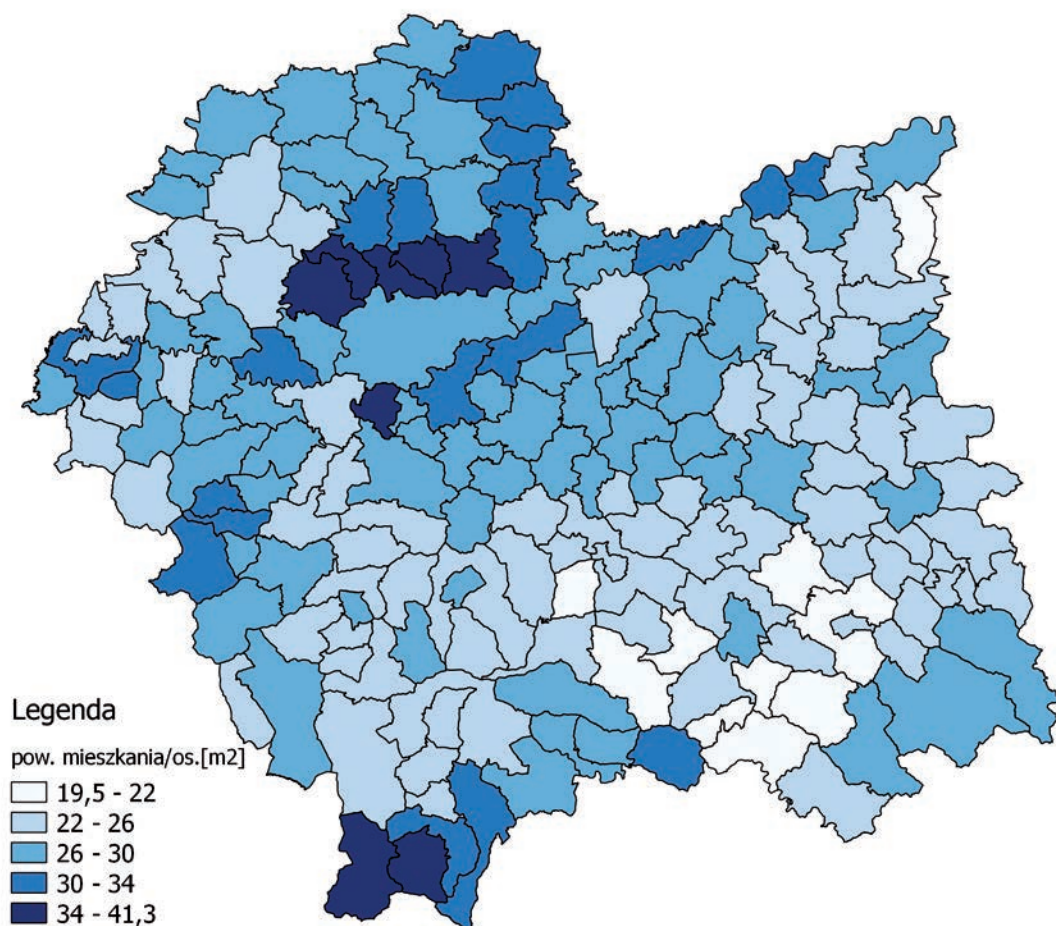
Ryc. 124 Wyniki egzaminów gimnazjalnych w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej

Jeśli chodzi o wskaźnik przeciętnej powierzchni mieszkania przypadającej na 1 osobę, to najlepszym standardem charakteryzują się pod tym względem gminy podkrakowskie oraz Zakopane, Kościelisko i gmina wiejska Oświęcim (Ryc. 125). Duże wartości w gminach północnej części Małopolski mają związek przede wszystkim z ubytkiem ludności, który w sposób pośredni rzutuje na podwyższenie wartości wskaźnika, a nie wiąże się ze wzrostem powierzchni mieszkaniowej.

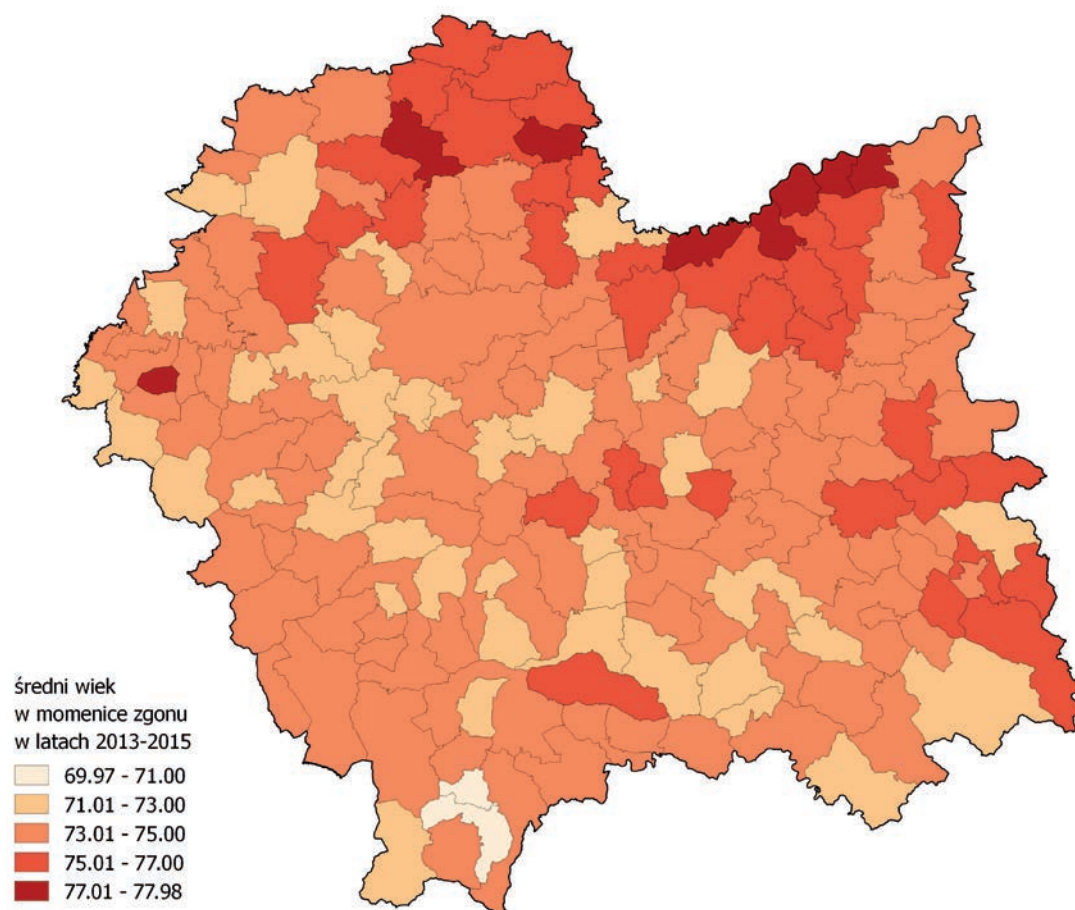
Ryc. 125 Standard mieszkaniowy w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Najwyższą średnią wartość w momencie zgonu powyżej 77 lat zanotowano w gminach północno-wschodniej Małopolski, a więc w obszarach typowo rolniczych. Ma to związek z odpływem ludności młodej z tej części regionu oraz procesami starzenia się ludności.

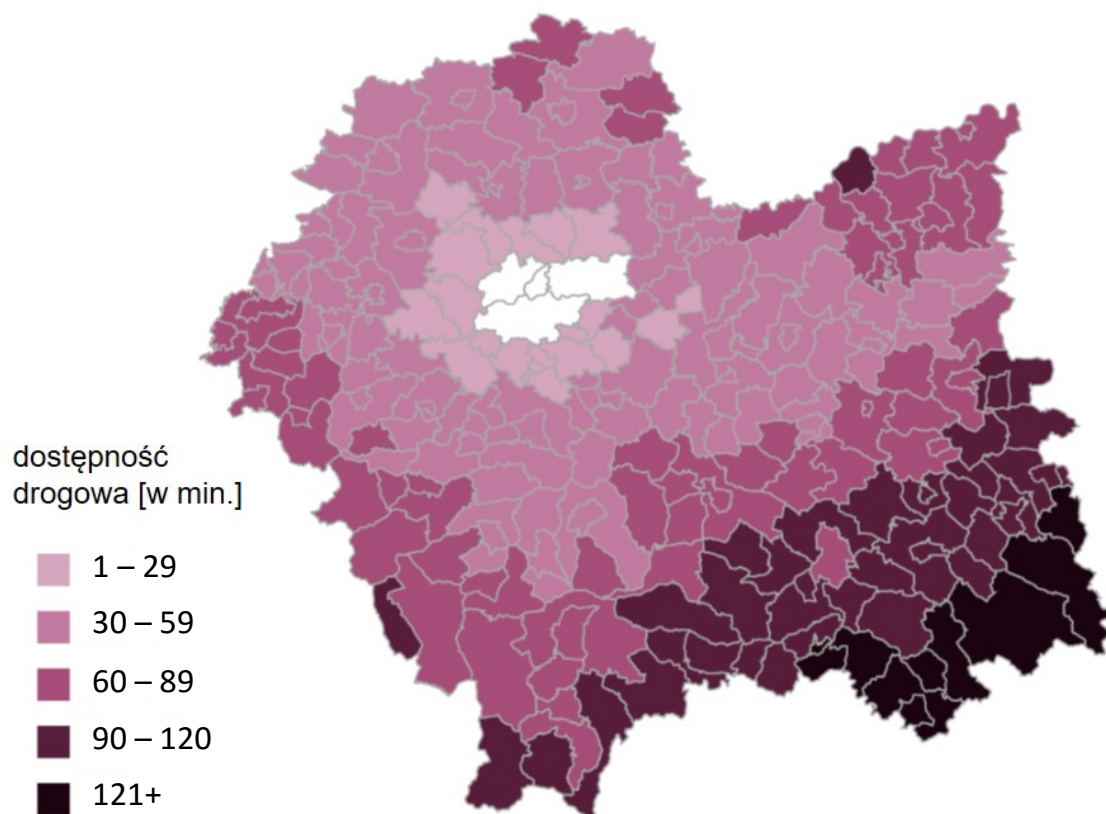
Ryc. 126 Średni wiek w momencie zgonu w latach 2013-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

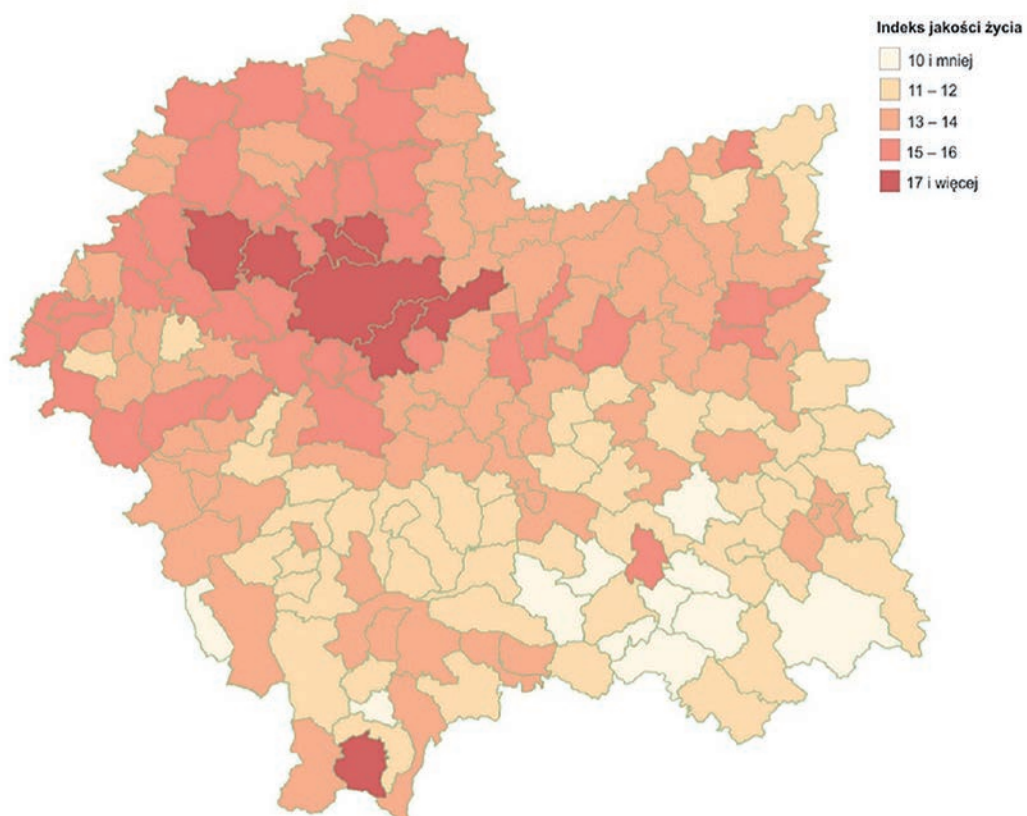
Niemniej istotnym parametrem wskazującym na jakość życia jest dostępność do głównego ośrodka regionu – Krakowa liczona w minutach. Obszarami o najtrudniejszym dostępie jest południowo-wschodnia Małopolska, gdzie dojazd do Krakowa przekracza ponad 90 minut.

Ryc. 127 Czas dojazdu do Krakowa w gminach Małopolski w 2016 r.

Źródło: Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego

Ryc. 128 Syntetyczny indeks jakości życia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i Małopolskiego Obserwatorium Rozwoju

Ogólnie rzecz biorąc, obraz zróżnicowań jest dość optymistyczny: różnice nie są zbyt duże, a jednocześnie widać wyraźnie, że sama poprawa dostępności komunikacyjnej regionu Nowego Sącza oraz Podhala mogłyby szybko zredukować największe różnice.

12. PRACE NAD ZMIANĄ PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Procedura sporządzania zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego jest realizowana na podstawie Uchwały nr XXXIV/493/09 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 3 lipca 2009 r. (z późn. zm.) w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego. W 2016 r. sporządzono projekt zmiany Planu, który został następnie przyjęty Uchwałą Nr 143/17 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 7 lutego 2017 r. z aprobatą do dalszego jego procedowania.

W dniu 26 marca 2018 r. Sejmik Województwa Małopolskiego przyjął Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Uchwałą Nr XLVII/732/18. Plan zawiera nową wizję rozwoju województwa poprzez m.in. wydzielone terytoria funkcjonalno-przestrzenne oraz wykaz kluczowych inicjatyw i projektów służących realizacji ustaleń planu. Zawiera także zestaw narzędzi realizacyjnych oraz propozycję systemu monitoringu Planu.

Za nadrzędny cel planu województwa przyjęto utrzymanie, a w pewnych elementach nawet poprawienie stanu środowiska i podniesienie jakości krajobrazu, zapewniając jednocześnie warunki do stabilnego wzrostu gospodarczego i podniesienia jakości życia mieszkańców drogą bardziej efektywnej gospodarki przestrzennej.

Podstawowym kluczem do przyjętych scenariuszy rozwoju województwa jest zagadnienie policentryczności struktury przestrzennej, która jest warunkiem wstępnym spójności terytorialnej. Rozwój terytorialny Małopolski oparto na trzech scenariuszach rozwoju:

- rozwoju metropolitalnego,
- rozwoju miast regionalnych,
- rozwoju ośrodków lokalnych.

Scenariusze te zostały poddane analizie pod kątem czterech obszarów zjawisk:

- ludnościowych (skala i model migracji),
- funkcjonalnych (dostęp do usług, zróżnicowania wewnątrzregionalne),
- ekonomicznych (rozwój gospodarczy, aktywność ekonomiczna),
- środowiskowych (popyt na energię, na tereny).

Z punktu widzenia racjonalności rozwoju województwa i spójności przestrzennej scenariuszem najsłabszym jest scenariusz rozwoju miast regionalnych, zwłaszcza że są to ośrodki miejskie wymagające wsparcia – Tarnów, Oświęcim, Chrzanów, Nowy Targ oraz w mniejszym stopniu Nowy Sącz. Scenariusz ten wymaga ze strony władz samorządowych działań inwestycyjnych w infrastrukturę społeczną i techniczną. Naturalne procesy rynkowe sprzyjać będą prawdopodobnie rozwojowi obszaru metropolitalnego, co w konsekwencji powinno mieć pozytywny wpływ na poziom rozwoju Małopolski w odniesieniu do innych regionów Polski i Unii Europejskiej. Polityka rozwoju ośrodków subregionalnych najlepiej odpowiada polityce rozwoju miast średnich zawartej w Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Pożądana struktura osadnicza województwa małopolskiego wedle założeń planu to ośrodek metropolitalny Kraków, 4 ośrodki regionalne: Tarnów, Nowy Sącz oraz 2 tzw. duopola: Nowy Targ-Zakopane i Oświęcim-Chrzanów. Niżej w hierarchii znajdują się ośrodki powiatowe, z których niektóre już obecnie mają ponadpowiatowy zasięg oddziaływania (Bochnia, Gorlice, Wadowice, Olkusz). Na kolejnym niższym szczeblu znajdują się odpowiednio miasta oraz wsie – siedziby gmin. Nieco osobną kategorią są miasta i wsie znajdujące się w Krakowskim Obszarze Metropolitalnym, których dynamika rozwoju i przekształceń jest charakterystyczna dla procesów suburbanizacji dużych aglomeracji miejskich.

Kluczowe kierunki polityki przestrzennej przyjęte w projekcie planu województwa to:

- poprawa struktury przestrzennej i wyrównywanie różnic wewnątrzregionalnych w rozwoju,
- kształtowanie przestrzeni rolniczej i terenów wiejskich,
- wzmocnienie systemu ochrony zasobów przyrodniczych oraz poprawa gospodarki środowiskiem,

- działania na rzecz jakości krajobrazu, architektury i ochrony środowiska kulturowego,
- podniesienie atrakcyjności turystycznej województwa,
- rozwój systemów transportu,
- rozwój infrastruktury technicznej,
- obronność i ryzyka związane z wystąpieniem sytuacji kryzysowych.

Powyższe kierunki zobrazowano także w ujęciu terytorialnym. W projekcie zmiany Planu jako model rozwoju zaproponowano wydzielenie siedmiu następujących terytoriów funkcjonalno-przestrzennych:

- Krakowski Obszar Metropolitalny (KOM) – stanowiący główne ogniwo rozwoju gospodarczego, kulturalnego i naukowego województwa,
- Klin (K) – poza aglomeracją Krakowa jest najbardziej zurbanizowanym regionem o bogatych tradycjach przemysłowych,
- Farma (F) – o dominacji rolniczego zagospodarowania na dobrych jakościowo glebach,
- Ogród – atrakcyjny krajobrazowo i kulturowo obszar słabo dotychczas rozpoznany jako rejon turystyczny,
- Oaza – obszar występowania wielkich rybnych stawów hodowlanych oraz licznych meandrów i starorzeczy Wisły, stanowiący swoistą enklawę wśród zurbanizowanych i stosunkowo wysoko rozwiniętych gospodarczo terenów,
- Dolina – obszar o bogatych tradycjach przemysłowych i wyjątkowych zasobach demograficznych,
- Park (P) – obejmujący tereny górskie, stanowiący jeden z najcenniejszych w skali kraju kompleksów przyrodniczo-krajobrazowych.

Delimitacja terytoriów została odniesiona do subregionalnego podziału Małopolski, przez m.in. podział niektórych terytoriów na mniejsze jednostki przestrzenne: Klin – na trzy części (K1, K2, K3), Farma – na dwie części (F1, F2) oraz Park na trzy części (P1, P2 i P3). Każde z tych terytoriów ma przypisany zestaw kluczowych działań i inwestycji oraz wytyczne do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Zaproponowany podział na obszary funkcjonalno-krajobrazowe – terytoria odbiega od podziałów tradycyjnych po pierwsze dlatego, że nie jest oparty na jednym kryterium (np. przynależności do obszaru metropolitalnego czy położenia przy granicy), ale jest kombinacją kilku cech. Po drugie eksponuje element ukształtowania i zagospodarowania terenu, czyli wspólnotę krajobrazu i problemów przestrzennych, po trzecie zaś daje system pełny i rozłączny – co znaczy, że każdy obszar administracyjny (każda gmina) należy do jednego i tylko jednego obszaru.

Większość terytoriów zamyka się w zasadzie wewnątrz subregionów, poza terytorium „Ogród”, położonym w zasięgu trzech subregionów. Jednym z celów wydzielenia terytoriów jest adresowanie do nich środków z funduszy pomocowych, pozwalając na konstruowanie projektów zintegrowanych oraz inicjatyw w rodzaju lokalnych grup działania.

Ryc. 129 Terytoria funkcjonalne w Małopolsce

Źródło: Opracowanie własne UMWM

W celu realizacji założeń i ustaleń planu przyjęto cały zestaw wskaźników corocznych i w cyklu 4-letnim, monitorujących i służących ocenie trafności przyjętych rozwiązań planu i ich realizacji. Wskaźniki te odniesiono dziedzinowo dla całego województwa, jak również do wyznaczonych terytoriów funkcjonalnych. Dotyczą one m.in. kwestii standardów mieszkaniowych, problemu „kurczenia się miast”, liczby obiektów noclegowych czy zatrudnienia w sektorze B&R.

13. INWESTYCJE ZREALIZOWANE W MAŁOPOLSCE W LATACH

2013-2017

Lata 2013-2017 to kolejny okres znaczących inwestycji w obiekty kultury, ochrony zdrowia o randze wojewódzkiej czy metropolitalnej, takie jak Centrum Kongresowe, hala widowiskowo-sportowa Tauron Arena czy budowy nowych siedzib wydziałów krakowskich uczelni – Kampusu 600-lecia Odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz obiektów Akademii Górniczo-Hutniczej. Okres ten to także liczne przemiany przestrzeni w regionalnych i lokalnych ośrodkach oraz na obszarach wiejskich, w tym znaczący okres w rozwoju obiektów infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i społecznej w wielu małych miejscowościach.

Poniżej zaprezentowano gros inwestycji zarówno w obiekty kubaturowe, jak i liczne modernizacje układu transportowego.

Sfera nauki i edukacji

1. budowa nowych obiektów Uniwersytetu Jagiellońskiego w ramach Kampusu – Wydziały:
 - Geografii i Geologii,
 - Zarządzania i Komunikacji Społecznej,
 - Małopolskie Centrum Biotechnologii,
 - Centrum Edukacji Przyrodniczej,
 - Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej,
2. rozbudowa, przebudowa i wyposażenie budynku UJ dla potrzeb Instytutu Psychologii,
3. budowa kompleksu Paderevianum II UJ, Kraków,
4. utworzenie Narodowego Centrum Promieniowania Elektromagnetycznego dla celów badawczych – UJ 2015 r.,
5. rozbudowa Jagiellońskiego Parku i Inkubatora Technologii – Life Science – Jagiellońskie centrum Innowacji sp. z o.o.,
6. budowa i modernizacja budynków Akademii Górniczo-Hutniczej:
 - Centrum Energetyki,
 - Akademickie Centrum Komputerowe CYFRONET AGH – projekt centrum kompetencji rozproszonych infrastruktur obliczeniowych typu gridowego – PL GrideCore – 2015 r.
 - Akademickie Centrum Materiałów i Nanotechnologii AGH,
 - Centrum Ceramiki (modernizacja Wydziału Inżynierii Materiałowej i Ceramiki),
 - Centrum Dydaktyki,
 - Laboratorium Edukacyjno-Badawcze Odnawialnych Źródeł i Poszanowania Energii w Miękinii (modernizacja)
7. Centrum Cyklotronowe Bronowice – otwarcie 2015 r.,
8. Politechnika Krakowska
 - termomodernizacja budynków Wydziału Inżynierii Środowiska,
 - termomodernizacja budynku Wydziału Inżynierii Lądowej,
9. Laboratorium obrazowania spektroskopowego dla potrzeb radiobiologii, terapii i badania układów złożonych – Instytut Fizyki Jądrowej im. H. Niewodniczańskiego PAN, Kraków,
10. utworzenie Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Niepołomicach – powstanie pracowników kształcenia zawodowego w branży mechanicznej,
11. budowa i wyposażenie Centrum Kształcenia Ustawicznego i Kształcenia Zawodowego w Olkuszu,
12. rozbudowa Kampusu PWSZ w Tarnowie,
13. budowa Instytutu Kultury Fizycznej w PWSZ w Nowym Sączu;

Sfera sportu i rekreacji

1. budowa Parku Zdrojowego „Zapopradzie” w Muszynie,
2. budowa Skateparku i Trialparku w Rabce-Zdroju,
3. budowa skate parku w Gorlicach,
4. budowa Sali sportowej przy SP w Woli Lubeckiej (gm. Ryglice),
5. budowa wieży widokowej oraz renowacja i zagospodarowanie parku Węgielnik-Skałki w Piwnicznej-Zdroju,
6. budowa Sali gimnastycznej z przewiązką i zapleczem bibliotecznym przy ZSPiG w Wielkiej Wsi,
7. budowa Sali gimnastycznej przy SP w Ochojnie (gm. Świątniki Górne),
8. budowa obiektu rekreacyjnego „Bachledówka” na Podhalu z częścią targowo-wystawienniczą we wsi Czerwienne,
9. budowa Zespołu Rekreacyjnego Parku Wodnego „Stawy” w Starym Sączu,
10. utworzenie lokalnych ogólnodostępnych stref rekreacji na obszarze gmin: Bochnia, Drwinia, Koszyce, Rzezawa, Szczurowa,
11. budowa dwóch wyciągów orczykowych i tras zjazdowych w Tyliczu,
12. budowa Sali gimnastycznej przy ZS w Burzynie (gm. Tuchów),
13. budowa Sali gimnastycznej przy gimnazjum w Bruśniku (gm. Ciężkowice),
14. budowa Miejskiego Parku Zdrojowego „Baszta” w Uzdrowisku Muszyna,
15. budowa boiska wielofunkcyjnego WLKS Krakus,
16. budowa sali sportowej przy Domu Harcerza,
17. modernizacja pijalni głównej w Krynicy Zdroju,
18. budowa kompleksowego obiektu hotelowo-wypoczynkowego nad akwenem wodnym w Osieku,
19. rekultywacja zbiorników wodnych Czchów-Rożnów,
20. budowa 35 sal sportowych,
21. budowa zespołu boisk w Maszkienicach (gm. Dębno),
22. budowa 15 boisk,
23. budowa boiska wielofunkcyjnego z bieżnią w Szerzynchach,
24. budowa terenowych urządzeń sportowych w Gorlicach,
25. budowa wielofunkcyjnego boiska sportowego w Jordanowie,
26. budowa kompleksu sportowego w Wawrzeńcicach (gm. Igołomia-Wawrzeńcice),
27. budowa kompleksu wielofunkcyjnego w Sułoszowej,
28. budowa kompleksu „Orlik” w Kasince Małej (gm. Mszana Dolna wieś),
29. budowa kompleksu sportowego w Skomielnej Białej (gm. Lubień),
30. budowa kompleksu sportowego w Myślenicach,
31. budowa kompleksu sportowego w Koszycach Małych (gm. wiejska Tarnów),
32. budowa kompleksu sportowego w Wieliczce,
33. budowa hal sportowych w Brzesku, Limanowej, przy Gimnazjum nr 1 w Zakopanem, w Gdowie, Tyliczu i w Łękawicy,
34. budowa krytej pływalni w Chełmcu,
35. budowa krytej pływalni w Nowym Targu,
36. budowa krytej pływalni w Proszowicach,
37. rozbudowa otwartego basenu w Bukownie,
38. budowa krytego lodowiska w Białej Niżnej (gm. Grybów wieś),
39. budowa trasy nartorolkowej i boiska do siatkówki plażowej w Wieliczce,
40. budowa 4 boisk wielofunkcyjnych w Nowym Sączu,
41. budowa kompleksu sportowego Miejski Dom Sportu w Tarnowie,
42. budowa boiska wielofunkcyjnego z bieżnią (Tarnów),
43. przebudowa stadionu piłkarsko-lekkoatletycznego TOSiR,
44. przebudowa boiska przy Gimnazjum nr 6 w Tarnowie;

Sfera kultury

1. budowa Muzeum Tadeusza Kantora oraz siedziby Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora – CRICOTEKA, Kraków,
2. budowa biblioteki głównej w Michałowicach,
3. budowa Centrum Kongresowego w Krakowie,
4. adaptacja Zespołu Pałacowego Goetzów w Brzesku na cele hotelarskie,
5. przebudowa zabytkowego spichlerza w zespole klasztornym SS. Norbertanek w Imbramowicach na cele kulturalne wraz z rewitalizacją klasztornego dziedzica,
6. budowa Małopolskiego Ogrodu Sztuki w Krakowie,
7. przebudowa Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II w Wadowicach,
8. budowa wielofunkcyjnej hali widowiskowo-sportowej Tauron Arena,
9. budowa i uruchomienie Galerii Europa-Daleki Wschód w Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha,
10. otwarcie Pawilonu Czapskiego (Muzeum Narodowe w Krakowie),
11. Teatr Łaźnia Nowa,
12. Europejskie Centrum Muzyki im. K. Pendereckiego w Lusławicach,
13. Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu – oddział Muzeum Pienińskie im. J. Szalaya w Szlachtownej (2014),
14. nowa siedziba Muzeum Okręgowego w Tarnowie,
15. modernizacja Teatru im. S. I. Witkiewicza w Zakopanem (2013 r.),
16. otwarcie nowego sektora skansenowskiego w Muzeum-Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej;

Sfera ochrony zdrowia

- rozbudowa i modernizacja Szpitala im. Szczeklika w Tarnowie,
- przebudowa pomieszczeń Wojewódzkiego Szpitala Rehabilitacyjnego w Zakopanem – budowa basenu z zapleczem higieniczno-sanitarnym,
- rozbudowa Szpitala Powiatowego im. Jana Pawła II w Wadowicach,
- rozbudowa „Sądeckiego Hospicjum” w Nowym Sączu,
- Centrum Urazowe Medycyny Ratunkowej i Katastrof w Szpitalu Uniwersyteckim w Krakowie,
- rozbudowa i przebudowa istniejącego budynku Hospicjum w Miechowie,
- Centrum Onkologii Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie Oddział w Krakowie, Rozbudowa i przebudowa pomieszczeń Kliniki Chirurgii, Bloku Operacyjnego, Oddziału Anestezjologii i Intensywnej Terapii wraz z budową Centralnej Sterylizatorni – etap II,
- rozwój bazy leczenia psychiatrycznego poprzez modernizację obiektów Szpitala Specjalistycznego im. dr. J. Babińskiego w Krakowie,
- przebudowa i remont I piętra Oddziału Neuroinfekcji i Neurologii Dziecięcej – Pawilon M-II w Krakowskim Szpitalu Specjalistycznym im. Jana Pawła II,
- utworzenie Centrum Radioterapii Amethyst w Krakowie. Szpital Specjalistyczny im. Ludwika Rydygiera w Krakowie stał się pełnoprofilowym ośrodkiem onkologicznym (wyposażenie: trzy przyspieszacze liniowe, dwa tomografy komputerowe, aparat do brachyterapii),
- oddanie w 2015 roku ośrodka psychiatrycznego wraz ze specjalistyczną poradnią konsultacyjną i zespołem techniczno-administracyjnym w Tarnowie przy Szpitalu Wojewódzkim im. św. Łukasza SP ZOZ w Tarnowie,
- uruchomione pierwszych Oddziałów Ośrodka Onkologicznego w Nowym Sączu. W 2013 roku zrealizowano również zakup drugiego akceleratora, co pozwoliło na otwarcie i uruchomienie Zakładu Radioterapii w maju 2014 roku;

Sfera obiektów infrastruktury społecznej

- rozbudowa i zmiana użytkowania Domu Parafialnego na potrzeby utworzenia Regionalnego Centrum Rehabilitacji i Pomocy Społecznej w Borzęcinie,
- budowa żłobka w Raciechowicach,
- wzniesienie budynku wielofunkcyjnego na potrzeby Miejsko-Gminnego Ośrodka Wsparcia Rodziny w Dąbrowie Tarnowskiej,
- budowa przedszkola gminnego w Podegrodziu,
- rozbudowa i przebudowa ZS w Suchej (gm. Trzyciąż),
- budowa Domu Pomocy Społecznej w Bochni,
- utworzenie żłobka w Proszowicach,
- budowa budynku przedszkola w Lipnicy Murowanej,
- rozbudowa szkoły podstawowej i budowa Sali gimnastycznej w Lipnicy Małej (gm. Jabłonka),
- przebudowa i rozbudowa budynku MOPS w Wadowicach,
- rozbudowa i przebudowa SP i Gimnazjum w Ochotnicy Górnej,
- budowa Domu Pomocy Społecznej dla Osób Uzależnionych przy ul. Rozrywki w Krakowie;

Sfera gospodarki

- budowa wewnętrznego układu komunikacyjnego Portu Lotniczego w Krakowie,
- utworzenie SAG w Wieliczce,
- utworzenie SAG w Koszycach,
- utworzenie SAG w Trzebini, przy autostradzie A4,
- utworzenie SAG w Tuchowie,
- utworzenie SAG w Zakliczynie,
- utworzenie SAG w Trzebini na terenie po byłych Zakładach Metalurgicznych I, Gumowni i Zakładach Tłuszczowych,
- utworzenie SAG w Nowym Targu,
- rozbudowa SAG w Tarnowie,
- rozbudowa infrastruktury strefy przemysłowej w Dobczycach,
- budowa infrastruktury w Niepołomickiej Strefie Inwestycyjnej,
- budowa infrastruktury na terenie Olkuskiej Strefy Aktywności Gospodarczej,
- uzbrajanie w infrastrukturę techniczną SAG w Bochni i Gorlicach,
- uzbrojenie terenów SAG w Bukownie.

Sfera transportu

- budowa przystanku osobowego Kraków Sanktuarium na linii nr 94 wraz z infrastrukturą komunikacyjną,
- budowa połączenia DW 780 (ul. Księcia Józefa w Krakowie) z południową obwodnicą Krakowa - Węzeł Mirowski,
- budowa północnego obejścia Gorlic wraz z dostępem do Gorlickiej Strefy Aktywności Gospodarczej,
- budowa zachodniej obwodnicy Nowego Sącza – połączenie miejscowości Brzezna z drogą krajową nr 28,
- przebudowa ciągu drogi powiatowej nr 1307 Swarzędz – Mędrzechów – Delastowice na odcinku Swarzędz – Mędrzechów,
- rozbudowa układu komunikacyjnego dróg wojewódzkich nr 960 i 961 na odcinku Bukowina Tatrzańska – Morskie Oko,
- budowa drogi nr 981 na odcinku Sędziszowa – Bobowa,
- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 768 Koszyce – Brzesko,
- budowa obwodnicy Wojnicza,
- budowa fragmentu obwodnicy Skawiny,

- wymiana taboru autobusowego w Nowym Sączu,
- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 776 Kraków – Proszowice – Ostrów,
- budowa obwodnicy Gdowa – etap I,
- budowa terminala autobusowego przy ul. Wielickiej w Krakowie,
- budowa obwodnicy Olkusza – etap I,
- zakup ekologicznych autobusów w Tarnowie,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 783 na odcinkach: Wolbrom – Miechów i Olkusz – Wolbrom,
- budowa północno-wschodniej obwodnicy Chrzanowa,
- modernizacja drogi wojewódzkiej nr 982 w gminie Szczucin,
- przebudowa skrzyżowań w ciągu DW nr 774 Zabierzów–Kryspinów na skrzyżowania typu rondo na odcinku Balice–Kryspinów,
- przebudowa DW nr 964 na odcinku ul. Asnyka w Wieliczce wraz z budową rond,
- zintegrowany System Sterowania Ruchem w Małopolsce,
- Małopolska Karta Aglomeracyjna – system zarządzania transportem zbiorowym w Województwie Małopolskim,
- przebudowa skrzyżowania DW nr 768 z drogą gminną nr 250 691 na skrzyżowanie typu rondo w Mokrzyskach,
- modernizacja DW 768 na odcinku Rudy Rysie – Mokrzyska,
- przebudowa skrzyżowań w ciągu DW nr 774 na skrzyżowania typu rondo,
- oddanie odcinka wschodniej obwodnicy Krakowa w ciągu drogi nr 7 (od węzła autostradowego do węzła z ul. Igołomską),
- oddanie do ruchu nowego mostu granicznego w ciągu drogi krajowej nr 87 w Piwnicznej o długości 313,2 m wraz z przebudowanym na długości 2,8 km dojazdem, co pozwoliło na zmianę przebiegu drogi krajowej 87 z ominięciem terenu osuwiskowego, ograniczającego nośność dotychczasowej drogi,
- oddanie do użytku nowego mostu łukowego w Biertowicach na drodze krajowej nr 52 Kraków – Wadowice. Nowy most ma ponad 52 metry długości i 15 metrów szerokości. Po obydwu stronach wybudowano chodniki oraz betonowe bariery poprawiające bezpieczeństwo pieszych,
- oddanie do użytku na drodze krajowej nr 7, tzw. Zakopiance, nowej kładki dla pieszych w miejscowości Gaj. Pomost dla pieszych ma 4,1 m szerokości. Podwieszony jest za pomocą 20 lin do dwóch metalowych pylonów.

Sfera infrastruktury technicznej

- rozbudowa kanalizacji sanitarnej w Rytrze,
- rozbudowa i przebudowa systemu wodno-kanalizacyjnego w gminie Dobra,
- budowa zbiornika Skrzyszów na potoku Korzeń,
- budowa kanalizacji we wsiach Podwilk i Chyżne,
- budowa oczyszczalni ścieków wraz z kanalizacją sanitarną w miejscowościach Bratucice i Okulice,
- budowa wodociągu we wsi Kobylanka (gm. wiejska Gorlice),
- budowa sieci wodociągowej we wsi Koziniec (gm. Mucharz),
- rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej w Wysowej-Zdrój,
- budowa systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków w gminie Czernichów,
- budowa kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków oraz rozbudowa sieci wodociągowej w gminie Korzennna,
- rozbudowa systemu odbioru ścieków i zaopatrzenia mieszkańców w wodę pitną w Grybowie,
- rozbudowa oczyszczalni ścieków i kanalizacji sanitarnej we wsiach Mordarka i Pisarzowa (gm. Limanowa),

- budowa 6 oczyszczalni ścieków w następujących gminach: Krzeszowice (1 oczyszczalnia; przepustowość 400 m³/dobę), Chełmec (2; 528,5 m³/dobę), Grybów (1; 90 m³/dobę), Pałeczna (1; 25 m³/dobę) oraz Biskupice (1; 36 m³/dobę);

W ramach inwestycji w województwie małopolskim wykonano także szereg modernizacji dróg powiatowych i gminnych, a także dofinansowanie uzyskało wiele inwestycji z zakresu odnawialnych źródeł energii. Zdecydowanie większość inwestycji uzyskała dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej.

Osobnym zagadnieniem są przemiany przestrzeni małopolskich miast, miasteczek w ramach działań rewitalizacyjnych. Do kluczowych inwestycji w tym zakresie należą:

- Rewitalizacja Starówki oraz przebudowa ulic i placów w obrębie Starówki Gorlic,
- Kompleksowa renowacja rynku w Grybowie,
- Rewitalizacja i ochrona Olkuskiej Starówki,
- Budowa centrum miasta Chełmek wraz z zapleczem rekreacyjnym – etap I,
- Rewitalizacja przestrzeni publicznej wadowickiego rynku i ulic sąsiednich wraz z infrastrukturą komunalną i drogową,
- Rewitalizacja rynku w Alwerni z zachowaniem jego obecnej funkcji w postaci założenia parkowego,
- Park rodzinny „Uzbornia” w Bochni,
- Rewitalizacja Centrum Chrzanowa – Etap III „Tysiąc Kamieni” – Przebudowa Placu 1000-lecia,
- Przebudowa Rynku w Skawinie – Rynek i jego okolica wizytówką miasta,
- Rewitalizacja Parku Miejskiego i przebudowa Placu Niepodległości w Zakopanem w celu dostosowania do potrzeb mieszkańców i wymogów ruchu turystycznego,
- Rozbudowa i modernizacja obiektów sportowych w Nowym Targu.

14. OCENA REALIZACJI PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO (UCHWALONEGO W 2003 ROKU)

Realizacja inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

Zgodnie z art. 45 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, raport o stanie zagospodarowania przestrzennego zawiera ocenę realizacji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, określonych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa, które zostały ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa, zgodnie z ich właściwością.

Poniżej zamieszczone zostały zestawienia tych inwestycji ujętych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego z 2003 r., które w poprzednim raporcie z 2014 r. zostały wykazane jako niezrealizowane lub częściowo zrealizowane.

W zakresie infrastruktury społecznej w poprzednim wykazie figurowała jedna inwestycja, której nie podjęto realizacji – Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy „Przyszłość”. Zatem od 2003 r. zrealizowano niemal wszystkie (poza tym wyjątkiem) inwestycje z zakresu infrastruktury społecznej przedstawione w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa.

Zdecydowana większość inwestycji infrastrukturalnych zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego z 2003 r. będących w obszarze kompetencji województwa została zrealizowana. Jednym z istotnych mankamentów w systemie komunikacji regionu jest brak dobrego połączenia południowych części województwa z Krakowem. Dotyczy to przede wszystkim komunikacji kolejowej, stąd realizacja odcinka Podłęże – Tymbark (Piekiełko) ma kluczowe znaczenie dla poprawy dostępności transportowej tych obszarów, zwłaszcza rozwijającego się Nowego Sącza i jego strefy podmiejskiej oraz Podhala. Obszary te nie tylko charakteryzują się stosunkowo dużym przyrostem ludności – wysokim potencjałem rozwojowym, ale także stanowią jedne z najatrakcyjniejszych regionów turystycznych Polski. Budowa tej linii znacząco przyczyniałaby się do wzrostu ruchu turystycznego, a więc także dalszego rozwoju ekonomicznego opartego o wysokie walory turystyczno-krajobrazowe.

Tak jak w poprzednich latach, również w okresie 2013-2017 działania inwestycyjne podejmowane były przy znacznym udziale finansowania z funduszy Unii Europejskiej w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego z lat 2007-2013 i 2014-2020.

Tab. 38 Inwestycje określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego (2003 r.) z zakresu infrastruktury drogowej

Lp.	Inwestycja	Miejscowość	Rozpoczęcie	Zakończenie	Planowana realizacja	Stan
1.	DW nr 780 – modernizacja drogi z budową obejść Chełmka, Liszek i Kryspinowa	Chełmek, Liszki, Kryspinów	2007			2011 – częściowa realizacja
2.	DW nr 791 – modernizacja drogi z obwodnicami Klucze i Trzebinia	Klucze, Trzebinia				Brak realizacji
3.	DW nr 933 – modernizacja drogi z budową obwodnic Oświęcimia, Brzeszcz, Chełmka i Chrzanowa (częściowo zrealizowano)	Oświęcim, Brzeszcze, Chełmek, Chrzanów	2007			Częściowa realizacja

Lp.	Inwestycja	Miejscowość	Rozpoczęcie	Zakończenie	Planowana realizacja	Stan
4.	DW nr 958 – modernizacja drogi z budową łącznicy do drogi nr 47 Chabówka – Czarny Dunajec – Chochółów – Zakopane	Chabówka, Czarny Dunajec, Chochółów, Zakopane	2003			2015 – obejście Zakopanego etap I
5.	DW nr 969 – modernizacja drogi z obejściem Krościenka n. Dunajcem, Łącka, Starego Sącza, Waksmundu, Ostrowska, Łopusznej i Nowego Targu (częściowo zrealizowano)	Podegrodzie	2001	2011 – obwodnica Podegrodzia	Po 2020	2011 – obwodnica Podegrodzia

Tab. 39 Inwestycje określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego (2003 r.) z zakresu infrastruktury drogowej określonej jako potencjalne

Lp.	Inwestycja	Miejscowość	Rozpoczęcie	Zakończenie	Planowana realizacja	Stan
1.	Budowa drogi ekspresowej S1 wraz z węzłami w Brzezince i w Brzeszczach	Brzezinka, Brzeszcze				W przygotowaniu
2.	Budowa obwodnic na drodze ekspresowej S7 – Książ Wielki, Miechów, Lubień	Książ Wielki, Miechów, Lubień	2003	2010 – obwodnica Lubnia	Pozostałe planowane po 2020	zrealizowano obwodnicę Lubnia w 2010 r.
3.	Droga ekspresowa S7 – budowa węzłów Brzuchania, Miechów, Dziekanowice	Brzuchania, Miechów, Dziekanowice			Planowane po 2020	W przygotowaniu
4.	Droga ekspresowa S7 – modernizacja (w tym podniesienie do parametrów drogi ekspresowej): Kraków-Myślenice-Lubień	Myślenice, Stróża, Lubień	2004	2010 – zrealizowano przebudowę na odcinku Myślenice-Lubień		zrealizowano przebudowę na odcinku Myślenice-Lubień
5.	Droga ekspresowa S7 – realizacja nowych odcinków po północnej stronie Krakowa oraz węzeł Radzikowskiego (zrealizowano węzły: Christo-Botewa i Radzikowskiego)	Kraków (Nowa Huta)	2009	2017 – zrealizowano odcinek od Christo Botewa do węzła Igołomska		zrealizowano odcinek od węzła Christo-Botewa do ul. Igołomskiej
6.	Droga krajowa nr 4 – modernizacja drogi z budową obwodnic Wojnicza i Łapczyca	Odcinek Kraków – Tarnów, Wojnicz, Łapczyca	2003			Zrealizowano odcinek Kraków-Tarnów i obwodnicę Wojnicza
7.	Droga krajowa nr 79 – modernizacja drogi z budową obwodnic Zabierzowa, Chrzanowa, Trzebini, Nowego Brzeska i Koszyc	Chrzanów, Trzebinia, Zabierzów, Nowe Brzesko, Koszyce	2004	2013 – zrealizowana obwodnica Chrzanowa	Pozostałe po 2020	zrealizowano obwodnicę Chrzanowa

Lp.	Inwestycja	Miejscowość	Rozpoczęcie	Zakończenie	Planowana realizacja	Stan
8.	Droga krajowa nr 94 – modernizacja drogi z budową obwodnic Jerzmanowic, Białego Kościoła, Szyc	Szyce, Biały Kościół, Jerzmanowice	2004	2009 – modernizacja na odcinku od granicy województwa do Olkusza		modernizacja drogi bez realizacji obwodnic
9.	Droga wojewódzka nr 768 – przebudowa drogi na odcinku Szczurowa-Brzesko z obejściem Szczurowej, Brzeska i Koszyc	Szczurowa, Brzesko, Koszyce	2009			częściowo zrealizowane
10.	Modernizacja drogi nr 781 z obejściem Babic	Babice				planowane

Tab. 40 Inwestycje określone w PZPWM (2003 r.) z zakresu infrastruktury technicznej

Lp.	Inwestycja	Miejscowość	Rozpoczęcie	Zakończenie	Planowana realizacja	Stan
1.	Budowa napowietrznej linii dwutorowej 110 kV Jeleśnia-Sucha	Jeleśnia, Sucha	2011			Rozpoczęcie w 2011 r.
2.	Modernizacja linii 110 kV Sucha Biała – Jordanów	Sucha Biała - Jordanów	2013			Rozpoczęcie w 2013 r.
3.	Modernizacja elektrowni wodnej Rożnów					Brak realizacji
4.	Rurociąg paliwowy DN 300 Boronów-Trzebinia					
5.	Powstrzymanie degradacji zbiorników wodnych Rożnów – Czchów	Rożnów, Czchów	2005		2015	Zrealizowano częściowo
6.	Rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej, budowa linii światłowodowych w ramach modernizacji linii kolejowej E-30				2020	Planowana realizacja 2020 r.
7.	Zakończenie budowy zbiornika Świnna Poręba	Mucharz	1986	2015	2015	Zakończone

Tab. 41 Inwestycje określone w PZPWM (2003 r.) z zakresu infrastruktury komunikacyjnej jako potencjalne

Lp.	Inwestycja	Miejscowość	Rozpoczęcie	Zakończenie	Planowana realizacja	Stan
1.	Budowa linii kolejowej jako obejścia stacji Tunel	Tunel				Brak realizacji
2.	Budowa nowego odcinka linii kolejowej Podłęże – Tymbark z odgałęzieniem w kierunku Zakopanego i Muszyny	Podłęże - Tymbark				Brak realizacji
3.	Modernizacja linii kolejowej Kraków-Tunel-Kozłów	Tunel - Kozłów				Częściowo zrealizowano
4.	Modernizacja linii kolejowej E30 do linii ekspresowej					W trakcie

Lp.	Inwestycja	Miejscowość	Rozpoczęcie	Zakończenie	Planowana realizacja	Stan
5.	Modernizacja stacji Prokocim poprzez połączenie stacji Prokocim i Nowa Huta	Kraków				Brak realizacji

Małopolski Plan Inwestycyjny 2015-2023

W nawiązaniu do Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 Zarząd Województwa Małopolskiego przyjął Uchwałę nr 1223/15, z dnia 17 września 2015 r. Małopolski Plan Inwestycyjny (MPI) na lata 2015-2023, obejmujący przedsięwzięcia inwestycyjne o znaczeniu strategicznym dla województwa.

Poniżej przedstawiono szereg projektów inwestycyjnych, mających mniej bądź bardziej bezpośrednie przełożenie na zagospodarowanie przestrzenne regionu.

Projekty zostały podzielone zgodnie z metodologią MPI na 10 obszarów, z wyszczególnieniem na projekty infrastrukturalne i nieinfrastrukturalne: (1) Cyfrowa Małopolska, (2) Edukacja, (3) Dziedzictwo kulturowe i przemysły czasu wolnego, (4) Ochrona środowiska, (5) Rozwój gospodarczy, (6) Transport, (7) Zdrowie, (8) Polityka społeczna, (9) Rynek pracy, (10) Polityka rozwoju.

Na potrzeby Raportu wyszczególniono tylko te projekty, zarówno ze sfery infrastrukturalnej, jak i nieinfrastrukturalnej (szczególnie w obszarze Ochrona środowiska), które mogą mieć bezpośrednie odniesienie przestrzenne.

Edukacja:

1. Małopolskie Centrum Nauki,
2. Budowa hali sportowej przy Zespole Szkół Mistrzostwa Sportowego w Zakopanem,
3. modernizacja bazy dydaktycznej małopolskich ośrodków wychowawczych – Wielkie Drogi, Mszana Dolna.

Dziedzictwo kulturowe i przemysły czasu wolnego:

1. Szlak Architektury Drewnianej,
2. Waloryzacja zabytkowego gmachu głównego Muzeum Archeologicznego w Krakowie,
3. Rewaloryzacja zespołu zabytkowych budowli inżynierskich dawnego lotniska Rakowice-Czyżyny wraz z adaptacją na potrzeby Muzeum Lotnictwa w Krakowie,
4. zachowanie, restauracja i prezentacja autentyczności zamku Lipowiec i rozwój Nadwiślańskiego Parku Etnograficznego w Wygieszowie,
5. remont konserwatorski i modernizacja zabytkowego obiektu stanowiącego siedzibę Filharmonii Krakowskiej,
6. rewaloryzacja, konserwacja i rozszerzenie publicznych funkcji zabytkowych obiektów Muzeum Okręgowego w Tarnowie,
7. rewaloryzacja i modernizacja zabytkowych budynków Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem,
8. adaptacja zespołu zabytków Muzeum Etnograficznego dla optymalizacji potencjału edukacyjnego, ekonomicznego i promocyjnego etnografii małopolskiej,
9. stworzenie międzymuzealnego centrum konserwacji i magazynowania muzealiów w Nowej Hucie,
10. modernizacja Sali widowiskowej Centrum Sztuki „Mościce”,
11. rewaloryzacja i konserwacja zabytkowych obiektów: Dom Gotycki i Dom Sieradzkiego w Nowym Sączu na cele muzealne,
12. konserwacja i remont obiektów zabytkowych Sądeckiego Parku Etnograficznego w Nowym Sączu,
13. wzmocnienie wartości kulturowej obszaru Pienin – poszerzenie możliwości programowych Muzeum Pienińskiego w Szlachtowej,
14. rozwój funkcji skansenowskich obrazujących dziedzictwo kulturowe Orawy,

15. „Skansenowa” – systemowa opieka nad dziedzictwem w małopolskich muzeach na wolnym powietrzu,
16. MSIT – nowoczesna platforma cyfrowa, ułatwiająca dostęp do informacji z dziedziny turystyki itp.

Ochrona środowiska:

1. budowa tras rowerowych w Małopolsce,
2. budowa ścieżki w koronach drzew wraz z wieżą widokową oraz ośrodka rehabilitacji zwierząt chronionych i dzikich,
3. opracowanie projektów planów ochrony dla 3 parków krajobrazowych: Bielańsko-Tynieckiego, Dolinki Krakowskie i Orlich Gniazd oraz Rezerwatu Przyrody „Okopy Konfederackie” wraz z uruchomieniem publicznego systemu informacji przestrzennej,
4. utrzymanie różnorodności biologicznej łąk i pastwisk górskich poprzez prowadzenie gospodarki pasterskiej.

Rozwój gospodarczy:

1. wdrażanie regionalnej strategii inteligentnych specjalizacji,
2. Business in Małopolska – Support and Development for Your Company

Transport:

1. Małopolska Karta Aglomeracyjna – budowa systemu zarządzania transportem zbiorowym;
2. budowa węzłów drogowych:
 - połączenie ul. Księcia Józefa z południową autostradą obwodnicą Krakowa – Węzeł Mirowski,
 - budowa dodatkowego węzła autostradowego na autostradzie A4 wraz z dojazdem do Niepołomickiej Strefy Inwestycyjnej,
 - budowa połączenia węzła autostrady A4 w Wierzchosławicach ze SAG w Tarnowie,
 - połączenie drogowe węzła autostrady A4 Bochnia z drogą krajową nr 94,
 - budowa węzła drogowego na skrzyżowaniu DK 47 z DW 961 w Poroninie;
3. budowa obwodnic w ciągach dróg wojewódzkich:
 - obwodnica Waksmund-Ostrowsko-Łopuszna,
 - obwodnica Wolbromia – od ul. Miechowskiej do ul. Skalskiej,
 - obwodnica Skawiny – etap II,
 - obwodnica Miechowa,
 - obwodnica Zatora, Podolsza,
 - obwodnica Chochołowa,
 - obwodnica Skały,
 - obwodnica Proszowic – etap II (p -wsch. DW 776),
 - obwodnica Oświęcimia – od ronda ul. Chemików i ul. Fabrycznej w Oświęcimiu do DW nr 933 w miejscowości Borek,
 - obwodnica Muszyny – etap II,
 - obwodnica Gdowa – etap II,
 - obwodnica Babic,
 - obwodnica Tuchowa,
 - zachodnia obwodnica Zielonek;
4. rozbudowa ciągów dróg wojewódzkich:
 - rozbudowa DW nr 948 Oświęcim – Kęty,
 - rozbudowa DW nr 957 Krowiarki – Nowy Targ,
 - rozbudowa DW nr 958 Chabówka – Zakopane,
 - rozbudowa DW nr 965 Zielona – Limanowa – etap I i II,
 - rozbudowa DW nr 966 Muchówka – Lipnica Dolna – Tymowa,

- rozbudowa DW nr 968 Lubień – Zabrzeż,
 - rozbudowa DW nr 969 Nowy Targ – Kluszkowce,
 - rozbudowa DW nr 971 w miejscowości Krynica,
 - rozbudowa DW nr 973 Borusowa – Tarnów wraz z budową mostu na Wiśle w miejscowości Borusowa,
 - rozbudowa DW nr 975 Paleśnica – Bartkowa Posada – Dąbrowa,
 - rozbudowa DW 977 Gorlice – granica państwa,
 - rozbudowa DW 981 Zborowice – Krynica,
 - rozbudowa DW nr 984 Lisia Góra – Nowa Jastrzębka;
5. modernizację odcinków dróg wojewódzkich:
- rozbudowa DW nr 977 (Zabłędza-Chojnik, Ciężkowice, Moszczenica-Gorlice),
 - rozbudowa DW nr 791 (Rodaki-Klucze, Żurada-Trzebinia),
 - rozbudowa DW nr 971 (Powroźnik-Wierchomla),
 - rozbudowa DW nr 946 (Kuków-Sucha Beskidzka),
 - rozbudowa DW nr 956 (Sułkowice-Palcza, Budzów-Zembrzyce),
 - rozbudowa DW nr 781 (Chrzanów-Płaza, Podolsze-Gierałtowice, Wieprz),
 - rozbudowa DW nr 964 (Niepołomice-Wola Zabierzowska, Grobla-Niedary);
6. rozwój infrastruktury kolei małopolskich:
- zakup nowego taboru kolejowego,
 - budowa i wyposażenie zaplecza technicznego do obsługi taboru kolejowego.

Zdrowie:

1. rozwój Krakowskiego Centrum Rehabilitacji i Ortopedii w celu poprawy efektywności i organizacji systemu ochrony zdrowia w kontekście zmieniającej się sytuacji demograficznej i epidemiologicznej,
2. uruchomienie Małopolskiego Centrum Macierzyństwa i Medycyny Kobiet (Szpital Specjalistyczny im. Rydygiera w Krakowie),
3. Małopolskie Centrum Leczenia i Rehabilitacji Oparzeń oraz Chirurgii Plastycznej i Replantacyjnej (Szpital Specjalistyczny im. Rydygiera w Krakowie),
4. poprawa jakości usług zdrowotnych i bezpieczeństwa pacjentów Szpitala Specjalistycznego im. J. Dietla przy ul. Skarbowej w Krakowie,
5. rozwój bazy leczenia psychiatrycznego poprzez modernizację obiektów Szpitala Specjalistycznego im. dr J. Babińskiego w Krakowie – etap II,
6. przebudowa i rozbudowa Ośrodka Rehabilitacji Narządu Ruchu „Krzeszowice” – zwiększenie dostępności i jakości usług medycznych,
7. poprawa warunków leczenia psychiatrycznego w Wojewódzkim Szpitalu Psychiatrycznym w Andrychowie,
8. modernizacja budynku Wojewódzkiego Szpitala Rehabilitacyjnego im. dr. S. Jasińskiego w Zakopanem wraz z rozwojem bazy opieki medycznej,
9. rozwój Szpitala Specjalistycznego im. J. Śniadeckiego w Nowym Sączu poprzez poprawę standardu i jakości usług medycznych,
10. rozbudowa Szpitalnego Oddziału Ratunkowego z wydzieleniem łóżek intensywnej terapii Szpitala Specjalistycznego im. J. Śniadeckiego w Nowym Sączu,
11. utworzenie Małopolskiego Centrum Pediatrii i Kompleksowego Leczenia dzieci z FASD w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym im. św. Ludwika w Krakowie.

Polityka społeczna:

- Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej – utworzenie regionalnych sieci współpracy.

15. PODSUMOWANIE

15.1. ZMIANY W PRZESTRZENI MAŁOPOLSKI

W analizowanym okresie 2013-2017 w przestrzeni województwa małopolskiego zaszło szereg zmian, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Intensywność przemian w zagospodarowaniu najsilniej zaznacza się w obszarze aglomeracji miejskiej Krakowa oraz w pasie od Tarnowa przez Kraków po granice ze Śląskiem, w kierunku Chrzanowa oraz Wadowic i Andrychowa.

Małopolska należy do województw o rosnącej liczbie ludności oraz rosnącej liczbie ludności stolicy województwa. Niemniej jednak należy zauważyć, iż występuje znacznie wyższy przyrost ludności w strefie podmiejskiej Krakowa niż w samym Krakowie i sytuacja ta odnosi się także do ośrodków regionalnych – Tarnowa, Nowego Sącza, Chrzanowa, Oświęcimia, przy czym w Tarnowie obserwuje się od wielu lat tendencję spadkową. Zjawisko to, zwane suburbanizacją, charakteryzuje się także rozlewaniem się miasta w strefach podmiejskich, a w Polsce dodatkowo nakłada się na to proces chaotycznej zabudowy. Jednocześnie wraz z procesami suburbanizacji, obserwuje się zjawisko tzw. „kurczenia się” miasta (ang. *shrinking cities*). Jako pewnego rodzaju remedium na tę sytuację są działania rewitalizacyjne, zwłaszcza związane z odnową przestrzeni publicznych miast i miasteczek Małopolski. W analizowanym okresie zrealizowano kilkanaście rewitalizacji fragmentów miast, takich jak: Tarnów, Gorlice, Skawina czy Chrzanów. W większości działania te dotyczyły odnowy przestrzeni publicznych głównych placów miejskich. W obszarach podmiejskich większych ośrodków miejskich zauważalny jest wzrost ruchu budowlanego, wzrasta liczba nowo oddanych mieszkań do użytkowania. Obszarami o najintensywniejszych zmianach w zagospodarowaniu przestrzennym są aglomeracja Krakowa, w mniejszym stopniu Tarnowa i Nowego Sącza, a także południowa części województwa, zwłaszcza Podhale i Sądecczyzna. Do negatywnych zjawisk zaliczyć trzeba dalsze rozpraszanie zabudowy oraz „zaśmiecanie” przestrzeni reklamami – zwłaszcza wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych, znacząco obniżając wysokie walory krajobrazowe województwa.

Okres 2013–2017 to kolejne inwestycje w znaczące obiekty kultury, szkolnictwa wyższego, ochrony zdrowia, ale także kolejne inwestycje drogowe, poprawiające znacząco dostępność transportową. Miniony okres to szereg znaczących inwestycji w obiekty sportowe i rekreacyjne, takie jak hale sportowe, kryte pływalnie czy kształtowanie przestrzeni służących wypoczynkowi. Ukończone zostały kluczowe inwestycje o charakterze metropolitalnym – Centrum Kongresowe i hala widowiskowo-sportowa Tauron Arena.

W sferze gospodarki następuje dalszy wzrost liczby pracujących w Małopolsce (o ponad 60 tys. osób), przy czym przybywa pracowników cudzoziemców, przede wszystkim z Ukrainy, Mołdawii i innych państw dawnego ZSRR. Nadal utrzymuje się znaczny udział pracujących w przemyśle i budownictwie w zachodnich powiatach województwa, natomiast we wschodnich powiatach dominują pracujący w sektorze rolnym. Rozwój usług dla biznesu skoncentrowany jest głównie w obszarze metropolitalnym Krakowa, w którym w strukturze pracujących dominuje sektor szeroko rozumianych usług i handlu. Podobna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do Nowego Sącza i Tarnowa.

Największą koncentracją podmiotów gospodarczych charakteryzują się gminy obszaru metropolitalnego Krakowa, a także gminy w pasach od Krakowa przez Wadowice po Kęty, od Krakowa do Chrzanowa, a także podtatrzańskie gminy – Zakopane i Kościelisko. Z drugiej strony największa dynamika zmian w liczbie podmiotów gospodarczych nastąpiła w rejonie Limanowej i Mszany Dolnej, gdzie zanotowano przyrost ponad 10% w stosunku do 2013 r. Na drugim biegunie znajdują się gminy peryferyjne południowo-wschodniej Małopolski i północno-zachodniej, w których nastąpił ubytek liczby podmiotów.

Wzrasta wartość produkcji sprzedanej przemysłu, natomiast utrzymuje się niewielka stagnacja wartości produkcji sprzedanej budownictwa.

W zakresie rolnictwa utrzymuje się stabilizacja Małopolski w produkcji rolniczej, natomiast spada liczba gospodarstw ekologicznych. Rozwijane będą kluczowe kierunki produkcji w rolnictwie – produkcja warzywnicza, sadownictwo, owoce miękkie, ale także chów i hodowla zwierząt trawożernych, produkcja ekologiczna i rybactwo śródlądowe.

W zakresie dochodów gmin należy zauważyć, iż gminami o najwyższych dochodach nie są tylko gminy miejskie, ale także wiejskie gminy położone w strefie podmiejskiej Krakowa.

Systematycznie spada wskaźnik bezrobocia wśród Małopolan, ale jest to zjawisko ogólnopolskie. Odływ ludności z regionu rekompensowany jest napływem z innych województw, a także napływem z zagranicy. W rejonach o najwyższym bezrobociu – południowo-wschodnia Małopolska i północno-wschodnia część województwa – pomimo zmniejszenia się liczby osób bezrobotnych, nadal są rejonami problemowymi w Małopolsce.

W Małopolsce obserwuje się tendencję wzrostową w ruchu turystycznym. Wzrasta liczba udzielonych noclegów.

Poprawiła się dostępność do przedszkoli oraz żłobków w całej Małopolsce, przy czym nadal istnieją w tej dziedzinie potrzeby w obszarach południowej Małopolski – powiaty limanowski i sądecki. Obszary te charakteryzują się stosunkowo dużym przyrostem naturalnym i młodym społeczeństwem.

W Małopolsce utrzymuje się wysoki deficyt mieszkań w stosunku do ilości gospodarstw domowych, zaś standard mieszkaniowy (ok. 25 m² na osobę) nie tylko daleko odbiega od standardów europejskich – co najmniej o 50% – ale nawet kształtuje się poniżej średniej krajowej.

Następuje polaryzacja rozmieszczenia ludności – obszarami koncentracji i wzrostu są główne ośrodki miejskie i ich strefy podmiejskie, natomiast obszarami ubytku i starzenia się ludności są gminy północnej i północno-wschodniej Małopolski.

Zaznaczają się dwa obszary w województwie o najintensywniejszym rozwoju gospodarczym i zarazem o najwyższych dochodach – pas od Tarnowa przez Kraków z rozwidleniem w kierunku Olkusza, Chrzanowa i Kęt, i drugi – o mniejszej intensywności pas od Gorlic przez Nowy Sącz po Limanową.

Jakość życia Małopolan wykazuje zróżnicowanie przestrzenne. Najlepszą jakością cechują się gminy obszaru metropolitalnego Krakowa i Małopolski północno-zachodniej, natomiast najniższy wskaźnik jakości życia występuje w południowo-wschodniej Małopolsce. Rozwój dogodnych połączeń drogowych z Nowym Sączem i budowa kolei od Krakowa w kierunku Limanowej i dalej Nowego Sącza i Zakopanego znacznie poprawi dostępność do stolicy regionu, tym samym wpłynie na podniesienie jakości życia.

W ujęciu przestrzennym województwo małopolskie wykazuje dość znaczne zróżnicowanie pod względem sytuacji na rynku pracy oraz wyposażenia w obiekty infrastruktury społecznej. Wyraźnie uwidacznia się podział na obszar metropolitalny Krakowa oraz północno-zachodnią część województwa małopolskiego – wykazujące największą dynamikę rozwoju gospodarczego i społecznego oraz południowo-wschodnią i wschodnią część województwa (z wyjątkiem Tarnowa i Nowego Sącza) charakteryzującą się mniejszym tempem rozwoju. We wschodniej części Małopolski tylko Tarnów i Nowy Sącz wyróżniają się lepszą sytuacją gospodarczą i społeczną (w tym lepszymi wskaźnikami rynku pracy), przy jednoczesnej dalej niekorzystnej sytuacji rynku pracy w powiatach gorlickim i dąbrowskim.

Południowo-wschodnia część Małopolski charakteryzuje się także większymi problemami społecznymi, m.in. większą liczbą osób korzystających z różnych form pomocy społecznej, słabszą dostępnością do obiektów kultury, co poniekąd wynika częściowo ze słabszej dostępności komunikacyjnej do Krakowa – głównego ośrodka lokalizacji usług kultury oraz mniejszą ilością tego typu obiektów w tych rejonach.

Utrwała się dysproporcja w rozwoju województwa, przejawiająca się lepszym rozwojem społeczno-gospodarczym Krakowa, a w zasadzie Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego, oraz w mniejszym stopniu Tarnowa i Nowego Sącza, oraz mniejszą dynamiką rozwoju wschodniej i południowo-wschodniej części województwa.

15.2. REKOMENDACJE

W ramach rekomendacji dla sporządzania kolejnego raportu o stanie zagospodarowania przestrzennego i sytuacji społeczno-ekonomicznej oraz innych dokumentów planistycznych i strategicznych postuluje się rozwinąć system monitoringu przestrzeni województwa o takie elementy, jak: jakość życia, intensywność zmian w zagospodarowaniu przestrzennym czy szereg wskaźników dotyczących ruchu budowlanego i procesów suburbanizacyjnych. Należy rozważyć stworzenie nowego sposobu określenia ludności miejskiej, ponieważ obecny, bazujący li tylko na ludności zamieszkującej obszar miasta, ustanowiony administracyjnie, nie odzwierciedla charakteru ludności stref podmiejskich Krakowa, Tarnowa, a także Nowego Sącza.

W celu ograniczenia zjawiska chaosu w zagospodarowaniu przestrzennym należy kontynuować działania w zakresie ochrony krajobrazu, poprzez sporządzenie audytu krajobrazowego, a także wspierać działania gmin w przyjmowaniu przepisów ograniczających reklamy, zwłaszcza w obszarach, gdzie główne ciągi komunikacyjne przebiegają w atrakcyjnych widokowo rejonach.

16. BIBLIOGRAFIA

- Strategia Zintegrowanych Inwestycji terytorialnych dla Krakowskiego Obszaru Funkcjonalnego, aktualizacja 12 stycznia 2017
- Wielkoobszarowa Inwentaryzacja Stanu Lasów. Wyniki za okres 2012-2016, 2017, Lasy Państwowe
- Stanny M., 2013, Przestrzenne zróżnicowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa
- Małopolska w zdrowej atmosferze. Uchwała nr XLII/662/13 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 30 września 2013 r.
- Rączkowski W., 2012, Zagrożenia osuwiskowe w polskich Karpatach, PiG Oddział Karpacki
- Antończak-Świder K., Łobodzińska A., 2017, Ruch migracyjny w Małopolsce – imigranci z zagranicy, Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
- Program Strategiczny Obszary Wiejskie – uchwała nr 1637/16 Zarządu Województwa małopolskiego z dnia 3 listopada 2016 r.
- Sroka W., 2015, Stan oraz perspektywy rozwoju rolnictwa w województwie małopolskim ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia środkami Unii Europejskiej
- Badania ruchu turystycznego w województwie małopolskim, 2015, Pracownia Analiz Społecznych Ipsilon i Pracownia Badawcza Bosqo
- Małopolski Plan Inwestycyjny na lata 2015-2023 – uchwała Zarządu Województwa Małopolskiego nr 1223/15 z dnia 17 września 2015 r.

17. SPISY

17.1. SPIS RYCIN

Ryc. 1 Struktura osadnicza Małopolski.....	8
Ryc. 2 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2012-2016.....	10
Ryc. 3 Dynamika zmian ludności w latach 2012-2016.....	10
Ryc. 4 Elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru metropolitalnego Krakowa.....	12
Ryc. 5 Zmiany ludności miast w latach 2012-2015	13
Ryc. 6 Dynamika zmian liczby ludności miast w latach 2012-2015.....	14
Ryc. 7 Starzejące się miasta	15
Ryc. 8 Ruch ludności na terenach wiejskich	16
Ryc. 9 Liczba mieszkań oddanych do użytku w latach 2012-2016 r.....	18
Ryc. 10 Wskaźnik liczby mieszkań oddanych do użytkowania na 10 tys. mieszk. w 2016 r.....	19
Ryc. 11 Liczba pozwoleń na budowę wydanych w latach 2012-2016 w Małopolsce.....	20
Ryc. 12 Zmiany obszarów gruntów zabudowanych i zurbanizowanych	20
Ryc. 13 Udział procentowy pokrycia obowiązującymi planami miejscowymi w gminach Małopolski w 2015 r.....	22
Ryc. 14 Liczba obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w 2015 r.	23
Ryc. 15 Liczba nowych i zmienionych planów miejscowych w latach 2013-2017	23
Ryc. 16 Syntetyczny wskaźnik intensywności zmian w zagospodarowaniu przestrzennym 2013-2016.....	24
Ryc. 17 Główne zbiorniki wód podziemnych w województwie małopolskim.....	30
Ryc. 18 Gleby wysokich klas bonitacyjnych i gleby zagrożone erozją wodną w województwie małopolskim	32
Ryc. 19 Lesistość w gminach województwa małopolskiego w 2015 r.	34
Ryc. 20 Udział powierzchni objętej ochroną w powierzchni gmin województwa małopolskiego w 2015 r.....	35
Ryc. 21 Położenie przyrodniczych obszarów i obiektów chronionych w województwie małopolskim	36
Ryc. 22 Poziom zanieczyszczeń powietrza pyłem PM ₁₀	42
Ryc. 23 Rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM ₁₀ – średnie stężenia roczne	42
Ryc. 24 Wpływ źródeł emisji na stężenia pyłu PM ₁₀ na obszarach przekroczeń poziomu średniorocznego	43
Ryc. 25 Średnioroczny poziom zanieczyszczenia pyłem PM _{2,5} [μg/m ³]	43
Ryc. 26 Rozkład stężeń pyłu zawieszonego PM _{2,5}	44
Ryc. 27 Wpływ źródeł emisji na stężenia pyłu PM _{2,5} na obszarach przekroczeń poziomu średniorocznego	44
Ryc. 28 Poziom zanieczyszczeń benzo(a)pirenem B(a)P [ng/m ³]	45
Ryc. 29 Rozkład stężeń benzo(a)pirenu w pyłe PM ₁₀ – stężenia średnie roczne.....	45
Ryc. 30 Wpływ źródeł emisji na stężenia benzo(a)pirenu na obszarach przekroczeń poziomu średniorocznego	46
Ryc. 31 Wskaźnik średniego narażenia ludności na stężenia szkodliwych substancji (pyłu, PM ₁₀ , PM _{2,5} , benzo(a)pirenu, dwutlenku siarki) w województwie małopolskim w 2015 r.....	47

Ryc. 32 Prognoza ostrzegawcza	48
Ryc. 33 Klasyfikacja stanu jednolitych części wód powierzchniowych w województwie małopolskim	50
Ryc. 34 Trasy komunikacyjne objęte projektem POŚpH	51
Ryc. 35 Fragment mapy zagrożenia powodziowego	53
Ryc. 36 Liczebność księgozbiorów bibliotek w 2015 r.	56
Ryc. 37 Liczba miejsc w salach widowiskowych w instytucjach kultury w 2015 i w 2012 r.	57
Ryc. 38 Dynamika zmian miejsc w salach widowiskowych w instytucjach kultury w latach 2012-2015	58
Ryc. 39 Liczba obiektów zabytkowych w powiatach Małopolski (stan na czerwiec 2017 r.).....	59
Ryc. 40 System energetyczny w Małopolsce.....	64
Ryc. 41 Odsetek ludności korzystającej z gazu sieciowego w 2015 r.....	66
Ryc. 42 Odsetek ludności korzystającej z kanalizacji	68
Ryc. 43 Odsetek ludności korzystającej z wodociągów	68
Ryc. 44 Główne osie transportu drogowego w Małopolsce.....	70
Ryc. 45 Średni dobowy ruch roczny na drogach krajowych w województwie małopolskim w latach 2005-2015.....	72
Ryc. 46 Dostępność komunikacyjna do głównych dróg w Małopolsce	73
Ryc. 47 Dostępność komunikacyjna do dróg krajowych i wojewódzkich	74
Ryc. 48 Dostępność czasowa Krakowa w komunikacji samochodowej w roku 2016.....	75
Ryc. 49 Prędkość maksymalna na liniach kolejowych w województwie małopolskim.....	76
Ryc. 50 Trasy rowerowe w województwie małopolskim	79
Ryc. 51 Gminy, w których znajdują się obszary terenów zamkniętych	80
Ryc. 52 Ruch naturalny ludności w 2016 r.	82
Ryc. 53 Migracje gminne ludności w 2016 r.....	83
Ryc. 54 Przyrost naturalny na 1000 osób w Małopolsce	83
Ryc. 55 Dynamika zmian liczby ludności w latach 2013-2016	84
Ryc. 56 Ludność w wieku przedprodukcyjnym w 2015 r.	85
Ryc. 57 Ludność w wieku produkcyjnym w 2015 r.	86
Ryc. 58 Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2015 r.	86
Ryc. 59 Gęstość zaludnienia w 2015 r. (osoby/km ²).....	87
Ryc. 60 Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (ogółem dzieci w wieku 3-5 lat) w latach 2012- 2015	90
Ryc. 61 Wskaźnik liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 miejsce w przedszkolu.....	91
Ryc. 62 Liczba dzieci w wieku 3-5 lat przypadająca na 1 miejsce w przedszkolu 2012-2015.....	91
Ryc. 63 Liczba przychodni w 2015 r.	92
Ryc. 64 Liczba placówek stacjonarnej opieki społecznej w 2016 r.....	94
Ryc. 65 Inwestycje w nowe lub modernizacja obiektów sportowo-rekreacyjnych w latach 2012-2017 (dofinansowanych z funduszy europejskich)	95
Ryc. 66 Wartość Produktu Krajowego Brutto (w cenach bieżących w mln zł) w subregionach Małopolski.....	96
Ryc. 67 PKB w Euro na mieszkańca w latach 2013-2015.....	97
Ryc. 68 Produkt Krajowy Brutto na mieszkańca w 2015 r. (w zł).....	97
Ryc. 69 PKB per capita w subregionach Małopolski w latach 2012-2014 (w zł).....	98

Ryc. 70 Zmiany udziału procentowego PKB subregionów w stosunku do PKB województwa w latach 2012-2014.....	99
Ryc. 71 Gminy Małopolski o najwyższych dochodach – średnia za okres 2013-2015	100
Ryc. 72 Gminy Małopolski o najwyższych dochodach w 2015 r. (w mln zł)	101
Ryc. 73 Gminy Małopolski o najniższych dochodach – średnia za okres 2013-2015 (w mln zł)	102
Ryc. 74 Gminy Małopolski o najniższych dochodach w 2015 r. (w mln zł).....	102
Ryc. 75 Udział wydatków inwestycyjnych do ogółu wydatków gminy w latach 2013-2015 (w %).....	103
Ryc. 76 Nakłady inwestycyjne w 2015 r. (w zł/osobę).....	104
Ryc. 77 Podstrefy Specjalnych Stref Ekonomicznych w 2016 r.....	105
Ryc. 78 Strefy Aktywności Gospodarczej w gminach.....	105
Ryc. 79 Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w 2015 r.....	106
Ryc. 80 Zmiana liczby podmiotów gospodarczych w latach 2013-2016	107
Ryc. 81 Koncentracja największych firm z tzw. „Listy 500”.....	108
Ryc. 82 Dynamika zmian liczby pracujących w latach 2013-2015.....	110
Ryc. 83 Pracujący ogółem w 2015 r.	111
Ryc. 84 Struktura pracujących w Małopolsce w 2014 r.	112
Ryc. 85 Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2013-2016.....	113
Ryc. 86 Udział osób bezrobotnych w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym w 2015 r.	113
Ryc. 87 Struktura użytkowania powierzchni ziemi w Małopolsce w 2016 r.....	114
Ryc. 88 Struktura użytkowania gruntów rolnych	115
Ryc. 89 Struktura wielkościowa gospodarstw rolnych	115
Ryc. 90 Typologia obszarów wiejskich wg struktur rozwoju społeczno-gospodarczego – fragment	118
Ryc. 91 Liczba gospodarstw ekologicznych	119
Ryc. 92 Zasięg produktów tradycyjnych i regionalnych	120
Ryc. 93 Zakres terytorialny wsparcia chowu i hodowli zwierząt trawożernych	121
Ryc. 94 Zakres terytorialny wsparcia rozwoju produkcji warzywniczej.....	122
Ryc. 95 Zakres terytorialny wsparcia rozwoju sadownictwa i produkcji owoców miękkich	122
Ryc. 96 Zakres terytorialny wsparcia produkcji ekologicznej	123
Ryc. 97 Zakres terytorialny wsparcia w ramach rybactwa śródlądowego	123
Ryc. 98 Produkcja sprzedana przemysłu w 2015 r.	124
Ryc. 99 Produkcja sprzedana przemysłu w latach 2013-2015 (w mld zł).....	125
Ryc. 100 Wartość produkcji sprzedanej w budownictwie (w cenach bieżących w mln zł)	126
Ryc. 101 Liczba wydanych pozwoleń na budowę w latach 2013-2016.....	127
Ryc. 102 Pozwolenia na budowę na 1000 osób 2015 rok.....	128
Ryc. 103 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w latach 2012-2016	129
Ryc. 104 Mieszkania oddane w 2016 r. na 10 tys. mieszkańców	130
Ryc. 105 Średnia powierzchnia mieszkania (w m ²) na osobę w gminach Małopolski w 2015 r.	131
Ryc. 106 Turyści korzystający z noclegów w 2015 r.	133
Ryc. 107 Liczba obiektów hotelarskich w Małopolsce 2015 r.....	135
Ryc. 108 Targi turystyczne, w których uczestniczyła Małopolska Organizacja Turystyczna w 2016 r.	136
Ryc. 109 Odwiedzający KL Auschwitz-Birkenau	137

Ryc. 110 Szlak Architektury Drewnianej – zaznaczono największe koncentracje obiektów	138
Ryc. 111 Obiekty agroturystyczne w Małopolsce w 2011 r.	141
Ryc. 112 Stacje narciarskie i trasy biegowe w Małopolsce.....	142
Ryc. 113 Planowane główne szlaki rowerowe w Małopolsce	143
Ryc. 114 Przeciętna liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie w 2015 r.	145
Ryc. 115 Liczba izb w mieszkaniu w 2015 r.....	145
Ryc. 116 Przeciętna powierzchnia mieszkania na 1 osobę (w m ²) – 2015.....	146
Ryc. 117 Korzystający z wodociągów w 2015 i 2012 r..	147
Ryc. 118 Korzystający z kanalizacji	147
Ryc. 119 Korzystający z sieci gazowej w 2015 r.	148
Ryc. 120 Powierzchnia terenów zieleni urządzonej w 2015 r.....	149
Ryc. 121 Wskaźnik zieleni urządzonej (parki, zieleńce, osiedlowa zieleń) w m ² /mieszk. – 2015 r.....	150
Ryc. 122 Dynamika zmian powierzchni zieleni urządzonej w gminach w latach 2012-2015.....	150
Ryc. 123 Wartość podatku dochodowego od osób fizycznych w 2016 r.....	151
Ryc. 124 Wyniki egzaminów gimnazjalnych w 2016 r.....	152
Ryc. 125 Standard mieszkaniowy w 2014 r.....	153
Ryc. 126 Średni wiek w momencie zgonu w latach 2013-2015	154
Ryc. 127 Czas dojazdu do Krakowa w gminach Małopolski w 2016 r.....	155
Ryc. 128 Syntetyczny indeks jakości życia.....	155
Ryc. 129 Terytoria funkcjonalne w Małopolsce.	159

17.2. SPIS TABEL

Tab. 1 Główne trendy rozwojowe	7
Tab. 2 Podstawowe dane dotyczące powierzchni biurowej w większych miastach regionalnych.	11
Tab. 3 Złoża kopalin objętych własnością górnictw w województwie małopolskim	28
Tab. 4 Złoża kopalin objęte prawem nieruchomości gruntowej w województwie małopolskim	29
Tab. 5 Powierzchnia lasów w Małopolsce	33
Tab. 6 Powierzchnia obszarów chronionych w województwie małopolskim.....	34
Tab. 7 Powierzchnia parków narodowych w Małopolsce	36
Tab. 8 Powierzchnia parków krajobrazowych w Małopolsce	37
Tab. 9 Obszary chronionego krajobrazu w województwie małopolskim.....	38
Tab. 10 Stan ekologiczny jcwp.....	49
Tab. 11 Stan chemiczny jcwp.....	49
Tab. 12 Stan wypadkowy jcwp.....	50
Tab. 13 Powierzchnia obszaru przekroczeń i liczba mieszkańców narażonych na ponadnormatywny hałas.....	52
Tab. 14 Zbiorniki przeciwpowodziowe w Małopolsce	52
Tab. 15 Wybrane inwestycje w zakresie kultury w latach 2013-2017 w województwie małopolskim	63
Tab. 16 Sieć gazowa w Małopolsce oraz odbiorcy i zużycie gazu z sieci w gospodarstwach	65
Tab. 17 Zużycie wody w województwie małopolskim (w hm ³)	67

Tab. 18 Długość sieci wodociągowej w Małopolsce (w km).....	67
Tab. 19 Długość sieci kanalizacyjnej w Małopolsce (w km).....	67
Tab. 20 Drogi publiczne w Małopolsce.....	70
Tab. 21 Obwodnice miejscowości zrealizowane na drogach wojewódzkich ze wsparciem środków europejskich na drogach wojewódzkich (MRPO, ZPORR, Phare).....	71
Tab. 22 Stan jakości dróg krajowych i wojewódzkich w Małopolsce	71
Tab. 23 Wskaźnik liczby studentów na 10 tys. mieszkańców	89
Tab. 24 Zmiany w liczebności placówek stacjonarnej opieki społecznej w latach 2013-2016.....	94
Tab. 25 Produkt Krajowy Brutto (w cenach bieżących)	96
Tab. 26 PKB per capita w 2015 r.	98
Tab. 27 Zmiany udziału procentowego PKB w subregionach Małopolski w stosunku do PKB województwa.	99
Tab. 28 Ranking największych firm w Małopolsce z „Listy 500”	108
Tab. 29 Dynamika zmian liczby pracujących w Małopolsce w latach 2013-2015 (w tys. osób).....	109
Tab. 30 Powierzchnia użytków rolnych (wg poszczególnych danych GUS)	114
Tab. 31 Struktura gospodarstw rolnych.....	116
Tab. 32 Udział wybranych artykułów rolnych w produkcji krajowej.....	119
Tab. 33 Liczba mieszkań ogółem w województwie małopolskim w latach 2012-2016	128
Tab. 34 Liczba turystów korzystających z obiektów noclegowych w województwie małopolskim oraz w Polsce.....	132
Tab. 35 Oszacowana liczba odwiedzających (goście i turyści) województwo małopolskie w latach 2012-2015.....	133
Tab. 36 Lokalizacje na terenie Małopolski odwiedzane przez odwiedzających krajowych i zagranicznych, oceniane jako najbardziej atrakcyjne (kolejność wg wskazań turystów krajowych).....	134
Tab. 37 Obiekty hotelarskie w latach 2012-2015	135
Tab. 38 Inwestycje określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego z zakresu infrastruktury drogowej	166
Tab. 39 Inwestycje określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego z zakresu infrastruktury drogowej jako potencjalne	167
Tab. 40 Inwestycje określone w PZPWM z zakresu infrastruktury technicznej.....	168
Tab. 41 Inwestycje określone w PZPWM z zakresu infrastruktury komunikacyjnej jako potencjalne	168

**URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO
DEPARTAMENT POLITYKI REGIONALNEJ**

ul. Basztowa 22, 31-156 Kraków

Adres do korespondencji: ul. Raławicka 56, 30-017 Kraków

www.malopolskie.pl

ISBN 978-83-65325-55-6